

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**НАЦИОНАЛЕН ФОКУСЕН ЦЕНТЪР
ЗА НАРКОТИЦИ И НАРКОМАНИИ**

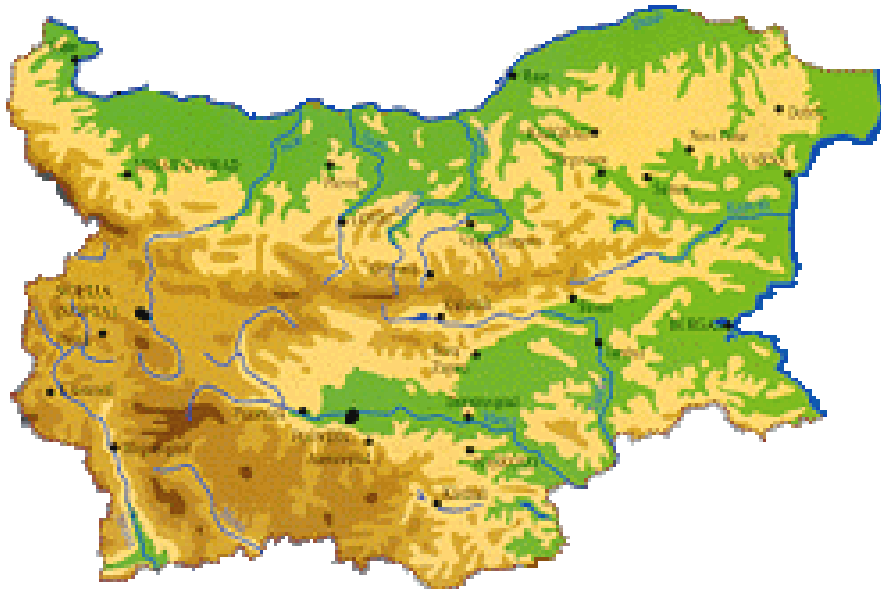
С ПОДКРЕПАТА И САНКЦИЯТА НА

**НАЦИОНАЛЕН СЪВЕТ
ПО НАРКОТИЧНИТЕ ВЕЩЕСТВА**

ГОДИШЕН ДОКЛАД

**по проблемите, свързани с наркотиците и
наркоманиите в България**

2024

**2025 г.
София**

Годишен доклад
по проблемите, свързани с наркотиците и наркоманиите в България
2024

**Екип на отдел „Национален фокусен център“,
дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“,
Национален център по общественото здраве и анализи**

Александър Панайотов, дс
началник отдел „Национален фокусен център“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА

Георги Шопов
главен експерт, отдел „Национален фокусен център“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА

Илиана Петкова
главен експерт, отдел „Национален фокусен център“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА

Външни експерти:

Цветелина Иванова
подпомага индикатори „Превенция“ и „Изследвания сред общото население“

Ина Методиева
национален координатор на EWS, НИК-МВР

проф. д-р Соня Чипева
факултет „Приложна информатика и статистика“, УНСС

Отговорен редактор на доклада:
Александър Панайотов, дс
началник отдел „Национален фокусен център“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА

Благодарности за участието с текстове и данни при изготвянето на доклада и към:

д-р Цвета Райчева, началник отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Кремена Йонева-Георгиева, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Николай Буторин, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Валентина Терзиева, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
д-р Вержин Бенлиян, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Люба Маринова, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Симона Тихина, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Валентина Маринова, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА
Александрина Алексова, главен експерт, отдел „Зависимости“, Д ПЗПЗ, НЦОЗА

Юлия Величкова, началник отдел „Контрол на наркотичните вещества“, МЗ
Славейка Николова, секретар, Национален съвет по наркотичните вещества
проф. д-р Васил Атанасов, началник Химико-токсикологична лаборатория към
Клиника по спешна токсикология, ВМА, МБАЛ София
доц. д-р Александър Александров, началник Клиника по съдебна медицина и
деонтология, УМБАЛ „Александровска“, гр. София
доц. д-р Емилия Каишева, началник Клиника по съдебна медицина, УМБАЛ „Света
Марина“, гр. Варна
Мариета Цолова, ГДИН, Министерство на правосъдието
Ивета Андонова-Христова, Национален институт по криминалистика, МВР
Сабина Новак, младши експерт, ГДГП, МВР
Н. Иванова, главен експерт, Национална следствена служба
Е. Врачева, младши експерт, Национална следствена служба

Благодарности към колегите, оказали съдействие за получаване на информация за доклада:

д-р Силви Кирилов, министър на здравеопазването
проф. д-р Пламен Димитров, директор НЦОЗА
д-р Захари Зарков, директор дирекция „Психично здраве и превенция на
зависимостите“, НЦОЗА
проф. д-р Ива Христова, директор НЦЗПБ
генерал-майор професор Венцислав Мутафчийски, началник ВМА
д-р Георги Гелев, директор Център за спешна медицинска помощ, гр. София
доц. д-р Атанас Атанасов, председател на Национален статистически институт
доц. Стоян Андонов, заместник-министър на младежта и спорта
Янислав Янчев, заместник-министър на земеделието и храните
д-р Емилия Лазарова, заместник-министър на образованието и науката
Мадлен Ценкова, за секретар, ЦКБППМН
Даниел Митов, министър на вътрешните работи
главен комисар Захари Васков, впд директор ГДНП, МВР
старши комисар Боян Раев, зам.-директор ГДБОП, МВР
старши комисар Петър Джигов, впд зам.-директор, ГДГП, МВР
старши комисар Кремена Илиева, впд директор НИК, МВР
главен комисар Ивайло Йорданов, главен директор ГДИН, МП
Ивелина Христова, за директор Национална следствена служба
Магдалена Лазарова, заместник на главния прокурор при Върховна касационна
прокуратура
Тихомир Димитров, главен секретар, Висш съдебен съвет
Стоян Темелакиев, директор Д МРР, Агенция „Митници“

Благодарности към ръководството и експертите на:

Министерство на здравеопазването (дирекция „Лекарствена политика“)
Министерство на земеделието и храните
Министерство на младежта и спорта
Министерство на образованието и науката
Министерство на отбраната
Министерство на вътрешните работи (Д ГДНП, Д ГДБОП, Д ГДГП, Д КИАД, Национален институт по криминалистика)
Министерство на финансите (Агенция „Митници“, отдел „Наркотици, оръжие и прекурсори“)
Министерство на правосъдието (Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“)
Национална следствена служба
Върховна касационна прокуратура
Висш съдебен съвет

Национален център по обществено здраве и анализи
Национален център по заразни и паразитни болести
Национален статистически институт
Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към Министерски съвет

Център за спешна медицинска помощ, София
Център за спешна медицинска помощ, Благоевград
Център за спешна медицинска помощ, Бургас
Център за спешна медицинска помощ, Варна
Център за спешна медицинска помощ, Пловдив
Военномедицинска академия – София, Клиника по токсикология
УМБАЛ „Александровска“, гр. София

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща)
Сдружение „Съучастие“, Варна
Сдружение „Доза обич“, Бургас
Фонд за превенция на престъпността – ИГА, Пазарджик
Фондация за регионално развитие „Рома Пловдив“

Общински съвети по наркотичните вещества и превантивно-информационни центрове
Благоевград, Бургас, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Добрич, Кърджали,
Кюстендил, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе,
Силистра, Сливен, Смолян, София, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен, Ямбол
Дирекция „Превенции“, Община Варна

Лечебни центрове, звена и програми

Държавна психиатрична болница за лечение на наркомании и алкохолизъм, София
Държавни психиатрични болници – Бяла, Карвуна, Кърджали, Ловеч, Пазарджик,
Раднево, Севлиево, Царев брод
Центрове за психично здраве – Враца, Добрич, Пловдив, Русе, София област, Хасково
МБАЛ „Д-р Стамен Илиев“, гр. Монтана
УМБАЛ „Света Марина“, гр. Варна
УМБАЛ „Свети Георги“, гр. Пловдив

„ВИА Хоризонти – ИПСМП“ ЕООД, Благоевград
ЕТ „Д-р Антоанета Кумбиева - ИПСМП“, Бургас
„Медицински център Алфеус – АИСМП“ ООД, Бургас
„Медицински център Терапия 2007 – АИСМП“ ООД, Варна
„АСМП–П-ИП-Канчелов Видин“ ЕООД, Видин
„Медицински център Здраве“ ООД, Враца
„Д-р Радостина Драгинова-Лазова - АИПСМП 2020“ ЕООД, Пловдив
„АГПСМП – Филипополис“ ООД, Пловдив
„ИПИСМП – психиатрична НАДЕЖДА“ ООД, София
ЕТ „АИПСМП – Д-р Александър Канчелов“, София
„АИСМП Д-р Александър Ангелов“ ЕООД, София
ЕТ „ИПСМП – Д-р Боряна Екова“, София
„Доверие за здраве – АГПСМП“ ООД, София
„ГПИСМП – Коев и Сие“ ООД, София
„Бонклиникс – ГПСМП“ ООД, Стара Загора
АГПСМП – д-р Тинка Начева“ ООД, Стара Загора

Терапевтична общност „Билани“
Сдружение „Отвори очи“, ПЦДОН, Варна
Асоциация за рехабилитация на зависими „Солидарност“, София
Терапевтичен център „Жива“
Терапевтичен център „Свети Илия“
Център за лечение на зависимости „Ренесанс Интер“

Медицински центрове на затворите в Белене, Бобов дол, Бургас, Варна, Враца, Ловеч,
Пазарджик, Плевен, Пловдив, Сливен, София, Стара Загора

**Благодарности към ръководството и екипите
на агенция „Сова 5“ АД
и
„3 – МЕД“ ООД**

...
и всички други лица и организации, допринесли за изготвянето на този доклад.

СЪДЪРЖАНИЕ

№	Глава	
1	Политика по наркотиците	7
2	Законодателство в областта на наркотиците	16
3	Употреба на наркотици	22
4	Превенция	38
5	Лечение, свързано с употребата на наркотици: търсене и предлагане на лечение	83
6	Здравни последици от употребата на наркотици	101
7	Отговори на здравните последици от употребата на наркотици	121
8	Намаляване на предлагането на наркотици	139
9	Пазари на наркотици	161
10	Места за лишаване от свобода	178
11	Хазарт	190
	Използвани проучвания	203

1. Политика по наркотиците

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Национална стратегия за борба с наркотиците.
- Координиране на политиката.
- Обществени разходи в областта на наркотиците и наркоманиите.
- Мониторинг на публикациите в областта на наркотиците и наркоманиите.

Национална стратегия за борба с наркотиците

През 2020 г. с Решение на Министерски съвет е приета Национална стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024 г.), както и План за дейности за изпълнение на Националната стратегия и Финансов план за изпълнение на Плана за дейности.

Стратегията систематизира визията, принципите, стратегическите цели, дейностите, чиято реализация ще доведе до определяне политиката на държавата в областта на борбата с наркотиците. Планирана е като хоризонтална инициатива на 14 министерства и агенции, с водеща роля на Министерство на здравеопазването и е основана на интегриран и балансиран подход към проблемите, свързани с намаляване на търсенето и предлагането на наркотици. Този подход е подкрепен от Специалната сесия по наркотиците на Генералната асамблея на ООН през 2016 г. Успехът в борбата с наркотиците зависи от обединяване усилията на правителствените институции, гражданското общество и международните партньори.

Основна цел на стратегията е да определя, насочва и координира усилията на публичните институции и българското общество към постигането на определените в нея цели. Предлагането, разпространението, търсенето и употребата на наркотични вещества са идентифицирани основни проблеми, на които публичните институции и гражданското общество могат да въздействат по ефективен и ефикасен начин. Те определят приоритетните сфери на въздействие, които си поставя за цел да реализира стратегията.

Националната стратегия се основава на върховенството на закона и на принципите на международното право, утвърдени включително и с конвенциите на Организацията на обединените нации в тази област, които определят международната правна рамка за борба срещу наркотичните вещества, както и международноправните инструменти в областта на правата на човека. Тя зачита основните принципи на законодателството на Европейския съюз (ЕС) и основните европейски ценности – уважение на човешкото достойнство, свобода, демокрация, равенство, солидарност, принципите на правовата държава и правата на човека.

Стратегията се основава на следните принципи:

- Интегриран и балансиран подход – чрез взаимодействие между публичните институции и гражданското общество да се постигне балансиран подход при изграждането на цялостната национална политика за противодействие на употребата, злоупотребата и разпространението на наркотични вещества и активно управление на рисковете пред гражданите, обществото и националната сигурност.
- Информационна свързаност – изграждане на информационна структура, която позволява значително по-точно определяне на засегнатите групи, както и

аргументиране на необходимите ресурси за реализирането на публичните политики в тази сфера.

- Участие на заинтересованите страни, междуинституционално взаимодействие и междусекторно сътрудничество – постигане на по-висока степен на съгласуваност между координацията на информационните ресурси, комуникационната стратегия за реализиране на целите на стратегията.
- Публичност, прозрачност и отчетност – публичността е необходимо условие за въвлечане на гражданите във въпросите за функционирането на всяка една система за управление; прозрачността е задължението на държавата и институциите да генерират информация и да я предоставя по начин, който позволява широк достъп. Именно чрез публичността и прозрачността се постига отчетност по изпълнение на Националната стратегия.
- Субсидиарност – развиване и прилагане на ефективна мрежова стратегия. Създаване на възможност за решаване на проблема най-близко до мястото на възникването му, разпределяне на компетентността чрез прилагане на гъвкави подходи, в зависимост от това на кое ниво възниква проблема, на същото ниво или максимално близо.

Стратегията е съобразена с Програмата за управление на правителството за периода 2017 – 2021 г. и с Методологията за стратегическо планиране на Министерски съвет на Република България. Изготвена е в съответствие със Стратегията на ЕС за борба с наркотиците (2013 – 2020 г.), плана за действие на ЕС относно наркотиците (2017 – 2028 г.) и се базира на резултатите от изпълнението на предходните Национални стратегии за борба с наркотиците (2003 – 2008 г., 2009 – 2013 г., 2014 – 2018 г.), надграждайки и доразвивайки основните стратегически цели в тях и съобразявайки се с тенденциите в политиките, лечението и пазара на наркотични вещества.

Стратегията планира дейностите, за да отговори на предизвикателствата и тенденциите, като координира действията с партньорите по реализирането ѝ на местно, национално и международно ниво. А именно: усилията трябва да бъдат насочени в сферите на дейност на селективната и индикативната превенция, както и към програми за лечение и психосоциална рехабилитация.

Националната стратегия за борба с наркотиците включва пет основни области на действие:

1. Ограничаване на предлагането и разпространението на наркотични вещества.
2. Ограничаване на търсенето, употребата и влиянието на наркотичните вещества и зависимостите върху личното и общественото здраве.
3. Повишаване на експертния капацитет за изследвания и обновяване на технологичното оборудване.
4. Подобряване на взаимодействието и координация между институциите.
5. Усъвършенстване на нормативната база.

Целеви групи на стратегията са лица в риск от употреба на наркотични вещества – деца и младежи; употребяващи наркотични вещества; семейства и близки на употребяващи наркотични вещества; лица, лишени от свобода; военнослужещи от Българската армия; лица, търсеци и/или получили международна закрила на територията на Република България, както и мигранти.

Очаквани резултати от изпълнение на стратегията са:

- Ограничаване на търсенето на наркотични и нови психоактивни вещества.
- Ограничаване на предлагането на наркотични и нови психоактивни вещества.
- Повишаване на ефективността на политиките в областта на превенция, лечение, психосоциална рехабилитация, реинтеграция и намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества.
- Ограничаване на броя на проблемно и/или високорисково употребяващите наркотици.

- Промяна в обществените нагласи по отношение на зависимите към наркотични вещества.
- Повишаване на научния капацитет за реализиране на целите на националната политика в областта на наркотичните вещества.
- Нарастване на броя на квалифицираните специалисти в областта на противодействието на търсенето и предлагането на наркотични вещества.
- Повишаване на ефективността на инвестираните публични средства.
- Повишаване на административния капацитет и експертиза в контрола, превенцията, лечението и психосоциалната рехабилитация.

През 2026 г. се предвижда приемането от Министерски съвет на нова Национална стратегия за борба с наркотиците за периода 2026 – 2030 г., както и План за действие и Финансов план към нея.

Координиране на политиката

Националната политика в областта на наркотиците и прекурсорите се определя и координира от Национален съвет по наркотичните вещества (НСНВ). Той е колективен орган, който се състои от председател, трима заместник-председатели, секретар и членове, като изготвя и предлага на Министерски съвет да приеме Национална стратегия за борба срещу злоупотребата с наркотични вещества и срещу незаконния трафик с наркотични вещества и прекурсори на всеки пет години. Заедно с това НСНВ осъществява и следните дейности:

- Приема национални програми за борба срещу злоупотребата с наркотични вещества и срещу незаконния трафик с наркотични вещества и прекурсори.
- Предлага на министъра на финансите проектобюджет за провеждане на националната политика в тази област.
- Предлага на Министерски съвет проекти на нормативни актове, свързани с наркотичните вещества и прекурсорите.
- Дава мнение по проектите за сключване или за присъединяване към международни договори.
- Дава становища за участието на Република България в международни програми, насочени срещу разпространението, злоупотребата и незаконния трафик с наркотични вещества и прекурсори и контролира изпълнението им.
- Определя и утвърждава националните координатори по международни програми и проекти в областта на наркотичните вещества.
- Събира, съхранява, анализира и разпространява информация от министерства и други ведомства, от съветите по наркотични вещества към съответните общини и от юридическите лица с нестопанска цел, която е необходима за определянето, осъществяването и координирането на националната политика в областта на наркотиците и прекурсорите.
- Ежегодно приема отчетите за дейността на общинските съвети по наркотичните вещества в общините, чиито административни центрове са центрове на области.

През 2024 г. са проведени четири редовни заседания на Националния съвет по наркотичните вещества.

На **първо редовно заседание** (на 19 февруари) НСНВ взе следните решения:

- Приема предложението Експертния съвет по чл. 14 от Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите да обсъди и изготви становище дали веществото Хидроксихинолин канабиноид е аналог на наркотично вещество.
- Приема без бележки и предложения проекта на заключителен документ от Сегмента на високо равнище на 67-та сесия на Комисията по наркотични вещества.

- Приема без бележки и предложения инициативата „Обещания за действия“ (Pledge4Action), която има за цел да мобилизира ангажиментите на държавите за предприемане на целенасочени и конкретни действия, адресирани към 11-те предизвикателства, идентифицирани в Министерската декларация от 2019 г., във връзка с подготовката на 67-та сесия на Комисията по наркотични вещества.
- Приема за сведение информацията във връзка със заявление за достъп до обществена информация.

На **второ редовно заседание** (на 19 юни) НСНВ взе следните решения:

- Приема предложението Експертния съвет по чл. 14 от Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите, по отношение на наименованието „Хидроксихинолин канабиноид“, че същото не се отнася до конкретно химично съединение, а е неправилно наименование на веществото хексахидроканабинол (ННС), което е поставено под контрол, както и класифицирането като наркотично на веществото тетраhydroканабидиол (Н4-СВD), чрез включването му в Списък 1 на Наредбата за реда за класифициране на растенията и веществата като наркотични, въз основа на постъпилите официални данни за структурата и фармакологичните му свойства.
- Приема без бележки доклада на Министерство на външните работи относно участието на българската делегация в 67-та сесия на КНВ.
- Веществата бромазолам, бутонитазен и дипентилон да бъдат поставени под контрол, като се включат в Списък 1 на Наредбата за класифициране на растенията и веществата като наркотични. Веществата 3-хлорометкатинон (3-СМС) и 2-флуорорезхлорокетамин (2-FDCK) са поставени под национален контрол през 2022 г., като са включени в Списък 1 на Наредбата.

На **трето редовно заседание** (на 17 октомври) НСНВ взе следните решения:

- Приема проекта на Националната стратегия за борба с наркотиците (2025 – 2029 г.), План за дейности за изпълнение на Националната стратегия и Финансов план за изпълнение на Плана за дейности.
- Приема Годишния доклад на Република България за 2023 г., във връзка с подготовката на Годишния отчет на Комисията по наркотични вещества към ООН – Виена по изпълнение на Договорите за международен контрол на наркотиците.
- Не подкрепя инициативата на ФР Германия, за промяна в законодателството за легализиране на употребата на канабис за немедицински цели. Членовете на съвета считат, че дейностите с канабис, описани в представените документи не кореспондират с политиката по наркотиците, провеждана в България.
- Приема за сведение доклада от проведената годишна среща на Европейската агенция по наркотиците по индикатора „Смъртни случаи във връзка с употреба на наркотици и смъртност сред употребяващите наркотици“ (DRD).
- Приема да бъде представен на Съвета финалния проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба 1 от 2017 г. за реда за установяване на употребата на алкохол, наркотични вещества и техни аналози от водачи на МПС.

На **четвърто редовно заседание** (на 12 декември) НСНВ взе следните решения:

- Приема Годишния доклад по проблемите, свързани с наркотиците и наркоманиите в България за 2023 г.
- Приема обобщен годишен отчет на общинските съвети по наркотични вещества и превантивно-информационните центрове към тях за 2023 г.
- Приема за сведение инициативата на Колумбия за създаване на Международна мрежа за намаляване на вредата от употребата на наркотици.
- Приема да възложи на Експертния съвет по чл. 14 от Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите да обсъди и изготви становище дали веществата Тетрахлорвинфос (TCVP), Тетрахидроканабутол (THCB),

Тетрахидроканабиварин (THCV) и Тетрахидроканабифорол ацетат (THCPO) са наркотични или аналози на наркотични вещества.

Институции, отговарящи за изпълнението на Националната стратегия за борба с наркотиците **на национално ниво** са всички административни структури участващи в разписването на Стратегията, План за действие и Финансов план в зависимост от своята компетентност и поети ангажименти: Министерство на здравеопазването (Национален център по обществено здраве и анализи, Национален фокусен център за наркотици и наркомании, Изпълнителна агенция по лекарствата), Министерство на вътрешните работи (Главна дирекция „Национална Полиция“, Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“, Главна дирекция „Гранична Полиция“), Министерство на образованието и науката, Министерство на младежта и спорта (Антидопингов център), Министерство на финансите (Агенция „Митници“), Министерство на правосъдието (Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“), Министерство на икономиката, Министерство на отбраната, Министерство на външните работи, Държавна агенция за закрила на детето.

За осъществяване на политиката в областта на наркотиците и наркоманиите **на местно ниво** са създадени общински съвети по наркотичните вещества (ОСНВ) и превантивно-информационни центрове (ПИЦ) към тях в общините, които са административни центрове на области. Организацията и дейността на съветите и централите се определят с правилника за организацията и дейността на Националния съвет по наркотичните вещества.

Общинските съвети по наркотичните вещества разработват, осигуряват и координират изпълнението на общинските стратегии и програми за борба срещу злоупотребата с наркотични вещества в общините.

Превантивно-информационни центрове осъществяват превантивни дейности и програми, събират, съхраняват и анализират информацията, необходима за осъществяването, координирането и изготвянето на общинските програми за борба срещу злоупотребата с наркотични вещества.

Общинските съвети по наркотичните вещества и превантивно-информационните центрове се финансират със средства от държавния бюджет чрез общинските бюджети като делегирани от държавата дейности.

Националният съвет по наркотичните вещества контролира дейността на общинските съвети по наркотичните вещества. В края на всяка година ОСНВ отчитат дейността си пред Националния съвет по наркотичните вещества.

Дейностите, които ОСНВ реализират на местно ниво по отношение на проблемите с наркотиците, взаимно се допълват и условно са разделени на:

- дейности, свързани с реализиране на превантивни програми в училищата и извън тях;
- дейности, насочени към родители;
- дейности, свързани с повишаване знанията на специалистите, работещи по превенция на употребата на наркотични вещества;
- дейности, свързани с повишаване на информираността на българската общественост и намаляване на стигмата.

Тези дейности целят да повишат знанията и уменията на младите хора за водене на здравословен начин на живот, неупотреба и/или отлагане на употребата на наркотични и нови психоактивни вещества.

Партньори при осъществяване на политиката в областта на наркотиците и наркоманиите са също така Агенция „Социално подпомагане“ (вкл. териториалните й структури), Министерство на околната среда и водите, Български червен кръст, Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (вкл. местните комисии), Държавна агенция за закрила на детето, Държавна агенция по миграция, Национално сдружение на общините в България,

държавни и общински институции, представители на частния сектор, структури на гражданското общество, медии.

Отдел „Контрол на наркотичните вещества“ в дирекция „Лекарствена политика“ на Министерство на здравеопазването координира и ръководи методически дейността на инспекторите по наркотични вещества в регионалните здравни инспекции (РЗИ), като извършва проверки на дейността им и организира и провежда семинари за подобряване на координацията и методическо ръководство.

През 2024 г. е проведен един семинар в град Плевен с инспекторите по наркотични вещества във връзка с изпълнението на Стратегическа задача 1.7. „Подобряване на мерките за контрол на дейностите с наркотични вещества за медицински цели за предотвратяване на употребата и злоупотребата с лекарствени продукти, съдържащи наркотични вещества”, подзадача 1.7.1., т. в) от Плана за действие на Националната стратегия за борба с наркотиците 2020 – 2024 г. и съгласно нормата на чл. 17, ал. 1 от Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите.

Цели на семинара бяха запознаване на инспекторите по наркотични вещества от РЗИ с предстоящи и приети промени в нормативната уредба по наркотичните вещества; координация и методическо ръководство на дейността на инспекторите по наркотични вещества от РЗИ; обмяна на знания и опит на инспекторите по наркотични вещества при осъществяване контрола на местно ниво.

Основни теми на семинара бяха електронните рецепти за предписване и отпускане на лекарствени продукти, съдържащи наркотични вещества и контрола на местно ниво след въвеждане на електронно предписване на лекарствени продукти, съдържащи наркотични вещества, проблеми свързани с осъществяване на контролните функции на инспекторите.

През 2024 г. са извършени проверки на дейността на инспекторите по наркотични вещества в три РЗИ за методическо ръководство на контрола на дейностите с наркотични вещества за медицински цели.¹

Обществени разходи в областта на наркотиците и наркоманиите

Във Финансов план за изпълнение на Плана за дейности към Националната стратегия за борба с наркотиците 2020 – 2024 г. е заложен общ бюджет в размер 29 866 601 лева, като съобразно определените стратегически цели **за 2024 г. са предвидени общо 7 003 250 лева.** (виж *Таблица 1-1*)

Най-много средства са предвидени по отношение на стратегическа цел „Ограничаване на предлагането на наркотични вещества“, като заложените разходи са над 1/5 по-големи, отколкото за стратегическа цел „Ограничаване на търсенето на наркотични вещества“.

Изпълнители на стратегическите задачи в областта по намаляване търсенето на наркотици, ангажимент на Министерство на здравеопазването са отдел „Контрол на наркотичните вещества“ в дирекция „Лекарствена политика“, отдел „Зависимости“ и отдел „Национален фокусен център“ към дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“, Национален център по обществено здраве и анализи.

¹ Източник: Отдел „Контрол на наркотичните вещества“, Дирекция „Лекарствена политика“, Министерство на здравеопазването.

Таблица 1-1

**ПРЕДВИДЕНИ РАЗХОДИ (В ЛЕВА) ПО ПЛАНА ЗА ДЕЙНОСТИ
НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА БОРБА С НАРКОТИЦИТЕ
В ПЕРИОДА 2022 – 2024 Г.**

Стратегически цели	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Ограничаване на търсенето на наркотични вещества	2 115 650	2 720 300	3 030 550
Ограничаване на предлагането на наркотични вещества	3 651 500	3 651 500	3 651 500
Повишаване на експертния капацитет за развитие на научно-приложни изследвания и обновяване на технологичното оборудване	23 500	28 200	28 200
Подобряване на взаимодействието, координацията между институциите и международното сътрудничество	285 000	273 000	293 000
Общо	6 075 650	6 673 000	7 003 250

Източник: Финансов план на Национална стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024)

За изпълнение на Плана за дейности по Националната стратегия за борба с наркотиците за 2024 г. Министерство на здравеопазването е отпуснало средства в размер на 160 000 лв. (157 200 лв. през 2023 г., 159 900 лв. през 2022 г., 152 000 лв. през 2021 г., 160 000 лв. през 2020 г.).

С РМС № 848 от 28 ноември 2023 г. за изменение и допълнение на РМС № 346 от 2023 г. за приемане на стандарти за делегираните от държавата дейности с натурални и стойностни показатели за 2024 г. на общинските съвети по наркотичните вещества и превантивно-информационните центрове към тях, като допълващ стандарт за дейности за борба с употребата и злоупотребата с наркотични вещества са отпуснати 813 545 лв. – на 26 общински съвета по 28 500 лв. и ОСНВ София – 72 545 лв. Отпуснати са средства за програми за психосоциална рехабилитация на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества. За програми нерезидентен тип са отпуснати 766 500 лв., а за резидентен тип – 1 370 250 лв.

Общинските съвети по наркотичните вещества представят тримесечни отчети на изразходваните средства за осъществяване на дейности за борба с употребата и злоупотребата с наркотични вещества на местно ниво. Според отчетите общо изразходваните средства за дейности през 2024 г. са в размер на 852 255,30 лв.

Съгласно ежегодното проучване на НФЦ относно дейностите на превантивно-информационните центрове и получена информация от 22 от тях средствата, изразходени за тяхното функциониране през 2024 г. са в размер на 4 607 842,95 лева. В разходите са включени заплати и възнаграждения за персонала, нает по трудови и служебни правоотношения, както и на сътрудници, наети на граждански договор (вкл. други възнаграждения и плащания за персонала, задължителни осигурителни вноски от работодател, вноски за доброволно осигуряване) – 3 689 410,95 лева, както и за издръжка (вкл. разходи за функциониране на сгради, съоръжения, консумативи, куриерски услуги, транспорт, за дейности и др.) – 918 432,00 лева. За сравнение средствата, изразходени през 2023 г. са в размер на 3 953 098,78 лв. (въз основа на информация от 20 ПИЦ), през 2022 г. – 3 333 196,44 лв., през 2021 г. – 2 788 274,03 лв., през 2020 г. (въз основа на информация от 18 ПИЦ) – 2 041 112,18 лв.

Един от съществените проблем при изпълнението на националната политика остава недостатъчното финансиране, което води до частично изпълнение на заложените задачи.

Мониторинг на публикациите в областта на наркотиците и наркоманиите

През последните пет години по инициатива на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ беше извършен преглед на водещите печатни издания на национално ниво по тема „Наркотици и наркомании“.

Таблица 1-2

ПУБЛИКАЦИИ НА ТЕМА „НАРКОТИЦИ И НАРКОМАНИИ“ ВЪВ ВОДЕЩИТЕ ПЕЧАТНИ ИЗДАНИЯ В БЪЛГАРИЯ (2020 – 2024 г.)

Вестник	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
„Телеграф“	279	352	387	342	406
„България днес“	410	322	240	144	275
„Труд“	203	238	245	172	222
„Уикенд“	72	117	97	69	116
„24 часа“	160	85	147	85	114
„Дума“	23	24	42	53	81
„Галерия“	59	58	52	31	35
„L'Europeo“	-	-	-	-	19
„Доктор“	-	-	11	14	17
„Филтър“	-	-	21	5	15
„Лечител“	-	-	4	3	14
„Капитал“	1	4	4	4	10
„Лична драма“	-	-	-	-	9
„Стандарт“/„Златен стандарт“	7	5	4	5	5
„Народен лечител“	-	-	-	-	1
„Всичко за семейството“	-	-	2	1	1
„Cosmopolitan“ (BG)	-	-	-	-	1
„168 часа“	78	23	32	-	-
„Монитор“	143	137	31	-	-
„Земя“	16	10	22	11	-
„Сега“	3	4	5	-	-
„Здраве за всички“	-	-	3	3	-
Общо	1453	1379	1349	942	1341

Източник: Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, НФЦ

През 2024 г. са открити 1341 публикации, свързани с посочената тематика. Прегледът на печата показва, че най-много статии са отразявали теми, свързани с предлагане и разпространение на наркотици и акции за намаляване на предлагането на наркотици (правоприлагане и правораздаване) – 57,1%. В по-малка степен се засягат теми като: превенция на употребата на наркотици (8,7%), смъртност и смъртни случаи (8,0%), спешни нефатални случаи, свързани с употребата на наркотици (6,7%), представяне на доклади за наркотиците (3,1%), нови наркотични вещества и нови начини на употреба (1,0%), възможности за лечение на употребяващите наркотици и епидемиологични проучвания.

Най-голям брой материали през 2021, 2022, 2023 и 2024 г. са били публикувани във вестник „Телеграф“ (през 2020 г. водещо издание е „България днес“). Водещи издания с публикации по тема „Наркотици и наркомании“ са също „България днес“ и „Труд“ (виж *Таблица 1-2*). Тук трябва да се отбележи, че през последните години има намаляване на броя на изданията в сравнение с предишни години, като част от всекидневниците бяха преобразувани в седмичници (вестниците „Сега“, „Стандарт“ и „Монитор“). От друга страна в мониторинга през последните 3 години бяха включени още изданията „Филтър“, „Доктор“, „Лечител“, „Здраве за всички“, „Всичко за семейството“, „Лична драма“, Народен лечител“, „L'Europeo“ и „Cosmopolitan“.

През 2024 г. се наблюдава увеличение на публикациите при всички печатни издания. Единствено при вестник „Стандарт“ броят на публикациите (5) от предишната година се запазва. Списание „L'Europeo“ издаде специален брой, посветен на проблема с наркотиците, съдържащ 19 публикации (вкл. предговор).

Най-често публикациите се поставят на 6-11 страница (46,4%). На последна страница се поставя всяка седма публикация. Сравнително малко са публикациите, които са водещи на първа страница (само 3,0%).

Преобладаващо публикациите са статия (51,1%) или кратка информация (33,9%). По-рядко публикациите са новина (11,7%) и интервю (3,3%).

През месец април и юли печатните медии най-често са представяли информация в областта на наркотиците и наркоманиите (по 158). През май и ноември са открити най-малко публикации (съответно 60 и 78).

2. Законодателство в областта на наркотиците

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Промени в законодателството.
- Контрол върху новите психоактивни вещества.
- Законодателство и канабис.
- Законодателство и обществено мнение.

Промени в законодателството

С Решение на Министерския съвет № 9 от 11 януари 2021 г. е одобрен проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите (ЗКНВП), като част от пакет законопроекти, чиято цел е да приведе в изпълнение приетите с Решение № 704 на Министерския съвет от 2018 г. мерки за трансформация на модела на административно обслужване в България. Законопроектът е разгледан и приет на първо гласуване от Народното събрание на 12.02.2021 г.

С проекта се предлагат промени в следните основни насоки:

- за изпълнение на Решение № 704 от 5 октомври 2018 г. на Министерския съвет за приемане на мерки за трансформация на модела на административно обслужване;
- оптимизиране на контрола върху дейностите с лекарствени продукти, съдържащи наркотични вещества и прецизиране на текстове, свързани с лицензионните и разрешителните режими;
- прецизира се състава на Национален съвет по наркотичните вещества и на Експертния съвет по лечение на зависимости;
- прецизират се текстове, касаещи дейности с прекурсори и съхранението на представителни проби от иззети незаконно засети растения, наркотични вещества и прекурсори.

Изготвен е нов Проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите, с частични редакционни промени, касаещи общинските съвети по наркотичните вещества, както и с включени текстове, предложени от НЦОЗА, относно финансирането на дейностите по намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества и психосоциалната рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества.²

През 2024 г. предложения проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите не беше гласуван от Народното събрание.

Във връзка с рискове за здравето на непълнолетните лица от употребата на диазотен оксид (райски газ) в дискотеки, нощни заведения и др. за развлечения, през 2022 г. в Закона за здравето и в Закона за закрила на детето са въведени забрани за:

- продажба на диазотен оксид (райски газ) и пълнители за него, включително и онлайн на лица под 18 години; на територията на детски градини, училища, общежития за ученици, лечебни заведения; на спортни прояви, организирани за

² Източник: Отдел „Контрол на наркотичните вещества“, Дирекция „Лекарствена политика“, Министерство на здравеопазването.

деца и ученици; в закрити обществени места, с изключение продажбата за медицински цели и за хранително-вкусовата промишленост;

- употреба на диазотен оксид (райски газ) на открити обществени места: прилежащи терени и тротоари на детските ясли, детските градини, училищата, ученическите общежития и местата, където се предоставят социални услуги за деца; площадките за игра и на организирани мероприятия за деца и ученици;
- употребата на диазотен оксид (райски газ) в закрити обществени места, с изключение употребата за медицински цели и за хранително-вкусовата промишленост.

С промени в Закона за здравето от 8 октомври 2024 г. е въведена и забрана за продажбата на диазотен оксид (райски газ) и пълнители с него, включително и онлайн на физически лица, извън случаите на еднолични търговци, чийто предмет на дейност включва продажбата на диазотен оксид (райски газ) на търговци по смисъла на Търговския закон.

Въведена е и забрана за рекламирането на райски газ в онлайн платформи. Компетентен орган за премахването на рекламите е председателят на Комисията за защита на потребителите, който има правомощия за издаване на заповед по реда на Регламент (ЕС) 2022/2065 за преустановяване публикуването на реклама. Издаването на такава заповед поражда задължение за преустановяване публикуването на рекламата.

Контрол върху новите психоактивни вещества

На 67-та годишна сесия на Комисията по наркотичните вещества към ООН, проведена през месец март 2024 г. във Виена, е взето решение за поставяне под международен контрол на 5 нови упойващи и психотропни вещества и 18 прекурсора, използвани в нелегалното производство на наркотични вещества.

В Списък I на Единната конвенцията по упойващите вещества от 1961 г. се включва веществото *бутонитазен*. Веществото е нов синтетичен опиоид и няма терапевтично действие, като съществуват данни за интоксикация с него.

В Списък II на Конвенцията за психотропните вещества от 1971 г. се включват веществата *3-хлорометкатинон* (3-CMC) и *дипентилон*, които са синтетични катиони и сходни с метамфетамин стимуланти без терапевтични действия, както и *2-флуородезхлорокетамин* (2-FDCK), дисоциативно вещество (психостимулант, сходен с фенциклидина „ангелски прах“) без терапевтичен ефект.

В Списък IV на Конвенцията за психотропните вещества от 1971 г. се включва бромазолам, което е сънотворно вещество от типа на бензодиазепините, но няма терапевтично действие.

В Таблица I на Конвенцията за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества от 1988 г. се включват прекурсорите ВМК-метилглицидна киселина (P-2-P methyl glycidic acid), заедно с нейни 8 естера (метилов, етилов, пропилов, изопропилов, бутилов, изобутилов, сек-бутилов и трет-бутилов), които се използват като прекурсори за производството на амфетамин и метамфетамин; 4-пиперидон (4-Piperidone) и 1-бок-4-пиперидон (1-boc-4-Piperidone) – прекурсори за производство на фентанил и неговите аналози; 3,4-МДФ-2-метилглицидна киселина (3,4-MDP-2-P methyl glycidic acid), заедно с нейни 6 естера (пропилов, изопропилов, бутилов, изобутилов, сек-бутилов и трет-бутилов), които се използват като прекурсори за производството на MDMA.

Във връзка с посоченото по-горе през октомври 2024 г. е направена промяна във вътрешното законодателство на страната, с постановление № 345 от 10 октомври 2024 г. за изменение и допълнение на Наредбата за реда за класифициране на растенията

и веществата като наркотични, приета с Постановление № 293 на Министерския съвет от 2011 г.

В резултат на промяната под контрол са поставени 4 вещества в Списък I – Растения и вещества с висока степен на риск за общественото здраве поради вредния ефект от злоупотребата с тях. Бромазолам, бутонитазен, дипентилон и H4-CBD представляват вещества съответно от групите на бензодиазепините, опиоидите, катиноните и полусинтетичните канабиноиди.

Наредбата е обнародвана в Държавен вестник бр. 87 от 15 октомври 2024 г.

Целта на предложените промени е поставянето на веществата под контрол за осигуряване на съответствие с международните договори, по които Република България е страна, както и за предотвратяване на трафика, разпространението и злоупотребата с тях на територията на страната.

Очакваният резултат от предлаганите промени е ограничаване риска от злоупотреба с класифицираните като наркотични вещества, както и осигуряване на възможност за ефективни законови действия от страна на правоприлагащите органи, които ще доведат до намаляване на рисковете за обществото, породени от престъпления, свързани с разпространението и злоупотребата с веществата.

Законодателство и канабис³

В съответствие с чл. 11 на Наредба № 1 от 12 март 2018 г. за условията и реда за издаване на разрешение за отглеждане на растения от рода на конопа (канабис), предназначени за влакно, семена за фураж и храна и семена за посев, със съдържание под **0,3 тегловни процента на тетрахидроканабинол**, определено в листната маса, цветните и плодните връхчета, за търговия и контрол (Наредба № 1 от 2018 г., изм. и доп. ДВ бр. 40 от 5 май 2023 г.), продукцията от растенията се предлага с цел търговия на лица, които са:

1. преработватели на конопени стъбла и/или производители на влакно, когато продукцията се търгува за влакно;
2. регистрирани по реда на Закона за фуражите, когато семената се търгуват като фураж;
3. (изм. - ДВ, бр. 40 от 2023 г., в сила от 05.05.2023 г.) бизнес оператори, които произвеждат, преработват и/или дистрибутират храна съгласно изискванията на Закона за храните, когато семената се използват за производство на храни;
4. получили разрешение по чл. 5, ал. 1, т. 1 и регистрирани по ЗППМ, когато семената се търгуват като посевен материал.

До май 2023 г. издаването на разрешение за отглеждане на растения от рода на конопа (канабис), предназначени за влакно, семена за фураж и храна и семена за посев се отнасяше за съдържание под 0,2 тегловни процента на тетрахидроканабинол, определено в листната маса, цветните и плодните връхчета.

Изменението и допълнението на Наредба № 1 от 2018 г., е насочено към привеждане и постигане на съответствие между приетия Регламент (ЕС) 2021/2115, както и с приетото решение на ЕК № CCI: 2023BG06AFSP001 от 07.12.2022 г., с което Стратегическият план за развитие на земеделието и селските райони на Република България е одобрен.

Актуализирането на наредбата е и съгласно Регламент (ЕС) 2021/2115 за целите на видовете интервенции под формата на директни плащания „хектар, отговарящ на условията за подпомагане“ да се определя по такъв начин, че да обхваща площите, които са на разположение на земеделския стопанин, като съответно площите,

³ Източник: Министерство на земеделието, храните и горите.

използвани за производство на коноп, представляват хектари, отговарящи на условията за подпомагане, само ако използваните сортове имат съдържание на тетрахидроканабинол, не по-голямо от 0,3%.

През 2024 г. са издадени 34 броя разрешителни за отглеждане на растения от рода на конопа (канабис), съгласно чл. 5, ал. 1, т. 1 от Наредба № 1 от 2018 г. за условията и реда за издаване на разрешение за отглеждане на растения от рода на конопа (канабис), предназначени за влакно, семена за фураж и храна и семена за посев, със съдържание под 0,3 тегловни процента на тетрахидроканабинол, определено в листната маса, цветните и плодните връхчета, за търговия и контрол във връзка с чл. 4, пар. 4, ал. 2 от Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета от 2 декември 2021 г.

По данни от подадените Справки за извършена сеитба от земеделски стопани, през 2024 г. са засети 138 декара с индустриален коноп.

Таблица 2-1

**БРОЙ ИЗДАДЕНИ РАЗРЕШИТЕЛНИ ЗА ОТГЛЕЖДАНЕ НА КОНОП
И ЗАСЕТИ ДЕКАРИ С ИНДУСТРИАЛЕН КОНОП
В ПЕРИОДА 2020 – 2024 Г.**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой издадени разрешителни от МЗХ за отглеждане на растения от рода на конопа (канабис), със съдържание под 0,3 тегловни процента (0,2 тегловни процента в периода 2019 – 2022 г.) на ТНС, определено в листната маса, цветните и плодните връхчета	81	94	82	87	34
Засети декари с индустриален коноп	8031,000	2149,960	1270,020	161,870	138,000

Източник: Министерство на земеделието и храните

Областните дирекции „Земеделие“ (ОДЗ), Изпълнителна агенция по сортоизпитване, апробация и семеконтрол (ИАСАС) и Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ) извършват контрол при отглеждане и търговия с растенията съобразно правомощията им.

Притежателите на разрешение подават до ИАСАС заявление за вземане на проби от всяко засяване, за определяне съдържанието на тетрахидроканабинол в 10-дневен срок преди началото на цъфтежа на посева, но не по-късно от началото на цъфтежа. Вземането на пробите от засетите площи се извършва в периода от 20 дни след началото на цъфтежа до 10 дни след края му. Вземането на проби и техният размер, начинът на сушене, съхранение и методът за количествено определяне на съдържанието на тетрахидроканабинол се извършват по реда на Приложение I от Делегиран регламент (ЕС) 2022/126 на Комисията от 7 декември 2021 г. за допълнение на Регламент (ЕС) 2021/2115 на Европейския парламент и на Съвета с допълнителни изисквания по отношение на някои видове интервенции, посочени от държавите членки в стратегическите им планове по ОСП за периода 2023 – 2027 г. съгласно същия регламент, както и с правила във връзка със съотношението за стандарт 1 за добро земеделско и екологично състояние. Съгласно чл. 15, ал. 6 на Наредба № 1 от 2018 г. при подаване на заявлението за вземане на проби за тетрахидроканабинол лицето, притежаващо разрешение или негов представител с нотариално заверено пълномощно представя оригиналните етикети на семената в ИАСАС. Взетите проби от

насажденията с коноп се подготвят и се изпращат в акредитирана лаборатория, която връща на ИАСАС официален документ с резултат от анализа, копие от който се изпраща служебно в МЗХ и на притежателя на разрешението.

Съгласно чл. 18, директорът на ОД „Земеделие“ определя със заповед служители от ОДЗ, териториалните звена на ИАСАС и БАБХ, които извършват проверката на място на насажденията с коноп и издават протокол. Протоколите се издават в три идентични екземпляра, един от които се изпраща в МЗХ, дирекция „Растениевъдство“.

В съответствие на чл. 18, т. 2, б „в“ (изм. ДВ, бр. 40 от 2023 г., в сила от 05.05.2023 г.), посевите с растения коноп, които съдържат над 0,3 тегловни процента на тетрахидроканабинол, подлежат на унищожаване.

Законодателство и обществено мнение

Според данни от проведеното Национално представително проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България⁴, 53,1% от изследваните лица смятат, че злоупотребата с наркотици е криминално деяние и следва да бъде наказвано със затвор. Това е намаление по този показател спрямо предишното подобно изследване, проведено през 2020 г., когато относителният дял беше 61,3%. По-голяма част от населението обаче смятат, че злоупотребата с наркотици при определени обстоятелства може да бъде определено и като нарушение, за което следва да бъде налагана административна санкция (глоба) – близо 2/3 са на това мнение. (виж *таблица 2-1*)

Над 1/5 определят злоупотребата с наркотици като признак на болест, която не бива да бъде наказвана, като няма съществена разлика по този показател спрямо предишното проучване. През 2020 и 2024 г. половината от респондентите са на противоположното мнение.

1/3 от изследваните лица смятат, че притежанието и употребата на канабис в малки дози (напр. до 1 грам) не следва да бъде санкционирано. Относителният дял по този показател е два пъти по-голям в сравнение с предишното проучване през 2020 г. Съответно има намаление с 12 процентни пункта на дела на тези, които не подкрепят твърдението, че не е нужно притежателят на малки дози канабис да бъде санкциониран.

Повече от 2/3 от респондентите са на мнение, че когато става дума за особено опасно вещество като хероин, то притежателят му следва да бъде санкциониран, дори да носи в себе си малко количество от него.

Само 14,9% подкрепят изменение в нормативната уредба, с която да се въведат минимални дози от всеки вид наркотик, за чието притежание не се налагат никакви санкции. Това все пак е увеличение с близо 4 процентни пункта спрямо предишното проучване през 2020 г. Съответно неподкрепящите подобна промяна в законодателството са 61,4%. Тук не се отбелязва съществено изменение на отношението на обществото по този въпрос в сравнение с предишното проучване.

В съвременния свят все по-актуален е въпросът с производството на канабис за медицински цели. През последните години и в България се наблюдава една по-либерална позиция по отношение на възможността това производство да бъде разрешено от закона. През 2024 г. близо половината (49,6%) допускат подобна промяна в законодателството, като това е с 6,3 процентни пункта по-висок относителен дял спрямо предишното проучване през 2020 г. Прави впечатление, че по-либералната

⁴ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 4002 лица на възраст 15-64 г. на територията на страната.

позиция застъпват главно по-младите хора. Тук трябва да се отбележи и високия относителен дял (29,1%) на онези, които не могат да преценят.

Таблица 2-1

**ОТНОШЕНИЕ КЪМ НЯКОИ ТВЪРДЕНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ
ЗА ПРОМЕНИ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО**

	Подкрепям	Не подкрепям	Не мога да преценя
Злоупотребата с наркотици е криминално деяние и следва да бъде наказвано със затвор	53,1%	22,3%	24,6%
Злоупотребата с наркотици е нарушение и следва да бъде наказвано с административна санкция (глоба)	63,2%	17,5%	19,2%
Злоупотребата с наркотици е признак на болест и не следва да бъде наказвана	21,9%	50,8%	27,3%
Производството на канабис за медицински цели трябва да бъде разрешено от закона	49,6%	21,3%	29,1%
Притежанието и употребата на канабис в малки дози (напр. до 1 грам) не следва да се санкционира по никакъв начин	33,3%	39,8%	26,9%
Притежанието и употребата на хероин в малки количества (1-2 дози) не следва да се санкционира по никакъв начин	9,4%	70,1%	20,5%
В закона трябва да се въведат минимални дози от всеки вид наркотик, за чието притежание не се налагат никакви санкции	14,9%	61,4%	23,7%

Източник: Национално представително проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България, 2024 г.

Като цяло на около $\frac{1}{4}$ от респондентите им е трудно да се ориентират каква точно позиция да заемат. Това подсказва, че е нужно да се говори повече по отделните въпроси, за да може да се очертае по-ясна картина, дали са нужни промени в законодателството и как те биха се отразили на епидемиологичната ситуация с употребата на наркотици в България.

3. Употреба на наркотици

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

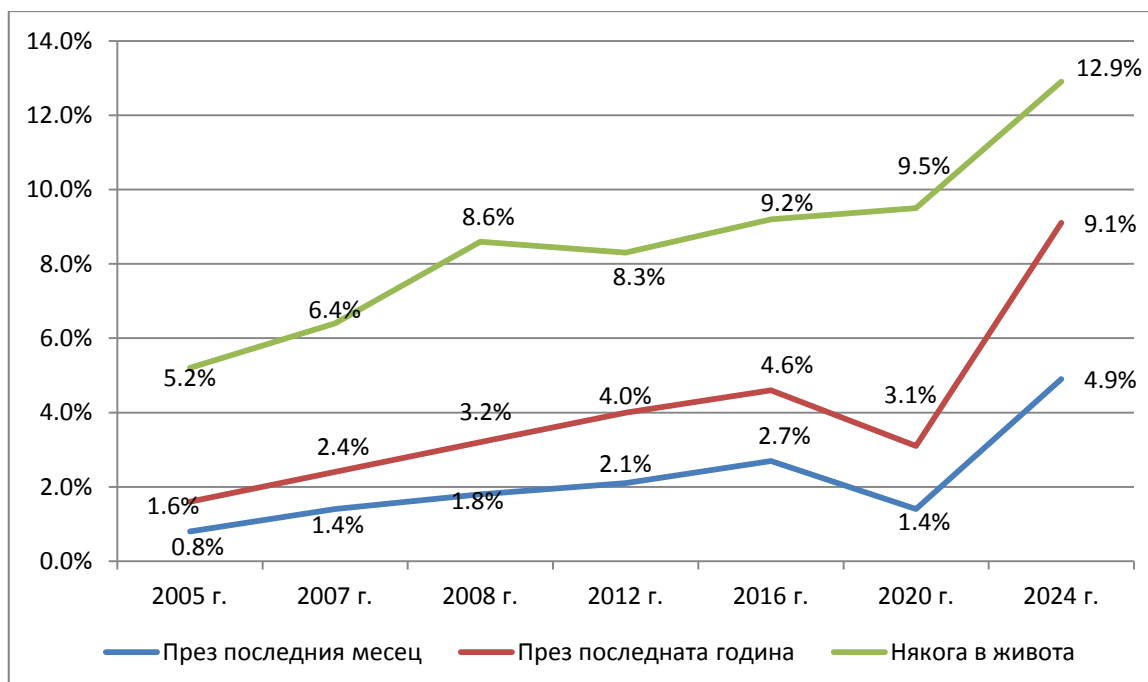
- Употреба на наркотици сред населението на възраст 15-64 години.
- Високорискова и проблемна употреба на наркотици на национално ниво.
- Употреба на наркотици сред учениците на регионално ниво.
- Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD).
- Европейско онлайн проучване за наркотиците.
- Употреба на психоактивни вещества сред малолетни и непълнолетни.

Употреба на наркотици сред населението на възраст 15-64 г.

В периода октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД беше реализирано проучване относно някои аспекти от здравето поведение, оценки и нагласи по отношение на употребата на психоактивни вещества сред общото население на възраст 15-64 г. в Република България. Проучването обхвана 4002 лица на територията на страната.

Фигура 3-1

УПОТРЕБА НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА СРЕД НАСЕЛЕНИЕТО НА ВЪЗРАСТ 15-64 ГОДИНИ В ПЕРИОДА 2005 – 2024 Г.

Източник: НЦОЗА, НФЦ

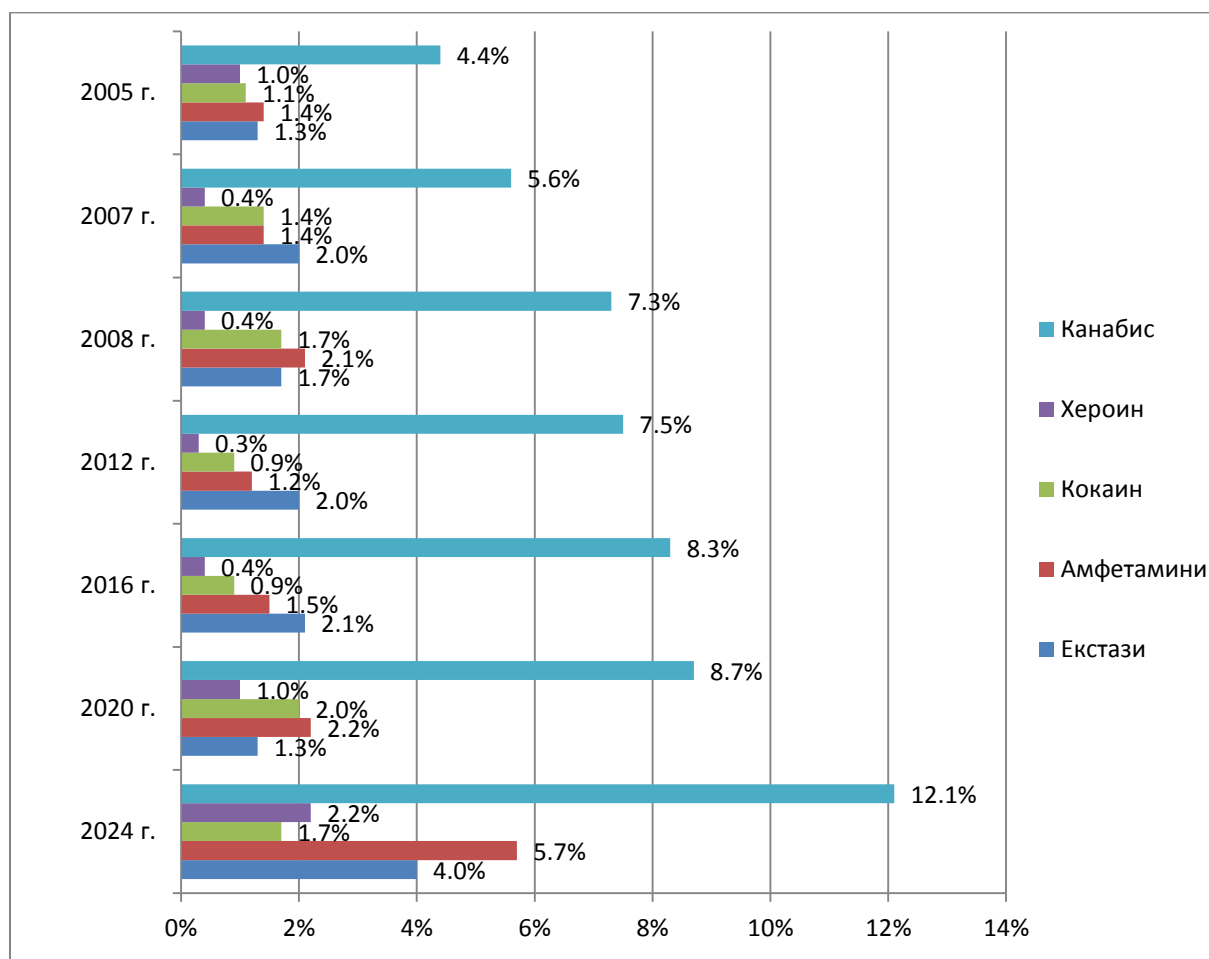
Според изследването 12,9% от българите на възраст 15-64 г. посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество. Най-голям дял от тях са употребявали марихуана (11,9%), също амфетамини (5,7%), екстази (4,0%), хашиш (3,7%), метамфетамини (2,9%), хероин (2,2%), кокаин (1,7%). Употреба на комбинация на две и повече наркотични вещества е характерна за 1,2% от анкетираните.

9,1% от българите отбелязват, че са употребявали някакво наркотично вещество 12 месеца преди провеждане на проучването, като най-голям дял са употребявали марихуана (6,6%), също амфетамини (3,2%), екстази (2,0%), хашиш (1,5%), метамфетамини (1,4%), кокаин (1,4%), хероин (1,2%).

През последните 30 дни преди провеждане на проучването дялът на употребявалите някакво наркотично вещество е 4,9%, като най-голям дял от българите отбелязват употреба на марихуана (3,5%), също хашиш (0,7%), амфетамини (0,7%), екстази (0,6%) и хероин (0,6%).

Фигура 3-2

УПОТРЕБА НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА ПОНЕ ВЕДНЪЖ В ЖИВОТА СРЕД НАСЕЛЕНИЕТО НА ВЪЗРАСТ 15-64 ГОДИНИ (2024 Г.)

Източник: НЦОЗА, НФЦ, „Сова 5“ АД

Най-висок процент от отговорилите посочват, че през последните 30 дни почти ежедневно (10 и повече дни) са употребявали канабис (0,8%).

Най-ранна средна възраст на първа употреба сред населението на възраст 15-64 г. се наблюдава по отношение на употреба на инхаланти и халюциногени (16 г.), опиоиди, канабис и стимуланти (18 г.).

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, употребявалите най-често посочват „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (63,0% от тях), „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“ (35,7%), „от скука, за разнообразие“ (21,5%), „за да бъдат приети от другите (групата, компанията)“ (20,7%).

Най-често първата употреба на наркотично вещество се е случила в дискотека, парти или друго място предимно за танцуване (27,5% от употребявалите), в домашна обстановка при друг човек (26,2%) или при приятели (24,8%), на купон или домашно парти (22,9%). На открито (на улицата, в градинка, парк) първата употреба на наркотици се е случила само при 8,1% от употребявалите.

2,2% от изследваните лица посочват употреба поне веднъж в живота си на нови (т.нар. от медиите „дизайнерски“) наркотици или продукти, различни от вече познатите и разпространявани, като те се употребяват най-вече под формата на растителна смес за пушене и кристали и в по-малка степен под формата на прах, течности и таблетки. Употребявалите нови психоактивни вещества най-често се снабдяват с тях от приятели и дилъри и по-рядко от интернет сайтове.

Във връзка с пандемията от COVID-19 и наложените ограничения, за 13,6% от употребявалите не са настъпили промени по отношение на тяхната употреба на наркотици. 15,9% от тях сега употребяват по-рядко, а 13,6% в по-малки количества. Заедно с това обаче 12,2% от употребявалите наркотици признават, че сега употребяват по-често, а 13,0% в по-големи количества.

Според 3,1% от българите на възраст 15-64 г. редовното пушене на канабис не представлява риск за здравето. 6,3% смятат, че няма риск за здравето и когато пушат редовно наргиле. 31,1% приемат пушенето на канабис от време на време, като при само 5,3% това се отнася независимо от количеството.

80,3% от изследваните лица определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, а за 78,2% е проблем за населеното място, в което живеят.

Високорискова и проблемна употреба на наркотици на национално ниво

Високорисковата употреба на наркотици се свързва с висока интензивност и рисков модел на употреба на опиоиди, стимуланти и канабис през последните 12 месеца. Според данни от Национално представително проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България⁵ се формира **оценка за 37 898 лица с високорискова употреба на наркотични вещества в България**. Прилагайки интервал на доверителност 95% може да бъде очертан по-широк диапазон на оценката – между 25 906 и 49 891 лица. Оценката за относителния дял на лицата с високорискова употреба на наркотични вещества в страната към населението на възраст 15-64 години е 9,50 на 1000 лица, при широк диапазон между 6,49 и 12,50 на 1000 лица от населението.

Данните показват, че през последните 8 години се наблюдава намаляване на броя на високорисково употребяващите опиоиди (хероин, метадон, морфин) и увеличаване на употребяващите стимуланти и канабис.

Проблемната употреба на наркотици се свързва с редовна и/или инжекционна употреба на опиоиди, амфетаминов тип стимуланти и кокаин през последните 12

⁵ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 4002 лица на възраст 15-64 г. на територията на страната.

месеца. Според данни от националното проучване се формира **оценка за 28 922 лица с проблемна употреба на наркотични вещества в България**. Прилагайки интервал на доверителност 95% може да бъде очертан по-широк диапазон на оценката – между 18 434 и 39 411 лица. Оценката за относителния дял на лицата с проблемна употреба на наркотични вещества в страната към населението на възраст 15-64 години е 7,25 на 1000 лица, при широк диапазон между 4,62 и 9,87 на 1000 лица от населението.

Употреба на наркотици сред учениците на регионално ниво

В края на 2024 г. бяха реализирани **местни проучвания относно някои аспекти от здравето по поведение, оценки и нагласи по отношение на употребата на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на образование (5-7 клас)** в градовете Враца, Добрич, Кюстендил, Перник и Шумен.

Враца⁶

2,7% от учениците в прогимназиален етап на образование в град Враца посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, като 44,4% от употребявалите за последно са го правили през последните 30 дни, а 74,1% – през последните 12 месеца преди проучването. Учениците отбелязват, че са употребявали най-вече марихуана, а също и амфетамини, метамфетамини и екстази. 0,7% от анкетираните ученици посочват, че са употребявали райски газ.

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, те най-често са посочили „от скука, за разнообразие“ (74,1% от употребявалите), „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (59,3%), „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“ (40,7%), „за да бъдат приети от другите (групата, компанията)“ (29,6%).

За 63,0% от употребявалите наркотици тази употреба е започнала под 12 годишна възраст. Средната възраст на първа употреба от учениците е 11,2 години.

84,6% от учениците смятат, че в бъдеще няма вероятност да употребяват наркотици. 4,9% от тях оценяват вероятността да употребяват наркотици в бъдеще като голяма, а 10,1% – като неголяма.

През последните 12 месеца преди провеждане на проучването 4,1% са присъствали на купон, на който са се употребявали наркотици. На 5,0% от учениците са им предлагали наркотици през последната година, като те по-често се снабдяват с тях от приятел или съученик, отколкото от дилър.

Близо 3/4 (74,3%) от учениците от 5-7 клас в град Враца твърдят, че знаят за последствията от употребата на наркотици, като източник на такава информация най-често са родителите (при 41,5%), филмите (31,7%), учителите и педагогическите съветници (27,5%) и интернет (23,8%). Само 3,9% отбелязват като източник на информация за наркотиците специализирани лекции и обучения.

92,3% от учениците смятат, че има голям риск за хората, които употребяват наркотици. Според всеки трети ученик е достатъчна няколкократно употреба на наркотици, за да се привикне към тях. 20,1% са на мнение, че привикването зависи от наркотиците, които се използват. Само 1,4% смятат, че употребата на наркотични вещества не води до привикване.

Според учениците най-силен фактор за отказване от употребата на наркотици има силната воля на употребяващия, а в по-малка степен лечението, на което може да бъде подложен и подкрепата от близките. Всеки трети ученик е на мнение, че човек

⁶ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 1003 ученици в 5-7 клас от 7 училища (47 паралелки) на територията на град Враца.

може да откаже наркотиците, но това би било много трудно. 7,1% смятат, че ако е някой е започнал да употребява наркотици, то той не може да се откаже от тях.

Ако разберат, че техен приятел употребява наркотици, 56,0% от учениците, на първо място биха говорили с него. Освен това те биха говорили с близките му (43,4%), биха го насочили към специалисти (29,3%) или говорили с учител или училищен психолог (20,0%). 26,0% ще му кажат, че ако иска да са приятели, трябва да спре да употребява наркотици. 9,9% от учениците не биха направили нищо, ако разберат, че техен приятел употребява наркотици.

80,4% от анкетираните определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, за 71,1% е проблем за града им, а за 70,4% е проблем за училището, в което учат.

Добрич⁷

2,0% от учениците в прогимназиален етап на образование в град Добрич посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, като 15,0% от употребявалите за последно са го правили през последните 30 дни, а 65,0% – през последните 12 месеца преди проучването. Учениците отбелязват, че са употребявали най-вече марихуана, а също и амфетамини, метамфетамини и екстази. 0,5% от анкетираните ученици посочват, че са употребявали райски газ.

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, те най-често са посочили „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (65,0% от употребявалите), „от скука, за разнообразие“ и „за да бъдат приети от другите (групата, компанията)“ (по 45,0%) „защото е модерно“ и „за да се откъснат от действителността“ (по 35,0%).

За 60,0% от употребявалите наркотици тази употреба е започнала под 12 годишна възраст. Средната възраст на първа употреба от учениците е 11,3 години.

85,4% от учениците смятат, че в бъдеще няма вероятност да употребяват наркотици. 5,6% от тях оценяват вероятността да употребяват наркотици в бъдеще като голяма, а 8,6% – като неголяма.

През последните 12 месеца преди провеждане на проучването 5,5% са присъствали на купон, на който са се употребявали наркотици. На 5,2% от учениците са им предлагали наркотици през последната година, като те по-често се снабдяват с тях от приятел или съученик, отколкото от дилър.

2/3 от учениците от 5-7 клас в град Добрич твърдят, че знаят за последствията от употребата на наркотици, като източник на такава информация най-често са родителите (при 33,7%), учителите и педагогическите съветници (27,1%), филмите (21,1%) и от разкази на приятели и познати (17,5%). Само 6,9% отбелязват като източник на информация за наркотиците специализирани лекции и обучения.

92,2% от учениците смятат, че има голям риск за хората, които употребяват наркотици. Според всеки трети ученик е достатъчна няколкократно употреба на наркотици, за да се привикне към тях. 20,0% са на мнение, че привикването зависи от наркотиците, които се използват. Само 0,9% смятат, че употребата на наркотични вещества не води до привикване.

Според учениците най-силен фактор за отказване от употребата на наркотици има силната воля на употребяващия, а в по-малка степен лечението, на което може да бъде подложен и подкрепата от близките. 36,0% са на мнение, че човек може да откаже наркотиците, но това би било много трудно. 5,0% смятат, че ако е някой е започнал да употребява наркотици, то той не може да се откаже от тях.

⁷ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 1012 ученици в 5-7 клас от 7 училища (53 паралелки) на територията на град Добрич.

Ако разберат, че техен приятел употребява наркотици, 57,8% от учениците, на първо място биха говорили с него. Освен това те биха говорили с близките му (40,4%), биха го насочили към специалисти (30,5%) или говорили с учител или училищен психолог (20,8%). 24,5% ще му кажат, че ако иска да са приятели, трябва да спре да употребява наркотици. 8,7% от учениците не биха направили нищо, ако разберат, че техен приятел употребява наркотици.

78,8% от анкетиранияте определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, за 69,9% е проблем за града им, а за 69,4% е проблем за училището, в което учат.

Кюстендил⁸

2,0% от учениците в прогимназиален етап на образование в област Кюстендил посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, като 35,0% от употребявалите за последно са го правили през последните 30 дни, а 65,0% – през последните 12 месеца преди проучването. Учениците отбелязват, че са употребявали най-вече марихуана, а също и амфетамини, метамфетамини и екстази. 0,6% от анкетиранияте ученици посочват, че са употребявали райски газ.

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, те най-често са посочили „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“ (55,0% от употребявалите), „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (45,0%), „от скука, за разнообразие“ (40,0%), „защото е модерно“ (35,0%), „за да се откъснат от действителността“ (30,0%).

За 65,0% от употребявалите наркотици тази употреба е започнала под 12 годишна възраст. Средната възраст на първа употреба от учениците е 11,1 години.

85,2% от учениците смятат, че в бъдеще няма вероятност да употребяват наркотици. 3,8% от тях оценяват вероятността да употребяват наркотици в бъдеще като голяма, а 10,5% – като неголяма.

През последните 12 месеца преди провеждане на проучването 5,0% са присъствали на купон, на който са се употребявали наркотици. На 5,2% от учениците са им предлагали наркотици през последната година, като те по-често се снабдяват с тях от приятел или съученик, отколкото от дилър.

57,3% от учениците от 5-7 клас в област Кюстендил твърдят, че знаят за последствията от употребата на наркотици, като източник на такава информация най-често са родителите (при 33,3%), учителите и педагогическите съветници (27,0%), филмите (20,5%), от разкази на приятели, познати (18,2%), от предавания по телевизията (17,5%). Само 6,1% отбелязват като източник на информация за наркотиците специализирани лекции и обучения.

93,3% от учениците смятат, че има голям риск за хората, които употребяват наркотици. Според всеки трети ученик е достатъчна няколкократно употреба на наркотици, за да се привикне към тях. 19,6% са на мнение, че привикването зависи от наркотиците, които се използват. Само 1,4% смятат, че употребата на наркотични вещества не води до привикване.

Според учениците най-силен фактор за отказване от употребата на наркотици има силната воля на употребяващия, а в по-малка степен лечението, на което може да бъде подложен и подкрепата от близките. 37,1% от учениците са на мнение, че човек може да откаже наркотиците, но това би било много трудно. 6,3% смятат, че ако е някой е започнал да употребява наркотици, то той не може да се откаже от тях.

⁸ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 1006 ученици в 5-7 клас от 6 училища (49 паралелки) на територията на град Кюстендил (5) и град Дупница (1).

Ако разберат, че техен приятел употребява наркотици, 56,3% от учениците, на първо място биха говорили с него. Освен това те биха говорили с близките му (41,4%), биха го насочили към специалисти (30,4%) или говорили с учител или училищен психолог (20,6%). 23,9% ще му кажат, че ако иска да са приятели, трябва да спре да употребява наркотици. 10,2% от учениците не биха направили нищо, ако разберат, че техен приятел употребява наркотици.

78,8% от анкетираните определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, за 70,0% е проблем за града им, а за 69,2% е проблем за училището, в което учат.

Перник⁹

2,4% от учениците в прогимназиален етап на образование в град Перник посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, като 25,0% от употребявалите за последно са го правили през последните 30 дни, а 66,7% – през последните 12 месеца преди проучването. Учениците отбелязват, че са употребявали най-вече марихуана, а също и амфетамини и метамфетамини. 0,6% от анкетираните ученици посочват, че са употребявали райски газ.

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, те най-често са посочили „от скука, за разнообразие“ (70,8% от употребявалите), „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (58,3%), „за да бъдат приети от другите (групата, компанията)“ (37,5%), „защото са се чувствали самотни“ (33,3%), „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“ и „защото е модерно“ (по 29,2%).

За 62,5% от употребявалите наркотици тази употреба е започнала под 12 годишна възраст. Средната възраст на първа употреба от учениците е 11 години.

83,9% от учениците смятат, че в бъдеще няма вероятност да употребяват наркотици. 4,5% от тях оценяват вероятността да употребяват наркотици в бъдеще като голяма, а 10,9% – като неголяма.

През последните 12 месеца преди провеждане на проучването 4,2% са присъствали на купон, на който са се употребявали наркотици. На 5,5% от учениците са им предлагали наркотици през последната година, като те се снабдяват с тях, както от приятел или съученик, така и от дилър.

Над 3/5 (60,5%) от учениците от 5-7 клас в град Перник твърдят, че знаят за последствията от употребата на наркотици, като източник на такава информация най-често са родителите (при 35,0%), учителите и педагогическите съветници (27,9%), от разкази на приятели, познати (18,1%) и от филмите (17,3%). Само 6,1% отбелязват като източник на информация за наркотиците специализирани лекции и обучения.

93,4% от учениците смятат, че има голям риск за хората, които употребяват наркотици. Според всеки трети ученик е достатъчна няколкократно употреба на наркотици, за да се привикне към тях. 20,0% са на мнение, че привикването зависи от наркотиците, които се използват. Само 1,4% смятат, че употребата на наркотични вещества не води до привикване.

Според учениците най-силен фактор за отказване от употребата на наркотици има силната воля на употребяващия, а в по-малка степен лечението, на което може да бъде подложен и подкрепата от близките. Всеки трети ученик е на мнение, че човек може да откаже наркотиците, но това би било много трудно. 6,6% смятат, че ако е някой е започнал да употребява наркотици, то той не може да се откаже от тях.

⁹ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомании от „Сова 5“ АД сред 1009 ученици в 5-7 клас от 12 училища (60 паралелки) на територията на град Перник.

Ако разберат, че техен приятел употребява наркотици, 56,5% от учениците, на първо място биха говорили с него. Освен това те биха говорили с близките му (41,4%), биха го насочили към специалисти (26,5%) или говорили с учител или училищен психолог (19,3%). 23,8% ще му кажат, че ако иска да са приятели, трябва да спре да употребява наркотици. 9,5% от учениците не биха направили нищо, ако разберат, че техен приятел употребява наркотици.

77,9% от анкетиранияте определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, за 70,6% е проблем за града им, а за 68,5% е проблем за училището, в което учат.

Шумен¹⁰

1,9% от учениците в прогимназиален етап на образование в град Шумен посочват, че са употребявали някога в живота си някакво наркотично вещество, като 36,8% от употребявалите за последно са го правили през последните 30 дни, а 84,2% – през последните 12 месеца преди проучването. Учениците отбелязват, че са употребявали най-вече марихуана, а също и амфетамини, метамфетамини и екстази. 0,5% от анкетиранияте ученици посочват, че са употребявали райски газ.

Като причини за първа употреба на наркотично вещество, те най-често са посочили „от любопитство, да опитат нещо непознато“ (68,4% от употребявалите), „от скука, за разнообразие“ (63,2%), „за удоволствие, за да изпитат временен приятен ефект“ (52,6%), „защото е модерно“ (47,4%) и „за да се откъснат от действителността“ (42,1%).

За 78,9% от употребявалите наркотици тази употреба е започнала под 12 годишна възраст. Средната възраст на първа употреба от учениците е 10,9 години.

86,5% от учениците смятат, че в бъдеще няма вероятност да употребяват наркотици. 5,1% от тях оценяват вероятността да употребяват наркотици в бъдеще като голяма, а 7,8% – като неголяма.

През последните 12 месеца преди провеждане на проучването 4,4% са присъствали на купон, на който са се употребявали наркотици. На 6,3% от учениците са им предлагали наркотици през последната година, като те по-често се снабдяват с тях от приятел или съученик, отколкото от дилър.

Близо 3/5 (59,5%) от учениците от 5-7 клас в град Шумен твърдят, че знаят за последствията от употребата на наркотици, като източник на такава информация най-често са родителите (при 33,3%), учителите и педагогическите съветници (26,0%), филмите (18,8%), от разкази на приятели, познати (15,3%) и от предавания по телевизията (15,1%). Само 6,2% отбелязват като източник на информация за наркотиците специализирани лекции и обучения.

93,8% от учениците смятат, че има голям риск за хората, които употребяват наркотици. Според всеки трети ученик е достатъчна няколкократно употреба на наркотици, за да се привикне към тях. 18,5% са на мнение, че привикването зависи от наркотиците, които се използват. Само 1,4% смятат, че употребата на наркотични вещества не води до привикване.

Според учениците най-силен фактор за отказване от употребата на наркотици има силната воля на употребяващия и лечението, на което може да бъде подложен, а в по-малка степен и подкрепата от близките. Всеки трети ученик е на мнение, че човек може да откаже наркотиците, но това би било много трудно. 5,4% смятат, че ако е някой е започнал да употребява наркотици, то той не може да се откаже от тях.

¹⁰ Проучването е реализирано октомври-ноември 2024 г. по поръчка и с методологическата подкрепа на Национален фокусен център за наркотици и наркомани от „Сова 5“ АД сред 1004 ученици в 5-7 клас от 8 училища (52 паралелки) на територията на град Шумен.

Ако разберат, че техен приятел употребява наркотици, 58,5% от учениците, на първо място биха говорили с него. Освен това те биха говорили с близките му (39,2%), биха го насочили към специалисти (29,7%) или говорили с учител или училищен психолог (20,2%). 22,8% ще му кажат, че ако иска да са приятели, трябва да спре да употребява наркотици. 9,6% от учениците не биха направили нищо, ако разберат, че техен приятел употребява наркотици.

78,5% от анкетираните определят употребата на наркотици като проблем за страната ни, за 69,2% е проблем за града им, а за 69,4% е проблем за училището, в което учат.

Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD)

През 2024 г. беше проведено осмо по ред изследване по **Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD)**¹¹. По отношение на употребата на наркотични вещества поне веднъж в живота, сравнителните данни показват, че България е една от страните, при която се наблюдава значително намаление на употребата на някакво наркотично вещество поне веднъж в живота спрямо предишното проучване – от 30% през 2015 г. на 12% през 2024 г. (виж Таблица 3-1)

Таблица 3-1

УПОТРЕБА НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА ПОНЕ ВЕДНЪЖ В ЖИВОТА СРЕД УЧЕНИЦИТЕ НА ВЪЗРАСТ 15-16 ГОДИНИ В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА

	Относителен дял България	Относителен дял Европа		
		Средно	Min	Max
Някакво наркотично вещество	12,0%	13,0%	3,9%	25,0%
Канабис	11,0%	12,0%	2,5%	24,0%
Екстази	2,1%	2,1%	0,5%	4,7%
Амфетамини	2,0%	1,8%	0,7%	4,3%
Метамфетамини	1,5%	1,4%	0,5%	3,1%
Кокаин	2,6%	2,3%	0,7%	6,2%
Крек	1,5%	1,2%	0,5%	4,1%
LSD и др. халюциногени	1,7%	1,8%	0,2%	6,8%
Хероин	1,4%	1,2%	0,0%	4,1%
GHB	1,0%	0,9%	0,0%	3,4%
Инхаланти	11,0%	7,3%	1,3%	17,0%
Нови психоактивни вещества	2,9%	2,8%	0,6%	6,4%
Фармацевтични продукти	8,5%	14,0%	6,3%	29,0%

Източник: Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD), 2024

¹¹ Изследването е проведено през 2024 г. в 37 европейски страни (25 от тях членки на Европейски съюз) сред 113 882 ученици (2747 ученици – извадка за България) на възраст 15-16 години. То се реализира в сътрудничество с Агенцията на ЕС по наркотиците (EUDA) и се координира от Италианския национален изследователски съвет (CNR). В България изследването се подпомага от Национален център по обществено здраве и анализи.

Нашата страна участва в този проект за седми път (от 1999 г.), като най-високо ниво на употреба на наркотични вещества се наблюдаваше именно през 2015 г. Отличителното в данните за 2024 г. е, че делът на момчетата, употребили поне веднъж някакво наркотично вещество (13,0%) леко превишава делът на момчетата с поне една употреба на наркотици в живота (12,0%). Подобно нещо се наблюдава само в още 3 страни – Фарьорски острови, Латвия и Малта.

Канабисът все още е наркотичното вещество, което най-често се използва от учениците в страните от ESPAD. В България употребата на канабис поне веднъж в живота (11,0%) е малко под средната за Европа (12,0%). Това се отнася и за настоящата употреба (през последните 30 дни) на канабис – 4,4% за България и 4,8% средно за Европа. По този показател в нашата страна относителният дял на момчетата (5,0%) превишава относителния дял на момчетата (3,7%).

Средно 3,4% от анкетираните в Европа са попаднали в категория „високорискова употреба на наркотици“, която разкрива потенциално изложените на риск от развитие на проблеми, свързани с канабиса. Разбирането и наблюдението на това явление е важно за формулирането на политики за превенция. В България оценката за високорисковата употреба на канабис (3,3%) е малко над средната за Европа, като на по-голям риск от развитие на проблеми, свързани с канабис са изложени момчетата.

Освен канабис някои ученици са употребявали и други незаконни вещества. Сред най-често опитваните незаконни наркотици в Европа са кокаин, екстази, амфетамини и халюциногени. Средно 5% от учениците, участвали в ESPAD съобщават, че са употребявали най-малко веднъж в живота си някакъв незаконен наркотик, различен от канабис.

В България нивото на употреба на кокаин, крек, амфетамини, метамфетамини, екстази, хероин и нови психоактивни вещества е малко по-високо от средното за Европа, докато при употребата на канабис и халюциногени е малко по-ниско. Но трябва да се отбележи, че се наблюдава намаление в разпространението на употребата по отношение на всички изследвани наркотични вещества в сравнение с нивото, отчетено през 2019 г.

Немедицинската употреба сред подрастващите в Европа на отпускани с рецепта лекарства остава проблем. Така например 8,5% от анкетираните съобщават, че са използвали през живота си транквиланти или успокоителни, а 6,9% болкоуспокояващи, „за да се надрусат“. България е една от страните, в които учениците най-малко употребяват успокоителни и болкоуспокояващи без лекарско предписание с цел дрогиране – съответно 3,9% и 3,8%.

От друга страна България е на първо място от всички участници в ESPAD по отношение на ежедневната употреба на цигари (20,0%, при средно 7,9% за Европа), и употреба поне веднъж някога в живота си на диазотен оксид (райски газ) – 9,4%, при средно 3,1% за 18-те европейски страни, които са събрали такава информация.

Европейско онлайн проучване за наркотиците

Европейското онлайн проучване за наркотиците (European Web Survey on Drugs – EWSD 2024) е проведено в периода май-юли 2024 г. В изследването са включени общо 35 държави – 24 членки на ЕС и 11 държави, които не са членки на ЕС. Въпросникът на изследването е представен на 30 езика, съобразно официалните езици на участващите държави. Целева група на изследването са **лица на 18 и повече навършени години, които са употребявали наркотични вещества**, като основната му цел е свързана с подобряване разбирането на моделите на употреба на наркотици в Европа. Регистриран е значителен интерес към изследването, като 67 071 лица са

изразили желание да участват в него. Общо от изследването са получени 61 732 валидни попълнени въпросника от лица, живеещи в 24 страни от ЕС и Норвегия.

В изследването за България се включиха 1215 респондента, като 1188 са посочили, че живеят в нашата страна. 27,7% от тях са жени, а 71,4% са мъже. Една част (4,6%) от мъжете се самоопределят, че са от противоположния пол.

54,0% от респондентите са на възраст до 29 години, а 64,5% – до 34 години. Само 10,5% от участвалите в изследването са на възраст 45 и повече години. Средната възраст на участвалите в изследването е 30,7 години.

По-голямата част (66,8%) от изследваните лица са със средно образование, само 9,6% са със завършено висше образование. Близко 1/3 от респондентите са заети на пълно работно време, 21,3% работят на непълно работно време, а 16,7% са безработни.

Над 4/5 от участвалите в изследването са от голям град, 12,5% са от малък град, а 2,2% са от село.

Таблица 3-1

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УПОТРЕБАТА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА
СРЕД УЧАСТВАЛИТЕ ОТ БЪЛГАРИЯ В EWSD 2024 Г.**

(в %)

Вещество	През последните 30 дни	През последните 12 месеца, но не през последните 30 дни	Преди повече от 12 месеца	Никога не са употребявали	Без отговор
Хероин	16,5	5,1	23,7	54,5	0,3
Други опиоиди (метадон, фентанил)	28,5	6,6	4,0	24,4	36,5
Кокаин (вкл. крек)	18,3	17,7	34,5	28,9	0,7
Амфетамини	24,9	20,2	36,5	17,2	1,2
Метамфетамини	12,0	11,4	24,4	51,5	0,7
Екстази	2,6	8,2	37,5	51,0	0,7
Бензодиазепини	22,2	15,5	9,1	18,1	35,1
GHB/GBL	4,4	1,3	9,1	40,5	44,7
Кетамин	0,7	1,4	16,8	36,8	44,4
„Розов кокаин“	0,1	0,7	5,6	49,1	44,5
LSD	0,1	0,8	21,8	33,2	44,1
Халюциногенни гъби	0,5	2,8	23,9	28,5	44,4
Други халюциногени	0,0	0,6	9,8	44,0	45,5
Канабис	56,2	19,4	22,5	1,8	0,1
Синтетични канабиноиди	15,3	7,2	10,3	23,6	43,7
Полусинтетични канабиноиди (ННС)	3,9	4,7	9,2	37,0	45,3
Синтетични катинони	0,2	1,9	12,2	40,4	45,3
Алкохол	81,3	4,8	7,3	0,8	5,7
Цигари (вкл. електронни)	94,5	0,4	1,3	1,7	2,1
Никотинови паучове	4,7	7,3	12,6	37,0	38,3
Райски газ	6,6	6,7	15,8	31,0	39,9

Източник: Европейско онлайн проучване за наркотиците (EWSD), 2024 г.

По отношение на употребата на различните видове наркотични вещества респондентите посочват, че в най-голяма степен са употребявали канабис – 98,1% са с поне една употреба на веществото в живота си, 81,6% – на амфетамини, 70,5% – на кокаин, 48,3% – на екстази, 47,8% – на метамфетамини, 46,8% – на бензодиазепини, 45,2% – на хероин, 39,1% – на други опиоиди (метадон, фентанил). Близко 1/3 от респондентите са употребявали поне веднъж в живота си синтетични канабиноиди, 17,8% – полусинтетични канабиноиди, а 14,3% – синтетични катиони. (виж Таблица 3-1)

Ако бъдат разгледани данните за употреба на наркотични вещества поне веднъж през последните 12 месеца, отново канабис е най-употребяваното вещество – 75,7% (при 59% общо за 24-те страни от ЕС, участвали в изследването и Норвегия), следвано от амфетамини – 45,1% (при 17% общо за 24-те страни от ЕС, участвали в изследването и Норвегия), бензодиазепини – 37,7% (при 12% общо за 24-те страни от ЕС, участвали в изследването и Норвегия), кокаин – 35,9% (при 29% общо за 24-те страни от ЕС, участвали в изследването и Норвегия).

22,5% от респондентите са употребявали поне веднъж през последните 12 месеца синтетични канабиноиди, а 8,6% – полусинтетични канабиноиди (при съответно 3% и 14% общо за 24-те страни от ЕС, участвали в изследването и Норвегия).

При актуалната употреба (през последните 30 дни), най-употребяваното вещество също е канабис (56,2%), както и амфетамини (24,9%), бензодиазепини (22,2%) и кокаин (18,3%).

От данните прави впечатление високият относителен дял на употребата на други опиоиди (метадон, фентанил) през последните 30 дни (28,5%), което предполага специално внимание в бъдеще по отношение на разпространението на тяхната употреба в нашата страна. Важно е да се отбележи и много високият дял на употребяващите цигари сред употребяващите наркотици – 94,5% от обхванатите в изследването (96,6% от отговорилите) са употребявали цигари през последните 30 дни преди попълване на въпросника.

Употреба на психоактивни вещества сред малолетни и непълнолетни лица

През 2024 г. броят на децата, преминали през детските педагогически стаи заради употреба на психоактивни вещества е 547, като 495 от тях са на възраст 14-17 години. (виж Таблица 3-1)

Таблица 3-1

МАЛОЛЕТНИ (8-13 ГОДИНИ) И НЕПЪЛНОЛЕТНИ (14-17 ГОДИНИ) ЛИЦА, ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ДЕТСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТАИ ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ ПРЕЗ 2024 Г.

(брой)

Статистически райони и области	Общо	в. т.ч. жени	8-13 години		14-17 години	
			всичко	в. т.ч. жени	всичко	в. т.ч. жени
Общо за страната	547	109	52	15	495	94
Северозападен район	49	18	19	10	30	8
Видин	6	-	-	-	6	-
Враца	7	1	-	-	7	1
Ловеч	4	3	-	-	4	3
Монтана	4	-	-	-	4	-
Плевен	28	14	19	10	9	4
Северен централен район	76	5	6	-	70	8
Велико Търново	57	5	5	-	52	5
Габрово	16	-	1	-	15	-
Разград	-	-	-	-	-	-
Русе	-	-	-	-	-	-
Силистра	3	-	-	-	3	-
Североизточен район	72	16	6	1	66	15
Варна	38	10	3	-	35	10
Добрич	24	4	2	-	22	4
Търговище	3	1	1	1	2	-
Шумен	7	1	-	-	7	1
Югоизточен район	57	5	1	-	56	5
Бургас	34	4	1	-	33	4
Сливен	-	-	-	-	-	-
Стара Загора	20	1	-	-	20	1
Ямбол	3	-	-	-	3	-
Югозападен район	175	42	7	1	168	41
Благоевград	13	5	1	1	12	4
Кюстендил	12	5	1	-	11	5
Перник	12	5	-	-	12	5
София	8	2	-	-	8	2
София-столица	130	25	5	-	125	25
Южен централен район	108	23	13	3	105	20
Кърджали	14	1	-	-	14	1
Пазарджик	12	-	1	-	11	-
Пловдив	59	10	5	-	54	10
Смолян	18	4	4	1	14	3
Хасково	15	8	3	2	12	6

Източник: Национален статистически институт

Около 1/3 от децата, преминали през детски педагогически стаи през 2024 г. заради употреба на психоактивни вещества са от Югозападен район (175), като най-много от тях са от област София-столица. Сравнително по-голям брой деца с употреба на психоактивни вещества се отчитат и в Южен централен район (108).¹²

Таблица 3-2

**МАЛОЛЕТНИ (8-13 ГОДИНИ) И НЕПЪЛНОЛЕТНИ (14-17 ГОДИНИ) ЛИЦА,
ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ДЕТСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТАИ
ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА
ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ В ПЕРИОДА 2019 – 2024 Г.**

(брой)

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо за страната	643	343	440	404	544	547
Северозападен район	55	23	48	45	24	49
Видин	12	1	4	8	7	6
Враца	6	5	8	2	3	7
Ловеч	10	3	3	1	1	4
Монтана	6	5	1	2	6	4
Плевен	21	9	32	32	7	28
Северен централен район	59	17	15	28	40	76
Велико Търново	34	2	8	15	20	57
Габрово	10	3	1	8	12	16
Разград	-	2	-	-	2	-
Русе	6	1	-	-	-	-
Силистра	9	9	6	5	6	3
Североизточен район	61	30	33	39	27	72
Варна	40	25	22	26	13	38
Добрич	7	3	7	7	13	24
Търговище	4	1	-	2	1	3
Шумен	12	1	4	4	-	7
Югоизточен район	76	57	47	46	60	57
Бургас	26	22	23	40	32	34
Сливен	14	4	-	1	2	-
Стара Загора	21	13	21	5	17	20
Ямбол	15	18	3	-	9	3
Югозападен район	325	155	245	189	283	175
Благоевград	17	23	15	32	34	13
Кюстендил	33	19	17	35	41	12
Перник	11	6	67	3	6	12
София	8	-	2	7	13	8
София-столица	256	107	144	112	189	130
Южен централен район	67	61	52	57	110	108
Кърджали	2	6	4	-	3	14
Пазарджик	7	4	2	3	10	12
Пловдив	40	31	20	41	75	59
Смолян	3	1	5	8	6	18
Хасково	15	19	21	5	16	15

Източник: Национален статистически институт

¹² Противопобществени прояви на малолетни и непълнолетни лица през 2024 г., Национален статистически институт, 2025.

През 2024 г. се отчита най-големият брой **малолетни лица**, преминали през детски педагогически стаи заради употреба на психоактивни вещества за последните 10 години. Най-често този брой е между 20 и 30 деца. Преобладаващо те са от Северозападен район, като през 2024 г. вторият район с най-голям брой малолетни лица, преминали през детски педагогически стаи заради употреба на психоактивни вещества е Южен централен район (13).

Таблица 3-3

**МАЛОЛЕТНИ (8-13 ГОДИНИ)
ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ДЕТСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТАИ
ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА
ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ В ПЕРИОДА 2019 – 2024 Г.**

(брой)

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо за страната	22	8	40	18	39	52
Северозападен район	4	1	19	3	8	19
Видин	-	-	-	-	1	-
Враца	-	-	-	-	3	-
Ловеч	-	-	-	-	1	-
Монтана	-	-	-	-	6	-
Плевен	4	1	19	-	7	19
Северен централен район	-	-	-	-	1	6
Велико Търново	-	-	-	-	20	5
Габрово	-	-	-	-	12	1
Разград	-	-	-	-	1	-
Русе	-	-	-	-	-	-
Силистра	-	-	-	-	-	-
Североизточен район	4	1	-	-	3	6
Варна	2	1	-	-	-	3
Добрич	1	-	-	-	3	2
Търговище	-	-	-	-	-	1
Шумен	1	-	-	-	-	-
Югоизточен район	6	5	-	3	10	1
Бургас	6	1	-	3	2	1
Сливен	-	2	-	-	2	-
Стара Загора	-	-	-	-	4	-
Ямбол	-	2	-	-	2	-
Югозападен район	4	-	19	6	13	7
Благоевград	-	-	-	6	7	1
Кюстендил	-	-	-	-	2	1
Перник	1	-	14	-	-	-
София	-	-	-	-	1	-
София-столица	3	-	5	-	3	5
Южен централен район	4	1	2	4	4	13
Кърджали	-	-	-	-	-	-
Пазарджик	-	1	-	-	-	1
Пловдив	4	-	1	2	4	5
Смолян	-	-	-	2	-	4
Хасково	-	-	1	-	-	3

Източник: Национален статистически институт

През 2019 г. се отчита най-големият брой **непълнолетни лица**, преминали през детски педагогически стаи заради употреба на психоактивни вещества за последните 10 години. В периода 2020 – 2022 г. се наблюдава близо 2 пъти намаление на този брой в сравнение с 2019 г., вероятно вследствие на пандемията от COVID-19. През 2024 г. броят на непълнолетните лица, преминали през детски педагогически стаи заради употреба на психоактивни вещества е 495, като той е около средния за периода от последните 10 години.

Таблица 3-4

**НЕПЪЛНОЛЕТНИ (14-17 ГОДИНИ) ЛИЦА,
ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ДЕТСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТАИ
ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА
ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ В ПЕРИОДА 2019 – 2024 Г.**

(брой)

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо за страната	621	335	400	386	505	495
Северозападен район	51	22	29	42	16	30
Видин	12	1	4	5	6	6
Враца	6	5	8	2	3	7
Ловеч	10	3	3	1	1	4
Монтана	6	5	1	2	6	4
Плевен	17	8	13	32	-	9
Северен централен район	59	17	15	28	39	70
Велико Търново	34	2	8	15	20	52
Габрово	10	3	1	8	12	15
Разград	-	2	-	-	1	-
Русе	6	1	-	-	-	-
Силистра	9	9	6	5	6	3
Североизточен район	57	29	33	37	24	66
Варна	38	24	22	26	13	35
Добрич	6	3	7	5	10	22
Търговище	2	1	-	2	1	2
Шумен	11	1	4	4	-	7
Югоизточен район	70	52	47	43	50	56
Бургас	20	21	23	37	30	33
Сливен	14	2	-	1	-	-
Стара Загора	21	13	21	5	13	20
Ямбол	15	16	3	-	7	3
Югозападен район	321	155	226	183	270	168
Благоевград	17	23	15	26	27	12
Кюстендил	33	19	17	35	39	11
Перник	10	6	53	3	6	12
София	8	-	2	7	12	8
София-столица	253	107	139	112	186	125
Южен централен район	63	60	50	53	106	105
Кърджали	2	6	4	-	3	14
Пазарджик	7	4	2	3	10	11
Пловдив	36	30	19	39	71	54
Смолян	3	1	5	6	6	14
Хасково	15	19	20	5	16	12

Източник: Национален статистически институт

4. Превенция

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Политика и организационна структура.
- Превантивни програми.
- Превантивни дейности и интервенции.
- Мониторинг на превантивните дейности и програми.
- Качество на превантивните дейности.
- Тенденции.

Политика и организационна структура

За провеждане на националната политика по превенция в областта на наркотиците на местно ниво функционират 27 общински съвети по наркотичните вещества (ОСНВ) в общините, които са административни центрове на области. ОСНВ работят съобразно приети общински програми и стратегии за превенция, лечение и рехабилитация на наркоманиите.

Към 27-те ОСНВ в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Добрич, Кюстендил, Кърджали, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, София, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол функционират превантивно-информационни центрове (ПИЦ). Те са функционални звена, които събират, анализират и предоставят информация на местно ниво, необходима за изготвянето, осъществяването и координирането на общинските програми и стратегии. Насоките и задачите на ОСНВ и ПИЦ се определят от Националната стратегия за борба с наркотиците.

Дейностите по превенция на употребата на наркотични вещества в страната се регламентират от Наредба № 6 от 11 април 2014 г. за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества, издадена от Министерство на здравеопазването и Министерство на образованието и науката. Съгласно Наредбата, превантивните програми трябва да бъдат съобразени с Европейските стандарти за качество на превенцията на употребата на наркотици на Агенцията на ЕС по наркотиците. В нея са посочени и лицата, които могат да реализират такива програми, както и условията и редът за осъществяването им.

В зависимост от насочеността на дейностите превенцията бива:

- **Универсална** – насочена е към големи групи от населението (места общност, ученици, квартал) без предварителен скрининг за риск от употреба на наркотици, като се допуска, че всички членове от дадена група са изправени пред равен риск от започване на употреба. Целта е да се възпре или забави настъпването на употребата на наркотици чрез осигуряване на всички необходими умения и информация.
- **Селективна** – насочена е към специфични подгрупи от населението (напр. млади правонарушители, отпаднали от училище, ученици, които не се справят в училище, бездомни, социално слаби), при които рискът от употреба на наркотици е значително по-висок от средния.
- **Индикативна** – насочена е към индивиди, за които има ясни индикатори за висока степен на индивидуален риск от развитието на зависимост към

употребата на наркотици (напр. психични разстройства, неуспехи в училище, антисоциално поведение) или които показват ранни признаци на проблемна употреба на наркотици (но не и клинични критерии за зависимост). Целта не е непременно предотвратяване на започване на употребата на наркотици, а да предотврати развитие на зависимост, да намали честотата на употреба или да попречи към преминаване към по-вредни форми на употреба (напр. инжектиране).

От съществено значение е и развитие на стратегии по отношение на **превенция на средата**, с цел промяна на непосредствената културна, социална и икономическа среда, в която хората правят своя избор за употреба на наркотици. Тук се има предвид, че хората не започват да употребяват наркотици само в следствие на своите лични характеристики. Те се повлияват и от комплекс от фактори на средата, като какво се очаква или какво е прието в общностите, където живеят, националните норми, закони и правила; рекламните послания, на които са изложени, както и наличието на цигари, алкохол и наркотици около тяхната среда.¹³

Превантивни програми¹⁴

През 2024 г. за пета поредна година превантивно-информационните центрове реализират дейностите по двете Национални програми за превенция (5-7 клас и 8-11 клас). Изпълнението на дейностите е подкрепено с разработването на „Ръководство за работа по Национални програми за превенция на употребата на наркотични вещества в училищна среда за възрастови групи 5-7 клас и 8-11 клас“, в което са описани етапите на работа, съдържанието на сесиите с различните целеви групи, анкетните карти за обратна връзка. Отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ към Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА) осигурява методическото ръководство и подкрепя на работата по тези програми.

През последните години бяха въведени промени, които да подпомогнат качествено събиране на данни за работата на ПИЦ в страната и да повишат стремежа към реализиране на програми вместо мероприятия и отделни дейности.

В списъка на превантивните програми, които имат получено писмо за съгласие са включени 15 програми, които са разпределени в 7 града, както следва:

- град София – 2 по универсална превенция, 1 по селективна превенция и 2 по индикативна превенция;
- град Варна – 2 по универсална превенция, 1 по селективна превенция и 1 по индикативна превенция;
- град Габрово – 4 по универсална превенция;
- град Кърджали – 1 по селективна превенция;
- град Ловеч – 1 по универсална превенция;

По реда и условията на Наредба № 6 от 11.04.2014 г. всички програми за превенция на употребата на наркотични вещества следва да получат съгласие за осъществяване на дейност. Остава трайна тенденцията ПИЦ да не реализират програмите по превенция по реда на Наредба № 6. В страната се реализират превантивни дейности, които не подлежат на мониторинг, предписания и контрол от Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ към НЦОЗА, именно защото не са регистрирани по реда на Наредбата и не са вписани в базата данни на НЦОЗА. Според чл. 15 от ЗКНВП създадените ОСНВ и ПИЦ към тях реализират програмите по превенция. В член 4 (3) от Наредба № 6 от 11. 04. 2014 г. за условията и

¹³ Източник: Европейските стандарти за качество на превенцията на употребата на наркотици, EUDA.

¹⁴ Източник: Отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“, Национален център по общественото здраве и анализи.

реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества е описан редът за тяхното осъществяване. Ясно е указано, че ПИЦ трябва да подават проектите си за превантивни програми и съответните документи към тях за одобрение от Националния център по наркомании, който беше реструктуриран и в момента е отдел „Зависимости“ към Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“, като изпълнява неговите функции.

През 2024 отдел „Зависимости“ обобщава и анализира данните от програмите с получено съгласие за осъществяване на дейност и някои други устойчиви дейности по места, които не са оформени като програми. Такъв хибриден подход се налага да бъде прилаган, поради това, че все още не може да се утвърди практиката програмите по превенция да се реализират според условията на Наредба № 6.

Програми за универсална превенция

Всички превантивно-информационни центрове (ПИЦ), без град Варна, са започнали работа по двете национални програми по превенция.

Национална програма по превенция „Кодово име Живот“ (5-7 клас)

Има за цел предотвратяване на употребата на психоактивни вещества, постигане на промяна на нагласите по отношение на собственото здраве и утвърждаване на здравословен начин на живот, засилване на защитните и намаляване на рисковите фактори, свързани с употребата на психоактивни вещества. Предвижда се срок на изпълнение от 3 години.

През 2024 г. националната програма се реализира от 24 превантивно-информационни центрове в страната. Единственият превантивно-информационен център, който не работи по нея е този в град Варна. Там се осъществява друга превантивна програма, със същата целева група (ученици в 5-7 клас).

През текущата година два ПИЦ (от градовете Хасково и Ямбол) не са реализирали програмата. В някои градове работата по програмата е с изключително малък обхват – по една или две паралелки. Това са Хасково, Кюстендил, Видин, Монтана. Тук трябва да се отбележи, че информация е получена от 26 ПИЦ, докато в предишните години са обхванати по-малко ПИЦ – съответно 22 през 2022 г., 24 през 2021 г., 23 през 2020 г.

Таблица 4-1

БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ ОТ НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ „КОДОВЕ ИМЕ ЖИВОТ“ (2020 – 2024 г.)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	532	1713	3795	4888	4545
Деца под 15 години	532	1713	3795	4888	4545
Родители	481	704	767	1141	968
Учители и други специалисти	732	725	518	439	260
Други	-	-	-	210	-

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Данните от отчетите на програмите за периода 2020 – 2023 г. показват нарастване на броя на обхванатите деца и родители. При учениците този ръст е най-забележим – повече от девет пъти. При родителите нарастването е повече от два пъти.

През 2024 г. има намаление на обхваните участници от всички целеви групи. (виж Таблица 4-1)

Прави впечатление, че в програмата с обхват 5-7 клас екипите са достигнали до доста повече родители, отколкото тези, които реализират програмата с обхват 8-11 клас. Това затвърждава наблюдението, че родителите на учениците в начален и основен курс на образование са по-достъпни и налични за включване в дейности по превенция.

Училищните специалисти са единствената целева група, при която се наблюдава намаление на броя обхванати участници още от началото на реализирането на програмата.

„Кодово име Живот” няма разработен вариант за приложение в онлайн среда, за разлика от програмата, предназначена за 8-11 клас.

Национална програма по превенция „От връстници за връстници” (8-11 клас)

Националната програма има за цел предотвратяване на употребата на психоактивни вещества, постигане на промяна на нагласите по отношение на собственото здраве и утвърждаване на здравословен начин на живот, засилване на защитните и намаляване на рисковите фактори, свързани с употребата на психоактивни вещества, подкрепа на подрастващите в процеса на взимане на решения и отстояване на натиска на групата. Предвижда се срок на изпълнение от 4 години.

През 2024 г. националната програма се реализира от 26 превантивно-информационни центрове в страната. Единственият превантивно-информационен център, който не работи по нея е този в град Варна. Там се осъществява друга превантивна програма, със същата целева група (8-11 клас).

Информация е получена от 26 ПИЦ, докато в предишните години са обхванати по-малко ПИЦ – съответно 22 през 2022 г., 24 през 2021 г., 23 през 2020 г.

Таблица 4-2

БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ ОТ НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ „ОТ ВРЪСТНИЦИ ЗА ВРЪСТНИЦИ“ (2020 – 2024 г.)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	1185	2150	3996	7280	4158
Деца под 15 години	-	127	175	-	-
Лица на 15-18 години	1185	2023	3821	6572	4158
Лица на 19-29 години	-	-	-	708	-
Родители	689	1074	363	700	619
Училищни специалисти	595	962	423	626	428
Други (доброволци)	-	78	51	256	-

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Данните от отчетите на програмите за периода 2020 – 2023 г. показват повече от шест пъти нарастване на броя на обхванатите ученици. През 2024 г. има намаление на обхванатите участници от всички целеви групи. (виж Таблица 4-2)

Програмата „От връстници за връстници“ има разработен вариант за приложение в онлайн среда, което обяснява по-големия брой обхванати хора от различните целеви групи.

В края на 2024 г. двете национални програми изглежда биват възприемани като безусловна възможност да се провежда универсална превенция на училищно ниво и все повече да се ангажират местните ресурси за нейното осъществяване.

Обхватът на програмите обаче е нисък. Това е тенденция, която не се е променила от началото на въвеждането на програмите в училищата. Основна причина за това е липсата на координация и сътрудничество между регионалните управления по образование, общинските съвети по наркотичните вещества и директорите на училищата. Решаването на този проблем е от компетентността на местните власти.

Проблем е липсата на екипи, които да реализират програмите. В някои от превантивно-информационните центрове има текучество на специалисти, поради ниското възнаграждение.

Родителите остават до голяма степен необхванати в двете национални програми. Нужно е да се развиват умения за създаване на общности от заинтересовани лица, за да може родителите да имат доверие, усещане за значимост и да се включват активно в програмата.

Други програми по универсална превенция

Програми получили съгласие по Наредба № 6 за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества:

- **Програма за превенция на употребата на наркотични вещества сред ученици 5-7 клас** на община Варна. Основава се на наръчници (ръководства за учители за работа в клас, индивидуални учебни тетрадки на ученика, помощни материали), предоставяне на информация и водене на интерактивни упражнения от педагогически специалисти. Програмата се реализира в 16 училища.
- **Програма за превенция на употребата на наркотични вещества сред ученици 8-12 клас** на община Варна. Насочена е към изграждане на училищни превантивни клубове и предоставяне на информация и мотивационна подкрепа по метода „връстници обучават връстници“. Програмата се реализира в 11 училища.
- **„Спри! Дрога на пътя“** на ПИЦ Габрово. Целева група са ученици от 11 и 12 клас. Основна цел на програмата е развиване на личната, социална и гражданска отговорност на учениците, като подход за преодоляване на рисковите фактори от злоупотреба с наркотични вещества и шофирането под въздействие на психоактивни вещества. Програмата е със съгласие от 2021 г. за срок от 5 години.
- **„Активни родители“** на ПИЦ Габрово. Целева група са родителите. Основна цел на програмата е ограничаване на употребата на психоактивни вещества от подрастващи и младежи и намаляване на щетите от вече възникнала употреба чрез активно включване на родителите в превантивни дейности. Програмата е със съгласие от 2021 г. за срок от 5 години.
- **„Заедно извън час“** на ПИЦ Габрово. Основна цел на програмата е ограничаване на проблема с употребата и злоупотребата с наркотични вещества и рисковото поведение сред младите хора, чрез организиране и провеждане на алтернативни занимания в извънучебно време. Насочена е към

деца и младежи на възраст 13-19 години. Програмата е със съгласие от 2021 г. за срок от 5 години.

- **„Лидерска програма“** на ПИЦ Габрово. Основна цел на програмата е предотвратяване, отлагане или намаляване на употребата на психоактивни вещества, чрез превантивни дейности в извънучилищна среда. Дейностите се реализират от обучен екип от младежи-лидери – членове на неформална група от доброволци (Младежки съвет по наркотичните вещества). Насочена е към деца и младежи на възраст 12-29 години. Програмата е със съгласие от 2021 г. за срок от 5 години.
- **„К.Е.Ш. Кой е шефът?“** на ПИЦ София. Целева група са родители на деца и младежи на възраст 10-15 години и индиректно – деца и младежи на възраст 10-15 години. Основна цел на програмата е повишаване на родителската компетентност във връзка с превенция на рисковото поведение, което би довело от употреба на психоактивни вещества от деца и младежи. Програмата е със съгласие от 2022 г. за срок от 3 години.
- **„Заедно можем повече“** на ПИЦ София. Целева група са деца на възраст от 6 до 11 години (ученици в начален етап на основно образование). Програмата е насочена и към представители на училищата и родители. Основна нейна цел е превенция на рисковото поведение, формиране на устойчиви нагласи към здравословен начин на живот и социално взаимодействие между родители, учители и деца. Програмата е със съгласие от 2025 г. за срок от 5 години.
- **„Без дрога на пътя“**, на ПИЦ Ловеч. Целева група са младежи на възраст 17-18 годишна възраст. Основна цел на програмата е повишаване на знанията на целевата група за рисковете и възможните последствия от шофирането под въздействие на психоактивни вещества, което има за цел ограничаване на пътнотранспортните произшествия, вследствие употребата на психоактивни вещества. Програмата е със съгласие от 2023 г. за срок от 5 години.

Данните от отчетите на програмите за 2024 г. показват значително нарастване на броя на обхванатите млади хора и училищни специалисти в сравнение с предишните години. Най-голямо е увеличението по отношение на обхванатите млади хора – с 33 пъти за последните 5 години, което в съответствие и с увеличаване на брой на програмите за универсална превенция. (виж *Таблица 4-3*)

Таблица 4-3

**БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ
ОТ ПРОГРАМИ ЗА УНИВЕРСАЛНА ПРЕВЕНЦИЯ
(2020 – 2024 г.)**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	1692	15055	6117	34070	55684
Деца под 15 години	787	5219	4057	18704	25606
Лица на 15-18 години	904	9829	2035	14540	27610
Лица на 19-29 години	1	7	25	826	2468
Лица над 29 години	-	-	-	166	487
Родители	71	136	30	1560	1192
Училищни специалисти	31	164	154	788	1538
Други	7	22	12	674	534

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Намалението на обхванатите родители може да се обясни както с невключването им като целева група в програмите, така и с отказа им да сътрудничат в прилагането им.

Превантивно-информационните центрове продължават да отчитат дейности, които имат много повече характер на кампании и обучения най-вече за видовете психоактивни вещества, отколкото на превантивни програми. Промяната на тази тенденция ще бъде трудна и ще отнеме години, но е важно да има категорична нагласа за реализиране на дългосрочни и устойчиви програми, които имат и оценка на ефективност. Такива програми обикновено са с по-малък обхват, основават се на трайни партньорства с училища, неправителствени организации и др. по места и изискват добре сработени екипи. Най-много се реализират конкурси, спортни занимания, среща с бивши зависими, гледане на филми със страшни послания и др. подобни.

Програми за селективна превенция

Програми за селективна превенция има в градовете София, Варна и Кърджали. Те са специфични програми, които работят с по-малък обхват, понякога достъпът до близките и роднините е затруднен, често се случва участниците да загубят интерес към участие в програмата. При селективната превенция е важно да има разнообразни програми в различни населени места, адаптирани за реализиране в общностни центрове, социални услуги, училища. Друга важна част е подготовката на екипите и тяхната възможност за продължаващо професионално развитие и обучение.

Програми получили съгласие по Наредба № 6 за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества:

- **„Аутрич работа и превантивни дейности срещу употребата на наркотични вещества в рисков общности и деца от малцинствени групи“** на ПИЦ София. Програмата има за цел да предложи такива подходи, че тази група да бъде обхваната преди употребата на наркотици да се превърне в проблем. Намаление на маргинализацията и изолацията на рисковите групи. Програмата е със съгласие от 2020 г. за срок от 5 години.

Крайна целева група са:

- Деца и младежи на възраст 12-25 годишна възраст, които живеят във високо рискова среда и/или с отклоняващо се поведение (криминални прояви, употреба на наркотични вещества, отпаднали или не посещават учебните институции и др.), или са в неравностойно социално положение, младежи живущи в ромските общности. Временно или трайно застрашени от злоупотреба с психоактивни вещества и разпространение на полово-предавани болести.
- Деца и младежи живеещи в защитените и преходни жилища.
- Ученици от 5 до 8 клас в училища с преобладаващ брой ученици от етнически малцинства.

Междинна целева група са:

- Семейства, родители, близки и роднини.
- Социални работници, учители и други специалисти, които работят и се грижат за тези деца и младежи в риск.
- Лидерите в местната общност.
- **„Програма за селективна превенция на употребата на наркотични вещества сред деца от ромска общност“** на Сдружение „Съучастие“, гр. Варна. Целева група са деца на възраст 11-17 г., живеещи в ромски общности; семейства и близки; институции и организации, които имат отношение към превенция на рисковото поведение на деца и млади хора. Цел на програмата е

предотвратяване на възникването или усложнението на здравно-социални последици, свързани с наркотици (включително алкохол) сред деца, за които има висок риск от развитие на проблемна употреба и зависимост чрез ранно установяване и превантивна намеса на индивидуално, семейно и общностно равнище. Програмата е със съгласие от 2022 г. за срок от 3 години.

- **„Извън дома: здрави, информирани и отговорни“** на ПИЦ Кърджали. Целева група са младежи от различни училища (8-9 клас), настанени в ЦПЛР – КУО „Родопи“, гр. Кърджали. Програмата е насочена и към персонала, работещ в общежитията. Нейна цел е намаляване на уязвимостта и склонността към експериментирание и употреба на психоактивни вещества; формиране на нагласи, убеждения, умения и поведенчески модели, които подпомагат взимането на правилни решения от представителите на целевата група. Програмата е със съгласие от 2024 г. за срок от 2 години.

Данните от отчетите на програмите през 2024 г. показват намаляване на броя на обхванатите млади хора, родители и учители спрямо предишната година.

Таблица 4-4

**БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ
ОТ ПРОГРАМИ ЗА СЕЛЕКТИВНА ПРЕВЕНЦИЯ
(2020 – 2024 г.)**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	568	224	1051	1048	907
Деца под 15 години	260	157	690	644	624
Лица на 15-18 години	204	42	183	203	103
Лица на 19-29 години	104	25	178	201	180
Над 29 години	165	38	157	107	93
Родители	135	69	231	233	148
Учители	24	22	52	36	18
Други	7	128	83	27	177

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Важно е да се отбележи, че с програмите по селективна превенция в много по-малка степен от програмите по универсална превенция може да се цели и очаква масовост на дейностите. Това са сложни програми, с нелесен достъп до целевите групи, често участниците могат да загубят мотивация по време на реализирането на дейностите. Обезпокоително е, че в цялата страна има само три програми по селективна превенция, което прави достъпа на уязвимите групи до специализирани дейности и интервенции изключително затруднен. Решението на този проблем е на местно ниво, най-вече в изграждане на устойчиви и мотивирани общности от политически лидери, разпознаваеми фигури и авторитети в населените места, които са допринесли за развитието на местната община, учители, лекари, които да бъдат посланици на превантивната работа.

Програми за индикативна превенция

Програми за индикативна превенция има в градовете София и Варна. Това вероятно е свързано с наличието на повече специалисти в тези градове, мотивация на екипите и разпознаване на нуждите от индикативна превенция в конкретното населено място.

Програмата в град Русе продължи работата си само една година и не е подновена, основно поради липса на човешки ресурс. В град Ловеч програмата не се реализира поради проблеми с липсата на ръководител на екипа.

Програми получили съгласие по Наредба № 6 за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества:

- **„Програма за индикативна превенция на употребата на наркотични вещества сред деца в риск“** на община Варна. Насочена е към деца (6-17 г.), при които са налице индикатори, показващи висока степен на индивидуален риск от развитие на проблемна употреба на наркотични вещества (в т.ч. зависимост) на по-късен етап от живота им. Основна цел на програмата е предотвратяване на възникването или ескалирането на негативни здравно-социални последици, свързани с наркотици и алкохол сред деца, за които има ясни индикатори за висока степен на индивидуален риск от развитие на проблемна употреба и зависимост на по-късен етап в живота, чрез ранно установяване и превантивна намеса на индивидуално, семейно и социално ниво. Осъществяват се психосоциални интервенции на индивидуално и фамилно ниво, които обхващат както детето и семейството, така и служители на институции, работещи с детето (напр. училище, местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, полиция).
- **„Индикативна превенция за юноши и младежи, експериментиращи или злоупотребяващи с психоактивни вещества“** на ПИЦ София. Програмата е насочена към юноши и младежи на възраст 14-29 години, които употребяват психоактивни вещества, както и към техните родители. Основната цел е да им се окаже помощ и подкрепа. Програмата е със съгласие от 2022 г. за срок от 5 години.
- **Програма за индикативна превенция на употребата на психоактивни вещества за тийнейджъри, младежи и техните родители и близки „Ценните връзки“** на ПИЦ София. Насочена е към юноши и младежи от 14 до 25 години, които употребяват психоактивни вещества, както и към родители, близки, лекари и училищни специалисти, работещи с целевата група. Основна цел на програмата е осигуряване на помощ и подкрепа за юноши и младежи, експериментиращи и/или употребяващи психоактивни вещества, в риск от развиване на зависимост и техните родители и близки. Програмата е със съгласие от 2022 г. за срок 4 години.

Данните от отчетите на програмите за 2024 г. показват увеличение на броя на обхванатите млади хора спрямо предишните две години. В същото време се отчита значително намаляване на броя на обхванатите родители и липса на обхванати учители. Остава видим проблема, че само в два града в страната има програми по индикативна превенция. Достъпът на деца и семейства до специализирани интервенции е силно ограничен.

Липсата на програми за индикативна превенция в съчетание с липсата на програми за лечение и рехабилитация на деца и младежи, е основен проблем в системата за осигуряване на услуги и грижи за младите хора и следва да стане приоритет в развитието на политиките в областта на зависимостите.

**БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ
ОТ ПРОГРАМИ ЗА ИНДИКАТИВНА ПРЕВЕНЦИЯ
(2020 – 2024 г.)**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	424	855	580	554	804
Деца под 15 години	6	19	22	177	462
Лица на 15-18 години	195	136	95	266	211
Лица на 19-29 години	223	700	463	111	131
Над 29 години	-	25	-	59	21
Родители	104	891	214	3371	183
Учители	65	-	3	129	-
Други	2	314	26	77	118

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Превантивни дейности и интервенции

При реализиране на превантивните дейности на регионално ниво се осъществява взаимодействие и сътрудничество между общински съвети по наркотичните вещества (ОСНВ), превантивно-информационни центрове (ПИЦ), младежки съвети по наркотичните вещества (МСНВ), местни комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБППМН), училищни комисии за превенция на противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (УКПППМН), регионални здравни инспекции (РЗИ), регионални управления на образованието (РУО), центрове за обществена подкрепа (ЦОП), Български червен кръст (БЧК), Български младежки червен кръст (БЧМК), районни полицейски управления (РПУ), районни и окръжни прокуратури, районни и окръжни съдилища, неправителствени организации и др.

Превантивни дейности, реализирани в училище¹⁵

По данни от Министерство на образованието и науката през учебната 2023/2024 г. всички 28 регионални управления на образованието (РУО) са отчетели осъществени превантивни дейности, свързани с употребата на психоактивни вещества, както следва:

1. На ниво клас

- провеждане на беседи, дискусии, презентации, филми, прочит на книга. Информацията е представяна от класен ръководител, здравен работник или педагогически съветник, както и от учители, преподаващи по предметите „Биология и здравно образование“, „Химия и опазване на околната среда“ и „Гражданско образование“;
- индивидуална работа с проблемни ученици;
- организиране на изложби от рисунки, постери, информационни табла, публикуване на информация в училищни вестници, радиопредавания;
- прояви във връзка с международни дни и чествания;
- участие в национални кампании;

¹⁵ Източник: Министерство на образованието и науката.

- разпространяване на брошури;
- състезания под надслов;
- анкетни проучвания;
- провеждане на тренинги;
- провеждане на обучения по метода „връстници обучават връстници“.

Таблица 4-6

РЕАЛИЗИРАНИ ПРЕВАНТИВНИ ДЕЙНОСТИ В УЧИЛИЩАТА ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБАТА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА

(брой)

Учебна година	2020 – 2021 г.	2021 – 2022 г.	2022 – 2023 г.	2023 – 2024 г.	2024 – 2025 г.
Приложени училищни програми, основани на „умения за живот“	1155	1695	2088	2205	1594
Обхванати ученици в програми и кампании	213573	399723	276499	300021	314043
Обучени специалисти (психолози, учители)	2717	3923	4077	4200	10564
Приложени програми, базирани на „връстници обучават връстници“	631	847	955	1050	897
Проведени проучвания и резултати от тях	1813	2294	2263	2350	2587
Въведени програми за работа с родители	550	91	2924	3025	1259
Разпространени информационни материали	40770	50009	64722	64820	47564
Обучени професионалисти за работа с родители	3150	3708	4335	4440	6336

Източник: Министерство на образованието и науката, РУО

2. На ниво работа с родителите по въпросите на зависимостите – родителски срещи, разработване на училищни програми.

3. На ниво взаимодействие с други институции – провеждане на дискусии, беседи, семинари и други по темата.

Превантивни дейности и интервенции сред малолетни и непълнолетни¹⁶

През 2024 г. във връзка с превенция на употребата на психоактивни вещества местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (МКБГПМН) са реализирали информационно-консултативна, проучвателна и изследователска дейност: анализ на факторите, способстващи употреба на наркотични вещества сред подрастващите; разработване на програми и проекти; работа с рискови групи; квалификация на специалистите; създаване и разпространение на информационни печатни и видеоматериали.

¹⁶ Източник: Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, Министерски съвет.

В добро партньорство с общинските съвети по наркотичните вещества, превантивно-информационните центрове и регионалните здравни инспекции, комисиите реализират различни съвместни дейности. През 2024 г. са осъществявани обучения на **специалисти и доброволци** – главно секретари и членове на МКБППМН, инспектори от детска педагогическа стая, обществени възпитатели, педагогически съветници, социални работници, медицински специалисти от училищните кабинети, учители, студенти и ученици, ученически парламенти, родители по теми: „Обучения по проблеми на наркотичните зависимости – видове, места, където да потърсим помощ!“, обучения на доброволци; „Връстници обучават връстници!“, обучения на ученици по темата за употребата на алкохол; семинар за ученици на тема: „Да се научим да разграничаваме действителността от митовете за наркотиците!“.

Таблица 4-7

**ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ
НА УПОТРЕБАТА НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА, АЛКОХОЛ И ТЮТЮН
И УЧАСТНИЦИ В ТЯХ ПРЕЗ 2024 Г. (ПО ОБЛАСТИ)**

	Брой програми	Родители	Общо деца	Малолетни	Непълнолетни
Общо за страната	818	5514	82414	28132	54282
Благоевград	31	158	3303	825	2478
Бургас	27	131	4471	1467	3004
Варна	41	509	16391	2583	13808
Велико Търново	38	55	1585	261	1324
Видин	26	38	567	286	281
Враца	32	6	3612	1091	2521
Габрово	12	21	706	138	568
Добрич	42	207	4444	2123	2321
Кърджали	23	32	1030	255	775
Кюстендил	12	108	1284	578	706
Ловеч	18	135	3268	1405	1863
Монтана	26	281	1611	788	823
Пазарджик	22	383	2348	1425	923
Перник	8	60	971	198	773
Плевен	28	301	2332	1289	1043
Пловдив	50	485	6148	1823	4325
Разград	15	-	722	81	641
Русе	46	122	607	304	303
Силистра	29	82	735	119	616
Сливен	8	293	512	72	440
Смолян	39	348	2520	1335	1185
София-столица	69	779	9722	3920	5852
София област	62	281	4303	1467	2836
Стара Загора	33	6	1126	577	549
Търговище	13	240	1284	547	737
Хасково	46	328	4180	2410	1770
Шумен	13	100	1022	460	562
Ямбол	9	25	1560	305	1255

Източник: Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните

През годината местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са работили по **818 теми по програми или проекти** (629 през 2023 г., 508 през 2022 г., 489 през 2021 г., 454 през 2020 г.) **за превенция на**

употребата на наркотици, в които са **обхванати 87 928 участници** (97 039 през 2023 г., 74 006 през 2022 г., 61 788 през 2021 г., 55 163 през 2020 г.) – **5514 родители** (6715 през 2023 г., 6329 през 2022 г., 7360 през 2021 г., 5213 през 2020 г.) и **82 414 деца** (90324 през 2023 г., 67 677 през 2022 г., 54 428 през 2021 г., 49 950 през 2020 г.), **от които 28 132 малолетни** (31 597 през 2023 г., 23 640 през 2022 г., 20 596 през 2021 г., 21 270 през 2020 г.) и **54 282 непълнолетни** (58 727 през 2023 г., 44 037 през 2022 г., 33 832 през 2021 г., 28 680 през 2020 г.). През 2024 г. се наблюдава намаление на броя на обхванатите участници в програми и проекти за превенция на употребата на психоактивни вещества в сравнение с предходните години.

На обученията по програмите са присъствали представители на училищни комисии по приема (УКП), инспектори от детска педагогическа стая (ДПС) и социални работници от отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „Социално подпомагане“. С най-значителен брой теми по области по програми/проекти е София-столица – 69. Област София-столица е с най-много участвали родители (779), докато област Варна – с най-много обхванати деца (16 391). (виж Таблица 4-7)

Теми на програмите за превенция на употребата на наркотици са: „Превенция на употребата на наркотични вещества“; „Превенция на наркоманиите“; „Последиците от употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюнопушене“; „Превенция чрез тестове за проверка на употреба на психоактивни вещества“; „Бъди чист, не посягай към дрогата!“; „Независимият от наркотици човек!“; „Превенция и борба срещу употребата на наркотични вещества“; „Няма място за наркотиците в моя живот!“; „Да кажем НЕ на наркотиците!“; „Всички срещу наркотиците!“; „Аз избирам здравето!“; „Как да разбера, че детето ми взема наркотици? Как да му помогна“; „Зависимостта от наркотици“; „Живот без наркотици!“; „Живот без дрога!“; „Младите хора и последиците от употребата на наркотични вещества“; „Превенция на зависимостите“; „Наркотиците крият много опасности!“ „Вредите от употребата на наркотични вещества“; „Без дрога на пътя – Последната магистрала!“; „Проблемите с наркотиците“; „Наркотичните вещества - Зависимостите“; „На границата между удоволствието и самоубийството – за вредите от алкохола и наркотиците“; „Борбата срещу зависимостите е всеки ден!“; „Без наркотици, цигари и алкохол!“; „Наркотиците и младите хора“; „Вредите и опасностите от употреба на наркотични вещества при подрастващите“; „За здраве и щастливо бъдеще!“; „Зависимостите и зависимото поведение сред младите хора“; „Дрогата – изкушението, което не си струва!“; „Твоят избор – защо наркотици?“; „Наркотиците – илюзии, страдание, престъпност!“; „Наркотици – животът е кратък, ти решаващ как да го живееш!“; „Цигари, алкохол и наркотици – ненужни зависимости!“; „Алкохолът, цигарите и наркотиците – вредни за човешкото здраве!“; „Дрогата – изкушението, което не си заслужава да опиташ!“; „Превенция на рисковото поведение и употреба на психоактивни вещества“; „Тютюнопушенето и високорисковите наркотични вещества“; „Наркотиците не са моето бъдеще!“; „Не на дрогата, за да има утре!“; „Родители и деца срещу наркотиците!“; „Вълшебствата са в книгите, а не в зависимостите!“.

Сред другите активности се открояват интерактивни игри „Наркотиците и закона!“; „Нашата гордост!“ (конкурс по случай Международния ден за борба с наркоманиите); „Детето риболовец може без дрога!“ (състезание); „Дрога“ (документален филм); „Наркотиците и законът“ (интерактивни игри)

През 2024 г. в 14 области (23 области през 2023 г., 22 области през 2022 г., 20 през 2021 г., 22 през 2020 г.) на страната местните комисии са провели анонимни анкетни проучвания по проблемите на наркотиците.

Местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните осъществяват и консултации на деца за употреба на наркотици, алкохол и тютюневи изделия, по заявки от родители.

През 2024 г. във връзка с употреба на наркотици **индивидуално са консултирани 1014 деца** (948 през 2023 г., 683 през 2022 г., 882 през 2021 г., 1066 през 2020 г.), от

които 200 малолетни и 814 непълнолетни, като тук увеличението на консултираните деца е с 7,0% в сравнение с предишната година. Намаление на консултираните деца се наблюдава в областите Варна, Враца, Кюстендил, Ловеч, Пазарджик, Плевен, Смолян, София-столица, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол. Най-много са консултираните в Пловдив – 180 деца, от които 32 малолетни и 138 непълнолетни.

Таблица 4-8

**ИНДИВИДУАЛНО КОНСУЛТИРАНЕ НА ДЕЦА
ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
(2023 – 2024 г.)**

Област	2023 г.			2024 г.		
	Общо	Малолетни	Непълнолетни	Общо	Малолетни	Непълнолетни
Благоевград	21	5	16	32	6	26
Бургас	44	7	37	65	8	57
Варна	64	12	52	48	11	37
Велико Търново	27	1	26	39	-	39
Видин	22	5	17	30	5	25
Враца	60	20	40	56	15	41
Габрово	10	-	10	13	1	12
Добрич	30	3	27	49	13	36
Кърджали	2	1	1	5	-	5
Кюстендил	6	3	3	3	1	2
Ловеч	9	-	9	4	-	4
Монтана	2	-	2	5	-	5
Пазарджик	64	27	37	14	3	11
Перник	3	-	3	8	2	6
Плевен	40	2	38	30	2	28
Пловдив	55	2	53	180	32	138
Разград	-	-	-	4	-	4
Русе	11	-	11	27	1	26
Силистра	3	-	3	13	2	11
Сливен	32	6	26	50	10	40
Смолян	5	2	3	2	-	3
София-столица	222	53	169	125	24	101
София област	86	20	66	99	20	79
Стара Загора	43	14	29	74	26	48
Търговище	11	-	11	1	-	1
Хасково	47	30	17	29	8	21
Шумен	19	6	13	3	-	3
Ямбол	10	2	8	6	-	6
Общо	948	221	727	1014	200	814

Източник: Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните

В семейни консултации във връзка с употреба на наркотици през 2024 г. са участвали **633 деца** (609 през 2023 г., 433 през 2022 г., 443 през 2021 г., 539 през 2020 г.), в това число 146 малолетни и 487 непълнолетни, като това е най-високото ниво на участвали деца от 2019 г. Най-голям е броят на децата, преминали семейни консултации в столицата – 102 деца, от които 25 малолетни и 77 непълнолетни. Въпреки това в половината области се отчита намаление на преминалите семейни консултации във връзка с употреба на наркотици – Варна, Видин, Враца, Кърджали,

Кюстендил, Ловеч, Пазарджик, Плевен, Смолян, София-столица, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол.

Таблица 4-9

**ДЕЦА, ПРЕМИНАЛИ СЕМЕЙНИ КОНСУЛТАЦИИ
ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
(2023 – 2024 г.)**

Област	2023 г.			2024 г.		
	Общо	Малолетни	Непълнолетни	Общо	Малолетни	Непълнолетни
Благоевград	11	1	10	25	5	20
Бургас	23	-	23	45	3	42
Варна	48	11	37	39	8	31
Велико Търново	33	1	32	44	-	44
Видин	17	6	11	4	1	3
Враца	21	6	15	20	4	16
Габрово	7	-	7	12	1	11
Добрич	27	3	24	42	11	31
Кърджали	1	-	1	-	-	-
Кюстендил	7	4	3	4	1	3
Ловеч	5	-	5	4	-	4
Монтана	1	-	1	1	-	1
Пазарджик	63	27	36	23	10	13
Перник	3	-	3	8	2	6
Плевен	7	-	7	5	-	5
Пловдив	58	6	52	65	29	36
Разград	-	-	-	-	-	-
Русе	6	-	6	25	1	24
Силистра	3	-	3	7	-	7
Сливен	22	4	18	40	8	32
Смолян	5	2	3	1	-	1
София-столица	115	19	96	102	25	77
София област	30	8	22	36	10	26
Стара Загора	52	14	38	66	26	40
Търговище	11	-	11	1	-	1
Хасково	16	4	12	8	1	7
Шумен	8	1	7	2	-	2
Ямбол	9	1	8	4	-	4
Общо	609	118	491	633	146	487

Източник: Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните

Според Централната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦКБППМН) установените поведенчески модели при подрастващите, които инцидентно или нередовно употребяват наркотични вещества, с цел забавление показват по-голяма склонност към комбинирана употреба на наркотици и алкохол. Такъв вид употреба инициира по-големи рискове при тях както и увеличаване на ръста на здравословните им проблеми като интоксикации и клинично проявление на зависимост към психоактивни вещества.

С оглед на това ЦКБППМН предвижда да води активна превантивна дейност именно в тази насока, във връзка с отбелязаните нови тенденции сред подрастващите

по отношение на употребата на наркотици, нови психоактивни вещества, алкохол и тютюневи изделия.

Превантивни дейности и интервенции на общинско ниво

Основни отчетени превантивни дейности от Министерство на здравеопазването по линия на употребата на наркотици през годината са:

- Проведени са обучения на училищни специалисти по Национална програма за превенция употребата на наркотични вещества в училищна среда „Кодово име Живот“ за ученици от 5 до 7 клас и по Национална програма за превенция употребата на наркотични вещества в училищна среда „От връстници за връстници“ за ученици от 8 до 11 клас.
- Проведени са обучения на младежи по Националната програма за превенция употребата на наркотични вещества за възрастова група 8-11 клас.
- Проведени са обучения на деца и младежи за здравословен начин на живот, превенция употребата на наркотични вещества, превенция на рисково поведение.
- Проведени са обучения на инспектори в Детска педагогическа стая, медицински специалисти, социални работници и други, работещи по превенция употребата на наркотични вещества.
- Проведени са обучения на студенти по превенция на употребата на наркотични вещества и на кандидат-шофьори за последствията при употребата на наркотични вещества.
- Реализирани са съвместно с МВР две програми за превенция употребата на наркотични вещества в училищна среда – програма „Предпазване на младите хора от престъпления“ и програма „Работа на полицията в училищата“.
- През месец юни 2024 г. е проведена 18-та Национална конференция по проблемите на превенцията на злоупотребата и употребата на наркотични вещества, с участието на общинските съвети по наркотичните вещества и превантивно-информационните центрове към тях, НЦОЗА и Министерство на здравеопазването
- Проведени са три национални кампании: Международен ден за безопасен интернет (9 февруари), Международен ден за борба със злоупотребата и незаконния трафик на наркотици (26 юни), Световен ден за психично здраве (10 октомври).
- Отбелязват се Световни дни чрез различни мероприятия и кампании, като целта е да се привлече вниманието на обществото по различни наболели проблеми, свързани със зависимостите и употребата на психоактивни вещества.
- Разширява се взаимодействието с различни институции и неправителствени организации.
- Издадени са здравно-образователни и информационни материали, предназначени за различни таргетни групи.
- Направени са три филма по теми за наркотиците – един от ОЧНВ Благоевград и два от ОЧНВ Габрово.
- ОЧНВ и ПИЦ поддържат интернет и facebook страници, на които предоставят информация за видовете наркотични вещества, здравните, икономически и социални последици, както и материали от чужди източници.

Обобщената информация от регионалните управления на образованието (РУО) е изключително обемна, поради което Министерство на образованието и науката акцентира върху някои по-значими практики и дейности в областта на превенцията на употребата на наркотични вещества по области.

Превантивните дейности през учебната 2024-2025 г. във връзка с употребата на наркотици, алкохол и тютюн в **област Велико Търново** са инициирани и реализирани от директори, учители, ученици и педагогически съветници от училищата. Част от тях са по идея на представители на ученическите парламенти. Партньори в реализирането на превантивните дейности са родители, РУО, РЗИ, общините от областта, инспекторите в Детска педагогическа стая, Обществена коалиция за здраве, ЦМДТ „Амалипе”, средствата за масова информация, МБЧК.

Приложени са 111 училищни програми за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, основани на подхода „умения за живот”. Програмите имат превантивна роля, насочени са към идентифициране на ученици, застрашени от преждевременно напускане, развиване на дейности в подкрепа на всеки ученик с проблемно поведение, партньорство с родители и с други институции, ангажиране на „свободното” време на учениците в училище по жизнено важни за тях въпроси, които в една или друга степен не се изучават по учебните предмети от учебния план. В часа на класа са включени теми с различни аспекти на здравето – здравословния начин на живот; сексуалните взаимоотношения и евентуалните последици от тях; наркотичните вещества, индивидуалните и социални последици от тяхната употреба и рисковото поведение като цяло, като основните цели са да се формира положително отношение към личното здраве, на ценностна система на учениците, на отговорност за собственото поведение и предпазване на учениците от употреба на психоактивни вещества. Програмите са фокусирани върху опита и проблемите на учениците, свързани със здравословното им състояние и успешната им интеграция в обществото, търсене на реална позитивна промяна в тяхното поведение.

Училищата работят, както по двете национални, така и по училищни програми: Училищна програма „Здравословен начин на живот. Да бъдем предпазливи“, „Аз и опасностите около мен. Да бъдем здрави“; Училищна програма „Връстници обучават връстници“ (с целева група 11-12 клас) за изграждане на личностни и социални умения, повишаване на информираността за причините, последиците и риска от употребата на наркотични вещества; Училищна програма за превенция на зависимостите; Училищна програма за превенция на разпространението и употребата на наркотични вещества.

Дейностите по програмите целят да се подпомогнат младите хора да приспособят своите поведение, нагласи и възможности спрямо въздействията на динамичната среда, да минимизират рисковото поведение, свързано с употребата на наркотични вещества.

През учебната година са обхванати 10 821 ученици в програми и кампании за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества. Обучени са 552 специалисти за работа в и с училищата (психолози, педагогически съветници, учители).

Приложени са 59 програми за превенция, базирани на подхода „връстници обучават връстници”, насочени към по-ефективната комуникация и формиране на знания и умения.

Проведени са тренинги „Зависимости и последици“, дейности по кариерно развитие на тема „Избери своето бъдеще“, дискусии с ученици, ролеви игри, отбелязване на дни с международна значимост.

Изводът от проведените дейности е, че сътрудничеството между училище и родителите при превантивна работа с деца, застрашени от негативни влияния, е от изключително значение.

Въведени са 68 програми за работа с родители. В програмата за превенция на употребата на упойващи вещества и енергийни напитки родителите са запознати със съдържанието на вредните вещества, влиянието им върху организма и психиката на подрастващите. На проведените родителски срещи е очертана тенденцията вейповете и балоните с райски газ да са „новото модерно“ и е подчертано, че тази „мода“ е

изключително опасна за подрастващите и са необходими съвместни дейности на родители с деца и класни ръководители, за да се предотврати употреба и пристрастяване.

По програми „Заедно за всяко дете“ и „Кодово име: „Живот“ се провеждат редица дейности, в които учениците демонстрират повишена емоционална осъзнатост и по-добри умения за разпознаване и изразяване на чувства. Развиват се социални умения, като уважение, сътрудничество и толерантност, които са основа за здравословни връзки с връстниците. Работата по темите за превенция на зависимости, агресия и рискови поведения засилва чувството за отговорност и насърчава саморефлексията.

Дейностите допринасят за по-здравословен училищен климат, устойчиви модели на поведение и по-тясна връзка между ученици, родители и училище.

Съвременният живот налага учители и родители да обединят усилията си в името на това децата да получат най-доброто като образование и възпитание. На родителски срещи класните ръководители провеждат беседи с родителите, относно информираността им по проблемите с употребата и злоупотребата на наркотични вещества. Училищните психолози провеждат тренинги с ученици и родители.

Важни са разбирането, подкрепата и споделената отговорност между училището и семейството за успешна адаптация и социализация на всяко дете, за подкрепа за личностно развитие и за постигане на стратегическите цели и приоритети на политиката за учене през целия живот.

1328 са разработените и/или разпространени информационни материали. Най-често под ръководството на педагогическите съветници, психолозите и класните ръководители се изработват брошури, флаери, плакати, информационни табла, мотивационни надписи, презентации с тематична насоченост, снимкови материали.

347 са обучените професионалисти за работа с родители. Някои от обученията, в които са участвали педагогическите специалисти от област Велико Търново са: „Справяне със зависимостите“ (организирано от РУО); „Превенция на употреба на вейпинг и наркотични вещества“ (организирано от МОН); „Работа с родители за превенция на употребата на психоактивни вещества“; „Съвременни тенденции в превенцията и лечението на зависимости“ (проведено от ПИЦ); „Наркотиците – илюзия, страдание, престъпност“; „Родителят – важен фактор в превенцията на употребата на алкохол, тютюн и наркотици“.

Дейностите по превенция на употребата на психоактивни вещества в училищата на **област Видин** се извършват на две нива: училищно и регионално.

На училищно ниво РУО координира и контролира тези дейности чрез изградените училищни комисии за превенция на противообществените прояви на малолетни и непълнолетни (УКПППМН).

В началото на учебната 2024-2025 г. РУО Видин оказва методическа подкрепа при изготвяне на плановете на УКПППМН и на училищните програми по гражданско, здравно, екологично и интеркултурно образование, където се набелязват мерки за борба с употребата на алкохол, наркотични вещества и тютюн.

Уроци и дискусии по темите за психоактивните вещества се провеждат в часовете по химия и опазване на околната среда, биология и здравно образование, философия и други.

Училищните фелдшери провеждат лекции на теми свързани с превенцията и употребата на психоактивни вещества.

РУО Видин, ОСНВ Видин и останалите институции, осъществяващи дейности по превенция на употребата на тютюн, алкохол и наркотични вещества са изготвили график за реализирането им през учебната 2024-2025 г. в училищата от област Видин. Превантивната дейност се осъществява в начален, прогимназиален и гимназиален етап на образование на учениците в часовете на класа, както и по гражданско,

здравно, екологично, интеркултурно образование и чрез доброволчески акции на Общински младежки съвет за превенция на зависимости – Видин и Българския младежки червен кръст – Видин.

Основна цел в работата е повишаване на информираността на учениците по отношение използването на психоактивни вещества, вредата и последиците от тях върху здравето и психическото им състояние.

През учебната година са изнесени лекции, беседи и семинари от учители, училищни психолози, педагогически съветници, специалисти от ОСНВ, РЗИ, Общински младежки съвет за превенция на зависимости – Видин, Български младежки червен кръст – Видин.

В образователните институции в област Видин са обучени 34 професионалисти за работа с родители.

В училищата се използват различни методи на работа с учениците като беседи, презентации, тренинги, дискусии, ролеви игри, лекции, работа по групи, мозъчна атака, прожекции на видеофилми, викторини, изработване на плакати, брошури, рисунки, флаери, стикери, табла, дипляни, постери и други.

Организиран са училищни изложби и конкурси на ученически рисунки, постери и презентации с превантивна тематика, както и е създадена рубрика в един училищен вестник на тема: „Не на употребата на наркотични вещества“. В една образователна институция са изработили ученически проекти на тема: „Как бих променил отношението към зависимостите сред връстниците си“.

Образователните институции от областта осъществяват работни срещи по „Механизъм за действие и алгоритъм към него в случаи на установяване на разпространение и употреба на наркотични вещества в училище“ и вътрешноучилищна квалификация на педагогическите специалисти в училищата на тема: „Превенция на вейпинга и употребата на наркотични вещества от учениците“.

Правилника за вътрешния ред във всички образователни институции от област Видин е актуализиран, добавена е забрана за употребата на електронни цигари и вейпове в училище и площите, прилежащи на училището.

Проведени са образователно-информационни дейности на теми като: „Вредата от употребата на психоактивни вещества“, „Психоактивни вещества – същност, последици от употребата, рискови и защитни фактори, стъпки за справяне при съмнение за употреба“, „Вредата от алкохол, наркотиците и тютюнопушенето“, „Превенция на вейпинг и употреба на наркотични вещества“, „Да бъдем силни и здрави – без лоши навици“, „Последици от употребата на наркотици, алкохол и тютюнопушене“, „Наркотиците – кратък път към дълъг проблем“, „Животът е избор“, „Психоактивните вещества – видове, ефект върху организма и борба със зависимостите“, „Да се научим да казваме НЕ!“, „Изборът е мой“, „Да се забавляваме без вредни навици“, „Приятелският натиск и как да кажем НЕ“, „Нови психоактивни вещества – дизайнерска дрога“, „Дрогата – изкушението, което не си струва да опиташ“, „Искам да бъда здрав и силен, а не слаб и зависим“ и други.

Целта на осъществените дейности е повишаване информираността на подрастващите за въздействието на различните видове наркотични вещества, рисковете при употребата им и последициите от експериментиране и редовна употреба. Обърнато е внимание и на здравните последици, включително върху сърдечно-съдовата и нервната система, както и на поведенческите и емоционални промени, свързани с възможна употреба. Специален акцент е поставен върху опасността от употребата на ароматизирани течности с неясен произход и чайове, които съдържат психоактивни вещества.

От психолози и педагогически съветници в повечето училища са проведени родителски срещи, информационни кампании, както и комбинирани срещи с участието на родители и ученици по различни теми, информационни семинари свързани с

превенцията и употребата на различните видове наркотици, вейпове и други психоактивни вещества. На срещите родителите са разработвали казуси, задачи и са включвани в провеждането на различни ролеви игри.

Основната цел на проведените тренинги, училище за възрастни, индивидуални и групови родителски срещи е повишаване информираността на семействата по отношение на ранните прояви на рисково поведение, начините на предупредителни сигнали и възможностите за навременна намеса.

Някои от образователни институции в област Видин чрез електронните дневници са изпратили на родителите информационни материали и онлайн ресурси относно новите „дизайнерски дроги“, които често се разпространяват сред младежите. Целта на тази дейност е да се ангажират родителите с темата и да се повиши тяхната осведоменост за съвременните рискове.

На регионално ниво през учебната година в програмите и кампаниите за превенция на употребата на наркотични вещества са обхванати 4492 ученици.

Училищата в **област Варна** работят систематично и многопосочно по темата за превенция на употребата на психоактивни вещества. Реализирани са както самостоятелни училищни инициативи, така и значителен брой съвместни дейности с външни партньори.

Най-често прилаганите подходи в училищна среда включват редовно разглеждане в часа на класа на теми, свързани с превенцията на употребата на наркотици (вредите от наркотичните вещества; превенция на употребата на електронни цигари); интегрирани превантивни програми с въведен механизъм, който включва координирани дейности от учители, психолози и педагогически съветници; работа с ученици чрез интерактивни форми – дискусии, казуси, анкети, прожекции и ролеви игри за ангажиране на вниманието и развиване на умения за критично мислене.

В 50 училища се реализират дейности, включващи родителската общност, като работата с родители се отчита като ключов фактор за ефективността на превенцията в ученическа възраст.

49 училища са реализирали дейности в партньорство с институции, сред които най-често се открояват Дирекция „Превенции“ – Община Варна, РУО, МКБППМН, МВР и РПУ, Национален център за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти. Съвместните дейности включват провеждане на беседи, обучения, демонстрации, информационни кампании и др.

27 училища са организирали или са се включили в обучения на специалисти, насочени към: повишаване на компетентността на педагогическите кадри в разпознаване на рискови поведения; овладяване на съвременни подходи за работа с ученици; работа със случаи, свързани с употреба на психоактивни вещества.

През учебната 2024-2025 година превенцията на употребата на психоактивни вещества в **област Враца** се осъществява чрез активното и целенасочено включване на училищните институции и младите хора в дейности за информиране, относно рисковете от употреба на наркотици, алкохол и тютюн, развиване на социални умения и компетенции, формиране на нагласи за здравословен начин на живот, повишаване на гражданската активност, както и предлагане на алтернативна ангажираност за свободното време.

Повечето здравно-образователни програми, които се реализират на училищно ниво, съчетават различни подходи, насочени както към работа с учениците, така и с техните родители.

В област Кюстендил темите за рисковете от употреба на цигари, алкохол и наркотици са заложили и разглеждани в часовете на класа, в часовете по философия, биология и здравно образование и химия и опазване на околната среда.

Данните, получени от училищата, съгласно предварително посочени индикатори, относно реализирани превантивни дейности в училищата във връзка с употребата на наркотици, алкохол и тютюн са следните:

- 33 приложени училищни програми за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, основани на подхода „умения за живот“;
- 3997 обхванати ученици в програми и кампании за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества;
- 117 обучени специалисти (психолози, учители) за работа в и с училищата;
- 11 приложени програми за превенция, базирани на подхода „връстници обучават връстници“;
- 9 проведени проучвания и резултатите от тях;
- 8 въведени програми за работа с родители;
- 902 разработени и/или разпространени информационни материали;
- 98 обучени професионалисти за работа с родители.

През учебната 2024-2025 година училищата на територията на област Кюстендил са работили по превенция на употребата на наркотици, алкохол и тютюн с цел повишаване информираността на учениците, създаване на условия за изграждането на нагласа за здравословен начин на живот и опазване на здравето. В докладите си директорите са посочили, че работят по превенция на наркоманиите с БМЧК и БЧК, ДПС, МКБППМН, РЗИ и неправителствени организации, като представители на институциите представят лекции и беседват с учениците, съобразно тяхната възраст на подходящи теми, свързани с проблема, представят се презентации и филми, организират се кампании, разпространяват се информационни материали. Много често учители и специалисти търсят съдействието и участието на родителите, организират се тематични родителски срещи в присъствието на учениците.

Педагогическите специалисти от област Кюстендил са преминали през обучение на тема: „Превенция на вейпинга и употребата на наркотични вещества от учениците“, проведено от Националния център за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти в гр. Баня.

В плановете за час на класа във всички класове са предвидени и реализирани теми за тютюнопушенето и наркотиците. Медицинските лица в училищата най-често са лектори, провеждат беседи, запознавайки учениците с рисковете от употребата на наркотици.

В училищата е приета Програма за работа с родителите с идеята, че училището и семейството са солидарно отговорни в грижите за децата и учениците.

Акцент се поставя върху информирането, ранната профилактика и ангажирането на учениците в алтернативни и позитивни дейности. Съвместно с ПИЦ и РЗИ, проведените лекции и интерактивни занятия застъпват теми, свързани с вредите от употребата на наркотици и енергийни напитки; изграждане на умения за отказ и устойчивост на натиск от връстници.

В ОУ „Неофит Рилски“, Дупница е приет Училищен алгоритъм за приложение на Механизма за действие в случаи на установяване на разпространение и употреба на наркотични вещества в училище и информационни дейности с цел превенция.

В ОУ „Христаки Павлович“, гр. Дупница са осъществени срещи и организирани лекции и дискусии на теми: „Употребата на наркотици“, „Наркотиците и уязвимите млади хора“, „Не-пристрастно за дрогата“ В часа на класа със съдействието на инспектор ДПС е дискутирана темата за „Наркотичната зависимост“ и са предоставени информационни брошури.

В ОУ „Иван Вазов“, гр. Кюстендил е проведена разяснителна работа с родители. Разработена и приложена е Училищна програма за взаимодействие между училищната общност и родителите на учениците.

В основните училища в област Кюстендил учениците са запознати с телефонни линии: 112, 116 111, където могат да подадат сигнал и да се обърнат за помощ, ако станат свидетели на разпространение, употреба и/или държане на наркотични вещества или техни аналози. Номерата на телефонните линии са поставени на видно място във всяко училище.

В училищата на територията на **област Монтана** са приложени 28 училищни програми за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, основани на подхода „умения за живот“. Основна цел на училищните програми е прилагане на ефективен модел за превенция на употребата на наркотици, алкохол и тютюн и утвърждаване на здравословен начин на живот сред учениците с въвеждане на цялостна, последователна и ефективна учебна програма по здравно образование в училищата и разгръщане на превантивни дейности в местните общности.

Програмите включват теми, като:

- „Опознаване на собствената личност чрез откриване на силните страни“.
- „Формиране на общочовешки ценности, свързани с хуманност, състрадателност, приемане на другите.“
- „Емоционална интелигентност – развитие на самооценка, самоконтрол, емпатия и мотивация за лично развитие“.
- „Връстници обучават връстници“.
- „Нужди, права и отговорности – краткосрочни и дългосрочни последици, пушене, проблеми с наркотиците“.
- „Наркотиците и тяхната опасност за нашето бъдеще“.
- „Наркотичната зависимост и връзката им с трафика на хора“.
- Конкурс за есе на тема „Борбата с наркоманията – обществено задължение“.
- „Започнеш ли, животът свършва“ – за видовете психологически последствия от употребата на наркотици, влиянието им върху нашия и живота на близките ни.
- „Превенция на употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюн“ – проведени беседи в училищата от представители на местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, Детска педагогическа стая, РЗИ и ПИЦ, гр. Монтана.

В част от училищата е проведен адаптиран лекционен цикъл „Наркотици“ – на базата на първото енциклопедично издание за наркотиците на български език на д-р Юлиан Караджов, съдържащо подробно описание на легални и нелегални наркотични вещества; тяхната употреба от древността до наши дни; техните желани, нежелани и опасни ефекти; тяхната способност да предизвикват зависимост.

В училищата е прожектиран и документален филм по темата: „Началото е край“.

В програмите са обхванати 5821 ученици в различни мероприятия, изразяващи се основно в разработване и разпространение на постери и информационни материали за въздействието на наркотиците върху човешкия организъм; сътрудничество в група при рискови ситуации – търсене на подкрепа и взаимна отговорност; провеждане на тренинги, беседи, презентации (включително и в час на класа). Учениците участват в кампании на БЧК и ОСНВ. Осъществяват се мероприятия за изработване и разпространение на брошури и флаери, посветени на борбата срещу употребата на наркотици, алкохол и тютюн.

Работи се с родителите и със значими за децата близки, особено сред рисковите групи, след направена оценка от педагогическите специалисти. Въведени са 19 програми за работа с родители, които включват: запознаване на родителски срещи с проблемите и последиците за здравето на децата, употребяващи наркотици; запознаване с вредите на вейп устройствата; активно включване на родителите в

училищния живот; информирани за избраните от училището типове превенция, за резултатите от проведените анкети, набелязаните дейности с учениците; разяснителни кампании на базата на беседи, презентации и получаване на обратна връзка.

Целта на тези кампании е не само да се повиши информираността на учениците за въздействието на наркотичните вещества, но и да се моделира тяхното здравословно поведение за в бъдеще.

Обучените специалисти (психолози, педагогически съветници и учители) за работа в училищата по темата през учебната година са 104.

Приложени са 21 програми, основани на принципа „връстници обучават връстници“ чрез провеждане на информационни кампании от ученическите съвети за различните видове наркотици, за въздействието и последиците от употребата им, запознаване с основните термини, свързани с употребата на наркотични вещества.

Разработените и/или разпространени информационни материали (основно брошури, постери, презентации, информационни табла) са над 1600 по темата, свързана с употребата на психоактивни вещества, а 191 педагогически специалисти в училищата са обучени за работа с родители.

Информацията за **област Пловдив** за учебната 2024-2025 година показва активна работа на училищата по превенцията на употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюн. Най-голям брой ученици (над 34 000) са били включени в различни програми и кампании, което е знак за широк обхват и ангажираност. Училищата са реализирали 172 програми по подхода „умения за живот“ и 80 програми по метода „връстници обучават връстници“, което насърчава активното участие на децата и младите хора в процеса. Значителен е и броят на обучените специалисти (1900), което създава устойчива основа за бъдеща работа по темата. Осъществени са и дейности за ангажиране на родителите чрез 102 програми и обучени 1117 професионалисти. Разпространени са близо 4700 информационни материала. Данните показват систематични и разнообразни усилия за превенция и изграждане на здравословна училищна среда в региона.

Основен приоритет в работата на РУО Разград и на училищата от **област Разград** през учебната 2024-2025 година е превантивната дейност сред учащите се, чрез активно и целенасочено включване на младите хора в дейности, насочени към информирани за рисковете от употребата на наркотици, алкохол, тютюн, развиване на социални умения и компетенции, формиране на нагласи за здравословен начин на живот, повишаване на гражданската активност, както и предлагане на алтернативна ангажираност за свободното време. Работата е насочена към реализиране на образователни кампании най-вече под формата на обучения за изграждане на социални и личностни умения сред учениците, изработване и разпространяване на информационни материали, целящи разясняването на видовете психоактивни вещества, вредата и последиците от тяхната употреба.

В изпълнение на държавната политика относно превенция на вейпинга и употребата на наркотични вещества от учениците, РУО Разград организира провеждането на два регионални семинара с директори, педагогически специалисти и родителски общности от областта; оказва методическа подкрепа при планиране и координиране на училищни дейности по превенция; участва в жури в „Ученически дебат“ по повод Международния ден за борба със злоупотребата и нелегалния трафик на наркотични вещества.

Осъществяването на превантивните дейности се реализира с доброто сътрудничество и съвместните усилия на държавни, общински и неправителствени организации и активното участие на ОСНВ и ПИЦ към него при Община Разград.

Приложени са 87 училищни програми за превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, основани на подхода „умения за живот“. Програмите имат за

цел превенция на рисковото поведение, информираност и развиване на знания и умения по проблемите на зависимостите. Осъществените превантивни дейности в училищата включват провеждане на превантивни кампании, включване на ученици, учители и родители в дейности, организирани от ОСНВ, МБЧК и РЗИ.

В проведените превантивни програми и кампании са обхванати 7430 ученици. Те са насочени към ограничаване на рисковото поведение сред учениците и формиране на здравословни навици, с акцент върху превенцията на употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюн. Дейностите са съобразени с възрастовите особености на учениците, културния контекст и ресурсите на съответното училище.

Обучени са общо 405 психолози, учители и медицински специалисти. Обученията са проведени от специалисти от ОСНВ, МКБППМН и ПИЦ и са свързани предимно с разпознаване на децата и учениците, които са употребили психоактивни вещества. Обучени са и 128 специалисти за работа с родители (педагогически съветници, медицински лица, класни ръководители).

В училищата са реализирани 39 програмите за превенция, базирани на подхода „връстници обучават връстници“ със съдействието на ОСНВ, ПИЦ и местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, гр. Разград. Изграден е Младежки съвет по наркотичните вещества към ОСНВ за обучение на ученици от гимназиален етап, които провеждат обучения по темата с ученици от основните училища.

В училищата са сформирани и училищни превантивни клубове. Посредством беседи, презентации, видеофилми и други информационни материали са проведени обучения на по-малките ученици в част от основните училища.

Въведени са 38 програми за работа с родители в училища от област Разград, като се провеждат родителски срещи с превантивна насоченост, на които се обсъждат признаците за рисково поведение у децата и възможностите за ранна интервенция.

Разработени и/или разпространени са 1033 дипляни, брошури, флаери, 80 плакати, 76 презентации и табла, много рисунки, творби на ученици, тетрадки с послания.

Проведени са беседи и дискусии по проблемите, свързани с употребата на наркотици – най-често в часа на класа от всички класни ръководители, в часовете по природни науки, в клубове по гражданско образование или по време на училищни кампании.

Във всяко училище в **област Русе**, в началото на учебната 2024/2025 година, са проведени срещи с участието на педагогическия и непедagogическия персонал във връзка с прилагането на Механизма за действие и Алгоритъма към него в случай на установяване на разпространение и употреба на наркотични вещества в училище, както и Указанията за действия във връзка с него.

Реализирани са програми, основани на подхода „умения за живот“. Те се прилагат за развиване на социални умения за справяне с реални житейски предизвикателства и проблеми, за изграждане на позитивно отношение към личността на ученика, семейството и училището.

Проведени са здравни беседи на тема „Дрогата – изкушението, което не си заслужава да опиташ“ от медицинските лица в училищата. Представени са презентации, реализирани са дискусии в часа на класа, в които активно участие вземат и самите ученици.

По програма „Спортът като ефективна алтернатива на употребата на наркотични вещества, алкохол и тютюн“ младите хора се ангажират с градивни и разтоварващи стреса дейности с цел да бъдат далеч от наркотиците и алкохола. В училищата, където се реализира, са създадени спортни клубове по футбол, баскетбол, волейбол и др. спортове. Организират се вътрешноучилищни и междуучилищни турнири и спортни

празници. Победителите се удостояват с купи и награди. Стимулира се физическата активност за всички ученици, включително и за неучастващите в клубовете.

Провежда се системна работа от страна на класните ръководители в часа на класа по следните теми: в 6-ти клас – „В капана на наркотиците” и в 7-ми клас – „Вредата от алкохола, никотина и дрогата”.

Учителите в групите за целодневна организация на учебния ден (4-7 клас) работят по следните теми: „Алкохолът, цигарите и наркотиците – врагове на съвременния човек”, „Наркотици – стоп”, „Последствия от употребата на наркотици”. В часовете по Човекът и природата и Биология и здравно образование в 5-7 клас се разглеждат теми, насочени към повишаване нивото на здравните знания на учениците и развиване на уменията им за опазване на личното здраве и практикуване на здравословен начин на живот.

При подготовката и провеждането на обученията, основани на подхода „умения за живот”, класните ръководители, психолозите и педагогическите съветници използват методологични ресурси, при което ученикът е активен участник.

В часовете по Биология и здравно образование, в раздела „Здравни познания и хигиена на нервната система” в 8-ми и 9-ти клас, учениците изготвят презентации относно видовете наркотици и неблагоприятното им въздействие върху нервната система и тялото, като най-добрите презентации се представят на информационния екран във фойето на училището.

Ученици от гимназиален етап в училищата от град Русе, обучени като доброволци по Национална програма за превенция на употребата на наркотични вещества в училищна среда за възрастовата група 8-11 клас „От връстници за връстници”, съвместно с представители на ПИЦ Русе, провеждат обучения със своите съученици по следните теми: „Психоактивни вещества и въздействието им върху човешкия организъм”; „Видове зависимости – психически и физически”; „Процесът на изпадане и попадане в зависимост – кога човек е реално пристрастен”; „Причини за системното използване на наркотици”; „Реална самооценка и Аз-концепция. Представата за себе си”; „Емоционалният живот на човека”; „Аз и другите. Добре ли се познаваме”; „Комуникация и комуникативни умения. Езикът на тялото”; „Запазване на идентичността. Как мога да загубя своята идентичност”;

По време на кампаниите в училищата се представят презентации, флаери „Запознай се с наркотиците, за да не ги обикнеш” и се раздават информационни материали.

В групите за извънкласни дейности учениците сами разработват информационни табла, брошури и рисунки, с които показват на връстниците си вредата от използването на психоактивни вещества.

В училищата в област Русе се реализира работа с родители във връзка с употребата и злоупотребата с наркотични вещества, алкохол и тютюн. Родителите подробно се запознават с утвърдения Механизъм за действие и Алгоритъма към него в случаи на установяване на разпространение и употреба на наркотични вещества в училище и са информирани за опасностите и големия риск от употребата, злоупотребата и разпространението на наркотични вещества.

На родителски срещи експерти от ПИЦ Русе запознават родителите с Програмата за индикативна превенция „SOS РОДИТЕЛИ”, чиято цел е родителите и близките на учениците да бъдат по-информирани и ангажирани с проблемите, свързани с употребата и злоупотребата с психоактивни вещества, да придобият умения за разпознаване и ранно идентифициране на симптоми при експериментиране и употреба на психоактивни вещества, да се подпомогне ограничаването на рисковото поведение сред подрастващите, да се придобият умения за справяне в кризисни ситуации както в семейна, така и в училищна среда. На родителите са раздадени брошури с информация за програмата и са предоставени координати на екипа от специалисти.

На училищните сайтове е публикувана информация за родителите – актуални материали по горепосочените теми, както и къде и как могат да бъдат консултирани, и да получат помощ при поискване от училищните психолози и педагогически съветници. По компетентност и при необходимост семейства се насочват към специалисти от Сдружение „Еквилибриум“ – Русе и ПИЦ Русе.

Образователните медиатори провеждат срещи с родители по проект „Успех за теб“ на тема „Агресията в училище“, на която дискутират употребата на наркотични вещества и проявите на агресия между учениците.

Екипите, които организират и координират процеса на осигуряване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на учениците в училищата, при необходимост провеждат разговори и консултации с родителите.

Чрез електронния дневник родителите са информирани за опасностите и големия риск от употребата, злоупотребата и разпространението на наркотични вещества сред подрастващите. При съмнение за употреба на наркотици от техните деца могат да се включат в програмата „SOS Родители!“, разработена от ПИЦ Русе.

В училищата са разпространени информационни материали с цел превенция на употребата и злоупотребата с наркотици като: изработени от учениците табла „Наркотиците убиват“; информационни табла за ученици „Механизъм за предотвратяване на разпространението и употребата на наркотични вещества“; плакат „Десет истини за наркотиците. Живей свободно! Не бъди зависим!“; презентация „Влияние на психоактивни вещества“; плакати, флаери и брошури разработени, като част от инициативата „НЕ зависими от зависимостите“.

Със специалисти от РЗИ Русе са проведени лекции, беседи, дискусии и интегрирани интерактивни уроци в училищата от областта, на следните теми: „Лято без алкохол, цигарен дим и дрога“ (с ученици в 3-ти клас); „Последици за здравето след употреба на алкохол, цигари и наркотици“ (с ученици в 4-ти клас); „Модерни зависимости“ (с ученици в 6-ти клас); „Не на наркотиците и алкохола“ (с ученици от 7-ми клас).

Инспектори от Детска педагогическа стая към РПУ на МВР реализират в училищата срещи-разговори на тема „Наркотична зависимост и криминална престъпност“ и лекции на тема: „Повишаване информираността на младите хора за рисковете при шофиране след употреба на алкохол и упойващи вещества“ и „Дрогата – митове и факти“.

Съдии от Административен съд – Русе, Окръжен съд – Русе, Районен съд – Русе, Районен съд – Бяла и прокурори от Районна прокуратура – Русе изнасят поредица от лекции, свързани с вредата от употребата на алкохол и наркотици, като представят социалните, психологически и физически опасности, свързани със злоупотребата с наркотични вещества, с акцент върху сигналите на зависимост, по които могат да се разпознаят употребяващите наркотични вещества. На лекциите се представят и казуси с очертаване на последствията за всеки от участниците, като се обяснява кога деянието е административно нарушение или престъпление, какъв е редът за установяване употребата на алкохол и наркотици, какви са предвидените в закона наказания.

През учебната 2024-2025 година в училищата от **област Търговище** са осъществени редица превантивни дейности във връзка с употребата на наркотици, сред учениците. Част от инициативите са реализирани с подкрепата и участието на различни институции – ОСНВ, РЗИ, Български младежки червен кръст, МВР, МКБППМН, неправителствени организации и др.

В училищата в областта са разработени програми за гражданско и здравно образование, в които са планирани дейности, свързани с борбата с наркотичните вещества. Включените теми имат за цел да изяснят опасностите, свързани с употребата на алкохол, цигари и наркотици. В изпълнение на тези програми през

учебната година в училищата са организирани и проведени различни превантивни дейности, целящи учениците да придобият знания и да усвоят умения за здравословен начин на живот, да избягват рисковото поведение и да овладяват социално адаптивно поведение.

В изпълнение на плановете на класните ръководители във всички училища и паралелки са проведени дискусии и са представени презентации на теми, свързани с превенция на употребата на наркотици, тютюнопушене и алкохол в часа на класа: „Вредата от наркотиците, алкохола и никотина върху детския организъм“, „Зависимости – причини и следствия“, „Наркотиците – колко опасни са те?“, „Предпазване от употреба и злоупотреба с психоактивни вещества“, „Алкохол, цигари, наркотици – на кого са нужни?“ и др.

Теми на здравна тематика, в т. ч. и за наркотични вещества, са разглеждани под различна форма и в заниманията по интереси в групите за целодневна организация на учебния ден.

През учебната година в училищата са отбелязвани тематични дни, свързани с превенция на зависимости, като в рамките на училищни кампании са проведени различни дейности: прожекции и обсъждане на образователни филми; информационни кътове с табла и постери, изготвени от ученици; разпространяване на информационно-образователни материали, свързани с психоактивните вещества и тяхното въздействие – плакати, брошури, листовки, дипляни; провеждане на конкурси за рисунка, есе, презентации; спортни състезания и др.

Училищата редовно си сътрудничат и се включват в информационни кампании и инициативи, организирани от други институции – ОСНВ, РЗИ, БЧК, БМЧК, МВР, Център за младежки дейности и инициативи.

През учебната година ОСНВ и ПИЦ гр. Търговище са осъществили целенасочени превантивни дейности в над 30 учебни заведения в област Търговище, обхващащи ученици от 4 до 12 клас. В сътрудничество с училищни екипи, МВР, РЗИ и други институции, са реализирани различни форми на въздействие, включително обучения, лекции, демонстрации, дискусии, филми, анкети и конкурси.

Проведено е обучение на родители в три училища на тема „Психоактивни вещества и рискове за подрастващи“. Организирано е обучение за училищни специалисти (психолози, педагози, медицински лица) на тема „Когато медицината говори за наркотиците“.

През учебната 2024-2025 година училищата на територията на **област Шумен** отчитат следните превантивни дейности, свързани с употребата на психоактивни вещества:

- провеждане на лекции, беседи, конкурси, презентации за превенция по програма Здравно образование;
- извършване на дейности по национални програми за превенция на употреба на наркотичните вещества НП „Кодово име живот“, развитие на клубове по НП „Връстници за връстници“, участие в Доброволческата академия „Лято без риск“, прожекции на филми и др.;
- изработване и разпространяване на постери, брошури и информационни табла;
- обучения по метода „връстници обучават връстници“;
- включване в инициативи – „Предай щафетата“;
- провеждане на обучения;
- индивидуална работа с проблемни ученици.

Превантивни дейности в българския спорт¹⁷

Един от приоритетите в политиката на Министерство на младежта и спорта (ММС) е насочен към **насърчаване на децата и младите хора към физическа активност, създаване на навици за здравословен начин на живот и формиране на мотивация за занимания със спорт от най-ранна възраст**. Мерките и дейностите, които ММС реализира, са насочени към превенция и ограничаване на негативните явления и тенденции, свързани с нездравословния начин на живот на децата – хиподинамия, понижена дееспособност, наднормено тегло, гръбначни изкривявания и непълноценно използване на свободното време. Заниманията със спорт и здравословна физическа активност са незаменими за трансформирането на детската агресия и са превенция срещу употребата на цигари, алкохол и наркотици. Те спомагат и в борбата срещу престъпността и противообществените прояви сред младите хора.

Спортът е феномен, който развива не само специфичните двигателни способности у децата, но влияе и върху цялостното им личностно развитие, като формира и съпътстващи умения и социални качества у тях – комуникация, лидерство, самочувствие, дисциплина, увереност, самоконтрол, умения за работа в екип, толерантност и спазване на принципите на феърплей.

Основната грижа на обществото винаги е била грижата за подрастващото поколение, която е особено актуална в момента. Какви условия са създадени за децата, какво е отношението към тях, какви са като гражданско поведение и реализация децата, от това в най-голяма степен зависи бъдещето на всяка нация. Пряко свързано с грижата за младото поколение е пълноценното оползотворяване на свободното време на децата и неговото осмисляне. Свободното време се превръща в огромен резерв за личностното развитие на децата и младите хора. Запълването на свободното време на децата с полезни за тяхното формиране и развитие дейности трябва да е приоритет на цялото общество, както на държавните институции, така и на семейството, медиите и на различните неправителствени организации.

Министерство на младежта и спорта изпълнява ангажиментите си в тази област чрез **Програма „Спорт за децата в свободното време“**. Програмата има за цел създаване на условия и възможности за участие на деца в безплатни спортни занимания с свободното им време с оглед подобряване на тяхното здраве чрез здравословна физическа активност.

Конкретните цели на програмата са осигуряване на свободен достъп до спортна база, безплатни занимания и квалифицирани спортни специалисти на децата, желаещи да спортуват, придобиване на знания, умения и навици за практикуване на предпочитан вид спорт, популяризиране сред децата на спортове, които не са включени в учебните програми по физическо възпитание и спорт, използване възможностите на спорта като превенция на заболяванията, свързани с тяхната ниска физическа активност, превенция на нетолерантността, насилието, употребата на цигари, алкохол и наркотици сред децата, формиране на социални качества – толерантност, умения за работа в екип, сътрудничество, увереност, дисциплина, комуникация и на преносими умения, както и предоставяне на възможност на треньори в спортни клубове за селекция на деца с перспективи за спортно развитие.

Право да кандидатстват с проекти и да бъдат финансово подпомогани по програмата имат спортните клубове, членове на лицензирани спортни федерации. Партньори на ММС при реализирането на програмата са също така общинските администрации, училищните ръководства и средствата за масова комуникация.

През 2024 г. програмата е реализирана в периода от 1 март до 31 декември. Изпълнени са 140 одобрени проекта по 36 вида спорт в 58 населени места с 5 666 участници под ръководството на 250 спортни специалисти. Програмата е финансирана

¹⁷ Източник: Министерство на младежта и спорта

със средства от ММС в размер на 1 200 000 лева. Предоставена е възможност на децата да участват в минимум 72 спортни занимания два или три пъти седмично за период от 6 месеца и да практикуват безплатно избран от тях вид спорт.

Министерство на младежта и спорта изпълнява **политика в областта на спорта за учащи**, насочена към насърчаване към здравословен начин на живот, физическа активност, занимания със спорт и към ограничаване на негативните тенденции – нетолерантно отношение, агресия, насилие, употреба на алкохол, цигари, наркотици и други забранени вещества. Приоритетите на политиката в тази област се изпълняват при отчитане ролята на спорта като важен фактор за човешкото развитие и необходимостта от осигуряване на възможност на учащите за избор и достъп до практикуване на спортни дейности.

За реализирането на политиката в областта на спорта за учащи Министерство на младежта и спорта финансира програми и дейности, осигуряващи възможност за участие в спортни занимания, прояви и състезания на учащите. Създават се условия за спортна изява и приобщаване към физическа активност и спорт за учащите, като се осигурява безплатен достъп до спортна база и квалифицирани спортни специалисти.

През 2024 г. е реализирана **Програма „Спорт за деца в риск“**, чрез която са създадени условия и възможности за участие на деца в риск в безплатни спортни занимания с цел насърчаване към физическа активност, системно практикуване на спорт и към спортна изява като средства за здравословен начин на живот, физическо, духовно развитие и социално включване в обществото.

Финансово са подпомогнати 10 проекта на спортни клубове, провеждащи занимания с физически упражнения и спорт за деца в риск. Обхванати са около 249 деца, от които 202 са идентифицирани като деца в риск. На децата е предложена подходяща форма за включване в 1618 безплатни спортни занимания и избор за практикуване на 6 вида спорт. Финансовите средства по сключените договори със спортните клубове за реализиране на одобрените проекти са в размер на 68 000 лева. Дейностите по програмата са създали условия за увеличаване на възможностите за занимания с физически упражнения и спорт, както и предпоставки за преодоляване на изолацията, интегриране и адаптиране в обществото на децата в риск.

Министерство на младежта и спорта ежегодно подпомага финансово провеждането на Ученическите игри за ученици от 5 до 12 клас и на Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система. Участието на учениците в училищни отбори и състезания е инструмент за ангажиране на свободното им време, насърчаване на емоциите и енергията им към позитивни занимания – спортни дейности, изграждане на здравословни навици, борба с обездвижването, агресията, употребата на наркотици и други зависимости.

Състезанията от **Ученическите игри за ученици от 5 до 12 клас** се провеждат в четири етапа по осем вида спорт в три възрастови групи за двата пола. В програмата на игрите са включени спортовете, предвидени в учебните програми по физическо възпитание – лека атлетика, волейбол, баскетбол, хандбал, футбол, бадминтон, тенис на маса и шахмат. През учебната 2024-2025 г. Ученическите игри за ученици от 5 до 12 клас са финансирани от ММС със средства в размер на 1 084 730 лв., предоставени на Българската асоциация спорт за учащи за тяхното организиране и приемане. Очаква се в четирите етапа на игрите да бъдат обхванати около 85 000 ученици.

Проведени са и **Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система за учебната 2024-2025 година**. Министерството на младежта и спорта осигурява финансиране на финалните състезания от игрите, като за учебната 2024-2025 г. са предоставени от ММС общо 40 100 лева на Българската паралимпийска федерация и Спортната федерация на глухите в България, които ги организираха и проведеха с включването в тях на над 250 участници.

Ефективен подход за привличане на учащите към занимания със спорт и повишаване на мотивацията им за спортна изява е прилагането на мерки за закрила на деца с изявени дарби в областта на спорта. Откриването, насочването и задържането на талантите в спорта са водещи фактори за формиране на позитивни примери за децата и младежите. Ежегодно Министерски съвет приема **Програма на мерките за закрила на деца с изявени дарби от държавни, общински и частни училища**. Финансовите средства за изплащане на стипендии в областта на спорта на учениците в държавните спортни училища, всички общински и частни училища се осигуряват по предложение на министъра на младежта и спорта. При реализирането на програмата през 2024 г. е предоставена закрила чрез стипендии на 117 ученици от държавни спортни училища и от частни училища. Изготвени са три проекта на постановления на Министерския съвет, с които са осигурени средства в размер на 606 855 лева за изплащане на стипендии на 658 ученици в държавни, общински и частни училища за постигнати резултати в областта на спорта по Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби през 2024 г.

Един от водещите приоритети в политиката на ММС, насочен към превенция на вредните навици, агресивното поведение и употребата на наркотици и други вредни вещества, са свързани със създаването на условия за осъществяване на селекция, спортно усъвършенстване и изява на учениците в 19 общински и 6 държавни спортни училища. Чрез насочване на учениците към занимания с конкретен вид спорт и обучение в спортно училище се ангажира и осмисля свободното им време, осигурява се мотивираща среда за спортно развитие, което е възможност за елиминиране на риска от въздействие върху тях на негативните тенденции и зависимости, характерни за съвременното общество.

През учебната 2024-2025 година в спортните училища в страната се обучават общо 7 733 ученици по 32 вида спорт – бадминтон, баскетбол, биатлон, бокс, борба (класически и свободен стил), вдигане на тежести, волейбол, гребане, джудо, кану-каяк, карате, кик-бокс, колоездене, конен спорт, лека атлетика, модерен петобой, плуване, самбо, ски алпийски дисциплини, ски бегови дисциплини, скокове батут, сноуборд, спортна акробатика, спортна гимнастика, спортна стрелба, таекуондо, тенис, тенис на маса, футбол, хандбал, художествена гимнастика и шотокан карате-до. За учебната 2024-2025 година в 25-те спортни училища в страната са приети 951 нови ученици.

По отношение дейността на спортните училища приоритетите са свързани с постигане на високо ниво на спортна подготовка и усъвършенстване, реализиране на високи спортни постижения и създаване на условия за професионална и личностна реализация на учениците. Във връзка с превенцията на употребата на допинга в спорта важен акцент е информираността и превантивното обучение на учащите в различните образователни степени, което се осъществява чрез специализирани антидопингови програми.

По **Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта за 2024 г.** в рамките на проведените от ММС две процедури са реализирани следните дейности, свързани с превенция на зависимости при младежите:

По проекта **„Младите хора – Бъдещето на България – срещу зависимостите“** на сдружение „Асоциация „Докосни дъгата“ са осъществени четири дейности, свързани с превенцията на наркотична и други зависимости. В изпълнение на Дейност 3 „Провеждане на изнесен тренинг под надслов „Младите хора – Бъдещето на България – срещу зависимостите“ е организиран и проведен изнесен социално-здравен тренинг за 50 представители на целевата група с цел повишаване на информираността относно ненасилствените методи за справяне със зависимостите, интервенция при тормоз, управление на емоциите, стратегиите за самозащита и самосъхранение, както и водене на здравословен живот. Обхванати са 50 младежи, 5 от които от групата на

NEET's (не учат, не работят и не се обучават). Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 35 360 лева.

По Дейност 4 „Създаване на видео съдържание за социални мрежи и интернет с насоченост „зависимостите“ – и как да бъдем НЕзависими“ е създадено достъпно за целевата група онлайн съдържание относно наркотичната зависимост. Обхванатите младежи са 700, от които 70 от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 32 010 лева.

В рамките на Дейност 5 „Областни форуми „Младите хора – Бъдещето на България – срещу зависимостите“ са проведени 4 младежки форума в различни области на страната, чиято цел е превенция на зависимостите и насърчаване на здравословен начин на живот. Преките участници са 200, като са включени и 20 младежи от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 14 200 лева.

В изпълнение на Дейност 6 „Спортни прояви „Младите хора – Бъдещето на България – срещу зависимостите“ са проведени серия от спортни събития, насочени към младежи от различни общности в страната. Целта на тези прояви е да предоставят алтернативни и здравословни занимания на младежите, които да ги ангажират в положителна дейност и да ги отдалечат от рисковете на хазартната и други зависимости. Обхванати са 450 младежи, от които 45 от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 32 670 лева.

По проект **„Бъди част от обществото, бъди добър!“** на сдружение „Социална подкрепа и информация“ е реализирана Дейност 4 „Провеждане на практически уъркшоп събития“. Дейността е насочена към стимулиране на креативността на младите хора по проблемни теми от изключителна важност за съвременното общество в областта на медиите и самостоятелния живот, включително здравословни навици, превенция на рисковото поведение и различните форми на зависимости, опазване на околната среда, стимулиране на здравословния начин на живот. В дейността са включени 72-ма млади хора, 4 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 53 320 лева.

По проект **„Икигай за личностно и професионално развитие на младежите“** на Сдружение „Клуб за спортни дейности Икигай спортс Русе“ е реализирана Дейност 3 „Селекция и обучение на младежки работници, 15-29 г., „Открий своя икигай“ – област Русе“, която има за цел да мотивира младите хора да имат силна мотивация за работа с техни връстници към съвременните проблеми на младежите като нездравословен начин на живот, агресия, зависимости, хазарт, употреба на наркотици, зависимост към компютри и други устройства, липса на физическа активност. Обхванати са 30 младежи, 3-ма от които от групата на NEET's. Реализираните средства са в размер на 12 347 лева.

В изпълнение на същия проект е реализирана и Дейност 5 „Икигай работилници“ за обмяна на опит“, чрез която се цели представянето на карате и „икигай“ философията като начин на живот и средство за справяне с нездравословните навици – тютюнопушене, алкохол и зависимости към наркотици. Обхванати са 40 младежи, 5 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 21 608 лева.

В изпълнение на проект **„Готови за утрешния ден“** на сдружение „Благ ден“ е осъществена Дейност 3 „Младежки работници в действие“ – проведени са беседи за всички видове зависимости, последствията от тях и възможностите за справяне с тях. Чрез дейността са обхванати 212 младежи, 37 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 10 047 лева. По същия проект е реализирана и Дейност 6 „Младежки фестивал“, която цели да мотивира младежите по отношение превенция на зависимостите чрез спорта, изкуството и културата. Обхванати са 300 младежи, 37 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 4 808 лева.

По проект **„Пулсът на успеха“** на сдружение „Спортен клуб по волейбол Хебър – Пазарджик“ е реализирана Дейност 3 „Провеждане на 10 бр. мотивационни обучения“. Дейността има за цел да предотврати рисковото поведение като употреба на алкохол и наркотици чрез включване в спортни инициативи и ангажиране в положителни социални дейности. Обхванати са 300 младежи, 30 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 43 040 лева.

В изпълнение на същия проект е реализирана и Дейност 4 „Изготвяне, отпечатване и разпространение на образователен наръчник“ за цел превенция на рисковото поведение и употреба на алкохол и наркотици чрез отпечатване и разпространение на 600 бр. образователен наръчник. Дейността е обхванала 1800 млади хора, като 180 от тях са от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 23 620 лева.

По проект **„Младежка академия „Чудесата на България“** на фондация „Грижа за културното наследство“ е извършена Дейност 3 „Дискусионно обучение и информационна кампания“, чиято цел е превенция на наркотична, хазартна и електронна зависимост. Обхванати са 30 младежи, 3-ма от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 37 380 лева. В изпълнение на този проект е реализирана и Дейност 4 „Образователен подкаст“, която отново е насочена към превенция на зависимостите сред младежите. Чрез създаденото онлайн съдържание са достигнати 450 000 младежи, като за изпълнение на дейността са реализирани 8 100 лева.

По проекта **„Спри навреме!“** на сдружение „Избери живота“ са реализирани следните дейности:

Дейност 3 „Кръгла маса на тема „Спри навреме“, която има за цел обсъждане и предприемане на мерки за подобряване на средата сред младите хора – намаляване на агресията, употребата на алкохол и наркотици, безопасно шофиране и наблюдаване на здравословния и активен начин на живот. За по-ефективно достигане до целевата група на младежите са представени обобщени данни за пътните транспортни произшествия на територията на страната, предизвикани след употреба на алкохол и наркотици. Обхванати са 50 младежи, 5 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 2 090 лева.

Дейност 4 „Заснемане на видеоклип и разпространение в онлайн медии и социални мрежи“ – чрез споделяне на заснетия видеоклип са представени възможните рискове от шофиране под въздействието на алкохол и наркотични вещества, както и какви последици има за водача тяхната употреба. Съдържанието е достигнало до 10 000 млади хора, като реализирани средства за изпълнение на дейността са в размер на 63 250 лева.

Дейност 5 „Интернет кампания за разпространяване на посланията“ има за цел достигане до младежите чрез онлайн съдържание на тема шофиране под въздействието на алкохол и наркотични вещества. Изготвеното съдържание е достигнало до 10 000 млади хора, като реализираните средства за изпълнение на дейността са в размер на 37 250 лева.

Дейност 6 „Организиране на три дискусии по темата, свързана с пътната безопасност, в три училища на територията на Столична община“, в изпълнение на която са проведени дискусии с млади хора на тема „Възможните рискове и последици от шофиране след употреба на алкохол или наркотични вещества“. Обхванати са 150 младежи, 15 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 650 лева.

Дейност 7 „Интернет кампания в социални мрежи“, чрез която е публикувана информация относно шофирането под въздействието на алкохол и наркотични вещества през различни онлайн канали за достъп, близки до целевата група. Онлайн съдържанието е достигнало до 20 000 млади хора, като за изпълнение на дейността са реализирани 76 159 лева.

По проект **„Активни днес, Лидери утре!“** на сдружение „Спортен клуб Фит сити“ е реализирана Дейност 3 „Проучване и анализ на нагласите на младите хора относно здравословния начин на живот и рисковото поведение, съпътствано с подготовка на специализирани образователни материали за 200 представители от целевата група на териториите на общините Костинброд и Самоков“. В изпълнение на дейността е извършено проучване на целевата група с цел идентифициране на конкретни рискови поведения и нагласи към зависимости като наркотици, алкохол и тютюнопушене. Обхванати са 200 младежи, 50 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 35 500 лева.

В изпълнение на същият проект е реализирана и Дейност 4 „Провеждане на неформални обучения за личностно развитие за 200 представители от целевата група на териториите на общините Костинброд и Самоков“, чрез която младежите са поставени в ситуация с натиск от връстници за употреба на алкохол, цигари или наркотици с цел превенция и разглеждане на възможни реакции в подобна ситуация. Обхванати са 200 младежи, 50 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 22 750 лева.

По проекта **„Знам за наркотиците, но не употребявам!“** на сдружение „Социални иновации“ са реализирани следните дейности:

Дейност 3 „Национална медийна кампания, вкл. онлайн представяне“, чрез която е организирана и проведена национална информационна кампания, насочена към превенция на зависимости и конкретно – превенция на употребата на наркотици сред младите хора. Обхванати са 40 000 младежи, 4000 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 95 750 лева.

Дейност 4 „Онлайн кампания „Искам да споделя, искам да знам!““, която има за цел превенция на наркотичните зависимости посредством създаване на среда за споделяне и помощ, ангажиране на младежите в общността при разбиране проблемите на зависимите, изграждане на среда за възприемане и реагиране. Обхванати са 20 000 младежи, 2000 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 8 000 лева

Дейност 5 „Провеждане на обучения за младежи в 5 областни града в България“, която включва създаване на съдържание – учебителни материали за млади хора на теми, свързани с проблемите от изключителна важност в съвременното общество – различни форми на зависимости, включително превенция на употребата на наркотични вещества. Проведени са 5 обучения за млади хора на възраст 15-19 години, чрез които са промотирани знания и умения за справяне в различни ситуации сред младите хора, и конкретно сред най-рисковата и засегната от наркотични зависимости възрастова група – 15-19 години. Обхванати са 100 младежи, 10 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 62 520 лева.

Дейност 6 „Онлайн медийна кампания за стимулиране на здравословния начин на живот „Моето тяло, моето здраве“, която има за цел да промотира сред младите хора (15-29 г.) препоръки и ресурси за здравословно поведение и превенция на употребата на наркотици, алкохол и други водещи до зависимост вещества. Обхванати са 20 000 младежи, 2000 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 8000 лева.

Дейност 7 „Провеждане на кръгли маси в 3 областни града“, чрез изпълнението на която са проведени кръгли маси, свързани с превенция на наркотичната зависимост, споделяне на добри практики, превенция на рисково поведение и помощ за организиране на дейности на местно ниво. Обхванати са 60 младежи, 6 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 10 901 лева.

По проект **„Дисекция на еуфорията“** на сдружение „Академия за просветна архитектура“ са реализирани следните дейности:

Дейност 3 „Национално изследване на актуалната информационна среда“, при реализирането на която е проведено на национално проучване и са организирани

фокус групи с цел да се изследват нагласите и поведението на младежите относно употребата на райски газ и други наркотични вещества. Обхванати са 5000 младежи, 1200 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 5 000 лева.

По Дейност 5 „Национална инициатива за разработване на информационния и обучителен инструментариум на проекта“ е създадена централизирана дигитална платформа, където младите хора могат лесно да намират актуална информация и ресурси за разликите между видовете конвенционални и нови зависимости – от химични вещества като алкохол и наркотици до поведенчески зависимости като хазарт и интернет зависимост. Обхванати са 200 000 младежи, 32 000 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 48 500 лева.

В изпълнение на Дейност 6 „Хроника за една зависимост – пътят към младите“ са разработени печатни и дигитални материали – каталожни брошури, ръководства и видеоматериали, които са разпространени в учебни заведения с цел да информират младежите за последствията от употребата на наркотици като райски газ и други наркотични вещества. Заснет и разпространен е и документален филм, който цели да представи реалните последици от употребата на наркотици и да разкаже лични истории, които могат да въздействат емоционално и да засилят посланието на кампанията. Обхванати са 72 000 младежи, 12 000 от които от групата на NEET's. Реализираните средства в изпълнение на дейността са в размер на 21 500 лева.

Превантивни дейности в Българската армия¹⁸

В рамките на психологичното осигуряване в Министерство на отбраната, структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната и Българската армия, съобразно Наредба № Н-3/03.02.2020 г., е разработен алгоритъм за превенция и контрол на професионалния и боен стрес и превенция на рисково поведение при установяване на военнослужещите с употреба на алкохол и злоупотреба с наркотични вещества.

В приложен аспект, част от този алгоритъм представляват и регламентираните в Наредба № Н-3/2020 г. постояннодействащи комисии за превенция на рисково поведение на военнослужещите към всяко военно формирование и структура на пряко подчинение на министъра на отбраната, като една от основните насоки за работа на тези комисии е изпълнението на дейностите по превенция на злоупотреба с психоактивни вещества.

В Наредба Н-3 е въведен и протокол за психологичната работа при злоупотребата с наркотични вещества, в който се описва оценка и динамика на случая, описание на процеса на работа, оценка на ефективността на проведената работа и прогноза, базирана на петстепенна скала. Психологичната работа с военнослужещите при злоупотребата с наркотични вещества е предвидена както чрез индивидуално консултиране, така и чрез психологична груповата работа.

При заявка от страна на членовете на постояннодействащите комисии по превенция на рисковото поведение със състава на комисииите се провеждат обучения, с акцент върху разпознаване на поведение свързано със злоупотребата с психоактивни вещества и употреба на алкохол, като елемент от цялостната им дейност.

При установяване на случай на злоупотреба с наркотични вещества и алкохол във военните формирования се процедира съгласно Наредба № Н-5/27.06.2012 г. на Министъра на отбраната, за условията и реда за предотвратяване, контрол и установяване на годността за военна служба на военнослужещите от въоръжените

¹⁸ Източник: Министерство на отбраната.

сили на Република България при употреба на алкохол и/или зависимост от наркотични вещества (изменена и допълнена ДВ бр. 66 от 10.08.2018 г., изм. ДВ. бр. 67 от 13.08.2021 г.). В раздел III, чл. 21 и 22 са уточнени функциите на специализираните звена и органи по отношение на превантивната работа.

В Наредбата за военномедицинска експертиза Н-6/13.02.2018 г. (последно изменена и допълнена доп. ДВ. бр. 62 от 05.08.2022 г.), са разработени Медицински стандарти за определяне годността за военна служба, за служба в доброволния резерв и за военновременна служба, при вземане на експертни решения при употреба на алкохол и използване на наркотици.

За целите на превенцията на рисковото поведение са разработени програми и различни нормативни документи, утвърдени от министъра на отбраната.

Във военните формирования на видовете въоръжени сили и командвания са разработени и се прилагат обучително-превантивни модули, като част от програмите за обучение в психологични умения на военнослужещи от различни нива на теми:

- „Злоупотреба с психоактивни вещества – причини и фактори“.
- „Видове наркотици – ефекти и признаци на употреба“.
- „Разпознаване и прогнозиране на поведения, свързани с употребата на психоактивни вещества“.
- „Зависимости – видове и характеристики. Зависимото поведение – предпоставка за прояви на рисково поведение“.
- „Превенция на наркоманиите“.
- „Рисково поведение, свързано със склонност към употреба, системна употреба и зависимост от наркотици и други психоактивни вещества“.
- „Управление и справяне с негативните емоции и други“.

Друг акцент на обучението на военнослужещите от Българската армия е свързано с формиране на отговорно здравно поведение и ангажираност от страна на командния състав, като елемент по утвърждаване психичното здраве на военнослужещите. Преките командири се обучават в разпознаване, повлияване и прогнозиране на рисково поведение, което включва и злоупотреба с психоактивни вещества, като част от годишните планове на военните формирования.

Военномедицинска академия организира всяка година следдипломни обучения в своя „План-разписание за продължаващо медицинско обучение на висшите медицински и немедицински кадри“, сред които има и обучения за психолози и лекари от военните формирования на тема „Стратегии за справяне със стреса“; „Групова динамика – справяне с професионалния стрес“; „Оценка на суицидния риск в клиничната практика“; „Практика на груповата работа“; „Актуални проблеми на интоксикации с нови психоактивни вещества; „Интоксикации с антропогенен произход: медикаментозни интоксикации – специфики, терапия, особености на антидотната терапия“ в Лаборатория по психично здраве и превенция, Клиника по токсикология и алергология и други звена във ВМА. Следдипломните обучения следват нуждите и динамиката на проблематиката и чрез гъвкав подход добавят нови теми в зависимост от организационните нужди.

Превантивните дейности във връзка с употребата на наркотични вещества, нови психоактивни вещества и алкохол са застъпени още в периода на обучение на бъдещите офицери – провежда се обучение на курсанти във висшите военни училища. По заявка на командирите се провеждат и фокус-групи и индивидуални беседи.

Превантивни кампании¹⁹

През 2024 г. превантивно-информационните центрове (ПИЦ) и общинските съвети по наркотичните вещества (ОСНВ) са работили по две основни кампании:

- 26 юни – Международен ден за борба със злоупотребата с наркотици и с нелегалния трафик.
- 10 октомври – Световен ден на психичното здраве.

Таблица 4-10

БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ В ПРЕВАНТИВНИ КАМПАНИИ ПРЕЗ 2024 Г.

	26 юни - Международен ден за борба със злоупотребата с наркотици и нелегалния трафик	10 октомври - Световен ден на психичното здраве
Общо лица до 18 години	16084	4105
Родители	1615	1106
Учители	203	324

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Основните средства използвани в кампаниите са: информационни материали (печатни и в различни сайтове, електронни медии и социални мрежи); събития на открито; ден на отворените врати и др.

Подадените отчети показват, че ПИЦ продължават да отчитат кампанийни събития като програми. За да се превърне превантивната работа в разпознаваема и ценна част от общия образователен процес, от работата на училищните психолози, личните лекари и други възможни партньори на превантивно-информационните центрове по места, е важно кампанийният подход да бъде само допълваща част към основната работа. В кампаниите по повод 26 юни и 10 октомври е важно да бъдат ангажирани местни медии, общински съветници, представители на бизнеса и др., за да се превърнат тези събития в начин за ангажиране на местните лидери в осигуряването на устойчивост на превантивната работа.

Обучителна дейност²⁰

Обученията са една от най-масовите дейности на превантивна работа – обучения, в които участват екипите на ОСНВ и ПИЦ и обучения, които предлагат самите екипи за различни целеви групи.

Основните теми в обученията на учениците са за новите психоактивни вещества, ефекти и последици от употребата на психоактивни вещества, здравословен начин на живот и др. Тенденция е тези обучения да са еднократни, да се разчита повече на масовия характер на събитието, отколкото на надграждане, задълбочаване и учене на умения. Същата тенденция съществува и при целевите групи – родители, учители, други. Прави впечатление, че независимо от целевата група, обученията имат една и

¹⁹ Източник: Отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“, Национален център по общественото здраве и анализи.

²⁰ Източник: Отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“, Национален център по общественото здраве и анализи.

съща тема. Прилагането на интерактивни методи на работа се разбира основно като правене на презентации и различни видове игри, които по-често имат занимателен характер. Интерактивните методи на работа основно имат за цел взаимодействие, активност на участниците и учене чрез преживяване. Тъй като даването на информация не води до промяна на нагласите, интерактивният стил на работа стимулира преживявания, които да активират личностните ресурси и да разширят поведенчески модели на личността. От тази гледна точка, обученията, които се реализират от ПИЦ понякога не отговарят на задълбочената психосоциална и образователна работа.

Таблица 4-11

**БРОЙ ОБХВАНАТИ ЛИЦА ПО ЦЕЛЕВИ ГРУПИ
В ОБУЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ
(2020 – 2024 г.)**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо млади хора	1400	1888	3111	13232	9304
Деца под 15 години	339	774	1502	5077	3397
Лица на 15-18 години	937	1021	1524	7634	4706
Лица на 19-29 години	124	93	85	521	1201
Над 29 години	20	92	-	1330	50
Родители	143	210	-	1151	501
Учители	177	301	357	562	975
Други	666	429	930	2319	993

Източник: Отдел „Зависимости“, Д „ПЗПЗ“, НЦОЗА

Отдел „Зависимости“ на Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ в Национален център по обществено здраве и анализи ежегодно организира и провежда специализирани обучения на ръководители на програми и на работещите в областта на превенцията, лечението, психосоциалната рехабилитация и намаляването на вредите от употребата на наркотичните вещества.

През 2024 г. са проведени следните обучения:

1. Обучение за лица с личен опит по част от професия „Сътрудник, социални дейности“

Целта на обучението е да подготви бивши зависими за работа в програми за психосоциална рехабилитация и професионални екипи в съответствие със стандартите за добра практика. Обучението се провежда по утвърдена от Директора на НЦОЗА програма и се състои от 3 теоретични модула за обща и специфична задължителна професионална подготовка (150 учебни часа) и практически стаж (90 часа) в различни програми за психосоциална рехабилитация.

Обучението е проведено в периода януари-май 2024 г. с 7 участници, които са преминали успешно финалния изпит и са получили удостоверения за професионална квалификация по част от професия „Сътрудник, социални дейности“.

2. Обучение на здравни медиатори

Експерт от отдел „Зависимости“ е изнесъл лекция на тема „Основни понятия в разбирането за зависимостите“ за здравни медиатори като част от обучение, организирано от Факултет по обществено здраве на Медицински университет – София. Основната цел на обучението е да въведе участниците в темата за зависимостите и свързаните основни понятия, които да послужат като насоки в ежедневната им работа.

На лекцията са присъствали 32 участници.

3. Обучение „Санкции и поощрения в програмите за психосоциална рехабилитация“

През април 2024 г. е организирано обучение с лектор Федон Калотеракис, изпълнителен директор на Световната федерация на терапевтичните общности (WFTC), на тема „Санкции и поощрения в програмите за психосоциална рехабилитация“. Обучението е предназначено за ръководители и специалисти от рехабилитационните програми в страната и има за цел да ги запознае с въпроси като практиките на прилагане на санкции и поощрения като част от терапевтичния процес, етика при работа със зависимости, спазване на човешките права и превенция на злоупотреба с правата при взаимодействие с клиента.

В обучението с продължителност от 2 дни са се включили 26 участници.

4. Обучение на новоназначени инспектори на МКБПМН

В рамките на 2024 г. са проведени два семинара на тема „Употребата на наркотични вещества и превенция на зависимости при непълнолетни“ като част от ежегодното обучение, организирано от Централна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЦКБППМН) към Министерски съвет, като част от подготовката на новоназначени секретари на местни комисии в страната. Обученията имат за цел да запознаят участниците с темата за употребата на наркотични вещества при непълнолетни и с основните подходи и методи за превенция на злоупотреба и зависимост от наркотични вещества сред младите хора.

В двете обучения взеха участие общо 43 участници.

5. Обучение на специалисти за работа с рискови групи и техники за извършване на скрининг, ранни и кратки интервенции

Обучението е предназначено за специалисти, работещи в ОСНВ/ПИЦ в страната. То има за цел да ги запознае с актуални техники и подходи при работа с рискови групи, по-специално – извършване на оценка и ранни интервенции при злоупотреба с психоактивни вещества. Сред основните теми са били скрининг и оценка, интервенция и насочване, мотивационно интервюиране, идентифициране и оказване на помощ на деца на родители, злоупотребяващи с психоактивни вещества, инструменти за скрининг и оценка и др.

През 2024 г. са проведени три обучения, в които са взели участие 33 специалисти.

6. Обучение на ръководители на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди, по реда на Наредба № 2 от 20.06.2012 г.

Този сертификационен курс се провежда по програма, утвърдена от Министъра на здравеопазването, която включва теоретични семинари (40 учебни часа) и клиничен практически модул (15 работни дни). Участниците в специализираното обучение се запознават с основните нормативни документи и изисквания, принципите, формите и

методите на работа на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти, видовете медицински и психосоциални услуги в програмите, методите за оценка на лечебната ефективност и др.

През 2024 г. курсът се проведе с 6 участници, на които след защита на писмен тезис върху основен проблем по приложението на лечение с агонисти и агонисти-антагонисти е издаден сертификат.

7. Обучение на хора, които участват в изпълнението на програми за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества

Обучението се провежда по реда на Наредба № 7 от 07.09.2011 г. за условията и реда за осъществяване на програми за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества и по учебна програма, утвърдена от Директора на НЦОЗА. Тя включва 30 учебни часа теоретично обучение и 24 часа практически модул. Теоретичното обучение се провежда под формата на семинари относно философия, специфики, стратегии, умения и интервенции, използвани при работата на терен за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества. Практическият модул преминава в организации, които имат издадено съгласие за осъществяване на програма за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества.

През 2024 г. 6 човека са преминали това обучение и са получили съответните удостоверения.

8. Обучение за работа с Евро ASI (Европейски индекс за оценка степента на зависимост – Addiction Severity Index) с модул за оценка на юношите ADAD

Проведено е едно обучение на специалисти, работещи в сферата на психосоциална рехабилитация на лица, зависими от наркотични вещества, и превенция на употребата на наркотици. Участниците са запознати с българската адаптация на инструмента Евро ASI за оценка на степента на зависимостта при пациенти с проблем с наркотични вещества и с формата и процедурата с провеждане на интервю, както и на диалог за оценка на непълнолетни ADAD и с начина на работа с инструмента.

В обучението са взели участие 5 експерти.

9. Обучение „Основи и специфики на онлайн консултирането чрез чат и имейл в областта на зависимостта към психоактивни вещества, употребата им и превенцията“

В сътрудничество със сдружение „АРЗ Солидарност“ е проведено обучение на специалистите от превантивно-информационни центрове от цялата страна за основните специфики на консултирането чрез интернет приложения във връзка с употребата или зависимостта към психоактивни вещества.

Обучението са преминали 14 експерти от ОСНВ/ПИЦ.

10. Обучение за разработване на проект на превантивна програма

Обучението е предназначено за специалисти от ОСНВ и ПИЦ. То е практическо, с фокус върху възможностите за разработване на разнообразни програми по превенция според изискванията на Наредба № 6 от 11 април 2014 г. за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употреба на наркотични вещества и в съответствие с Европейските стандарти за качество на превенцията. Целта на курса е да насърчи разработване в страната на ефективни специализирани услуги в различните области на превантивната работа – универсална, селективна и индикативна превенция.

Обучението са преминали 16 експерти от ОСНВ/ПИЦ.

11. Обучение „Базиран на доказателства подходи и терапията на коморбидни състояния при пациенти със зависимост към психоактивни вещества“

Проведено е едно тридневно обучение „Базиран на доказателства подходи в терапията на коморбидни състояния при пациенти със зависимост към ПАВ (личностови разстройства, психози)“. Обучението е с фокус върху подходи като когнитивно-поведенческа терапия и диалектическа поведенческа терапия, които дават възможност за интегрирана терапевтична работа с двойните диагнози.

В обучението са участвали 25 специалисти от програми за психосоциална рехабилитация.

В рамките на Националната конференция по проблемите на превенцията на употребата и злоупотребата с наркотични вещества е проведено въвеждащо обучение на новоназначени експерти в ОСНВ/ПИЦ по тема „Основни понятия в зависимостите“.

Мониторинг на превантивните дейности и програми

През 2024 г. експерти от Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ извършиха мониторинг на 13 програми, които са получили Писмо за Съгласие по Наредба №6 на МЗ от 2014 г.:

- Програми за универсална превенция – „Бъди в час“, „Пространство за родители“, „Клуб Доброволец“ на ПИЦ Кърджали; „Без дрога на пътя“ на ПИЦ Ловеч; „Спорт за свободен живот“, „Ще се справим заедно“ на ПИЦ Русе; Програма за превенция на употребата на наркотични вещества сред ученици от 5-7 клас и Програма за превенция на употребата на наркотични вещества сред ученици от 8-12 клас на ПИЦ Варна.
- Програми за селективна превенция – „Подай ръка“ на ПИЦ Плевен; Програма за селективна превенция на употребата на наркотични вещества сред деца от ромска общност“ на Сдружение „Съучастие“, гр. Варна.
- Програми за индикативна превенция – Програма за индикативна превенция за младежи, експериментиращи или употребяващи психоактивни вещества в преходно и наблюдавано жилище на ПИЦ Ловеч; „SOS родители“ на ПИЦ гр. Русе; Програма за индикативна превенция на употребата на наркотични вещества сред деца в риск на ПИЦ Варна

За всяка една от изброените програми комисиите, които са извършвали мониторинга, са представили подробен доклад, изготвен спрямо Вътрешните правила на НЦОЗА.

През 2024 г. експерти от Дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“ са извършили също и мониторинг на дейността на седем превантивно-информационни центъра в следните градове: Добрич, Силистра, Смолян, Хасково, Перник, Велико Търново и Стара Загора. За всеки един от изброените ПИЦ комисиите, които са извършвали мониторинга, са представили подробен доклад, изготвен спрямо Вътрешните правила на НЦОЗА.

Качество на превантивните дейности

Според анализ на осъществените превантивни програми и дейности през 2024 г. във връзка с превенцията на употребата на психоактивни вещества, реализирани от ОСНВ и ПИЦ, изготвен от отдел „Зависимости“ в НЦОЗА, програмите по превенция

имат нужда от супервизия, която е регулярна дейност и е различна от обучения и семинари. Супервизията на дейността на екипите и на самите екипи води до повишаване на качеството на работата, повишаване на удовлетвореността на специалистите и до възможност да се актуализират и адаптират превантивните дейности на всеки етап от тяхното реализиране, ако и когато това се налага. Супервизията е необходима не само, когато се работи в сферата на индикативната превенция, а също така и при програмите по универсална и селективна превенция. Тази препоръка остава нереализирана, въпреки нейното първостепенно значение, което затруднява развитието на програмите, както и готовността да се развият и открият нови такива. Липсата на супервизия е значим фактор за развиване на синдрома на професионалното прегаряне.

Продължава да се запазва тревожната тенденция да липсва оценка за ефективност в голям процент от реализираните програми, което не дава възможност да бъдат идентифицирани и коригирани недостатъците на програмите и изобщо да се добие цялостна представа за това кои програми, методи, подходи са работещи и дават резултати за нашата страна.

Ето защо е наложително планиране и застъпване на методи за оценка на ефективност като критерий за устойчивост на програмите, адекватно планиране на дейностите по превенция за следващата година и нуждата от финансиране и обучения на екипите по места.

Важно е да се има предвид, че за осъществяване на оценка на всяка една превантивна програма е нужно да бъде изготвена методика, която да следва заложените в нея цели и задачи. Мониторингът, който експертите от отдел „Зависимости“ извършват по Наредба № 6, не е оценка на ефективност. Съответно и методическата подкрепа от страна на същите експерти не е супервизия.

Данните от ежегодното проучване на Национален фокусен център за наркотици и наркомании на реализираните превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ в страната през 2024 г. показват, че на 26% от превантивните дейности е направена оценка на реализацията им. За сравнение, през 2022 г. такава оценка е правена на 49% от дейностите. Най-често правената оценка на ефективност е анкета/обратна връзка от участниците в дадена дейност. Най-честата причина да няма подобна оценка е липса на експертен и финансов ресурс за направата ѝ.

Тенденции

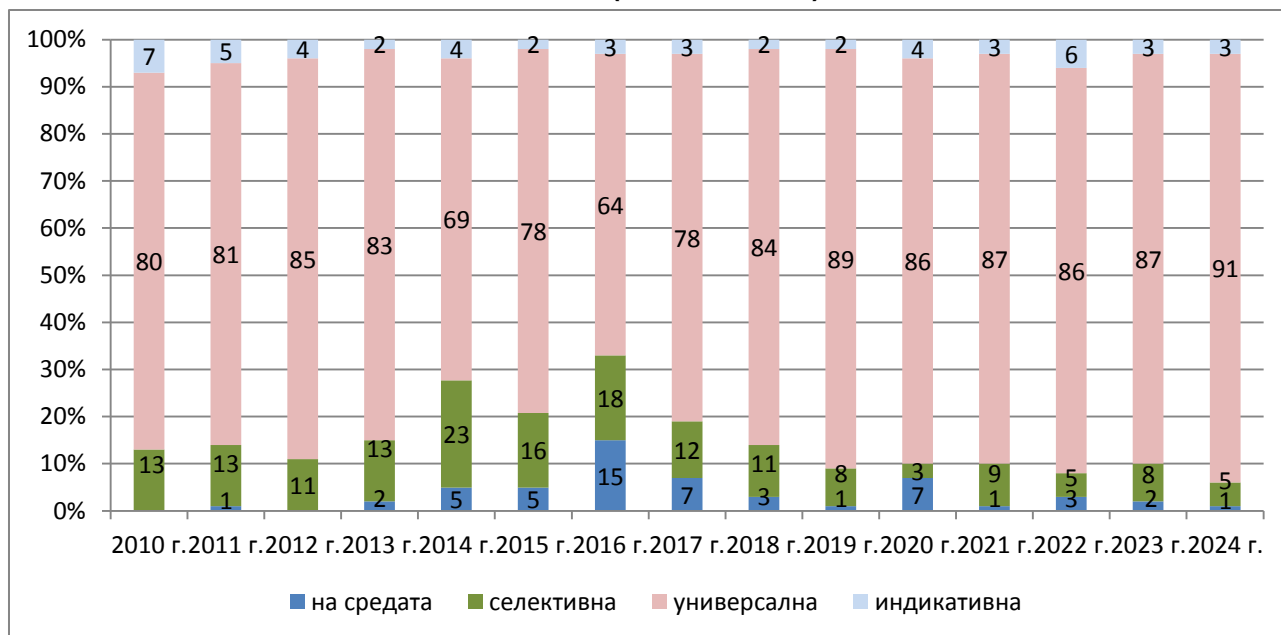
През 2025 г. за поредна година Национален фокусен център за наркотици и наркомании проведе проучване относно реализираните превантивни дейности на местно ниво във връзка с превенция на употребата на психоактивни вещества, сред партньорите от общинските съвети по наркотичните вещества (ОСНВ), превантивно-информационните центрове (ПИЦ) и неправителствени организации, работещи в областта на наркоманиите. Във връзка с проучването бяха получени отговори от 27-те ОСНВ и ПИЦ.

Според данните от проучването, през 2024 г. като място на реализиране на превантивните дейности най-често е посочено в училище (51%), в по-малка степен – извън училище (48%) и в клуб (1%).

За поредна година дейностите в областта на универсалната превенция са най-често реализираните дейности от ОСНВ и ПИЦ, като нивото (91%) е най-високото за последните 15 години. Относителният дял на реализираните дейности в областта на селективната превенция (5%) през 2024 г. намалява в сравнение с предходната година (8%). Реализираните дейности в областта на индикативната превенция за 2024 г. са на нивото от предишната година. (виж *Фигура 4-1*)

Фигура 4-1

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРЕВАНТИВНИ ДЕЙНОСТИ
В БЪЛГАРИЯ (2010 – 2024 г.)**

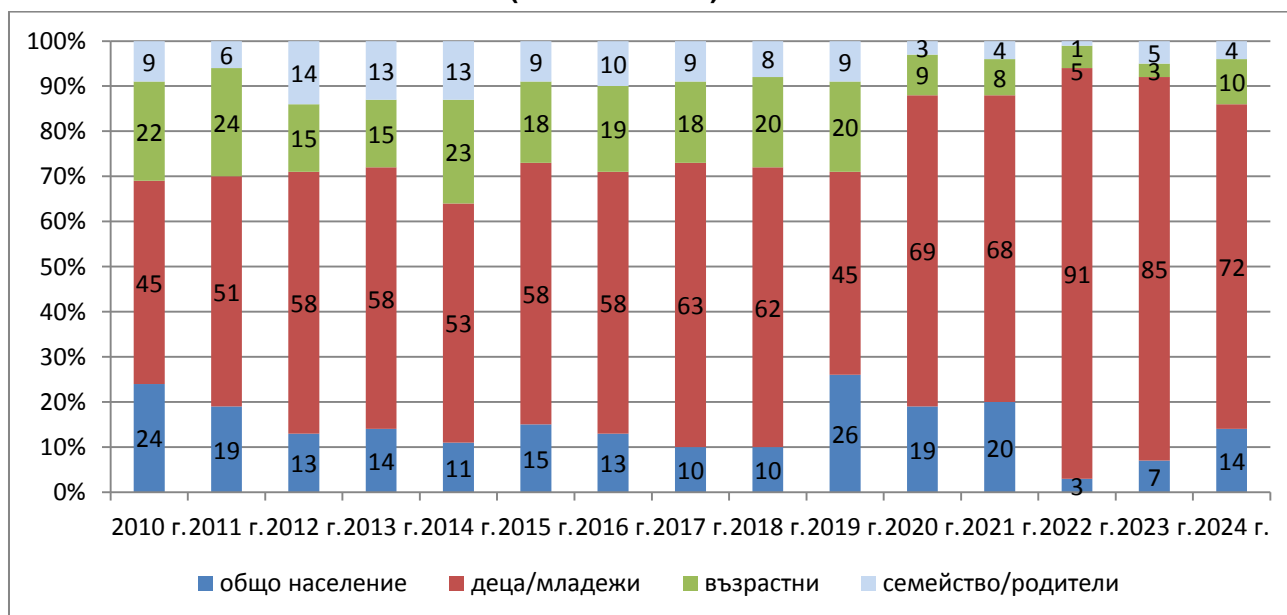

Източник: Проучване относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ, 2010 – 2024 г., НФЦ, НЦОЗА.

94% от реализираните превантивни дейности са насочени към употребата на всякакъв вид психоактивни вещества, докато 6% са насочени към определен вид вещество (най-често алкохол, тютюн, енергийни напитки, електронни цигари).

Фигура 4-2

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА ЦЕЛЕВИТЕ ГРУПИ
В РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРЕВАНТИВНИ ДЕЙНОСТИ В БЪЛГАРИЯ
(2010 – 2024 г.)**

Източник: Проучване относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ, 2010 – 2024 г., НФЦ, НЦОЗА

Преобладаващо реализираните превантивни дейности в страната са насочени към децата/младежите (72%) (виж *Фигура 4-2*). Общото население са целева група в 14% от всички дейности, възрастните – в 10%, а семейство/родители – в 4%.

Докато за периода 2007 – 2009 г. общото население беше най-често реализираната целева група на превантивните дейности, то от 2010 г. има ясна тенденция на увеличаване на децата/младежите като реализирана целева група на тези дейности.

Децата/младежите са и най-желаната целева група за реализиране на превантивни проекти/дейности (43% за последните две години).

Семейството/родителите е втората най-желана целева група от специалистите в областта на превенцията (33%), но се реализира в съвсем малка част от превантивните дейности и през 2024 г. Причина за това може да бъде факта, че семейството/родителите е една от най-трудните целеви групи за работа. В по-малка степен желана целева група е общото население (14%), както и лицата над 29 години. (виж Таблица 4-12)

Таблица 4-12

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА ЖЕЛАНАТА ЦЕЛЕВА ГРУПА ОТ СПЕЦИАЛИСТИТЕ
В ОБЛАСТТА НА ПРЕВЕНЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ
(2019 – 2024 г.)**

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо население	14	13	15	17	15	14
Деца/младежи	45	47	46	45	43	43
Възрастни	7	9	7	6	7	8
Семейство/родители	33	30	31	31	34	33
Други	2	1	1	1	1	2

Източник: Проучване относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ, 2019 – 2024 г., НФЦ, НЦОЗА

Най-често реализираният превантивен подход през 2024 г. е „семейство/ранно детство“ (25%). Вторият по честота превантивен подход е свързан със въздействие чрез връстници (19%). На трето място се открояват обученията, насочени към професионалисти (15%). (виж *Таблица 4-13*)

Преди десетилетие сред по-често реализираните превантивни подходи бяха „приобщаване на общността“ и „изграждане на мрежа“, но през последните 7 години на тези подходи се падат по едва 4-9% от осъществените дейности (при 10-16% в годините преди това).

През 2024 г. най-желаният за реализиране превантивен подход е „изграждане на възможности за самопомощ“ (21%), следван от „въздействие чрез връстници“ (14%), „семейство/ранно детство“ (13%) и „приобщаване на общността“ (13%).

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕВАНТИВЕН ПОДХОД
В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2017 – 2024 г.**

	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Насоченост към закононарушители	4	2	3	2	6	6	6	5
Етносно ориентирани интервенции	2	4	3	2	3	2	2	4
Семейство/ранно детство	13	22	19	21	19	21	24	25
Полово ориентирани интервенции	2	2	2	4	2	1	2	1
Телефонни линии за помощ	2	2	2	2	3	2	3	3
Медийни кампании	10	10	12	12	11	7	11	11
Въздействие чрез връстници	19	23	22	26	23	22	17	19
Приобщаване на общността	16	5	6	5	4	7	7	6
Обучение на професионалисти	4	15	17	16	17	16	16	15
Изграждане на мрежа	7	7	7	5	6	9	5	4
Изграждане на възможности за самопомощ	11	4	3	3	4	6	5	5
Други	10	4	4	2	1	1	2	2

Източник: Проучване относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ, 2017 – 2024 г., НФЦ, НЦОЗА

За поредна година обученията, насочени към превенция на употребата на наркотици са най-често реализираните интервенции от ОСНВ и ПИЦ в страната. Втората най-реализирана интервенция е свързана с обученията на родители и учители. Третата най-избрана интервенция е „връстници обучават връстници“. През последните години този тип обучение отново започна по-масово да се реализира, след като преди това почти десетилетие не беше така използвано.

Сред по-популярните дейности също са организирани семинари, работни срещи и обучения с професионалисти; видеобучение; конкурси за рисунки, разкази и други; организирани на спортни мероприятия; дейности чрез медиите към общността; обучения на лидери; дискуссионни клубове; прожектиране на филми.

Ограничено е реализирането на обучения, насочени към превенция на ХИВ и СПИН, а те са особено важни във време, когато броят на новорегистрираните с ХИВ в България е рекордно висок.

От друга страна се забелязва значително намаляване на броя на интервенциите, свързани със създаването и разпространението на флаери, дигитални постери и др., както и на организирането на театрални представления и други културни изяви в сравнение с преди 10 години, когато тези подходи бяха сред най-често реализираните. (виж Таблица 4-14)

Таблица 4-14

**БРОЙ РЕАЛИЗИРАНИ ИНТЕРВЕНЦИИ В ПРЕВАНТИВНАТА ДЕЙНОСТ
В БЪЛГАРИЯ (2017 – 2024 г.)**

	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Прожектиране на филми	16	15	10	7	8	16	12	11
Видеообучение	19	15	14	5	10	15	5	25
Създаване и поддържане на интернет сайтове	4	3	3	1	5	5	7	8
Създаване и разпространение на флаери, диплянки, постери и др.	5	4	4	3	2	3	3	4
Отпечатване и разпространение на книжки	2	1	0	1	7	3	0	3
Организиране на спортни мероприятия	18	11	11	14	9	23	11	16
Обучения, насочени към превенция на ХИВ и СПИН	6	8	9	3	20	0	3	0
Обучения, насочени към превенция на употреба на наркотици	73	71	62	63	86	67	71	82
Обучения на лидери	14	11	13	16	18	15	7	14
Обучения тип „Връстници обучават връстници“	43	59	54	45	55	49	44	48
Обучения на родители и учители	50	64	64	50	55	49	61	74
Организиране на семинари, работни срещи и обучения с професионалисти	30	36	38	31	32	44	31	38
Дейности чрез медиите към общността	16	22	26	27	22	8	26	14
Дискусионни клубове	13	10	19	9	19	29	14	13
Театрални представления и други културни изяви	5	3	1	2	2	4	4	10
Конкурси за рисунки, разкази и др.	10	16	31	23	43	43	34	23
ОБЩО	324	349	359	300	393	373	333	383

Източник: Проучване относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ, 2017 – 2024 г., НФЦ, НЦОЗА

5. Лечение във връзка с употребата на наркотици: търсене и предлагане на лечение

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Лечебна система.
- Осигуряване на качеството на лечението.
- Характеристики на потърсилите лечение.
- Тенденции при потърсилите лечение.

При разглеждането на темата е обърнато внимание на изградената система за лечение и рехабилитация във връзка с употреба на наркотици, организацията и осигуряването на качеството на лечението. Тази информация се базира на оценките на експертите от Национален център по общественото здраве и анализи, на годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими от опиоиди, годишните отчети на програмите за психосоциална рехабилитация и др.

Представянето на характеристиките на лекуваните лица и тенденциите през последните години по отношение на тях се основава на данните от Националната мониторингова система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици, а също и на годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими от опиоиди и на програмите за психосоциална рехабилитация.

Лечебна система

Лечебната система в сферата на наркотиците и наркоманиите в България включва основно резиденциално и нерезиденциално лечение, както и субституиращо и поддържащо лечение.

Резиденциално лечение

Резиденциалното лечение се осъществява в лечебни центрове, в които пациентите могат да прекарат и нощта и включва лечение в болнични заведения и лечение в програми за психосоциална рехабилитация (тип „терапевтична общност“).

Лечението в болнични заведения се осъществява в наркологични или психиатрични отделения към държавни психиатрични болници (ДПБ), центрове за психично здраве (ЦПЗ), многопрофилни болници за активно лечение (МБАЛ), психиатрични клиники към университетски многопрофилни болници за активно лечение (УМБАЛ). В края на 2024 г. психиатричната помощ, в която се включват и зависимостите, обхваща 12 ДПБ, 12 ЦПЗ, 6 психиатрични клиники към УМБАЛ, 18 психиатрични отделения към МБАЛ и лечебни заведения към други ведомства, с общ брой психиатрични легла 3743 (3948 през 2023 г., 4026 през 2022 г., 4007 през 2021 г.), от които структурирани за зависими пациенти – 193 (204 през 2023 г., 139 в ДПБ, 40 в ЦПЗ и 25 в психиатрични клиники). През 2023 г. наркологичните легла в ДПБ са били с 13 повече в сравнение с 2024 г.

По данни от националната здравна статистика през 2024 г. хоспитализираните случаи (изписаните пациенти) в стационарите на лечебните заведения с психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употребата на психоактивни вещества са 1419 или 22,0 пациенти на 100 000 души от населението, което е над нивото от 2023, когато броят на пациентите е 1066 или 16,5 пациенти на 100 000 души от населението. (виж Таблица 5-1)

Хоспитализираните случаи на психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на опиоиди през 2024 г. са 128 или 2,0 пациенти на 100 000 души от населението (105 или 1,6 пациенти на 100 000 души от населението през 2023 г. и 157 или 2,4 пациенти на 100 000 души от населението през 2022 г.).

Таблица 5-1

**БРОЙ ХОСПИТАЛИЗИРАНИ ПАЦИЕНТИ С ДИАГНОЗА F11-F19 ПО МКБ-10
В СТАЦИОНАРИТЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ ЗАВЕДЕНИЯ
(2020 – 2024 г.)**

Брой хоспитализирани пациенти	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо	1063	1126	1274	1066	1419
на 100 души от населението	15,3	16,4	19,7	16,5	22,0

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи

Резиденциални програми за психосоциална рехабилитация и реинтеграция (тип „терапевтична общност“) са програми към организации с нестопанска цел, регистрирани като доставчици на социални услуги към Агенция за социално подпомагане. Тези организации имат издадени съгласия от Национален център по обществено здраве и анализи (до средата на 2019 г. такова съгласие се издаваше от Национален център по наркомании) за осъществяване на програми за психосоциална рехабилитация по реда на Наредба № 8/07.09.2011 г. и осъществяват дейността си по модела на терапевтичната общност. Такива програми в края на 2024 г. се реализират от:

- Къща „Феникс“, ТО „Феникс“ – с. Бракъовци, община Годеч.
- Сдружение „Билани“, ТО „Билани“ – с. Клисуре, район Баня.
- „Център Жива“ ООД – местност „Щъркелово гнездо“, община Самоков, област София.
- Спортен клуб КА спорт, ТО „Трамплин“ – община Баня.
- Сдружение „Отвори очи“ – община Варна.
- Център за лечение на зависимости „Ренесанс-Интер“ – община Варна.
- Център за лечение на зависимости „Промяната е живот“ – община Варна.
- Терапевтичен център на психосоциална рехабилитация от резидентен тип „Само днес“ – община Варна.
- Фондация „Общност в помощ на зависимите“, Резидентна програма „Рестарт“ – община Габрово.

В резиденциалните програми се предлага дългосрочна психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими към психоактивни вещества, като програмата се базира на 24-часова грижа с непрекъснато наблюдение и подкрепа от страна на персонала. Моделът на терапевтичните общности включва строго определени компоненти като: ясна и обща за всички дневна програма, терапия на зависимите поведения в група и индивидуално, работа по посока минимизиране на личностови дефицити, задоволяване на базисни нужди, обучение в нови модели на поведение и разбиране на мисловни конструкции, развиване на навици, знания и умения

за отстояване на „желанието за употреба на психоактивни вещества“, връщане на персоналният контрол, справяне с лични проблеми, разрешаване на конфликти, поемане на ангажимент и носене на лична отговорност за действията, коригиране на криминогенния фактор, формиране на ценностна система според нормите на обществото и др.

Програмите насочват усилията си към осигуряване на зависимите на подходящи условия, които да задоволяват базисните нужди на човека, като по модела „терапевтична общност“ се създава усещането, че се работи в т.нар. „лабораторни условия“, където зависимите имат възможността да научат и експериментират с нов тип поведение, което свежда риска от рецидивираща употреба на психоактивни вещества до минимум.

Всяка от програмите за психосоциална рехабилитация се стреми да поддържа мултидисциплинарен екип, с помощта на който да се отработват по-богат спектър от проблеми. Необходимо е всяка програма да разполага с поне един лекар с призната специалност „психиатрия“, който да проследява случаите и да подпомага екипа. Продължителността на този тип програми варира от 6 до 12 месеца. Приема се, че оптималният период на възстановяване може да бъде по-голям като срок, но е допустимо да се наблюдават добри резултати и при 9-месечна рехабилитация.

През 2024 г. остава валидна необходимостта от държавна подкрепа, както в медицински план, така и в социален аспект. Трябва да се работи в посока на адаптиране на програмите за психосоциална рехабилитация и реинтеграция към нуждите на своите клиенти. Все още обаче този тип услуга изисква сериозен финансов ресурс, което я прави недостъпна за част от потребителите – месечните такси през 2024 г. варират от 1860 до 4900 лева.²¹

Таблица 5-2

**ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА
ПРОГРАМИТЕ ЗА ПСИХОСОЦИАЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЯ И РЕИНТЕГРАЦИЯ
(2023 – 2024 г.)**

	Резиденциални		Нерезиденциални		Общо	
	2023 г.	2024 г.	2023 г.	2024 г.	2023 г.	2024 г.
Брой разрешени места	277	273	190	155	467	428
Брой постъпили лица (общо)	815	808	171	207	986	1015
Мъже	649	628	115	148	764	776
Жени	166	180	56	59	222	239
Брой лица, завършили програмите	515	426	81	81	596	507
Брой лица, прекъснали програмите	245	283	40	33	285	316
Брой лица, пренасочени в други програми	75	40	14	9	89	49

Източник: Годишни отчети на програмите за психосоциална рехабилитация и реинтеграция за 2023 и 2024 г., НЦОЗА

²¹ Източник: Обобщение и анализ на данни от годишните отчети за 2024 г. на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества, НЦОЗА, С.

Спрямо предишната година две от програмите от резидентен тип регистрират промяна в капацитета си:

- Резиденциална програма на Сдружение „Отвори очи“ е увеличила капацитета си с 8 места (от 26 на 34 места).
- Асоциация за превенция и работа със зависимите „Само днес“ е намалила капацитета си с 12 места (от 36 на 24 места).

През последните години се наблюдава увеличаване на постъпилите лица в резиденциалните програми за психосоциална рехабилитация и реинтеграция (от 493 през 2019 г. до 808 през 2024 г.). Това може да се дължи, както на увеличаването на разрешените места в програмите (от 148 през 2019 г. до 273 през 2024 г.), така и на вероятно на по-малкия среден престой на клиентите в тях.

През 2024 г. се отчита намаляване с близо 15% на лицата, завършили програмите за психосоциална рехабилитация и реинтеграция, като това се дължи изцяло на програмите, предлагащи резиденциално лечение.

Нерезиденциално лечение

Нерезиденциалното лечение се осъществява в лечебни центрове, в които пациентите се лекуват през деня (и не остават през нощта) и включва лечебни интервенции в програми за психосоциална рехабилитация, амбулатории и специализирани психиатрични кабинети към лечебни заведения за болнична помощ, диагностично-консултативни центрове (ДКЦ), медико-диагностични центрове (МДЦ) и други центрове за психиатрична помощ, индивидуални и групови практики за специализирана медицинска помощ.

Такива програми в края на 2024 г. се реализират от:

- Държавна психиатрична болница за лечение на наркомании и алкохолизъм (ДПБЛНА), гр. София.
- Сдружение „АРЗ Солидарност“ – Програма „Солидарност“ за социална рехабилитация и реинтеграция на зависими (вечерна програма), гр. София.
- Програма за психосоциална рехабилитация „Преоткрий се“, община Габрово.
- Сдружение „Отвори очи“ – Дневен център за рехабилитация и терапия „Св. Стилиян“, община Варна.
- Центрове за психично здраве в градовете Велико Търново, Добрич и Русе.

Към посочените лечебни заведения са разкрити средносрочни (от 4 до 6 месеца) дневни програми за интензивна извънболнична терапия и психосоциална рехабилитация с минимални медицински грижи.

В дневните центрове се предоставя структурирана терапевтична среда, близка до социалната реалност, което позволява на клиентите/пациентите да се ресоциализират ефективно с непрекъсната подкрепа от специалистите.

Дневна програма за психосоциална рехабилитация работи и към Държавна психиатрична болница за лечение на наркомании и алкохолизъм (ДПБЛНА), гр. София. Програмата е с продължителност 6 месеца, а при необходимост пациентите могат да удължат срока на работа с екипа. Дейността се осъществява на различни нива – мотивационно, психологически, социално и медицински.

През 2024 г. програми от нерезидентен тип, които не изискват заплащане от страна на пациента/клиента функционират в центровете за психично здраве и ДПБЛНА. Издръжката на лицата в програмите към ЦПЗ е по реда на Наредба № 3 от 5 април 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които Министерство на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения. ДПБЛНА е

второстепенен разпоредител на бюджетна издръжка към Министерство на здравеопазването.

При нерезиденциалните програми е възможно заплащането на такса, като тя е в рамките на 500 до 1500 лева.

Сред основните **постижения** на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества през 2024 г. може да бъде открито следното:

- продължава осигуряването на мултидисциплинарни екипи в програмите;
- предоставя се възможност за безплатно участие в програмите за психосоциална рехабилитация (99 лица не са заплащали участието си през 2024 г., 106 през 2023 г., 124 през 2022 г., 123 през 2021 г.).

Основните **проблеми и трудности** пред програмите за психосоциална рехабилитация и реинтеграция са свързани с:

- недостатъчна финансова подкрепа от страна на държавата, което води до ограничен достъп до програмите за психосоциална рехабилитация;
- трудности с достъпа до местата за детоксификация;
- липса на държавна политика и ангажираност на държавните институции по отношение на зависимостите;
- неясноти и постоянни промени в Закона за социалното подпомагане;
- липса на финансиране на пациенти/клиенти с алкохолна и хазартна зависимост;
- липса на цялостна политика по отношение на хазартна зависимост;
- слаба подкрепа от обществените институции;
- липса на достъп до допълнителни здравни и социални услуги;
- липса на координация с медицински служби и органи на реда;
- липса на съдействие от страна на болнични заведения при обгрижване на зависими пациенти, които проявяват психотични симптоми;
- трудности свързани с мотивация на пациентите/клиентите;
- клиенти, които отричат зависимостта си;
- разположението на програмата на ДПБЛНА в краен квартал затруднява пациентите и техните близки и води до намаляване на броя посещенията; затруднен контакт с изписаните пациенти и техните близки в случаите, в които те живеят далеч от ж.к. „Дружба“;
- затруднения при изграждане на доверителна връзка между екипа и клиентите на програма;
- затруднение на екипа за справяне в случаите на демотивация на пациентите/клиентите, при нарушение на дисциплината и/или проява на агресия от страна на пациентите/клиентите;
- стигматизиране на зависимите лица;
- трудности в процеса на ресоциализация и реинтеграция, трудности на успешно завършилите да намерят работа и създаването на нови социални контакти; трудности при среща с работодатели;
- трудности при работата с близките на пациентите/клиентите на програмата: липса на ангажираност на семейството в процеса на възстановяване, липса на родителски контрол по отношение на спирането на употребата на наркотични вещества при тийнейджъри, трудност за ангажиране на близките живеещи в други градове да пътуват до града, в който се реализира програмата, за да се включат в групите предназначени за тях; предсрочно напускане поради предварителна уговорка между клиентите и техните близки за продължителността на участие в програмата;
- бърнаут на служителите в програмите;
- недостатъчно персонал поради финансови трудности;
- недостатъчен брой консултанти с личен опит, които са преминали обучение за сътрудник социални дейности в гр. Варна;

- трудности за привличане на пациенти/клиенти от региона, в който програмата осъществява дейността си;
- занижена степен на обмен на добри практики на национално и международно ниво;
- нормативни изисквания, които ограничават възможностите за пълно съдействие и покриване на нуждите на хора със зависимост.

Опиоидно субституиращо лечение

Опиоидното субституиращо лечение се осъществява с агонисти и агонисти-антагонисти (метадон хидрохлорид, морфин сулфат пентахидрат или бупренорфин хидрохлорид) в съчетание с широк спектър от медицински и рехабилитационни услуги за облекчаване на неблагоприятни медицински, психологични и физиологични ефекти, присъщи на опиоидната зависимост (към хероин, морфин, кодеин и др.).

Програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди работят в съответствие с изискванията на Наредба № 2/2012 г. за условията и реда за осъществяване на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди и Наредба № 24/2004 г. за утвърждаване на медицински стандарт „Психиатрия“ на Министерство на здравеопазването.

Всички програми осъществяват дейността си с разрешение, издадено от Министерство на здравеопазването, в което са вписани наименование на лечебното заведение, срок на разрешението, име на ръководител на програмата, брой на лицата, включени в програмата, вид на използваните лекарствени продукти и адрес на програмата.

Програмите са дългосрочни и структурирани. Целите на лечението с опиоидни агонисти и агонисти-антагонисти са: да се намали или преустанови употребата на нелегални наркотици и непредписани психоактивни вещества; да се предотвратят абстинентните симптоми; да се намали желанието за употреба; да се подобри здравното, психологичното и социалното функциониране на пациента и семейството му; да се улесни социалната реинтеграция на пациента; да се намали разпространението на кръвнопореносими болести, свързани с инжекционната употреба; да се намали рискът от свръхдоза и смъртността, свързана с употребата на наркотици; да се намали криминалното поведение сред употребяващите наркотици.

В края на 2024 г. в страната функционират 28 програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди, разположени на територията на 13 града в страната: Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Добрич, Ловеч, Пазарджик, Пловдив, Русе, София и Стара Загора.

Общият капацитет на програмите е 3536 разрешени места, от които 3408 за лечение с метадон хидрохлорид, 121 за лечение с морфин сулфат пентахидрат (субститол) и 7 места за лечение с бупренорфин хидрохлорид.²²

Съществуват 3 типа програми:

- Държавни – 4 програми с 555 разрешени места за лечение с метадон хидрохлорид; осъществява се в ДПБЛНА гр. София, ЦПЗ София област, ДПБ гр. Пазарджик и МБАЛ „Света Марина“ гр. Варна.
- Общински – 5 програми с 490 разрешени места за лечение с метадон хидрохлорид; осъществяват се в центровете за психично здраве в градовете Велико Търново, Враца, Добрич, Пловдив и Русе .
- Без държавно и/или общинско участие – 19 програми с 2491 разрешени места, от които 2363 за лечение с метадон хидрохлорид, 121 за лечение морфин сулфат пентахидрат и 7 за лечение с бупренорфин хидрохлорид.

²² Източник: Обобщени данни от годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти, функциониращи на територията на Република България през 2024 г., НЦОЗА, С..

Към 31.12.2024 г. заетите в програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти са 2676, т.е. запълнен е 75,7% от техния капацитет. 2593 лица са на лечение с метадон хидрохлорид, а 83 – на лечение с морфин сулфат пентахидрат (субститол). Няма заети места за лечение с бупренорфин хидрохлорид.

Според типовете програми заетостта е следната:

- Държавни – 491 лица или запълнен 88,5% от капацитета.
- Общински – 324 лица или запълнен 66,1% от капацитета.
- Без държавно и/или общинско участие – 1861 лица или запълнен 74,7% от капацитета.

Министерство на здравеопазването осигурява лекарствения продукт метадон хидрохлорид за лечението на лицата, включени в:

- Държавни и/или общински програми, където не се заплаща лечението.
- Програми без държавно и/или общинско участие, като клиентите в тези програми заплащат месечна такса за лечение в размер една трета от минималната работната заплата за страната или в размер определен от лечебното заведение.

През 2024 г. през програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти са преминали 3066 лица, като жените са 563 (или 18,4%). Най-често клиентите са на възраст между 40 и 44 години (41,9%), като общата им средна възраст е 42,6 г.²³

Над 72% от клиентите са работещи (47,7% постоянно заети, 23,0% с временна заетост), а 60,9% са здравно осигурени. 13,5% са женени, при 30,2% има съжителство без брак. Около 7% от клиентите са извършили криминални деяния по време на лечението си.

Броят на клиентите, които са с употреба на повече от едно вещество е 894 (930 през 2023 г., 1016 през 2022 г., 1066 през 2021 г., 1084 през 2020 г.).

По отношение на **постигнатите резултати** от лечението с опиев агонисти и агонисти-антагонисти, през 2024 г. се отчита:

- Намаляване тежестта на зависимост, ограничаване на злоупотребата и инжекционната употреба на наркотични вещества – няма случай на свръхдоза на клиенти на програмите, както и на пациенти, заразили се с вируса на ХИВ, по време на престоя си в програмата.
- Насочване към лечение на лица с вирусен хепатит С.
- Липса на инциденти с медикамента метадон хидрохлорид.
- Намаляване на употребата на опиоиди, намаляване на проституцията и други тежки социални последици, свързани с употребата на дрога.
- Подобряване на здравословното състояние, семейното и социално функциониране на клиентите.
- Акцент върху социалните политики на програмите.
- Поддържане на устойчиво ядро от стабилни клиенти, подобро психологическо и социално функциониране.
- Намаляване на случаите на отсъствия на клиенти от програмите.
- Изписване на пациентите на програмата на етап „нулева доза“.
- Добро взаимодействие с други програми (рехабилитационни).

Основни проблеми и трудности във функционирането на програмите през 2024 г. са следните:

- Затруднения във функционирането на програмите и по-конкретно в програмите без държавно и/или общинско участие. За поредна година се посочва отпадането на клиентите от лечение по финансови причини. При значителна част от лицата на лечение има спад на доходите или загуба на работа, особено при тези с непълна заетост.

²³ Източник: Регистър на пациентите на лечение с опиев агонисти и агонисти-антагонисти.

- Нежелание или невъзможност за ежедневно посещение на програмата.
- Някои програми отчитат обслужване на голям брой клиенти от други градове, от което произтичат редица трудности, на първо място пътуването, изискващо средства, а също и разредени маршрутни линии, на места движещи се веднъж дневно.
- Продължава да се увеличава броят на лицата на лечение, злоупотребяващи с амфетамини и особено метамфетамини, марихуана, както и на тези с алкохолна злоупотреба или зависимост. Специфична трудност е невъзможността да се проследи приема на вещества, т. нар. „дизайнерски дроги“.
- Проблемно присъствие на невключени в лечение зависими лица.
- Хронична резистентност на медицинската мрежа, включително и психиатричната такава, при опит за консултиране на пациенти със соматични, хронични и остро настъпили заболявания.
- Важен проблем е отказът на медицинските служби в Централен софийски затвор и подразделенията на МВР да приемат и предоставят метадон хидрохлорид, на пациентите, изтърпяващи наказание, което води до прекратяване на лечението и влошаването на състоянието им при арест. Преустановяване на предоставянето на метадон хидрохлорид на лишени от свобода в Бургаския затвор.
- Задълбочават се трудностите в провеждането на задължителните лабораторни изследвания, особено при клиенти с прекъснати здравноосигурителни права.
- Отчитат се малко новопостъпили клиенти за първи път. Повечето от тях са предимно административно изписани от други програми или повторно търсеци лечение.
- Проблем с работата с близките и обкръжаващата среда на клиентите, които не участват активно в процеса на лечение и възстановяване.
- Завишени очаквания на някои от близките от програмата и екипа също често се оказват препятствие в процеса на възстановяване.
- Трудна комуникация с лицата на лечение от ромски произход в програмите, в които има такива.
- Немалка част от потенциалните клиенти на програмите не притежават лични документи и поради тази административна пречка не могат да постъпят на лечение.
- Отчита се синдром на професионално прегаряне на екипите.
- Обществената стигма и негативното отношение на общността към зависимите и в частност към клиентите на програмите за лечение с опиев агонисти и агонисти-антагонисти.
- Все по-чести задържания от полицията във връзка с употребата на метадон при шофиране.²⁴

Осигуряване на качеството на лечението

В процеса на издаване на разрешения, мониторинг и контрол на дейността на лечебните и програмите за психосоциална рехабилитация за лечението на лица зависими от наркотични вещества са ангажирани Министерство на здравеопазването, регионални здравни инспекции и Национален център по обществено здраве и анализи, а по Наредба № 24 Медицински стандарт за лечение на зависимости и Изпълнителна агенция „Медицински надзор“.

²⁴ Източник: Обобщени данни от годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти, функциониращи на територията на Република България през 2024 г., НЦОЗА, С.

През 2024 г. **всички 28 програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди** отчитат провеждането на супервизия. В 11 от тези програми има външен супервизор, като в част от програмите това е сертифициран психоаналитик, а в други – ръководител на друга програма за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти или лекар-психиатър, който не работи в такъв вид програми. Външната супервизия има за цел обсъждане на проблемните пациенти и консултиране и подпомагане на екипа. В 10 програми се провежда само вътрешна супервизия, честотата ѝ варира, а супервизор е съответно ръководителят на дадената програма или друг лекар от лечебното заведение. Вътрешната супервизия е по-скоро организационна и в повечето случаи има за цел да се подобри организацията на работа, работната атмосфера и разрешаване на възникнали проблеми от различно естество. Четири от програмите са заявили, че нямат супервизия.

14 от **програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества** използват супервизия на екипа – групов и/или индивидуална, с избрани специалисти, предимно лекари психиатри с опит в лечението на зависимости, както и чуждестранни терапевти. Работата по случай под супервизия е част от добрите практики, позволяващи на организациите да се развиват и усъвършенстват при изпълнението на целите за намаляване търсенето на наркотици.

Супервизията обръща внимание на: състоянието на клиента; качеството на услугите; професионалните стандарти и етика; развива знания и умения, както и професионалното развитие и идентичност; чрез нея се помага на специалиста да може да спазва границите и отговорностите на професионалната си роля; да осигури подкрепящата среда на професионалиста. Препоръчителната честота на провеждане е веднъж месечно. Може да бъде насочена към клиничната практика и организационната работа. Супервизията е елемент на превенция на синдрома на емоционално прегаряне (бърнаут) на специалисти и екипи, работещи с кризи и психична травма. Провеждането на супервизия (индивидуална и групов) на екипите е важна част в областта на водене на случай, психологическо консултиране, психотерапия и социална работа.

През 2024 г. 50,0% от постъпилите лица в програмите за психосоциална рехабилитация са успешно завършили (60,4% през 2023 г., 59% през 2022 г., 57% през 2021 г.), 31,1% от тях са прекъснали (28,9% през 2023 г., 26% през 2022 г., 30% през 2021 г.), 4,8% са пренасочени към други програми за лечение (9,0% през 2023 г., 4% през 2022 г., 3% през 2021 г.) и 10,3% продължават участието си (10,6% през 2023 г., 12% през 2022 г., 10% през 2021 г.).²⁵

Характеристики на потърсилите лечение

Основен източник на информация относно базови характеристики на лекуваните клиенти са данните, събирани чрез **Националната мониторингова система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици**. През 2024 г. тя обхваща 1648 лица, търсещи лечение през годината в 15 резиденциални, 2 нерезиденциални звена и центрове, 18 програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди, медицински центрове в 7 затвора в 21 населени места на Република България.

²⁵ Източник: Обобщение и анализ на данни от годишните отчети за 2024 г. на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества, НЦОЗА, С.

През 2024 г. общо регистрираните потърсили лечение в интернет базираната електронна версия на националната система за търсене на лечение (И-МИС) са 950²⁶, а информация за още 698 лица е получена чрез отчетната форма за лекуваните пациенти с наркопроблем. Общо регистрираните лица в системата за търсене на лечение през 2024 г. са 4481.

Таблица 5-3

**СТРУКТУРА НА ЛИЦАТА, РЕГИСТРИРАНИ В И-МИС²⁷,
ПОТЪРСИЛИ ЛЕЧЕНИЕ ЗА ПРОБЛЕМИ С НАРКОТИЦИ
(ПО ОСНОВНО, ВТОРО И ТРЕТО ПРОБЛЕМНО ВЕЩЕСТВО) ПРЕЗ 2024 Г.**

(в %)

Вещество	С основно проблемно вещество	С второ проблемно вещество	С трето проблемно вещество
Хероин	38,9	2,7	0,4
Метадон (не за лечение)	5,1	5,5	1,2
Метадон (за лечение)	3,1	0,8	2,0
Субститол (не за лечение)	0,3	0,2	-
Морфин	0,5	0,6	-
Фентанил	-	-	0,2
Кокаин (вкл. крек)	11,2	6,3	1,7
Амфетамини	15,1	14,6	2,1
Метамфетамини	-	0,2	-
Екстази	2,2	4,5	1,9
Барбитурати	0,3	0,2	-
Бензодиазепини	2,5	3,9	2,4
LSD	-	0,4	0,3
Други халюциногени	0,1	0,2	0,1
Инхаланти	0,1	0,1	0,2
Марихуана	13,8	14,7	6,5
Хашиш	0,1	0,2	-
Синтетични канабиноиди	3,4	0,8	0,2
ННС	-	0,1	0,4
Алкохол	-	11,6	11,1
Райски газ	-	0,1	1,8
Антидепресанти	1,6	-	0,2
Антипаркинсонови медикаменти	0,4	0,1	-
Неуточнени медикаменти	1,3	0,7	2,9

**Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици.
Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА**

Националната система за търсене на лечение отчита до 3 наркотични вещества, които могат да създават проблеми на пациентите и заради, които те търсят лечение. Основното проблемно вещество е онова, което причинява на клиента най-много проблеми и започване на лечение. Второ и трето проблемно вещество може да бъде всяко наркотично вещество, което се използва като допълнение към основното проблемно вещество и причинява проблеми за клиента и/или променя естеството на оценения проблем от страна на клиента и на терапевта.

²⁶ Броят на обхванатите лица се получава след извършване на процедура по идентифициране и елиминиране на дублираната (двойното присъствие на едно и също лице в масива данни).

²⁷ Данните се отнасят само до регистрираните в И-МИС 950 лица.

През 2024 г. **31,2% от регистрираните лица са с основно проблемно вещество хероин**; в по-малка степен канабис (19,5%), амфетамини (16,2%), метамфетамини (8,9%), кокаин, вкл. крек (7,4%), метадон (7,2%, не за лечение – 5,5%), хипнотици и седативи (5,0%), екстази (1,3%).

Над 2/3 (68,6%) от регистрираните лица са имали проблем с още едно наркотично вещество, а 28,8% – с още две вещества, като допълнение към основното проблемно вещество.

Като **второ проблемно вещество** най-голям дял сред потърсилите лечение имат канабис (15,4%), амфетамини (12,9%), метадон (5,6%, не за лечение – 5,2%), метамфетамини (4,7%), кокаин, вкл. крек (4,7%), хероин (4,1%), хипнотици и седативи (3,5%), екстази (2,8%) и алкохол (12,1%).

По отношение на **третото проблемно вещество** с най-голям дял отново е канабис (6,4%). Втори допълнителни вещества на основното проблемно вещество, заради което се търси лечение са също метамфетамини (2,5%), амфетамини (2,3%), метадон (2,2%, не за лечение – 1,1%), хипнотици и седативи (2,2%), екстази (1,4%), кокаин, вкл. крек (1,4%), райски газ (1,0%) и алкохол (6,9%).

През 2024 г. най-много лица са потърсили лечение за проблеми с канабис (41,3%), а също и за проблеми с хероин (35,7%), амфетамини (31,4%), метамфетамини (16,1%), метадон (15,1%, не за лечение – 11,7%), кокаин (13,7%), хипнотици и седативи (10,8%), екстази (5,5%).

50,5% от потърсилите лечение са декларирали, че са започнали употребата на основното проблемно вещество на възраст до 18 години включително, а 14,5% – до 14 години включително.

Най-често употребата на основното проблемно вещество е започвала през 2021 г. (7,7%), 2004 г. (3,8%) и 2020 г. (3,7%).

Общата средна възраст при първата употреба на основното проблемно вещество е 19,1 години, а на първата употреба въобще на някакво наркотично вещество – 17,8 години.

24,7% от потърсилите лечение предимно са инжектирали основното проблемно вещество, 36,4% са го пушили, 20,4% са го поглъщали, 17,2% са го смъркали, а 3,3% са го вдишвали. По отношение на второ и трето проблемно вещество обичаен начин на употреба е предимно поглъщане, а също и пушене.

20,4% са инжектирали през последните 30 дни преди търсене на лечението, а 24,7% през последната година. Средната възраст, при която потърсилите лечение за първи път са инжектирали някакво наркотично вещество е 21,3 години.

Ако бъдат разгледани някои характеристики на лицата, регистрирани в И-МИС спрямо определени групи наркотични вещества, заради които са потърсили лечение, може да се отбележи, че относителният дял на жените е най-висок при лицата, потърсили лечение за проблеми с канабис (35,4%), а най-нисък – за проблеми с опиоиди различни от хероин (16,5%).

Средната възраст на търсене на лечение е по-висока за пациенти с проблеми с опиоиди, отколкото за пациенти с проблеми със стимуланти и канабис. Подобна закономерност се наблюдава и по отношение на показателя средна възраст при първа употреба на основното проблемно вещество, като най-ниска е тя при употребяващите канабис (16,2 г.). (виж Таблица 5-4)

77,6% от потърсилите лечение за проблеми с опиоиди различни от хероин, употребяват основното вещество ежедневно, докато за употребяващите хероин това се отнася за 45,9%. Само 16,2% от лицата с проблеми със стимуланти ги употребяват ежедневно.

Таблица 5-4

**ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЛИЦАТА, РЕГИСТРИРАНИ В И-МИС²⁸,
ПОТЪРСИЛИ ЛЕЧЕНИЕ ЗА ПРОБЛЕМИ С НАРКОТИЦИ
(ПО ОСНОВНО ПРОБЛЕМНО ВЕЩЕСТВО) ПРЕЗ 2024 Г.**

Характеристики \ Вещество	Хероин	Други опиоиди	Стимуланти	Канабис
Пол (жени)	21,4%	16,5%	27,3%	35,4%
Средна възраст при търсене на лечение (г.)	37,7	38,6	28,3	25,8
Средна възраст при първа употреба (г.)	20,2	23,5	19,6	16,2
Ежедневна употреба	45,9%	77,6%	16,2%	39,6%
Инжекционна употреба	63,0%	29,4%	1,1%	0,0%

**Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици.
Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА**

Близко 2/3 от потърсилите лечение за проблеми с хероин го употребяват основно инжекционно. Основен начин на употреба за търсещите лечение във връзка с проблеми с опиоиди различни от хероин е поглъщането (67,1%), със стимуланти е смъркането (62,0%), а за почти всички потърсили лечение във връзка с проблеми с канабис основен начин на употреба е пушенето.

Таблица 5-5

**ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЛИЦАТА, РЕГИСТРИРАНИ В И-МИС²⁹,
ПОТЪРСИЛИ ЛЕЧЕНИЕ ЗА ПРОБЛЕМИ С НАРКОТИЦИ
(ПО СТАТУС НА ЛЕЧЕНИЕ) ПРЕЗ 2024 Г.**

	Нелекувани	Лекувани
Пол (жени)	31,8%	22,2%
Средна възраст при търсене на лечение (г.)	28,8	36,1
Средна възраст при първа употреба на основно проблемно вещество (г.)	19,8	20,6
Средна възраст при първа употреба на някакво наркотично вещество (г.)	18,0	17,7
Ежедневна употреба на основно вещество	35,7%	43,0%
Инжекционна употреба на основно вещество	10,4%	40,5%
Средна възраст при първа инжекционна употреба на някакво наркотично вещество (г.)	21,5	21,3

**Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици.
Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА**

²⁸ Данните се отнасят само до регистрираните в И-МИС 950 лица.

²⁹ Данните се отнасят само до регистрираните в И-МИС 950 лица.

Ако бъдат разгледани някои характеристики на лицата, регистрирани в И-МИС спрямо статуса им на лечение (дали са били лекувани досега или никога не са били лекувани), може да се отбележи, че относителният дял на жените е с близо 10 процентни пункта по-висок при търсещите лечение, които никога не са били лекувани, отколкото при тези, които вече са лекувани.

Средната възраст на търсене на лечение при лекуваните лица е с над 7 години по-голяма, отколкото при нелекуваните. В същото време средната възраст на първа употреба на основното проблемно вещество и на първа употреба на някакво наркотично вещество не се различава съществено при нелекуваните и вече лекуваните клиенти. Инжекционната употреба е много по-характерна за лекуваните, отколкото за нелекуваните търсещи лечение, което може да бъде обяснено с по-високата средна възраст на лекуваните и по-големия им опит в употребата на наркотици. (виж Таблица 5-5)

Тенденции при предоставянето на лечение и при потърсилите лечение

При описанието и анализа на данните за потърсилите лечение във връзка с употреба на наркотици трябва да се има предвид промяната в използваната методика за събиране на данни през годините – от 2011 г. като инструмент за регистриране на потърсилите лечение е включена и отчетна форма, която ги отчита в агрегиран вид, а не по отделно. Освен това трябва да се отчетат промените в обхвата, дейността, структурата и организацията на типовете лечебни заведения, които участват в системата – резиденциални и нерезиденциални звена и центрове, програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими от опиоиди, медицински центрове към местата за лишаване от свобода.

Непостоянството в равнището на обхванатите случаи в МИС през годините може да бъде свързано, както с включването на нови или оттеглянето на стари партньори (лечебни звена и центрове), предоставящи данни за лицата, търсещи лечение, така и с промяната на броя случаи, които лечебните заведения всяка година отразяват в системата за търсене на лечение. В не малка степен трябва да се има предвид и различния прием на потърсили лечение, който може да съществува през даден период в лечебните центрове на страната, запълването на капацитета на някои програми и невъзможността за включване на нови клиенти и т.н.

Таблица 5-6

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА КЛИЕНТИТЕ ОТ РАЗЛИЧНИТЕ ТИПОВЕ ЛЕЧЕБНИ ЦЕНТРОВЕ В СИСТЕМАТА ЗА ТЪРСЕНЕ НА ЛЕЧЕНИЕ (2018 – 2024 г.)

(в %)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Резиденциални	23,8	24,1	32,5	36,5	43,8	43,5	51,5
Нерезиденциални	17,6	14,9	12,9	9,9	9,9	10,1	12,8
Субституиращи програми	40,6	34,0	37,8	27,3	24,7	20,8	19,2
Мед. центрове в затвори	17,9	27,0	16,8	26,3	21,6	25,5	16,6

Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици.
Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА

До 2020 г. водеща роля в предоставянето на данни за лицата, потърсили лечение във връзка с употреба на наркотици имаха програмите за лечение с опиоидни агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди (виж Таблица 5-6). През последните четири години най-висок дял на регистрираните клиенти идва от резиденциалното лечение (през 2024 г. се отчита най-високото му равнище досега – 51,5%), докато делът на лицата с нерезиденциално лечение е около 10-13%. През 2024 г. делът на потърсилите лечение във връзка с употреба на наркотици в медицинските центрове към затворите на Република България спрямо общия брой потърсили лечение е сред най-ниските.

В началото на този век относителният дял на търсещите за първи път лечение достигна до 43%, след което този дял показваше по-ниски равнища, като през 2006 г. бе около 17%. През последните години МИС отчита около 30-33% търсещи за първи път лечение във връзка с проблеми с наркотици. През 2024 г. има увеличение по този показател до 36,6%.

Продължава да се наблюдава тенденция на намаляване в относителен дял на разпространението на хероин като основно проблемно вещество сред регистрираните в системата за търсене на лечение. Това се дължи на по-високия дял в сравнение с предишните години на психосоциалните интервенции като вид лечение, потърсено главно заради употреба на стимуланти, бензодиазепини и марихуана, а също и заради изместването към употреба на други опиоиди, главно метадон.

Трябва да се отбележи, че делът на употребяващите опиоиди е много по-висок сред тези, които някога са лекувани от този на тези, които досега не са били лекувани. За нелекуваните е много по-характерно търсенето на лечение във връзка със стимуланти и хипнотици и седативи.

От началото на века съотношението мъже/жени се запазваше около 5:1. Все пак се забелязваше тенденция на намаляване на дела на жените, който достигна най-ниското си равнище през 2009 г. (13,2%). През следващото десетилетие се движеше между 18 и 20%. През 2020 г. беше отчетено най-високото ниво (24,8%) по този показател от началото на века, но през 2024 г. делът на жените, потърсили лечение е по-нисък с близо 8 процентни пункта (до 17,0%).

От 2001 до 2009 г. относителният дял на лицата с постоянна заетост сред започналите лечение се покачи над 4 пъти – от 9% в началото на периода до 38% през 2009 г., нещо което е в унисон с намаляване на нивото на безработица в България по това време. С проблемите на пазара на труда в следващите години очаквано спадна и делът на постоянно заетите сред започналите лечение, като в периода 2011 – 2016 г. се задържа на нива 17-19%. В следващите 4 години с възстановяването на икономиката делът на постоянно заетите беше 22-24%. В периода 2020 – 2022 г. този дял е 18-20%, като намаляването му може да се обясни и с кризата в следствие на пандемията от COVID-19. През 2024 г. делът на лицата с постоянна заетост е 17,3%, но трябва да се има предвид и високият дял на неотговорилите на въпроса (10,5%).

Делът на учащите (учениците и студентите) сред потърсилите лечение, непрекъснато намалява от 2003 г., когато бе на ниво 15%, като през 2011 г. стигна до 3,8%. През последните години този дял е в диапазона 5-9% (6,1% през 2024 г.).

Относителният дял на потърсилите лечение, които не са от основния етнос в страната нарастна близо 3 пъти от 2007 г., като в периода 2011 – 2017 г. е в рамките на 17-18%, а в периода 2018 – 2023 г. достигна до 20-22%, което може да се обясни с прибавяне на потърсилите лечение в затворите, където процентът на малцинствените групи е много по-голям. През 2024 г. този относителен дял е 18,0%, но трябва да се има предвид и големият дял на неотговорилите на въпроса (13,6%).

Средната възраст на потърсилите лечение всяка година бележи нарастване. През 2000 г. тя бе 22,2 години, а през 2024 г. – вече е 32,6 години. В същото време средната възраст при първа употреба на основното проблемно вещество през последното десетилетие се задържа в рамките на 19-20 години.

В периода 2012 – 2019 г. делът на лицата, потърсили лечение с продължителност на употреба на основното проблемно вещество повече от 5 години се задържаше 72-77% , но през последните пет години намаля, като през 2024 г. е 62,9%. В сравнение с началото на века той е близо 3 пъти по-висок (с най-висок дял по този показател през 2014 г. – 77,1%). Това е знак за все по-слабо обновяване на съвкупността на проблемно употребяващите, т.е. за намаляване на броя на новопоявяващите се проблемно употребяващи. Тази закономерност може да се дължи и на високия брой отговорили на този въпрос през последните години (86-99%) – по-рано в рамките на 80-85%, вкл. и през 2024 г. (90,6%).

Относителният дял на ежедневно употребяващите основното проблемно вещество през първите две десетилетия на 21 век намаля 3 пъти – от 89,8% през 2000 г. до 31,0% през 2020 г., което е най-ниското ниво, откакто системата за търсене на лечение стартира през 1994 г. През 2024 г. делът по този показател е 33,8%.

По-голямата част от проблемно употребяващите хероин използват инжекционната форма на прием. През последните две десетилетия се наблюдава тенденция на намаляване на използването на инжектирането като обичаен начин на употреба на основното проблемно вещество (от 81,9% през 2006 г. до 24,7% през 2024 г.). Това вероятно се дължи както на добрата работа на програмите за игли и спринцовки в началото на периода, така и на намаляването на дела на хероина като основно проблемно вещество.

През 2024 г. 13,3% от потърсилите лечение са използвали употребявани игли или спринцовки поне веднъж в живота, което е най-ниското ниво от началото на века. Това ниво е с повече от 47 процентни пункта по-ниско, отколкото през 2003 г., когато е най-високият дял по този показател (60,2%). Тук трябва да се отбележи и високият процент неотговорили (37,2% през 2024 г.), в който може да се съдържа скрита популация от използвали употребявани игли или спринцовки.

Данни от източници извън националната система за търсене на лечение

През 2009 г. бе отчетено най-високото ниво на разкрити места за клиенти на **програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди** (5610). Оттогава се наблюдава тенденция на намаляване на разкрити места за клиенти на опиоидно субституиращо лечение, като в края на 2024 г. те са с близо 37% по-малко, отколкото преди 15 години. (виж *Таблица 5-7*)

Таблица 5-7

КАПАЦИТЕТ НА ПРОГРАМИТЕ ЗА ЛЕЧЕНИЕ С ОПИЕВИ АГОНИСТИ И АГОНИСТИ-АНТАГОНИСТИ НА ЛИЦА, ЗАВИСИМИ КЪМ ОПИОИДИ (2020 – 2024 г.)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой функциониращи програми	29	28	28	28	28
Брой разрешени места	3874	3727	3636	3627	3536
Брой заети места	3031	2975	2850	2833	2676
Относителен дял на заетите	78,2%	79,8%	78,4%	78,1%	75,7%

Източник: Регистър на пациентите за лечение с опиев агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди

В същото време се наблюдава тенденция на увеличаване на заетите лица на опиоидно субституиращо лечение, като най-високо е нивото през 2013 г., когато те са 3568. През последните девет години има спад и по този показател.

Според отчетните данни за пациентите в програмите за лечение с опиевни агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди в България могат да се изведат няколко основни характеристики (виж *Таблица 5-8*). Работещите клиенти на тези програми (на постоянна или временна работа) са 69-76%. През 2024 г. семейни са 43,7% (13,5% женени и 30,2% в съжителство без брак), което е близо до нивото от последните години. Делът на криминално проявените се увеличава леко през последната година до 7,0%, след като през предишните 5 години беше около 6%.³⁰

Таблица 5-8

ОСНОВНИ СОЦИАЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА КЛИЕНТИТЕ НА ПРОГРАМИТЕ ЗА ЛЕЧЕНИЕ С ОПИЕВИ АГОНИСТИ И АГОНИСТИ-АНТАГОНИСТИ (2019 – 2024 г.)

(в %)

Характеристики	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Работещи	75,9	70,2	69,4	72,1	72,2	72,1
Учащи	1,3	0,9	0,9	1,0	1,0	0,7
Здравно осигурени	68,2	67,2	62,6	63,3	61,3	60,9
Семейни	48,0	44,0	45,0	45,0	44,0	43,7
Криминално проявени	5,6	5,5	6,0	6,0	6,0	7,0

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи

В края на 2024 г. програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества и имат съгласие за добра практика, съгласно Наредба № 8 от 07.09.2011 г. са 16, като всички са подали отчет в НЦОЗА за извършената от тях дейност. Броят на разрешените места е 428, като броят на приетите клиенти (1015) за тези програми е най-големият досега. (виж *Таблица 5-9*)

Таблица 5-9

КАПАЦИТЕТ НА ПРОГРАМИТЕ ЗА ПСИХОСОЦИАЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ЛИЦА, КОИТО СА БИЛИ ЗАВИСИМИ ИЛИ СА ЗЛУОПОТРЕБЯВАЛИ С НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА (2020 – 2024 г.)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой функциониращи програми	14	17	16	16	16
Брой разрешени места	333	416	486	467	428
Брой приети лица	702	705	923	986	1015
Брой лица, завършили програмите	414	401	542	596	507

Източник: Годишни отчети на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества

³⁰ Източник: Обобщени данни от годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти, функциониращи на територията на Република България през 2024 г., НЦОЗА, С.

През 2024 г. завършилите програмите са 507, което е половината от преминалите лица. Средният престой на участниците в процеса на рехабилитация е 6 месеца (при средна обща продължителност на програмите 10 месеца), като основни причини за отпадането им от програмите са липса на мотивация за лечение; амбивалентна нагласа на клиентите/пациентите по отношение на окончателното спиране на употребата на психоактивни вещества, подценяване на необходимостта или нежелание за дългосрочно участие в програмата, изтичане на договорен престой, пренасочване в друга програма, желание за употреба на наркотични вещества, невъзможност да се овладее импулса за употреба на психоактивни вещества, финансови причини (невъзможност за заплащане на месечна такса). Други причини са: неспазване на терапевтичния договор (респ. правилата на програмата); ограничените възможности за болничен и отпуск при работещи лица; започване на работа на клиентите/пациентите и невъзможност за посещаване на програмата; загуба на работното място; смяна на местожителство; липса на съдействие и подкрепа от страна на близките; недостатъчна информираност на близките относно същността на зависимостта, както и нереалистичните очаквания от страна на клиентите/пациентите и близките за бързо справяне със зависимостта.

В отчети на програмите насочени към лица под 18 години специфичните причини за прекъсване на участието в психосоциалната рехабилитация са: липса на контрол от страна на родителите върху поведението на децата им; ниска мотивация и незаинтересованост от страна на членовете на семейството, липса на подкрепа от училищата.

Таблица 5-10

**ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА КЛИЕНТИТЕ НА
ПРОГРАМИТЕ ЗА ПСИХОСОЦИАЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЯ
(2020 – 2024 г.)**

(в %)

Характеристики	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Пол (жени)	22,2	23,4	22,2	22,5	23,5
Работещи	37,3	39,0	37,7	37,4	37,4
Учащи	7,7	7,7	6,7	8,5	7,5
Семейни	35,9	34,2	36,6	37,2	39,5
Криминално проявени	8,0	8,7	6,7	8,2	6,2
С кръвно-преносими инфекции	13,4	11,6	5,6	6,0	11,1

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи

Въз основа на предоставените данни в годишните отчети на програмите за психосоциална рехабилитация също може да се очертаят някои тенденции по отношение на характеристики на преминалите през тях лица. През последните години делът на жените в програмите е между 22 и 24%, над 1/3 от клиентите са работещи и семейни (през 2024 г. 27,7% имат сключен граждански брак, още 11,8% съжителстват на семейни начала с партньор), а нивото на криминално проявените е около 6-8%.

През 2024 г. отчетените клиенти с кръвно-преносими инфекции са 11,1%, което е близо до нивото от 2021 г.. Водеща кръвнопреносима инфекция е хепатит С (111 позитивни през 2024 г., 56 през 2023 г., 51 през 2022 г. и 79 през 2021 г.). Носители на ХИВ от преминалите през 2024 г. са две лица (при 3 лица през 2023 г., 1 лице през 2022 г. и 3 лица през 2021 г.).

През програмите за психосоциална рехабилитация най-много клиенти преминават за проблеми, свързани с употреба на синтетични наркотици, опиати и алкохол. През

последните години търсенето на такъв тип програми се увеличава и от хора със зависимост към марихуана, стимуланти, комбинирана и полиупотреба на психоактивни вещества, както и хазарт.³¹

³¹Източник: Обобщение и анализ на данни от годишните отчети за 2024 г. на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества, НЦОЗА, С.

6. Здравни последици от употребата на наркотици

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Инфекциозни заболявания, свързани с употреба на наркотици.
- Други здравни последици, свързани с употреба на наркотици.
- Смъртни случаи, свързани с употреба на наркотици.
- Пътнотранспортни нарушения и наркотици.
- Убийства във връзка с наркотици.

Инфекциозни заболявания, свързани с употреба на наркотици

Разпространение на ХИВ/СПИН, хепатит В и хепатит С сред употребяващите наркотици в България

През 2024 г. са открити 284 нови случаи на заразени с ХИВ-инфекция при изследвани 389 428 лица в общата популация. С тях официално регистрираните лица с положителен ХИВ статус в края на 2024 г. са 4585, като само през последните 9 години са открити 50,4% от всички случаи на заразени с ХИВ-инфекция.

По данни на Европейския център за профилактика и контрол върху заболяванията (ECDC) относителният дял на разпространение на нови случаи на ХИВ в България (3,0-5,1 лица на 100 000 души от населението) през последните 5 години е малко по-нисък в сравнение със средния за страните от Европейски съюз или Европейска икономическа зона. (виж Таблица 6-1)

Таблица 6-1

НОВОРЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ НА ХИВ В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА (2021 – 2024 г.)

	2021 г.		2022 г.		2023 г.		2024 г.	
	Брой	Относ. дял	Брой	Относ. дял	Брой	Относ. дял	Брой	Относ. дял
ЕС/ЕИЗ	19619	4,3	25376	5,6	25616	5,6	24164	5,3
България	237	3,7	328	5,1	253	3,9	284	4,4
от тях:								
ИУН	14	5,9	18	5,5	24	9,5	36	12,7

Източник: Европейски център за профилактика и контрол върху заболяванията (ECDC)

Броят на новорегистрираните мъже е близо пет пъти по-голям от броя на жените. 85,9% от новорегистрираните с ХИВ-инфекция в България през 2024 г. са инфектирани по сексуален път – чрез хетеросексуален контакт (168, 59,2%) и чрез мъже, правещи секс с мъже (76, 26,8%).

През 2024 г. 12,7% от новорегистрираните с ХИВ са инфектирани при инжекционна употреба на наркотици (28 мъже и 8 жени), като този дял се е увеличил повече от 2

пъти през последните две години. През 2023 г. са отчетени 24 инфектирани при инжекционна употреба на наркотици, а през 2022 г. – 18 лица.

По отношение на новорегистрираните с ХИВ най-засегната през 2024 г. остава възрастовата група 30-39 г. (32,0%), следвана от възрастовата група 40-49 г. (27,1%) и тази от 20 до 29 години (21,5%). През 2023 г. втората най-засегната възрастова група беше 20-29 години (виж Таблица 6-2).

Таблица 6-2

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА НОВОРЕГИСТРИРАНИТЕ С ХИВ И ЗАБОЛЕЛИ ОТ СПИН В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2023 И 2024 Г.

Новорегистрирани с ХИВ						
	Общо		Мъже		Жени	
	2023 г.	2024 г.	2023 г.	2024 г.	2023 г.	2024 г.
Брой	253	284	206	222	47	62
Дял на 100 000 души	3,9	4,4	6,6	7,2	1,4	1,9
Възрастови групи (брой)						
До 15 години	1	4	0	4	1	0
15-19 години	3	4	2	2	1	2
20-24 години	30	30	26	23	4	7
25-29 години	38	31	30	25	8	6
30-39 години	88	91	74	73	14	18
40-49 години	58	77	51	57	7	20
50 години и повече	35	47	23	38	12	9
Инфектирани при инжекционна употреба на наркотици (брой)	24	36	22	28	2	8
Новорегистрирани заболели от СПИН						
Брой	66	65	51	49	15	16
Дял на 100 000 души	1,0	1,0	1,6	1,6	0,4	0,5
Брой смъртни случаи при заболели от СПИН	7	6	-	-	-	-

Източник: Европейски център за профилактика и контрол върху заболяванията (ECDC)

Министерство на здравеопазването осигурява безплатно изследване и лечение с антиретровирусни лекарства на всички хора, засегнати от ХИВ/СПИН, независимо от техния здравноосигурителен статус. Лечението на пациентите се извършва в специализирани звена към инфекциозните болници. Към 31 декември 2024 г. 2464 души с ХИВ/СПИН получават антиретровирусна терапия. Прилагането ѝ удължава живота на пациентите и подобрява качеството им на живот.

През 2024 г. в лабораторията към Държавна психиатрична болница за лечение на наркомании и алкохолизъм (ДПБЛНА) са извършени **599 серологични изследвания** (610 през 2023 г., 642 през 2022 г., 1167 през 2021 г., 896 през 2020 г., 1509 през 2019 г.) на лица, инжекционно употребяващи наркотици. Броят на лицата, изследвани в

лабораторията е повече от 4 пъти по-малък в сравнение 2015 г.³² Намалението на изследваните лица и на броя на реализираните серологични изследвания през последните години е в резултат от намаляване на броя на тестваните от неправителствените организации, работещи по Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ) в Република България. В периода 2020 – 2022 г. това намаление е възможно и да е вследствие от ограниченията, наложени във връзка с пандемията от COVID-19. През 2022 и 2023 г. лабораторията към ДПБЛНА не е извършвала серологични изследвания за сифилис.

Нивото на ХИВ инфекцията при употребяващите инжекционно наркотици през 2024 г. е повече от 2 пъти по-високо, отколкото през 2021 г., но и наполовина по-ниско в сравнение с предишната година. Близо 2/3 от изследваните лица са мъже, като от общо 16 лица с положителни резултати, само едно лице е жена. (виж Таблица 6-3)

Таблица 6-3

**СЕРОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА
ИНЖЕКЦИОННО УПОТРЕБЯВАЩИ НАРКОТИЦИ В ПЕРИОДА 2020 – 2024 Г.**

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой изследвания (anti-HIV)	254	305	262	203	150
Мъже (брой)	167	220	192	145	99
Жени (брой)	87	85	70	58	49
Положителни (anti-HIV)	37	15	38	32	16
Мъже (брой)	28	14	30	29	15
Жени (брой)	9	1	8	3	1
Брой изследвания (HbsAg)	118	259	118	203	150
Мъже (брой)	82	185	94	144	99
Жени (брой)	36	74	24	59	49
Положителни (HbsAg)	9	15	21	30	3
Мъже (брой)	7	10	17	25	2
Жени (брой)	2	5	4	5	1
Брой изследвания (anti-HCV)	270	302	262	204	150
Мъже (брой)	175	217	192	145	99
Жени (брой)	95	85	70	59	49
Положителни (anti-HCV)	187	241	197	175	107
Мъже (брой)	126	181	150	129	76
Жени (брой)	61	60	47	46	30
Брой изследвания (сифилис)	254	301	-	-	149
Мъже (брой)	162	217	-	-	99
Жени (брой)	92	84	-	-	48
Положителни (сифилис)	13	23	-	-	10
Мъже (брой)	8	16	-	-	5
Жени (брой)	5	7	-	-	5

Източник: Лаборатория към ДПБЛНА

По-високото ниво на инфекциозност може да бъде вследствие на това, че дейностите по намаляване на вредите и предоставяне на стерилни консумативи за

³² До 2019 г. дейността се осъществяваше от лабораторията към Национален център по наркомании.

употреба на наркотици бяха напълно прекратени през лятото на 2017 г., когато финансирането от Глобалния фонд за борба със СПИН, туберкулоза и малария приключи.

През последните години тези дейности са в много по-малък мащаб и с ниско финансиране.

Очаква се Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИ за периода 2021 – 2025 г. да подпомогне намаляване на нивото на инфектираност сред инжекционно употребяващите наркотици.

По отношение на изследванията за хепатит С относителният дял на положителните резултати през 2024 г. е 71,3% (85,8 през 2023 г., 75,2% през 2022 г., 79,8% през 2021 г., 69,3% през 2020 г., 78,3% през 2019 г.), което е намаление спрямо предишната година, когато беше отчетено най-високото ниво по този показател, откакто се събира информация (1997 г.). Близко 3/4 от хепатит С позитивните са мъже.

Разпространението на хепатит В инфекция сред инжекционно употребяващите наркотици, изследвани в лабораторията на ДПБЛНА през 2024 г. е само 2,0%, което е на нивото от преди 10 години и 9 пъти по-ниско в сравнение с 2022 г., когато беше най-високият относителен дял (17,8%), откакто стартира отчитането на изследванията в лабораторията през 1997 г.

Разпространение на инфекциозни заболявания сред пациенти на субституиращи и рехабилитационни програми

В програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти през 2024 г. на лечение са приети 30 пациенти, носители на вируса на **ХИВ/СПИН**, диагностициран при приема в програмите (24 през 2023 г., 25 през 2022 г., 31 през 2021 г., 29 през 2020 г.). Те са разпределени в 12 програми, като най-много пациенти с ХИВ (8) са приети в програмата към ДПБЛНА, гр. София.

14 от пациентите са носители на вирусен **хепатит В**, диагностициран при приема през 2024 г. (10 през 2023 г., 14 през 2022 г., 21 през 2021 г., 16 през 2020 г.). Те са разпределени в 7 програми.

Пациентите, постъпили в програмите през 2024 г., носители на вирусен **хепатит С** са 285 (336 през 2023 г., 337 през 2022 г., 330 през 2021 г., 444 през 2020 г.), като най-голям брой от тях (40) са приети в ЕТ „Антоанета Кумбиева-ИПСМПП“, гр. Бургас.

Броят на пациентите от програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди, които са изследвани през 2024 г. за ХИВ е 1127 (1098 през 2023 г., 1078 през 2022 г., 1264 през 2021 г., 1124 през 2020 г.), за вирусен хепатит В – 1092 (1067 през 2023 г., 1079 през 2022 г., 1182 през 2021 г., 1028 през 2020 г.), за вирусен хепатит С – 1277 (1274 през 2023 г., 1304 през 2022 г., 1744 през 2021 г., 1368 през 2020 г.), за сифилис – 813 (727 през 2023 г., 876 през 2022 г., 866 през 2021 г., 936 през 2020 г.) и за туберкулоза – 189 (221 през 2023 г., 294 през 2022 г., 369 през 2021 г., 318 през 2020 г.).

Общият брой пациенти в програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти с вируса на ХИВ през 2024 г. е 117 или 4,4% от общия брой пациенти (2023 г. – 100, 3,5%; 2022 г. – 110, 4%; 2021 г. – 89, 3%; 2020 г. – 142, 5%). Броят на пациентите с вируса на хепатит В за 2024 г. е 96 или 3,6% от общия брой пациенти (2023 г. – 112, 4%; 2022 г. – 118, 4%; 2021 г. – 113, 4%; 2020 г. – 203, 7%). Пациентите с вируса на хепатит С за 2024 г. са 1619 или 60,5% от общия брой пациенти (2023 г. – 1765, 62%; 2022 г. – 1752, 61%; 2021 г. – 1833; 62%, за 2020 г. – 1940, 64%).³³

³³ Източник: Обобщени данни от годишните отчети на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти, функциониращи на територията на Република България през 2024 г., НЦОЗА, С.

Лабораторни тестове за кръвнопреносими заболявания като ХИВ и вирусен хепатит, както и полово-предавани инфекции като сифилис са препоръчителна част за фазата на изследване, оценка, диагностициране и договориране при прием в **програмите за психосоциална рехабилитация** на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества.

През 2024 г. програмите, които тестват всичките си клиенти за ХИВ и хепатит С са: ЦПЗ Добрич, ЦПЗ Русе, Сдружение „Ка Спорт“ и „Център Жива“ ООД. Програмите на Сдружение „Ка Спорт“ и „Център Жива“ ООД не са представили данни за резултатите от изследванията.

Програми, които не са предоставили данни или не са правили тест за ХИВ са: ДПБЛНА, ТО „Билани“, АПРЗ „Само днес“, АРЗ „Солидарност“, Дневен център за рехабилитация и терапия „Св. Стилян“, програма „Рестарт“ и програма „Преоткрий се“, ТО „Промяната е Живот“ и ЦПЗ Велико Търново.

Повечето от програмите провеждат тест за ХИВ и хепатит С само с част от клиентите/пациентите си.

През 2024 г. позитивните тестове за ХИВ са 2, а позитивните тестове за хепатит С са 111 (съответно 3 и 56 през 2023 г.; 1 и 51 през 2022 г.; 3 и 79 през 2021 г.).³⁴

По данни Националната мониторингова система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици, броят на тестваните и узнали положителен резултат за ХИВ е 43 или 2,6% от лицата, потърсили лечение във връзка с употреба на наркотици през 2024 г. Броят на тестваните и узнали положителен резултат за хепатит В е 36 (2,2%), за хепатит С е 252 (15,3%), за сифилис е 8 (0,5%), а за туберкулоза – 7 (0,4%).

Други здравни последици, свързани с употреба на наркотици

Нефатални спешни случаи и свръхдози

По данни на Национален център за обществено здраве и анализи през 2024 г. броят на лицата, обслужени в центровете за спешна медицинска помощ в страната по повод наркотична зависимост е 3445, което е най-големият брой обслужени лица от 2006 г., когато са били 3594. В периода 2020 – 2022 г. се отчита намаление на броя на обслужените лица, вероятно в следствие на пандемията от COVID-19.

Таблица 6-4

ОБСЛУЖЕНИ ЛИЦА ОТ ЦЕНТРОВЕТЕ ЗА СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ И СПЕШНИТЕ ОТДЕЛЕНИЯ ПО ПОВОД НАРКОТИЧНА ЗАВИСИМОСТ (2017 – 2024 г.)

Година	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой лица	2910	2208	3152	2022	2316	2253	3050	3445

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи

³⁴ Източник: Обобщение и анализ на данни от годишните отчети за 2024 г. на програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които злоупотребяват или са зависими от наркотични вещества, НЦОЗА, С.

Според получената информация от Център за спешна медицинска помощ – София, със съмнение за отравяния във връзка с употреба на наркотични вещества през 2024 г. са 93 лица (81 през 2023 г.). Най-много случаи са регистрирани през месец август (11), а най-малко през месец ноември (4). За още 10 случая има данни за употреба на наркотични вещества. 10 лица са консултирани по повод на наркомания.

Броят на регистрираните нефатални случаи във връзка с употреба на наркотици в Център за спешна медицинска помощ – Пловдив е 74, като още 42 лица са хоспитализирани, заради съмнение за свръхдоза, най-вече заради употреба на хероин, други опиоиди и синтетични наркотици и халюциногени.

Регистрираните нефатални случаи във връзка с употреба на наркотици в Център за спешна медицинска помощ – Бургас са 448. През годината са отчетени и 3 случаи на суицидни опити, свързани с употребата на наркотици. При 170 случая се наблюдава остра реакция на употреба на наркотици, а при 166 – на абстинентни синдроми от употреба на наркотици.

Броят на регистрираните нефатални случаи във връзка с употреба на наркотици в Център за спешна медицинска помощ – Бургас е 78. Регистрирани са 16 случаи на свръхдоза, свързани с употреба на наркотици, както и 3 случаи на суицидни опити, свързани с употребата на наркотици. При 67 случая се наблюдава остра реакция на употреба на наркотици, а при 11 – на абстинентни синдроми от употреба на наркотици.

През 2024 г. медицинските екипи на ЦСМП Благоевград са оказали спешна медицинска помощ на 14 лица, които са употребили наркотични вещества. 7 от тях са транспортирани до лечебни заведения на територията на област Благоевград.

Лекарите в спешните екипи често не разполагат с полеви тестове за установяване на употребата на наркотични вещества, заради което обикновено е трудно да се определи вида на употребяваното вещество, заради което се търси помощ.

Таблица 6-5

**БРОЙ НЕФАТАЛНИ СПЕШНИ СЛУЧАИ НА ПАЦИЕНТИ,
ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ ЦЕНТРОВЕТЕ ЗА СПЕШНА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ
В СОФИЯ, ПЛОВДИВ И БУРГАС
ВЪВ ВРЪЗКА С ОТРАВЯНИЯ ПО Т-40 ПРЕЗ 2024 Г.**

Видове вещества	МКБ-10	София	Пловдив	Варна	Бургас
Хероин	Т 40.1	3	4	53	-
Други опиоиди (фентанил)	Т 40.2	1	-	10	-
Метадон	Т 40.3	1	-	-	-
Синтетични наркотици	Т 40.4	6	10	114	3
Кокаин	Т 40.5	1	-	14	1
Други и неуточнени наркотици	Т 40.6	79	45	229	72
Канабис	Т 40.7	-	15	28	2
Неуточнени психодислептици	Т 40.9	2	-	-	-
Общо		93	74	448	78

Източник: ЦСМП София, ЦСМП Пловдив, ЦСМП Варна, ЦСМП Бургас

По данни на Национален център по общественото здраве и анализи общият брой регистрирани случаи на остри интоксикации, свързани с употреба на психоактивни вещества в лечебните центрове в страната през 2024 г. е 11 449. От тях интоксикациите с наркотици са 1495 (13,1%), а тези с алкохол са 9028. Отчетени са и 926 случая на комбинирана интоксикация с наркотици и алкохол.

Над 87% от интоксикациите, свързани с употреба на психоактивни вещества се отнасят за лица над 18 г. Малко по-нисък е дялът на интоксикациите, свързани с наркотици (83,7%). (виж Таблица 6-6)

24,1% от интоксикациите, свързани с употреба на психоактивни вещества се отнасят за лица от женски пол. Малко по-нисък относителен дял (21,8%) за жените се отчита, когато интоксикацията е свързана с употреба на наркотици. При комбинираната употреба на наркотици и алкохол дори е по-висок (55,2%) от този на мъжете, като това е малко по-силно изразено при лицата над 18 години (56,0%).

Таблица 6-6

**РЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ НА ОСТРИ ИНТОКСИКАЦИИ,
СВЪРЗАНИ С УПОТРЕБА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА ПРЕЗ 2024 Г.
ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ, ПОЛ И ВИД ВЕЩЕСТВО**

	Общо	Наркотици	Алкохол	Комбинирани
Общо	11449	1495	9028	926
Мъже	8690	1169	7106	415
Жени	2759	326	1922	511
До 15 години	769	110	494	165
Мъже	445	71	299	75
Жени	324	39	195	90
16-18 години	682	134	501	47
Мъже	451	95	330	26
Жени	231	39	171	21
Над 18 години	9998	1251	8033	714
Мъже	7794	1003	6477	314
Жени	2204	248	1556	400

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи

В периода 2015 – 2021 г. случаите на остри интоксикации, свързани с употреба на наркотици са намалели с 41%, но през следващите три години по този показател се отчита увеличение. С увеличаване на възрастта се наблюдават различия по признака пол, като при лицата на 16 и повече години съотношението мъже/жени през 2024 г. достига 4:1. През 2017 г. се отчита най-големият брой жени с остри интоксикации, свързани с употреба на наркотици (633) и съответно най-висок относителен дял (33,7%) спрямо общия брой интоксикации. (виж Таблица 6-7)

**РЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ НА ОСТРИ ИНТОКСИКАЦИИ,
СВЪРЗАНИ С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ ПО ПОЛ И ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ
(2018 – 2024 г.)**

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо	1613	1515	1508	1250	1450	1492	1495
Мъже	1091	1065	1028	849	950	1144	1169
Жени	522	450	480	401	500	348	326
До 15 години	135	123	129	89	107	102	110
Мъже	68	60	66	43	53	58	71
Жени	67	63	63	46	54	44	39
16-18 години	127	151	96	102	146	151	134
Мъже	79	99	56	61	86	106	95
Жени	48	52	40	41	60	45	39
Над 18 години	1351	1241	1283	1059	1197	1239	1251
Мъже	944	906	906	745	811	980	1003
Жени	407	335	377	314	386	259	248

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи

В Клиника за интензивно лечение на остри отравяния и токсикоалергии на ВМА гр. Варна през 2024 г. са отчетени 458 остри интоксикации, свързани с употреба на наркотици (291 през 2023 г., 280 през 2022 г., 235 през 2021 г., 87 през 2020 г.) и 801 остри интоксикации, свързани с употреба на алкохол (741 през 2023 г., 714 през 2022 г., 613 през 2021 г., 264 през 2020 г.).

В периода 2016 – 2020 г. се наблюдаваше леко увеличение на случаите на остри интоксикации, свързани с употреба на наркотици сред малолетни и непълнолетни лица, регистрирани в Клиника за интензивно лечение на остри отравяния и токсикоалергии на ВМА гр. Варна. През 2021 г. има намаление по този показател, като са хоспитализирани само 10 момчета и момичета. През следващите три години хоспитализациите на лицата на възраст до 18 г. е на нивото от преди пандемията от COVID-19.

През 2024 г. са хоспитализирани 36 малолетни и непълнолетни лица (18 момчета и 18 момичета). При тези случаи е идентифицирана употреба на следните вещества: синтетични/полусинтетични канабиноиди („вейп“) – 14; канабис (марихуана) – 9; стимуланти (метамфетамини) – 6; опиоиди (фентанил) – 1; бензодиазепини – 2; „райски газ“ – 2; кофеин (енергийни напитки) – 2. Комбинирана употреба на наркотични вещества от различен клас се наблюдава при 10 от случаите.³⁵

Сред пълнолетните лица значително увеличение на случаите на остри интоксикации, свързани с употреба на наркотици се наблюдаваше в периода 2016 – 2019 г., като в най-голяма степен острите моноинтоксикации бяха свързани с употреба на опиоиди (хероин). През последните четири години обаче острите интоксикации при употреба на повече от едно наркотично вещество са преобладаващи при случаите на остри интоксикации с наркотици.

³⁵ Източник: Информационен бюлетин „Обзор на наблюдаваните тенденции, свързани с употребата на наркотични вещества, разпространението на ХИВ/СПИН, детските противообществени прояви и правонарушения и трафика на хора в град Варна и областта през 2024 г.“.

Разгледани обобщено за всички възрасти данните показват, че най-голям дял от случаите са свързани с употребата на стимуланти (основно метамфетамини, производни на амфетамини) – 112. След това следват случаите, свързани с употреба на опиоиди – 96 (сред тях са идентифицирани 16 случая на употреба на производни на фентанил и 12 с метадон). В този контекст трябва да се посочи, че в 45 случая екипите на ЦСМП се е налагало да прилагат медикамента Naloxone HCL – мощен антагонист на опиоидните наркотични вещества, който се използва при свръхдоза. Това се отнася за 38 мъже (със средна възраст 38,5 години) и 7 жени (със средна възраст 32 години).

Случаите с остри интоксикации във връзка с употреба на канабис (основно марихуана) са 32, а с употреба на синтетични или полусинтетични канабиноиди, приети чрез пушене от електронни устройства („вейп“) са 22.

При 82 случая е била констатирана комбинирана употреба на уточнени наркотични вещества от различен клас и/или алкохол, а при 237 случая – на употреба/ комбинирана употреба на неуточнени наркотични вещества.

В над 50% от случаите, екипите на ЦСМП са транспортирали пациентите до болнични заведения. Извън жилищни адреси те са оказвали помощ в РПУ, затвор, следствен арест – 71 случая; обществени места (МОЛ, гари, паркове, заведения за развлечения) – 29.

Не бива да се подценяват и случаите на остри интоксикации с алкохол, които също бележат увеличение сред лицата, преминали в Клиника за интензивно лечение на остри отравяния и токсикоалергии на ВМА гр. Варна. През 2024 г. те са три пъти повече в сравнение с интоксикациите, свързани с употреба на алкохол през 2016 г., като в 33 случая интоксикациите са на деца (21 момчета и 12 момичета).

79,3% от случаите на остри интоксикации с алкохол са на мъже (635), като средната възраст при пълнолетните лица е 45 години.

Таблица 6-8

**БРОЙ СЛУЧАИ НА ПАЦИЕНТИ,
ПРЕМИНАЛИ ПРЕЗ КЛИНИКА „СПЕШНА ТОКСИКОЛОГИЯ“ НА ВМА
ВЪВ ВРЪЗКА С ОТРАВЯНИЯ ПО Т-40 И Т-42 ОТ МКБ-10
(2020 – 2024 г.)**

Видове вещества	МКБ-10	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Хероин	Т 40.1	9	8	6	8	5
Други опиоиди	Т 40.2	1	1	1	5	7
Метадон	Т 40.3	12	8	5	3	7
Синтетични наркотици	Т 40.4	6	4	5	8	9
Кокаин	Т 40.5	4	7	8	9	7
Други неуточнени наркотици	Т 40.6	12	16	10	19	19
Канабис	Т 40.7	2	6	8	2	3
Неуточнени психодислептици	Т 40.9	1	-	-	-	-
Иминостилбени	Т 42.1	2	-	-	-	-
Бензодиазепини	Т 42.4	38	-	-	-	-
Др. антиепилептични, седативни	Т 42.6	3	-	-	-	-
Др. антиепилептични, седативни (неуточнени)	Т 42.7	6	-	-	-	-

Източник: Военномедицинска академия, гр. София

По данни на **Военномедицинска академия, гр. София, в Клиника „Спешна токсикология“** към лечебното заведение през 2024 г. са хоспитализирани 57 лица с отравяния с наркотични и халюциногенни средства (по Т-40 от МКБ-10) – 44 мъже и 13 жени, със средна възраст 34,6 години (30,7 години за мъжете и 39,3 години за жените). Няма информация за отравяния с антиепилептични, седативни, сънотворни и антипаркинсови средства (по Т-42 от МКБ 10).

През 2024 г. най-много пациенти са преминали през спешната токсикология във връзка с други неуточнени наркотици (19, 15 мъже, 4 жени, 29,3 години средна възраст). В по-малка степен спешно хоспитализиране е предизвикала употребата на синтетични наркотици (9 мъже, 36,4 години средна възраст), кокаин (7, 6 мъже и 1 жена, 29,7 години средна възраст), други опиоиди (7, 5 мъже и 2 жени, 35,3 години средна възраст), метадон (7, 3 мъже и 4 жени, 38,3 години средна възраст), хероин (5, 4 мъже и 1 жена, 36,8 години средна възраст) и канабис (3, 2 мъже и 1 жена, 36,7 години средна възраст). (виж *Таблица 6-8*)

Преди 2020 г. отравянията във връзка с употреба на бензодиазепини имаха най-висок дял сред пациентите преминали през Клиника „Спешна токсикология“ при ВМА, гр. София. През последните четири години няма информация за отравяния във връзка с употреба на бензодиазепини. От друга страна се наблюдава намаление на случаите на отравяния с метадон и канабис.

Психиатрична и соматична коморбидност

По данни на Национален център по общественото здраве и анализи, общият брой случаи на хоспитализиране в стационарите на лечебните заведения във връзка с психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на психоактивни вещества (описани в МКБ-10 в рубрики от F-11 до F-19) през 2024 г. е 1419 (1066 през 2023 г., 1274 през 2022 г., 1126 през 2021 г., 1063 през 2020 г.), като от тях 128 са случаите, свързани с употреба на опиоиди (105 през 2023 г., 157 през 2022 г., 211 през 2021 г., 223 през 2020 г.).

През 2024 г. в **УМБАЛ „Света Марина“, гр. Варна** са били хоспитализирани 135 лица (от тях 3 момчета и 6 момичета) по повод психични/поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на наркотични вещества. Лекуваните за първи път в клиниките съставляват 60% от всички хоспитализации. При пълнолетните лица, разпределението мъже/жени е в съотношение 8:1. Средната възраст на всички хоспитализирани пълнолетни лица е 35.9 г., като 55% от пациентите са на възраст над 35 г. 68% от пълнолетните и 22% от децата са с постоянно местожителство във Варна.

Психичните и поведенчески разстройства, дължащи се на комбинирана употреба на наркотични вещества (основно производни на амфетамин, канабис, синтетични канабиноиди) съставляват 74% от всички случаи. През 2024 г. са диагностицирани 26 лица с разстройства, дължащи се на употреба на опиоиди (19,3% от всички случаи), при средна възраст от 40.1 г.

87% от хоспитализираните пациенти са били със синдром на зависимост и свързаните абстинентни състояния, като близо всеки пети от пълнолетните лица е с психотично разстройство. Това се дължи най-вече на комбинираната употреба на наркотични вещества от различен клас. Психотичните прояви се появяват по време на или непосредствено след употреба на психоактивни вещества, като най-често се наблюдават халюцинации, налудности, възбуда или ступор и абнормен афект, който може да варира от интензивен страх до екстаз.

При децата в един от общо 9 случая е установена психотична симптоматика, пряко свързана с употребата на наркотични вещества. Хоспитализациите при тях са свързани с употреба на марихуана (4 случая), употреба на метамфетамини (4 случая), комбинирана употреба на марихуана и метамфетамини (1 случай).

При шест пациенти е поставена и втора диагноза – заболявания от групите на шизофренните и афективни разстройства.³⁶

Съгласно отчетите на **програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди** броят на пациентите с двойна диагноза през 2024 г. е 1597 (1587 през 2023 г., 1571 през 2022 г., 1488 през 2021 г., 1560 през 2020 г.) или 59,7% от общия брой пациенти. От тях 691 са с други психични разстройства (658 през 2023 г., 702 през 2022 г., 666 през 2021 г., 716 през 2020 г.), 906 са със соматични заболявания (914 през 2023 г., 869 през 2022 г., 822 през 2021 г., 844 през 2020 г.), като най-честите съпътстващи разстройства са тревожни разстройства, депресия и шизофрения.

През последните години се наблюдаваше тенденция за нарастване на броя на лицата в **програмите за психосоциална рехабилитация**, при които е установено коморбидно заболяване. Данните от отчетите на тези програми показват, че през 2024 г. относителният дял на лицата с диагностицирано коморбидно заболяване е по-малък в сравнение с предишната година – 242 или 23,8% (253, 25,7% през 2023 г.; 206, 22,3% през 2022 г.; 192, 27,2% през 2021 г.; 162, 23,0% през 2020 г.), като 175 са с психиатрична коморбидност и 67 със соматична коморбидност (през 2023 г. съответно 184 и 69, през 2022 г. съответно 154 и 52, през 2021 г. съответно 138 и 54, през 2020 г. съответно 128 и 34). През 2018 г. беше отчетено почти двойно увеличение на броя на лицата с коморбидно състояние спрямо 2017 г. – от 92 на 176.

Таблица 6-9

**ТЪРСЕЩИ ЛЕЧЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
С ПОСОЧЕНИ ПСИХИЧНИ ИЛИ ПОВЕДЕНЧЕСКИ РАЗСТРОЙСТВА ПРЕЗ 2024 Г.**

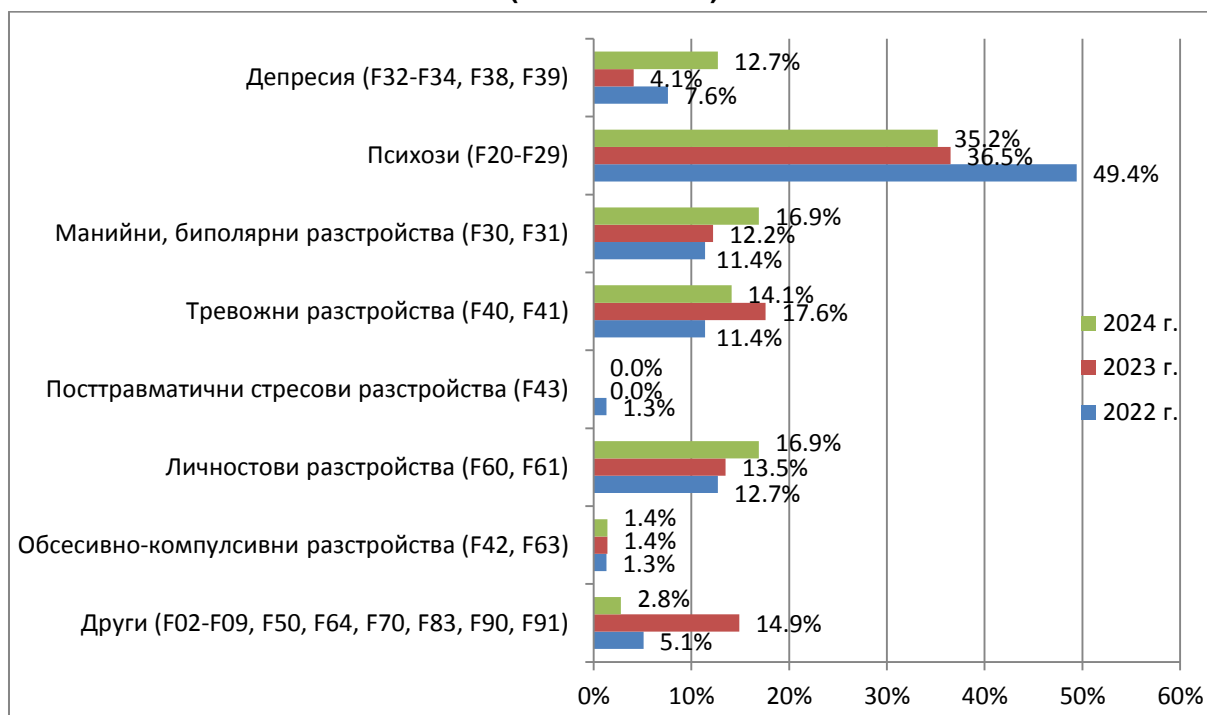
Код по МКБ-10	Вид психично или поведенческо разстройство	Брой търсещи лечение
F20	Шизофрения	21
F22	Персистиращи налудни разстройства	1
F23	Остри и преходни психотични разстройства	2
F25	Шизоафективно разстройство	1
F31	Биполлярно афективно разстройство	12
F32	Депресивен епизод	2
F33	Рецидивиращо депресивно разстройство	7
F41	Други тревожни разстройства	10
F42	Обсесивно-компулсивно разстройство	1
F60	Специфични разстройства на личността	9
F61	Смесени и други разстройства на личността	3
F63	Разстройства на навиците и влеченията	1
F70	Лека умствена изостаналост	2

**Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици.
Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА**

³⁶ Източник: Информационен бюлетин „Обзор на наблюдаваните тенденции, свързани с употребата на наркотични вещества, разпространението на ХИВ/СПИН, детските противообществени прояви и правонарушения и трафика на хора в град Варна и областта през 2024 г.“.

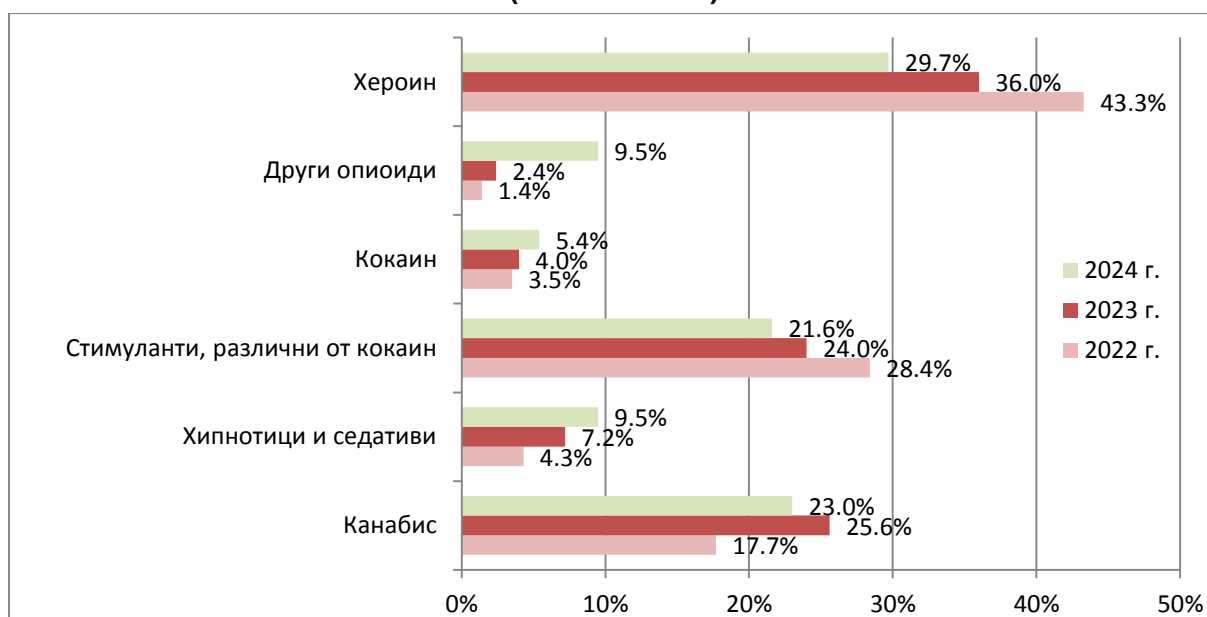
Фигура 6-1

**СЪПЪТСТВАЩИ РЕГИСТРИРАНИ ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ
СРЕД ТЪРСЕЩИТЕ ЛЕЧЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ³⁷
(2022 – 2024 г.)**

Фигура 6-2

**ОСНОВНО ПРОБЛЕМНО ВЕЩЕСТВО
НА ТЪРСЕЩИТЕ ЛЕЧЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
С РЕГИСТРИРАНИ СЪПЪТСТВАЩИ ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ
(2022 – 2024 г.)**

Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици, НФЦ

³⁷ Данните се отнасят само до случаите с посочено психиатрично заболяване – 71 през 2024 г., 74 през 2023 г., 79 през 2022 г.

По данни от **Националната мониторингова система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици в България**, пациентите със съпътстващи регистрирани психични заболявания през 2024 г. са 213 (319 през 2023 г., 239 през 2022 г., 201 през 2021 г., 117 през 2020 г.). Най-често срещаните заболявания се отнасят до психози (шизофрения), биполарни разстройства, личностови разстройства, тревожни разстройства, депресия. (виж *Фигура 6-1*)

През 2024 г. 389 са отчетените пациенти със съпътстващи соматични заболявания (498 през 2024 г., 387 през 2022 г., 463 през 2021 г., 325 през 2020 г.), най-често свързани с вирусни хепатити и болест, предизвикана от ХИВ.

В най-голяма степен търсещите лечение във връзка с употреба на наркотици със съпътстващи регистрирани психични заболявания са започвали лечение заради употреба на хероин, като това е по-силно изразено през 2022 и 2023 г., отколкото през 2024 г. В по-малка степен лицата с психична коморбидност са започвали лечение във връзка с употреба на стимуланти, различни от кокаин и канабис, като през 2024 г. канабисът е второто най-често срещано основно проблемно вещество, което се свързва с психична коморбидност. (виж *Фигура 6-2*)

Смъртни случаи, свързани с употреба на наркотици

Смъртни случаи, свързани с употреба на наркотици според националния регистър за смъртността³⁸

Общият брой на умрелите от причини, свързани с употребата на наркотични вещества през 2024 г. е 48 или **0,75 на 100 000 души от населението**.

При анализ на данните за периода от 2014 до 2024 г. се наблюдава значителна разликата в умиранията по пол. През годините броят на мъжете, починали поради употреба на наркотици, значително надвишава броя на жените, умрели от същите причини. През 2024 г. починалите мъже вследствие на употреба на наркотици са 42 или 87,5% от всички умирания от тези причини. **Коефициентите на смъртност** по пол са съответно 1,36 на 100 000 мъже и 0,18 на 100 000 жени.

Най-голям е броят на умиранията, свързани с употребата на наркотици във възрастовата група 40-44 години – 15 души или 31,25% от всички умирания, свързани с употребата на наркотици. Всички умрели през 2024 г. са на възраст до 59 години.

В сравнение с предходната година средната възраст на умрелите от причини, свързани с употребата на наркотици се увеличава и през 2024 г. е 39,1 години (37,7 години през 2023 г.). Анализирайки данните обаче трябва да се има предвид малкия брой случаи.

Медианната възраст³⁹ на починалите през 2024 г. е 40,0 години, т.е. половината от починалите лица от причини, свързани с употребата на наркотици, са на възраст до 40 години. (при 39,5 г. през 2023 г.).

От 2013 г., първата година на прилагане на дефиницията на EMCDDA (сега EUDA) в комбинация с Т-кодовете и при използване на 4-значния код съгласно МКБ-10 на причините за смърт, в структурата на умиранията по причини настъпиха промени. И през 2024 г. се запазва тенденцията с най-голям дял да са умиранията от „случайно отравяне и въздействие на наркотици и психодислептици [халюциногени], некласифицирани другаде“ (Х42)⁴⁰, като през годината на тези причини се дължат

³⁸ Източник: Национален статистически институт.

³⁹ Медиана (медианната стойност) е онова значение на признака, което се намира в средата на ранжирания ред от значения.

⁴⁰ В комбинация с Т-кодовете в съответствие с дефиницията, селекция В.

56,3% от умираяните вследствие на употребата на наркотици. През 2024 г. се наблюдава значително увеличаване на тези случаи – повече от три пъти.

Случаите вследствие на „отравяне и въздействие на наркотици и психодислептици [халюциногени], некласифицирани другаде, с неопределени намерения“ (Y12)¹⁰ са 14 или 31,8% от умираяните в следствие на употребата на наркотици. Три случая са в следствие на „психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на опиоиди“ (F11).

Таблица 6-10

**УМРЕЛИ ПО ПРИЧИНИ, СВЪРЗАНИ С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
(2018 – 2024 г.)**

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо (брой)	24	11	24	20	20	16	48
Мъже (брой)	18	11	21	18	17	15	42
Жени (брой)	6	0	3	2	3	1	6
Разпределение по възрастови групи							
< 20 години	0	0	1	0	0	0	1
20-24 години	0	0	2	2	0	1	4
25-29 години	4	4	3	1	2	1	1
30-34 години	6	7	2	6	5	2	3
35-39 години	8	0	12	3	7	4	12
40-44 години	3	0	4	2	3	7	15
45-49 години	0	0	0	4	0	1	10
50-54 години	0	0	0	0	0	0	1
55-59 години	0	0	0	0	0	0	1
60-64 години	0	0	0	0	1	0	0
>= 65 години	3	0	0	2	2	0	0
Средна възраст (общо)	39,3	30,4	33,9	40,4	40,6	37,7	39,1
Средна възраст (мъже)	39,7	30,4	34,7	38,5	39,1	37,4	39,5
Средна възраст (жени)	38,3	-	30,7	53,5	48,3	40,0	36,5

Източник: Национален статистически институт

През 2024 г. няма нито един случай на умираяния от причини, свързани със „случайно отравяне и въздействие на антиконвулсивни, седативни, сънотворни, антипаркинсонови и психотропни средства, некласифицирани другаде“ (X41), „умишлено самоотравяне и въздействие на антиконвулсивни, седативни, сънотворни, антипаркинсонови и психотропни средства, некласифицирани другаде“ (X61), „умишлено самоотравяне и въздействие на наркотици и психодислептици [халюциногени], некласифицирани другаде“ (X62) и „отравяне и въздействие на

антиконвулсивни, седативни, сънотворни, антипаркинсонови и психотропни средства, некласифицирани другаде, с неопределени намерения“ (Y11).

Смъртни случаи сред пациенти на лечение във връзка с употреба на наркотици

Съгласно информацията от годишните отчети на програмите за лечение с опиоидни агонисти и агонисти-антогонисти на лица зависими към опиоиди през 2024 г. са отчетени 38 смъртни случаи на пациенти в 16 програми, което е с 10 случая по-малко в сравнение с 2019 г., когато се наблюдаваше най-високият брой смъртни случаи за последните години (виж *Таблица 6-11*). За 33 от тях фаталният край е настъпил по здравословни причини, а останалите 5 са от друг характер.

Таблица 6-11

ПОЧИНАЛИ СРЕД ПАЦИЕНТИТЕ НА СУБСТИТУИРАЩИТЕ ПОДДЪРЖАЩИ ПРОГРАМИ В БЪЛГАРИЯ (2017 – 2024 г.)

Година	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой починали	31	29	48	44	41	44	32	38

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи

При пациентите на лечение се наблюдават множество съпътстващи заболявания, последица от хронифицирания характер на зависимостта към наркотични вещества. Опиатно зависимите са застаряваща група, с напредване на годините съпътстващите и хронични заболявания се задълбочават и това повишава вероятността да завършат с летален изход.

Смъртни случаи, свързани с употреба на наркотици според специални регистри за смъртността

Освен информацията, която ежегодно бива подавана от Национален статистически институт (НСИ) за умрелите по причини, свързани с употребата на наркотични вещества и която е използвана като национален регистър за смъртността във връзка с употреба на наркотици, се препоръчва събирането на данни и от специални регистри, като клиниките по съдебна медицина и токсикология.

В получаваните данни от НСИ съществува известна непълнота, свързана от една страна в ограничения на обхвата на регистрираните случаи, поради факта, че в съобщенията за смърт се посочва най-често само пряката причина за смъртта и усложненията довели до нея, но в случаите, когато тези болестни усложнения са свързани или се дължат на продължителна употреба на наркотични вещества, то тази основна причина понякога не се вписва в документа за регистриране на смъртта. От друга страна, в подаваната информация липсват съществени подробности за отделните случаи:

- подробно описана причина за смъртта;
- резултати от химически анализ на биологични проби от аутопсиите, които биха могли да бъдат използвани за определяне на причината за смърт и евентуалната ѝ връзка с предходен прием на наркотични вещества;
- обстоятелства на смъртта.

През 2021 г. беше подновено сътрудничеството между Национален фокусен център за наркотици и наркомании и Клиника по съдебна медицина и деонтология при УМБАЛ „Александровска“ ЕАД, което позволи да бъде получена допълнителна информация за смъртните случаи, свързани с употреба на наркотици през последното десетилетие. До 2023 г. данните се отнасят предимно за областите София-град и София. През последната година бяха добавени и случаите в останалите райони в Западна България.

Таблица 6-12

**УМРЕЛИ ПО ПРИЧИНИ, СВЪРЗАНИ С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
СПОРЕД ИНФОРМАЦИЯ ОТ СПЕЦИАЛНИ РЕГИСТРИ ЗА СМЪРТНОСТТА
(2018 – 2024 г.)**

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой аутопсирани	868	868	1227	1449	1142	876	860
Брой умрели във връзка с наркотици	39	28	70	45	46	47	127
Мъже (брой)	30	25	65	43	38	40	110
Жени (брой)	9	3	5	2	8	7	17
Разпределение по възрастови групи							
< 20 години	4	2	1	2	2	2	7
20-24 години	2	0	7	3	2	4	3
25-29 години	4	6	6	0	5	3	10
30-34 години	7	5	11	13	10	4	16
35-39 години	4	8	15	13	10	6	30
40-44 години	7	1	10	8	6	21	28
45-49 години	3	2	4	5	7	3	14
50-54 години	2	0	2	0	2	2	7
55-59 години	3	1	2	0	2	0	3
60-64 години	0	0	1	0	0	0	2
>= 65 години	2	1	0	1	0	1	5
Няма данни	1	2	11	0	0	1	2
Средна възраст (общо)	37,8	35,3	36,5	36,5	37,5	38,0	39,4
Средна възраст (мъже)	35,3	34,0	37,3	36,2	37,5	38,0	39,0
Средна възраст (жени)	46,0	44,7	28,3	41,5	37,9	38,0	41,9

Източник: Клиника по съдебна медицина и деонтология при УМБАЛ „Александровска“ ЕАД (2018 – 2024 г.), Химико-токсикологична лаборатория на ВМА София (2020 – 2024 г.), Клиника за интензивно лечение на остри отравяния и токсикоалергии на ВМА Варна (2023 г.), Клиника по съдебна медицина при УМБАЛ „Света Марина“ ЕАД, Варна (2020 – 2024 г.)

През 2024 г. беше установено сътрудничество и с Клиника по съдебна медицина при УМБАЛ „Света Марина“ ЕАД, Варна, която предостави информация за периода 2020 – 2024 г., което допълни базата данни и разшири обхвата на получаваната информация за смъртните случаи, свързани с употреба на наркотици в Източна България.

В периода 2020 – 2024 г. информация за смъртните случаи, свързани с употреба на наркотици беше подадена и от Химико-токсикологичната лаборатория на Военномедицинска академия София, което още повече разшири обхвата на изследваните трупни проби.

Таблица 6-13

**НАЛИЧИЕ НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА В АУТОПСИРАНИТЕ ПРОБИ НА
УМРЕЛИ ПО ПРИЧИНИ, СВЪРЗАНИ С УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ
СПОРЕД ИНФОРМАЦИЯ ОТ СПЕЦИАЛНИ РЕГИСТРИ ЗА СМЪРТНОСТТА
(2018 – 2024 г.)**

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Брой умрели във връзка с наркотици	39	28	70	45	46	47	127
Опиоиди	16	16	43	23	27	34	91
Морфин (хероин)	9	10	24	10	16	20	18
Метадон	7	4	22	15	15	11	34
Кодеин	5	7	10	2	3	3	4
Трамадол	3	1	2	2	1	2	10
Фентанил	0	1	1	0	0	5	53
Оксикодон	2	1	0	0	0	1	2
Кокаин	8	8	11	9	9	6	19
Амфетамини	11	7	25	11	7	9	25
Метамфетамини	1	4	14	4	11	16	43
MDMA (екстази)	0	1	1	1	0	0	5
Кетамин	0	0	0	0	0	0	3
Канабис	10	3	3	6	11	2	3
Синт. канабиноиди	0	0	0	1	0	0	0
Прегабалин	1	0	0	2	0	0	0
Z-наркотици	0	0	0	1	0	0	0
Бензодиазепини	10	6	5	4	3	2	22
Алкохол	12	9	17	17	12	16	29

Източник: Клиника по съдебна медицина и деонтология при УМБАЛ „Александровска“ ЕАД (2018 – 2024 г.), Химико-токсикологична лаборатория на ВМА София (2020 – 2024 г.), Клиника за интензивно лечение на остри отравяния и токсикоалергии на ВМА Варна (2023 г.), Клиника по съдебна медицина при УМБАЛ „Света Марина“ ЕАД, Варна (2020 – 2024 г.)

В периода 2012 – 2024 г. от Клиника по съдебна медицина и деонтология при УМБАЛ „Александровска“ ЕАД са отчетени 453 случая с наличие на наркотични вещества в кръвта или урината на починали лица. За 114 от тях (25,2%) има информация за дългогодишна употреба или зависимост към наркотични вещества. Голяма част от починалите лица са намерени в дома им. Други по-чести места, където са открити са на улицата, в градинки, мазета, дворове. При 59 лица (13,0%) има данни за самоубийство, като най-често то е свързано с падане от високо и пътно-транспортни произшествия.

Данните от аутопсираните проби през 2024 г. показват, че най-често лицата умират по причини, свързани с употреба на наркотици на възраст 35-44 г. Преобладаващо починалите са мъже.

В най-голяма степен в лабораторните проби на аутопсираните лица са намерени опиоиди, като през 2021 г. случаите с наличие на метадон преобладават пред тези с морфин (хероин). Други по-често срещани вещества са амфетаминов тип стимуланти, кокаин, бензодиазепини и канабис. В голям брой от случаите са открити повече от едно вещество, като веществата понякога достигат до 6-7. В 25 от пробите през 2024 г. са намерени и психоактивни медикаменти.

През 2024 г. прави впечатление много големия брой смъртни случаи с фентанил (53), като се има предвид че в периода 2012 – 2023 г. случаите в трупни проби с наличие в кръвта на това вещество са общо 13.

Пътнотранспортни нарушения и наркотици

По данни на Главна дирекция „Национална полиция“ през 2024 г. при рутинни полицейски проверки на пътя са съставени **4298 акта за установяване на административно нарушение по чл. 5, ал. 3, пр. 2 от Закона за движението по пътищата – управление на пътно превозно средство след употреба наркотични вещества или техни аналози.**

При 297 пътнотранспортни произшествия е установена употреба на наркотици или техни аналози от водачите на превозните средства.

Таблица 6-14

УСТАНОВЯВАНЕ НА УПОТРЕБА НА НАРКОТИЦИ ОТ ВОДАЧИ НА МПС (2020 – 2024 г.)

(брой)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Съставени актове за управление на МПС след употреба на наркотични вещества или техни аналози	2158	3127	4627	4463	4298
Пътнотранспортни произшествия с установена употреба на наркотици или техни аналози	127	162	278	329	297
Общ брой пътнотранспортни произшествия	28103	31174	31539	32448	34705

Източник: Главна дирекция „Национална полиция“, МВР

Общият брой на регистрираните пътнотранспортни произшествия през 2024 г. е 34 705, като при 0,86% от тях е установена употреба на наркотици или техни аналози от водачите на превозните средства.

През последните шест години се наблюдава значително увеличение (повече от шест пъти) на пътнотранспортните произшествия, при които е установена употребата на наркотици или техни аналози. Но трябва да се има предвид, че като дял (около процент) към общия брой пътнотранспортни произшествия случаите не са значително.

Липсва информация какъв е броят на направените проверки на пътя за употреба на наркотични вещества, но се предполага, че през последните четири години те са доста повече от тези през предишните. Съответно и броят на установените водачи на МПС с положителна проба за наркотични вещества през 2024 г. е близо два пъти по-голям от този през 2020 г.

Според полицейската статистика през последните 7 години убийствата по непредпазливост на пътя (по чл. 343, ал. 1, б. „в“, ал. 3, б. „б“), причинени от лица в нетрезво състояние са между 11 и 21, като най-много са през 2019 г., а най-малко – през 2024 г. Убийствата по непредпазливост на пътя, причинени в наркотична възбуда са между 3 и 11, като най-много са през 2023 г., а най-малко – през 2019 г. (виж Таблица 6-15)

По-голям от убийствата е броят на телесните повреди по непредпазливост на пътя (по чл. 343, ал. 1, б. „б“, ал. 3, б. „а“). Тези, причинени от лица в нетрезво състояние през последните 7 години са между 35 и 55, като най-много случаи са отчетени през 2018 г., а най-малко – през 2024 г. Случаите на телесни повреди на пътя по непредпазливост, причинени от лица в наркотична възбуда са между 2 и 9, като най-много са през 2022 г., а най-малко – през 2019 и 2023 г.

Таблица 6-15

**УБИЙСТВА И ТЕЛЕСНИ ПОВРЕДИ ПО НЕПРЕДПАЗЛИВОСТ НА ПЪТЯ,
ИЗВЪРШЕНИ ОТ ЛИЦА В НЕТРЕЗВО СЪСТОЯНИЕ И В НАРКОТИЧНА ВЪЗБУДА
(2018 – 2024 г.)**

(брой)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
В нетрезво състояние							
Транспортни убийства по непредпазливост	17	21	13	11	11	20	10
Транспортни телесни повреди по непредпазливост	55	39	46	39	35	28	21
В наркотична възбуда							
Транспортни убийства по непредпазливост	5	3	8	7	5	11	6
Транспортни телесни повреди по непредпазливост	8	2	4	6	9	2	7

Източник: Министерство на вътрешните работи

Убийства във връзка с наркотици

През последните години на европейско ниво все повече се обръща внимание на показателите за убийства във връзка с наркотици. В България такава информация може да бъде получена от полицейската статистика и от съдебна медицина.

По данни на Министерство на вътрешните работи в периода 2000 – 2024 г. са извършени 38 умишлени убийства от лица в наркотична възбуда. За същия период са направени още 22 опита за убийства под въздействие на наркотици. Единствено през 2008 и 2011 г. не са отчетени убийства и опит за убийства. В периода 2000 – 2005 г. от полицията са регистрирани 4 случая на подпомагане, склоняване към самоубийство (чл.127 от НК) от лица в наркотична възбуда.

Таблица 6-16

УБИЙСТВА, ИЗВЪРШЕНИ ОТ ЛИЦА В НАРКОТИЧНА ВЪЗБУДА (2018 – 2024 г.)

(брой)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Умишлено убийство (по чл. 115-116, 118 от НК) – довършено	2	2	1	2	1	2	1
Умишлено убийство (по чл. 115-116, 118 от НК) – опит	2	0	2	0	1	1	0

Източник: Министерство на вътрешните работи

По данни на Клиника по съдебна медицина и деонтология към УМБАЛ „Александровска“ ЕАД през последните 13 години са установени 11 убийства на лица в кръвта, на които е доказано наличието на наркотични вещества – 10 мъже и 1 жена. Информацията се отнася за проби предимно от София и София област. В 4 случая е открит канабис, в 3 – кокаин, в 2 – морфин. По един път в пробите са намерени метадон, кодеин, трамадол, амфетамин, метамфетамин, синтетичен канабиноид, бензодиазепин. В 2 случая се отчита и наличието на алкохол.

През 2014 г. мъж убива детето си и след това се самоубива под въздействие на морфин и канабис.

Таблица 6-17

УБИТИ ЛИЦА С НАЛИЧИЕ НА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА В КРЪВТА (2012 – 2024 г.)

(брой)

	2012 г.	2014 г.	2015 г.	2017 г.	2018 г.	2020 г.	2022 г.	2024 г.
Брой убити лица	1	2	1	1	1	2	2	1

Източник: Клиника по съдебна медицина и деонтология, УМБАЛ „Александровска“ ЕАД

7. Отговори на здравните последици от употребата на наркотици

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Политика по отношение на намаляване на вредите от употребата на наркотици.
- Предоставяни услуги за намаляване на вредите от употребата на наркотици.
- Достъпност на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици.
- Количествени показатели на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици.
- Териториално разпределение на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици.
- Психологични консултации, психотерапия и интеграция на лекуваните във връзка употреба на наркотични вещества.
- Търсене на тестове за изследване на употреба на наркотични вещества.

Политика по отношение на намаляване на вредите от употребата на наркотици

Дейността на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотици се регламентира от Закон за контрол на наркотичните вещества и прекурсорите, Глава Седем „Превенция на употреба, лечение и психосоциална рехабилитация на лица, зависими или злоупотребяващи с наркотични вещества”, както и от Наредба № 7 за условията и реда за осъществяване на програми за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества от 7.09.2011 г.

Съгласно чл. 2, ал. 2 от Наредба № 7/2011 г., програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества изпълняват една или няколко от следните дейности:

- Превенция на рисковото поведение, включваща работа на терен, работа в нископрагови центрове, раздаване на информационни материали и провеждане на обучения и развитие на услуги и нископрагови служби за подкрепа на групи в особено тежко социално и/или здравословно състояние;
- Превенция на свързаните с употребата на наркотични вещества инфекциозни заболявания, включваща следните дейности:
 - обмен на игли, спринцовки и други принадлежности при инжекционно употребяващи наркотични вещества;
 - консултиране и изследване за ХИВ, хепатит В и С, сексуално предавани инфекции и туберкулоза;
 - раздаване на презервативи;
 - насочване към лечение на кръвнопреносими инфекциозни заболявания, причинени вследствие употребата на наркотични вещества и сексуално предавани инфекции; водене на случаи;
 - насочване към лечение на зависимостта към наркотични вещества.
- Предоставяне на информация и обучение по превенция на смъртността, свързана с употребата.

Съгласно Национална стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024 г.) една от стратегическите задачи (1.6.) е: „Подобряване на достъпа до дейности и програми за

намаляване на вредите, свързани с употребата на наркотици“. Дейностите по тази задача продължават дейностите от предишната стратегия 2014 – 2018 г. за обмяна на игли и спринцовки, тестване и предотвратяване на предозирване чрез обучение на рискови групи.

Разработени са и 2 подзадачи:

1. Подобряване и разширяване на спектъра, предлагането, обхвата и достъпността до всеобхватни и интегрирани свързани услуги на лица от рискови групи чрез:
 - Развитие на дейности по доброволно консултиране и изследване за ХИВ.
 - Откриване и поддръжка на програми за намаляване на вредите сред употребяващи наркотици с високорисково поведение.
 - Развитие на услуги и нископрагови служби за подкрепа на групи в особено тежко социално и/или здравословно състояние.
2. Развитие на програми и услуги за намаляване на свързаните с употребата на наркотици инциденти и смърт чрез:
 - Развитие на програми за предоставяне на информация и обучение на доброволци, употребяващи наркотици и техните близки за практики, намаляващи риска от свръхдозирване и смърт, оказване на първа помощ при спешни състояния.
 - Създаване на програми за оказване на спешна помощ при спешни състояния, свързани с предозирване на опиати в общността.

През 2024 г. дейностите по намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества нямат постоянен характер и финансиране. Това е тенденция през последните години след приключване на програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН“ на Министерство на здравеопазването и на програма „Подобряване устойчивостта на Национална програма по туберкулоза“, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН.

Състоянието на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотици в България постепенно търпи своето възстановяване и задържане, но все още е на незадоволително ниво. Съществува сериозен риск от повишаване на смъртността (при развитие и увеличаване на употребата на фентанил, която не подминава и България), както и от увеличаване на разпространението на ХИВ и други сексуално предавани инфекции. Малкото функциониращи на територията на страната програми не предоставят никакви услуги за намаляване на вредите в местата за забавления, местата за лишаване от свобода, нито свързани с употребата на нови вещества.

България изостава далеч зад съвременните подходи и практики, които отдавна развиват програми за намаляване на вредите както от инжекционна, така и от неинжекционна употреба на наркотици.

Задържането на услугата обмен на игли, спринцовки и други принадлежности при инжекционно употребяващи наркотични вещества е определен успех. Възстановена е услугата в град Пловдив с нов екип към Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София, което разширява обхвата на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици в една от най-съществените дейности – предоставяне на стерилни комплекти за инжектиране.

Иинжекционно употребяващите наркотици продължават да се нуждаят и да търсят услугите на програмите за намаляване на вредите, но малкото останали екипи на организациите, работещи в тази област през последните години извършват този тип дейности почти доброволно. По този начин не могат да се осигурят адекватни и ефективни услуги на клиентите – няма регулярно посещение на терените, а предоставянето на нови консумативи – игли, спринцовки, капачки, презервативи е сведено до няколко месеца.

Последиците от закриване на дейността на част от програмите са: ограничаване на териториалния обхват; стесняване на вида на услугите; значително намаляване на

броя на достигнатите клиенти; риск от увеличаване на разпространението ХИВ и хепатити, като от данните за 2024 г. вече ясно се забелязва и загуба на контакт с тази труднодостъпна група.

Необходимо е осигуряване на регулярно финансово обезпечаване на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества, за да се гарантира, че стойностите на показателите за достигане до групата ще спрат да се понижават. Нужно е и осигуряване на работеща и приложима законодателна основа за насърчаване на услугите в областта на намаляване на вредите от наркотици както и потребността от включване на неправителствените организации и други юридически лица в тяхното изпълнение. Важно е да се предприемат действия, които да подобрят възможностите за устойчива държавна инвестиция в превенцията и намаляване на вредите от употребата на наркотици чрез различни видове обществено здравни интервенции, както и грижите за намаляване разпространението на ХИВ сред употребяващите наркотици.⁴¹

Предоставяни услуги за намаляване на вредите от употребата на наркотици⁴²

Информация за предоставените услуги за намаляване на вредите от употребата на наркотици през 2024 г. е получена от 4 организации, които имат издадено съгласие по реда на Наредба № 7 от 07.09.2011 г. за условията и реда за осъществяване на програми за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества – Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща), гр. София, Сдружение „Асоциация Доза обич“, гр. Бургас, Фондация за регионално развитие „Рома – Пловдив“ и Сдружение „Адаптация“, гр. Благоевград.

Други основни организации, които са ангажирани в сферата на намаляване на вредите от употреба на наркотици са: регионални здравни инспекции (тестуване на кръвни проби, съвместни кампании, участия в професионални тренинги и дискусии, обмяна на информация, съдействие за осъществяване на скринингови изследвания), лечебни заведения (насочване на клиенти за лечение), Български червен кръст, Министерство на здравеопазването, Национален център по обществено здраве и анализи, общини, областни дирекции на Министерство на вътрешните работи, пробационни служби, места за лишаване от свобода (сътрудничество при водене на групова работа сред инжекционно употребяващи наркотици лишени от свобода), университети, училищни структури, неправителствени организации на регионално и национално ниво, програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди (препращане на клиенти при нужда от поддържащо лечение с метадон хидрохлорид и достъп до клиентите за изследване за ХИВ и др.).

През 2024 г. две организации са били **подкрепени финансово от общинските бюджети** по места: Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград и Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София.

Сдружение „Адаптация“ са финансирани от Общинска програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН, сексуално предавани инфекции и туберкулоза. Дейностите, които са изпълнявали са ангажиране, обучение и наемане на един сътрудник на терен сред целевата група (употребяващи инжекционно наркотици и проституиращи) за периода 02.05.2024 г. – 01.12.2024 г.

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София са финансирани от Столична община за поддържане на Дневен център за пълнолетни

⁴¹ Източник: Обобщение и анализ на дейността на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества в страната за 2024 г., НЦОЗА.

⁴² Източник: Национален център по обществено здраве и анализи, отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“.

лица с увреждания (с приоритет лица, употребяващи психоактивни вещества и/или алкохол) – Розовата къща. Договорът е до май 2028 г. Дейностите включват следните направления:

- Дневна грижа – задоволяване на основните битови потребности: раздаване на храна, дрехи, бельо, обувки и хигиенни материали; дейности за социално включване и социална подкрепа.
- Информирание и консултиране (като специализирана услуга) – извършване на консултации на социални теми: получаване на социални помощи (вкл. за отглеждане на дете), здравноосигурителни права, записване на личен лекар, откриване на банкова сметка във връзка със стартиране на работа, намиране на квартира, продължаване на образование; консултации по правни теми; индивидуални и групови обучителни консултации, насочени към повишаване на административната култура, познаването на човешките права и правата на пациента; мотивационни консултации за поддържане на промяната и намаляване употребата на наркотични вещества и алкохол; насочване към лечение на зависимостта; консултиране, съдействие и при необходимост придружаване за издаване на ТЕЛК решение за трайно намалена работоспособност.
- Застъпничество и посредничество, вкл. придружаване и представителство пред институции.
- Терапия и рехабилитация – извършване на скрининг и оценка на тежестта на зависимост; провеждане на терапевтични дейности и сесии (групови и/или индивидуални); провеждане на мотивационни консултации; съдействие и придружаване за извършване на здравно-профилактични дейности; провеждане на индивидуални и групови сесии, насочени към здравната култура и намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества и алкохол, както и намаляване на случаите на свръхдоза.
- Обучение за придобиване на умения (като специализирана услуга) – придобиване на умения за работа с интернет, електронни устройства и социални мрежи; придобиване на умения за търсене на работа, изготвяне на трудова автобиография, явяване на интервю и спазване на работната дисциплина; придобиване на умения за управление на лични финанси; придобиване на умения за търсене и наемане на квартира.
- Подкрепа за придобиване на трудови умения – мотивация за стартиране и задържане на работа; мотивация за повишаване на грамотността, образователното равнище, професионалната квалификация; подкрепа за усъвършенстване на уменията за спазване на график и дневен режим.

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София са финансирани за дейности насочени към намаляване на здравните и социални последици от употребата на наркотици, вкл. превенция на разпространението на инфекциозни заболявания, превенция на рискови практики на употребата на наркотици и превенция на риска от предозирание за град Пловдив за периода 01.01.2024 до 31.12.2024 г.

През 2024 г. **средства от други източници** е получила единствено Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София. Фондацията описва като източник на финансиране фондонабиране и финансиране по международни проекти за целево развиване на дейности за работа на терен както и подsigуряване на консултиране; провеждане на здравни обучения; провеждане на обучения за човешки и граждански права; водене на случаи за включване в здравната и социална системи; осигуряване на базови нужди – храна, дрехи и т.н.; насочване за лечение на зависимости и други физиологични заболявания; предоставяне на информация свързана със здравните и социални вреди от употребата на наркотици. През цялата година организацията има международно финансиране.

През 2024 г. Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София и Фондация за регионално развитие „Рома - Пловдив“ са получили финансиране по проекти за Нископрагов център за намаляване на вредите за зависими и злоупотребяващи с наркотични вещества, които се намират в тежко социално и/или здравословно състояние“ от Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА) в изпълнение на Стратегическа задача 1.6. „Подобряване на достъпа до дейности и програми за намаляване на вредите от употребата на наркотични вещества“, Подзадача 1.6.1. „Подобряване и разширяване на спектъра, предлагането, обхвата и достъпността до всеобхватни и интегрирани свързани услуги на лица от рискови групи: в) Развитие на услуги/нископрагови служби за подкрепа на групи в особено тежко социално и/или здравословно състояние – подобряване на достъпа до служби и нископрагови програми по Националната стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024 г.) за периода от 11.10.2024 г. до 11.01.2025 г. Част от дейностите на двете организации включват: снабдяване с основни базови материали; осигуряване на закуски, топли и освежителни напитки; снабдяване с дрехи и санитарно – хигиенни материали; осигуряване на помощни медицински средства при нужда; консултиране по здравни теми, вкл. за безопасна употреба на наркотични вещества и превенция на свръхдоза; индивидуални консултации с психолог и социален работник; кризисни интервенции.

През 2024 г. три от работещите общо четири организации в областта на намаляване на вредите от употребата на наркотици – Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София, Сдружение „Доза обич“ – гр. Бургас и Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград, са получили финансиране от НЦОЗА в изпълнение на Стратегическа задача 1.6., Подзадача 1.6.1. „Подобряване и разширяване на спектъра, предлагането, обхвата и достъпността до всеобхватни и интегрирани свързани услуги на лица от рискови групи: б) Откриване и поддържане на програми за намаляване на вредите сред употребяващите наркотици с високорисково поведение – финансиране на работещи програми за намаляване на вредите сред употребяващите наркотици с високорисково поведение за периода 09.08.2024 г. – 09.11.2024 г.

Основните дейности на трите организации бяха:

- Обмен на игли, спринцовки и други принадлежности при инжекционно употребяващи наркотични вещества, услуги за безопасни инжекционни практики – предоставяне на стерилни комплекти за безопасно инжектиране (всеки комплект се състои от: 2 бр. игли (от 22 до 27G), 2 бр. спринцовки (от 2 до 20cc3), 2 бр. спиртни кърпички).
- Предоставяне на информационни материали, релевантни на целите на програмата.
- Предоставяне на услуги, свързани с превенция на инфекциозните заболявания.
- Водене на случай.
- Провеждане на обучение за намаляване на вредите от употребата на наркотици и подкрепа на позитивни промени в поведението.

Важно е да се отбележи, че през 2024 г. Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София възстановиха дейностите, насочени към намаляване на здравните и социални последици от употребата на наркотици вкл. превенция на разпространението на инфекциозни заболявания, превенция на рискови практики на употребата на наркотици и превенция на риска от предозирание за град Пловдив, където работи екип от психолог, сътрудник на терен и медицинска сестра с административната подкрепа на екипа на организацията в София.

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София са получили финансиране от държавния бюджет за гр. София и гр. Пловдив по договор с МЗ за осъществяване на дейности по превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции сред групите в най-висок риск във връзка с изпълнението на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН на Министерство на

здравеопазването. Дейностите включват: доброволно консултиране и скринингово изследване на ХИВ, сифилис, вирусни хепатити В и С и водене на случай за лица с потвърден положителен резултат за ХИВ и/или сексуално предавани инфекции, които се намират в особен риск.

Независим аутрич (без контакт с институции)

Независимият аутрич обхваща по-голямата част от работата на програмите за намаляване на вредите. Екипите работят на терени в градовете: Бургас, Благоевград и Пловдив. Основните услуги предоставяни при независимия аутрич са:

- Обмен и раздаване на стерилни принадлежности за инжектиране (игли, спринцовки, дезинфекционни кърпички).
- Консултиране и насочване за изследване за ХИВ, хепатит В и С, сексуално предавани инфекции.
- Раздаване на презервативи.
- Насочване към лечение на кръвнопреносими инфекциозни заболявания, в следствие употребата на наркотични вещества и сексуално предавани инфекции.
- Предоставяне на информация и обучение по превенция на смъртността, свързана с употребата на наркотични вещества.
- Информирание и консултиране по темите за ХИВ и СПИ, както и информация и обучение по превенция на смъртността, свързана с употребата на наркотични вещества.
- Водене на случай, който включва:
 - Насочване и при необходимост придружаване за изследване и лечение на кръвнопреносими инфекциозни заболявания, в следствие употребата на наркотични вещества и сексуално предавани инфекции.
 - Мониторинг и проследяване на стартирането и прилагането на лечение на кръвнопреносими инфекциозни заболявания (при наличие на такова).
 - Придружаване за извършване на медицински изследвания и/или консултации с лекар – специалист.
 - Проследяване на процеса на лечение на зависимост и поддържане на активна комуникация с лечебното заведение/лекуващия лекар.

През 2024 г. една от основните услуги към програмите за намаляване на вредите – предоставяне на стерилни консумативи за инжектиране е реализирана само за тримесечен период по Националната стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024 г.).

Домашен аутрич

Домашен аутрич се реализира на територията на по-малките населени места, при които е важно запазване на анонимността на инжекционно употребяващите наркотици. Клиентите обикновено се събират в частни домове за упражняване на инжекционни практики.

Такъв вид дейност обаче не е реализирана през 2024 г.

Аутрич в институции

През 2024 г. Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София са реализирали аутрич дейност в институции за целева група ИУН в затвор в гр. София. Услугите, които са предоставяни са консултиране и насочване за изследване

за ХИВ, хепатит В и С, сексуално предавани инфекции и извършване на бързи кръвни тестове. Организацията среща трудности поради нежелание на Министерство на правосъдието дейността да продължи, да придобие регулярност и да се разшири.

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София е осъществила също аутрич дейност в институции в РПЦ Враждебна, Овча купел и Военна рампа за бежанци, мигранти и търсеци убежище. Услугите, които са предоставяни са консултиране и насочване за изследване за ХИВ, хепатит В и С, сексуално предавани инфекции и извършване на бързи кръвни тестове. Установено е партньорство с Държавна агенция за бежанците при Министерски съвет. Трудностите, които среща организацията при работата на тези места са свързани с културните и религиозни особености на групата.

Референтен аутрич (аутрич в общността)

Референтен аутрич се извършва в град Бургас (от Сдружение „Доза обич“) и град Благоевград (Сдружение „Адаптация“). Целевата група включва лица инжекционно употребяващи наркотици (ИУН) и при двете организации.

Дейността е свързана с осъществяване на контакти с ИУН, идентифициране на проблеми и насочване на ИУН към екипа за консултиране, предоставяне на стерилни комплекти за инжектиране и здравно-образователни материали.

Достъпност на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици⁴³

През 2024 г. продължава да се отчита недостатъчна достъпност на услугите на територията на страната. Обхватът на дейностите по отношение на различните услуги е следният:

- **Раздаване на чисти игли, спринцовки и принадлежности за инжектиране.** Макар и за три месеца, в края на 2024 г. тази дейност е осъществена от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София, Сдружение „Доза обич“ – гр. Бургас и Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград.
- **Раздаване на презервативи.** Услугата се предоставя от две организации в три от градовете – Благоевград, Пловдив и София, (Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) за Пловдив и София и Сдружение „Адаптация“ за Благоевград). Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.
- **Раздаване на други материали (лубриканти, белина).** Предлага се от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща), Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград и Фондация за регионално развитие „Рома Пловдив“. Консумативите се раздават на инжекционно употребяващи наркотици и проституиращи, на техни близки и партньори, както и на общности в риск. Организацията са предоставили и други материали, като храна, дрехи и предпазни средства.
- **Раздаване на здравно-образователни материали.** Предлага се от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) – гр. София, Сдружение „Доза обич“ – гр. Бургас и Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград на инжекционно употребяващи наркотици, техни роднини и партньори и на общности в риск (деца от социално слаби семейства и деца от различни малцинствени етноси).

⁴³ Източник: Национален център по общественото здраве и анализи, отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“.

Основното съдържание на материалите е: безопасно сексуално поведение; информация, свързана с инжектирането, кръвнопреносимите инфекции и видовете вещества; както и информация за полиупотреба, намаляване на вредите и риск от свръхдоза.

- **Консултации за семейно планиране и бременност при партньорски двойки и жени от целевата група.** Две от организациите (Сдружение „Доза обич“ и Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) са предоставили тази услуга. Целева група са: близки и партньори на инжекционно употребяващите, както и общности в риск от инжекционна употреба.
- **Консултации и информация за намаляване на рисковото поведение:** предоставят се и от четирите организации на клиенти, употребяващи инжекционно наркотици, техни роднини и партньори, както и на общности в риск. Консултациите са предимно по отношение на безопасни инжекционни практики и намаляване на риска от кръвнопреносими инфекции, полиупотреба, риск от свръхдоза. През 2024 г. Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) е дала консултации и по отношение на употребата на нови психоактивни вещества, „билка“, амфетамини, метамфетамини и бензодиазепини.
- **Консултации и информация за видовете социални услуги и услуги за подкрепа, които клиентите могат да получат.** Предоставят се и от четирите организации. Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, техните близки и партньори, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.
- **Консултации и информация за законодателството, свързано с разпространението и употребата на наркотици.** Предоставят се и от четирите организации. Като сравнение, през 2019 г. тази услуга не се е предоставяла от нито една организация, а през 2020 г. – от три организации.
- **Консултации и информация за законодателството и предоставяните услуги в областта на лечението на зависимостите.** През последните години тази услуга е предоставяна и от четирите организации. Като сравнение, през 2019 г. тази услуга не се е предоставяла от нито една организация.
- **Водене на случай.** През 2024 г. тази услуга е предоставяна само Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) за клиенти от програмите в София и Пловдив. Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, техните близки и партньори, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.
- **Доброволно консултиране и изследване за кръвопреносими и сексуалнопреносими инфекции.** През 2024 г. тази услуга е предоставяна от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) и Фондация за регионално развитие „Рома Пловдив“. Сдружение „Адаптация“ – гр. Благоевград са предоставяли само консултиране по темите без изследвания поради липса на възможности. Това е сигнал за намаляване на услугите в областта и създаване на риск за разпространение на инфекциите, тъй като няма възможности за изследване и установяване на заболяелите.
- **Информация и консултации за безопасно инжектиране, безопасно сексуално поведение и други здравни и социални теми.** Предоставят се и от четирите организации. Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, техните близки и партньори, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.
- **Консултации и обучение за намаляване на риска от предозиране.** Предоставят се и от четирите организации. Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, техните близки и партньори, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.

- **Насочване за лечение на кръвопреносими, сексуално преносими инфекции и зависимост.** Предоставя се и от четирите организации. Целевата група са лица, които употребяват инжекционно наркотици, техните близки и партньори, както и общности, които са в риск от инжекционна употреба.
- **Услуги, предоставени от мобилен медицински кабинет.** Услугата е предоставена през 2024 г. за София и Пловдив от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) на 735 лица с финансиране от международен проект. Ограниченото предоставяне на тази услуга създава проблем при достигане на скрити групи употребяващи наркотици, което е предпоставка и за създаване на риск за разпространение на инфекциите, тъй като няма възможности за изследване и установяване на заболялите от ХИВ, хепатит В и С, сифилис, туберкулоза. Тази услуга е една от най-важните за целевата група, с която работят организациите, но тя не се предоставя поради липса на финансова устойчивост и наличие на достатъчно финансови средства от останалите три организации, работещи в областта на намаляване на вредите.
- **Услуги в нископрагов център.** Тази услуга се предоставя от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) за град София и Фондация за регионално развитие „Рома-Пловдив“. През 2024 г. Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) е предоставяла следните услуги: консултиране; задоволяване на базови хигиенни и битови потребности (храна, дрехи и т.н.); водене на случаи за включване в здравната и социална системи; осигурено здравно консултиране и предоставяне на лекарства и долекарска помощ; кратки интервенции и психологическа подкрепа; насочване за лечение на зависимости и други физиологични заболявания; предоставяне на информация, свързана със здравните и социални вреди от употребата на наркотици. Фондация за регионално развитие „Рома Пловдив“ е реализирала следните дейности: осъществяване на здравно консултиране на зависими лица; предоставяне на информация и подкрепа по различни здравни проблеми на зависимите; консултиране и насочване за тестване; предоставяне на напитки и пакетирани храни на клиентите на програмата; индивидуално консултиране със здравна, социална и психологическа насоченост и други.
- **Образование и обучение на употребяващи наркотици за оказване на първа помощ при спешни случаи.** Предоставят се и от четирите организации. През 2019 и 2020 г. тази услуга не се предоставя от нито една от организациите.
- **Инструменти за оценка на клиентите** са използвани само от Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща), гр. София – формуляр за оценка на нуждите на клиентите съгласно Закон за социалните услуги; KMSK за оценка на тежестта на зависимост и водещото за употребата вещество и въпросник AUDIT за оценка на употребата на алкохол. Целевата им група са били лица, които употребяват метадон, ривотрил, амфетамини, „билка“ (синтетични канабиноиди), бензодиазепини и нови психоактивни вещества.

Количествени показатели на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици⁴⁴

По данни от отчетите на организациите, които осъществяват дейност в областта на намаляване на вредите от употреба на наркотици общият брой на осъществените директни контакти с клиенти през 2024 г. е 13 444, което е с около 2% намаление

⁴⁴ Източник: Национален център по общественото здраве и анализи, отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“.

спрямо предишната години. Броят на контактите с клиенти на терен е повече от 18 пъти по-голям в сравнение с 2021 г., и 2 пъти по-голям в сравнение с 2023 г. Достигнатите клиенти на терен са 1439, което е сред най-високите нива по този показател през последните години.

През 2024 г. контактите основно са осъществявани в нископрагов център (40,6%). Макар броят на контактите да са 5457, то преминалите клиенти през такъв център са само 467 (все пак с над 14% повече спрямо предишната година). Това показва, че всеки преминал клиент е имал средно 12 контакта.

Таблица 7-1

**БРОЙ КОНТАКТИ И ДОСТИГНАТИ КЛИЕНТИ НА УСЛУГИТЕ
ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА НАРКОТИЦИ
(2020 – 2024 г.)**

(брой)

Показатели	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо директни контакти	15953	9122	9413	13710	13444
Контакти с клиенти на терен	3482	452	1982	4172	8276
Достигнати клиенти на терен	705	98	985	1338	1439
Контакти с клиенти в нископрагов център	296	8403	7431	8507	5457
Преминали клиенти през нископрагов център	231	602	245	409	467
Достигнати клиенти чрез ключови сътрудници	404	103	-	46	46
Осъществени контакти по метода на „снежната топка“	-	-	-	1028	622
Реферетни контакти	-	-	-	632	27
Индивидуални клиенти	2455	590	1102	1759	1570
от тях:					
мъже	2075	502	939	1511	1254
жени	380	88	163	248	316
нови клиенти	194	47	51	180	540
мъже правещи секс с мъже	67	25	25	27	36
проституираци	104	67	81	242	489

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи, отдел „Зависимости“

От друга страна индивидуалните клиенти, с които са работили организациите са близо 3 пъти повече в сравнение с 2021 г., но и с около 11% по-малко в сравнение с предишната година. Новите клиенти са 540, но достигането до тях остава незадоволително в резултат на липсата на устойчиво финансиране, което да осигури задържане на пълните екипи на организациите, подsigуряване на регулярна теренна работа и поддържане на нископраговите центрове.

Достигнатите клиенти чрез ключови сътрудници са 46, което е над 2 пъти по-малко в сравнение с 2021 г. През 2022 г. не са отчетени достигнати клиенти чрез ключови сътрудници.

През 2023 и 2024 г. е отчетено осъществяването на контакти по метода на „снежната топка“, както и достигането до референтни контакти. През предишните 4 години не беше отчетена информация по тези показатели. (виж Таблица 7-1)

Макар понякога предоставяните данни да са непълни и да не съдържат информация по всички количествени показатели, съдържащи се в отчетната форма, то може да се определи, че клиентите на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотици са предимно мъже (около 80-86% през последните пет години), вкл. една малка част (2-5%) от тях правеща секс с мъже. Проституиращите клиенти през 2024 г. са 489 (или 31,1%) – 2 пъти повече в сравнение с предишната година.

През 2024 г. само 2,2% от индивидуалните клиенти на организациите за намаляване на вредите от употребата на наркотици са на възраст до 25 г. включително, като 91,4% от тях са мъже. Всеки втори клиент употребява хероин, обикновено инжекционно. (виж Таблица 7-2)

Таблица 7-2

**ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ КЛИЕНТИ НА УСЛУГИТЕ
ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА НАРКОТИЦИ
ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

	До 25 г. вкл.	Над 25 г.	Общо
Общо клиенти	35	1535	1570
от тях:			
мъже	32	1222	1254
жени	3	313	316
представители на малцинствени етнически групи	33	497	530
работещи	0	35	35
с криминални прояви	3	699	702
употребяващи хероин	25	822	847
бездомни	11	273	284
с психиатрично разстройство/двойна диагноза	1	89	90
бременни	1	0	1

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи, отдел „Зависимости“

През 2024 г. близо 1/3 от клиентите са представители на малцинствени етнически групи. Едва около 2% са работещи. 44,7% от клиентите са с криминални прояви, като почти всички криминално проявени са над 25 годишна възраст. 18,1% от клиентите са бездомни, като 11 са на възраст до 25 години включително. С психично разстройство или двойна диагноза са само 90 (или 54,7%) от клиентите. Отчетена една клиентка, която е била бременна.

През последните години във връзка с ограничаване на дейностите на организациите в областта на намаляване на вредите от употребата на наркотици почти беше преустановено разпространението на консумативи, най-вече на стерилни принадлежности за инжектиране – само 534 през 2021 г. През 2024 г. се отчита увеличение до 37 961, което обаче е все още твърде недостатъчно. Според целите и препоръките на Световната здравна организация, на един инжекционно употребяващ наркотици е необходимо да бъдат раздадени 200 стерилни спринцовки на година. Това означава, че за да постигне тези цели в България трябва да се раздават по 1,2 милиона стерилни спринцовки годишно (при оценка от близо 6 000 инжекционно употребяващи наркотици в нашата страна).

През 2021 г. се наблюдаваше сериозен спад по отношение на раздадените презервативи и информационни материали. През следващите години се отчита увеличение във връзка с тези дейности – съответно през 2024 г. са раздадени 8144 презервативи и 2711 информационни материали.

Таблица 7-3

**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОНСУМАТИВИ И МАТЕРИАЛИ ВЪВ ВРЪЗКА
С НАМАЛЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА НАРКОТИЦИ
(2019 – 2024 г.)**

(брой)

Показатели	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Раздадени комплекти стерилни игли и спринцовки	48445	56457	534	2880	32285	37961
Раздадени презервативи	34381	36161	1015	1490	22249	8144
Раздадени информационни материали	8563	8234	135	2514	3989	2711
Раздадени лекарствени средства	-	-	300	708	663	623
Раздадени други материали	-	-	1452	1919	960	1066

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи, отдел „Зависимости“

През 2024 г. са разпространени и други консумативи, като дрехи, храни, хигиенни материали (1066), а също така и 623 лекарствени средства (превързочни материали, лекарства за долекарска помощ).

Във връзка с консултиране и тестване на инфекциозни заболявания сред клиентите отчетите на организациите през последните години показват спад в броя на консултираните и тествани клиенти. Все пак показателите през 2024 г. са в пъти по-високи, отколкото през предишните три години. (виж Таблица 7-4)

През 2024 г. общо насочените клиенти на организациите за намаляване на вредите от употребата на наркотици са 338 (441 през 2023 г., 569 през 2022 г., 509 през 2021 г., 253 през 2020 г.). Насочени за изследване на кръвнопреносими инфекции са 238 лица (344 през 2023 г., 276 през 2022 г., 345 през 2021 г., 98 през 2020 г.), а за изследване на болести, предавани по сексуален път – 8 лица (4 през 2023 г., 42 през 2022 г., 62 през 2021 г., 25 през 2020 г.).

Таблица 7-4

**КОНСУЛТИРАНЕ И ТЕСТВАНЕ ЗА ИНФЕКЦИОЗНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ ВЪВ ВРЪЗКА
С НАМАЛЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА НАРКОТИЦИ
(2020 – 2024 г.)**

(брой)

Консултиране и тестване	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
за ХИВ					
Консултирани и тествани клиенти	1335	222	30	290	926
Клиенти узнали и получили след-тестово консултиране	1321	56	30	290	926
Положителни резултати	10	4	1	2	143
Насочени за лечение	16	12	16	1	30
за хепатит В					
Консултирани и тествани клиенти	-	162	-	10	926
Клиенти узнали и получили след-тестово консултиране	-	-	-	10	926
Положителни резултати	-	0	-	0	3
Насочени за лечение	32	37	31	19	32
за хепатит С					
Консултирани и тествани клиенти	815	222	10	280	926
Клиенти узнали и получили след-тестово консултиране	802	56	10	280	926
Положителни резултати	334	25	10	8	744
Насочени за лечение	32	37	31	19	32
за сифилис					
Консултирани и тествани клиенти	469	222	-	267	926
Клиенти узнали и получили след-тестово консултиране	469	56	-	267	926
Положителни резултати	24	-	-	5	4

Източник: Национален център по обществено здраве и анализи, отдел „Зависимости“

172 лица са насочени за лечение на зависимост (69 през 2023 г., 183 през 2022 г., 112 през 2021 г., 77 през 2020 г.). 24 клиенти са насочени към детокс (27 през 2023 г., 12 през 2022 г., 19 през 2021 г., 39 през 2020 г.), 6 – към лечение с опииви агонисти (4 през 2023 г., 11 през 2022 г., 8 през 2021 г., 23 през 2020 г.), а 3 – към психосоциална рехабилитация (14 през 2023 г., 8 през 2022 г., 5 през 2021 г., 15 през 2020 г.).

През 2024 г. на 99 лица са предоставени медицински услуги/манипулации (96 през 2023 г., 220 през 2022 г., 0 през 2020 и 2021 г.)

Териториално разпределение на услугите за намаляване на вредите от употребата на наркотици⁴⁵

Благоевград

Клиентите, на които са предоставяни услуги от екипа на **Сдружение „Адаптация”** са в по-голямата си част, около 85% българи, по-малко от ромски етнос, основно мъже, от градовете Благоевград, Сандански и Петрич. Употребяващите, до които е достигнал екипът на сдружението са с най-различен социален статус, като преобладават тези със среден и нисък такъв, с проблеми вътре в семействата, със сериозни криминални прояви, вариращи от дребни кражби, до грабежи и продажба на наркотици, периодични престои в места за лишаване от свобода и постановени условни присъди с назначена пробация. Мобилността на групата се определя в зависимост от нуждите вътре в града, като при необходимост инжекционно употребяващите наркотици пътуват до други градове с цел набавяне на наркотици и/или проституция. Основен мотив за пътуване на живеещите в градовете Сандански и Петрич е редовното посещение на работещата в Благоевград метадонова програма, в която са записани. Извън страната основните мотиви за пътуване са постъпване в комуни, проституция и трудова реализация. През 2024 г. екипът на организацията е установил контакти с 139 инжекционно употребяващи наркотици (107 мъже и 32 жени).

Въпреки полаганите през годините усилия за разясняване на важността от съществуването на програми за намаляване на вредите на общинско ниво не се припознават в пълна степен полаганите от неправителствените организации усилия. През годините получаваната финансова подкрепа е в изключително малки размери, недостатъчни да покриват нуждите на работата.

Поради липса на адекватни източници на финансиране Сдружение „Адаптация” е било принудено да редуцира съществено работата сред рисковни групи от началото на 2018 г. В края на 2019 г. е закрит и поддържаеният много години нископрагов център, а контактите с клиентите оттогава се осъществяват на обществени места.

Бургас

През 2024 г. **Сдружение „Доза обич“** отчита следните тенденции по отношение на тяхната работа с клиентите от град Бургас:

- Основно вещество употребявано от инжекционно употребяващите наркотици в града е метадон.
- Средната възраст на клиентите е над 35 години.
- Характерна е полиупотреба на вещества – основно метадон, вкл. ривотрил и негови аналози, метамфетамини, нови психоактивни вещества. Засилена употреба на „билка“, в комбинация с метадон и метамфетамини.
- Ниско разпространение на ХИВ сред групата в Бургас. Не се предлага тестване и няма налични данни за актуалната ситуация.
- Засилен интерес към включване в програми за лечение на хепатит С.
- Повишена смъртност сред клиентите в резултат на влошаване на здравно социалния им статус и в полиупотребата на веществата.

Липсата на устойчиво финансиране на програми по намаляване на вредите и други програми за работа с инжекционно употребяващи наркотици води до няколко проблема:

⁴⁵ Източник: Национален център по обществено здраве и анализи, отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“.

- Работещи до момента с групата на инжекционно употребяващите наркотици са затруднени при осъществяване на дейността си, което води до пренасочване към друг вид дейности и целеви групи.
- Пълно изолиране и маргинализиране на инжекционно употребяващите наркотици, което води до загуба на контакт с групата и съответно невъзможност на тази група да бъдат предоставени услуги.
- Високото ниво на агресия сред клиентската група и спрямо екипа на организацията, вследствие на полиупотребата на наркотични вещества.
- Миграция и характерно непостоянство на клиентите.
- Широко обществено неразбиране и дискриминация на употребяващите наркотици. Застъпничеството и информираността на обществото по проблема с наркоманиите касаят до голяма степен ефективността и устойчивостта на програмите за намаляване на вредите от употребата на наркотици.

Пловдив

Фондация за регионално развитие „Рома – Пловдив“ отчита трудности по отношение на липсата на постоянство и последователност в действията спрямо уговорения график за срещи между клиенти и екипа. Друг важен акцент е слабото ползване на български език. Голяма част от клиентите разбират българска реч, но трудно умеят да говорят. В помощ е сътрудника на терен, който владее и двата езика, които се използват на територията на кв. Столипиново. В квартала се забелязва повишена употреба на хероин, канабис и бонзай. Употребата на тези вещества вероятно се дължи и на ограничените финансови възможности на клиентите, които не могат да си позволят по-скъпи наркотици.

През 2024 г. дейностите на екипа са били насочени предимно към възстановяване на контакти с групата на хората употребяващи наркотици и проучване на терени.

София

Фондация „Център за хуманни политики“ (Розовата къща) отчитат следните тенденции по отношение на групата, с която работят:

- Тенденция на инжекционна употреба на фентанил, кристали и нови психоактивни вещества сред групата на дългогодишно практикуващите инжекционна употреба на опиоиди, вкл. и полиупотреба на наркотици.
- Отчита се тенденция на употреба на фентанил, което увеличава броят на свръхдозите при ИУН и свързаната с тях смъртност.
- Запазва се тенденцията на употреба на нови психоактивни вещества и стимуланти. Не на последно място делът на употреба на метадон и бензодиазепини (най-вече ривотрил) без лекарско предписание се запазва относително висок.
- Продължава тенденцията на търсене на услуги в нископрагов център от клиенти на възраст 20-25 години, които идват от населени места извън град София и такива, които излизат от социални или корекционни институции за непълнолетни, нямат постоянно местожителство (бездомни), нямат лични документи, нямат контакт с роднини и близки и пребивават в рискови райони на столицата, където влизат в контакт с употребяващи наркотици и стартират употребата с „билка“ и „кристали“, като с времето някои от тях започват да инжектират хероин. Като вследствие на инжекционната употреба се наблюдават заразявания с хепатит С. Немалък дял от тази група е с психически заболявания (шизофрения и др.) и няма достъп до психиатрична помощ, поради липса на лични документи.

- Застаряване на групата на инжекционно употребяващите наркотици и увеличаване на необходимостта от оказване на медицинска и на социална подкрепа, вкл. осигуряване на подслон, храна, дрехи, както и издаване на лични документи, записване на личен лекар, издаване на документи за ТЕЛК, намиране на работа и консултиране по юридически въпроси.

През последните години Розовата къща си е създала добро партньорство (комуникация, обмяна на информация, съвместна работа по случаи) с неправителствени организации, работещи в сферата на предоставяне на социални услуги, със социални служби на територията на Столична община, с Второ, Трето и Пето районно управление на МВР, със Затвора София и Сектор „Арести“ на Министерство на правосъдието.

Психологични консултации, психотерапия и интеграция на лекуваните във връзка употреба на наркотични вещества⁴⁶

Общият брой на проведените психологични консултации на клиенти на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди през 2024 г. е 6729, като най-голям е броят в програмата към Държавна психиатрична болница за лечение на наркомании и алкохолизъм, гр. София. През 2023 г. психологичните консултации са били 6936, през 2022 г. – 7500, а през 2021 г. – 7566.

В психотерапия през 2024 г. са се задържали 1411 лица, (52,7%% от общия брой пациенти), които по някакъв начин са били включени в терапия, задържали са се и са продължили да са ангажирани в нея. През 2023 г. задържалите се са били отново 1411 или 49,8% от пациентите. Данните от отчетите на програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди показват, че почти половината клиенти са терапевтично обвързани.

Психотерапията се провежда от психолозите и психиатрите, работещи в програмите. Най-често се прилагат индивидуално и семейно консултиране, когнитивно-поведенческа терапия, мотивационно интервюиране, по-рядко се прилагат психодраматични техники, арт терапия, както и психоаналитична психотерапия, фамилна терапия, кризисни интервенции, превенция на рецидив. В някои програми се извършва проследяване на завършилите програмата.

Програмите отчитат връзки с различни клиници във връзка със соматични заболявания на пациенти, с клинични лаборатории и др. лечебни заведения, лични лекари, както и с други програми за лечение с опиоиди агонисти и агонисти-антагонисти, органите на МВР (районни полицейски управления), следствие, съд, пробационни служби, здравни служби към затворите, РЗИ, Български червен кръст, ТЕЛК, бюрата по труда, Държавна агенция закрила на детето, общински служби на местно ниво, неправителствени организации, програми за психосоциална рехабилитация, отдел „Зависимости“ в НЦОЗА.

Търсене на тестове за изследване на употреба на наркотични вещества

През последните години Национален фокусен център за наркотици и наркомании към Национален център по общественото здраве и анализи осъществява сътрудничество с 3 МЕД ООД – една от най-големите дистрибуторски фирми в България за тестове на употребата на наркотични вещества.

⁴⁶ Източник: Източник: Национален център по общественото здраве и анализи, отдел „Зависимости“, дирекция „Психично здраве и превенция на зависимостите“.

Таблица 7-5

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА ПРОДАЖБИТЕ
НА МОНО ТЕСТОВЕ ЗА НАРКОТИЧНИ И УПОЙВАЩИ ВЕЩЕСТВА
НА 3 МЕД ООД ПРЕЗ 2024 Г.**

	Тест касета	Тест лента	Общо
Канабис	13,6	16,4	15,0
Морфин	10,8	14,2	12,5
Амфетамин	12,6	10,3	11,5
Метамфетамин	11,4	5,9	8,7
Кокаин	7,5	6,5	7,0
Бензодиазепини	4,6	7,3	6,0
Метадон	4,9	3,9	4,4
Фентанил	5,2	3,1	4,2
Барбитурати	2,1	3,2	2,7
Етил глюкуронид	2,1	2,7	2,4
Екстази	2,9	1,8	2,4
Трициклични антидепресанти	3,0	1,0	2,0
Котинин	1,4	2,6	2,0
AB-PINACA	1,3	1,8	1,6
MDPV	2,9	0,0	1,5
Кетамин	2,8	0,2	1,5
Трамадол	1,9	0,0	1,0
LSD	0,8	0,9	0,9
EDDP (метаболит на метадон)	1,3	0,3	0,8
Фенциклидин	1,4	0,0	0,7
Оксикодон	1,1	0,0	0,6
Метилфенидат	1,1	0,0	0,6
6-моноацетилморфин (6-MAM)	0,4	0,3	0,4
Кодеин	0,3	0,4	0,4
Синтетични канабиноиди	0,3	0,4	0,4
Пропоксифен	0,5	0,1	0,3
Тенамфетамин (MDA)	0,4	0,2	0,3
GHB	0,5	0,0	0,3
Меткатинон	0,3	0,2	0,3
Бупренорфин	0,1	0,0	0,1
Алкохол	0,5	16,3	8,4

Източник: 3 МЕД ООД

Ако бъдат разгледани дистрибутираните количества моно тестове за наркотични и упойващи вещества (не са включени продажбите на комбинирани тестове с 4 и повече вещества) през 2024 г., то справка на фирмата показва, че най-голям дял реализирано количество на пазара се пада на тестовете за наличие на канабис, морфин, амфетамин, метамфетамин, кокаин, бензодиазепини и метадон, което до голяма степен съвпада с веществата, които най-много се употребяват.

Прави впечатление засиленото търсене на тестове за откриване на фентанил (увеличение с 2,3 процентни пункта спрямо 2023 г.), както и на синтетични канабиноиди, кетамин и метилендиоксипировалерон (MDPV), което предполага съмнението за наличие на употреба на тези вещества. Това може да бъде предупреждение за засилено внимание към разпространението на употребата им през следващите години.

8. Намаляване на предлагането на наркотици

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Дейности по намаляване на предлагането на наркотици.
- Дейност на Министерство на вътрешните работи.
- Дейност на органите на съдебната власт.
- Тенденции по отношение на намаляване на предлагането на наркотици.

При разглеждането на темата за намаляване на предлагането на наркотици в контекста на доклада е обърнато внимание на случаите на престъпления, свързани с наркотици. Включва преглед на данни от Министерство на вътрешните работи, Национална следствена служба, Прокуратура на Република България, Висш съдебен съвет и Национален статистически институт.

Дейности по намаляване на предлагането на наркотици

Съгласно Национална стратегия за борба с наркотиците (2020 – 2024 г.) основните задачи за намаляване на предлагането на наркотици са следните:

1. Осигуряване на високо техническо и технологично равнище на митнически контрол, в областта на наркотични вещества на външните граници на ЕС и във вътрешността на страната.
2. Ограничаване на разпространението на наркотични вещества в училищна среда сред деца и младежи.
3. Ограничаване на разпространението на наркотични вещества извън училищна среда сред деца и младежи.
4. Подобряване на мерките по противодействие на незаконното производство и трафика на наркотични вещества и прекурсори.
5. Подобряване на мерките за противодействие по незаконното разпространение на наркотични вещества и прекурсори.
6. Подобряване на мерките за контрол на законното производство и търговия с прекурсори с цел предотвратяване отклоняването им за незаконно производство на наркотични вещества.
7. Ограничаване на предлагането и търговията на наркотични и нови психоактивни вещества по интернет и чрез куриерски услуги.

В изпълнение на заложените задачи са ангажирани най-вече Министерство на вътрешните работи, Агенция „Митници“ към Министерство на финансите, както и органите на съдебната власт (следствие, прокуратура, съд).

В рамките на своите правомощия Министерство на вътрешните работи (МВР) извършва превантивна, контролна, оперативно-издирвателна и аналитична дейност, насочена към предотвратяване, пресичане, разкриване и разследване на престъпления, свързани с наркотични вещества и прекурсори.

Според Наказателния кодекс на Република България престъпленията, свързани с наркотици могат да се обособят в две групи: престъпления против митническия режим (по чл. 242, ал. 2-4 и 9) и общоопасни престъпления (по чл. 354 а-в).

През 2024 г. усилията на МВР са били насочени към намаляване предлагането на наркотици в страната, повишаване качеството на оперативно-издирвателната дейност по отношение производството, разпространението и употребата на наркотични и други упойващи вещества. Регулярно се планират и провеждат дейности, насочени към

противодействие на престъпления, свързани с разпространение на наркотични вещества, сред които: превантивни беседи с лица от криминалния контингент; работа по получаване на реална и стойностна оперативна информация; провеждане на специализирани полицейски операции по линия „наркотици“. Приоритетна дейност на МВР е противодействието на трафика на наркотични вещества и прекурсори, извършван от организирани престъпни групи (ОПГ), пресичане на трансгранични канали за наркотрафик и осъществяване на международно сътрудничество в областта.

С цел по-ефективно противодействие на престъпленията, свързани с наркотици, се усъвършенства сътрудничеството както между структурите на МВР, така и с останалите компетентни институции (министерства, агенции и други). Интензивно е и взаимодействието с чужди партньорски служби.

Засилено е полицейското присъствие в курортните комплекси по време на летния и зимния туристически сезон. Правят се проверки на питейни и увеселителни заведения за нарушения и наличие на престъпления, свързани с наркотици.

Сред приоритетите на МВР е превенцията на детската престъпност и закрилата на децата. Продължава работата по Националната програма „Работа на полицията в училищата“. Инспекторите от Детска педагогическа стая изнасят лекции и беседи, с цел превенция на противоправното поведение на децата и създаване на модели за безопасно поведение.

През 2024 г. са проведени превантивни кампании: „Предпазване на младите хора от престъпления“, „Код: Отговорни заедно“ и лятна програма „Детска академия за спорт и превенция“. Те са насочени към ангажиране на децата с различни дейности, сред които: спортни мероприятия, като превантивна мярка сред подрастващите срещу зависимостите; информационни беседи, целящи намаляване на риска от виктимизиране на младите хора и въвличането им в престъпна дейност; повишаване на знанията и възможностите им за реагиране при бедствия и аварии, пътна безопасност, оцеляване сред природата и превенция на рисковото поведение.

За обезпечаване безопасността и сигурността на децата и с цел ограничаване на престъпните посегателства от и срещу тях, полицейските служители регулярно провеждат полицейски операции в районите на учебните заведения и на обществени места. Съвместно с инспекторите от Детска педагогическа стая се провеждат специализирани полицейски операции на територията на цялата страна, чиято задача е установяване на малолетни и непълнолетни лица, извършващи престъпления по линия „наркотици“. Организиран се срещи с директорите на учебните заведения, с цел съгласуване на съвместни действия. Осъществява се наблюдение на лица със съмнително поведение около учебните заведения. В питейните заведения, особено тези в близост до учебни заведения се провеждат специализирани полицейски операции с цел превенция на престъпления, свързани с разпространение и употреба на наркотични вещества.

Засилени са проверките за употреба на алкохол и/или наркотични вещества или техни аналози от водачите на моторни превозни средства и е активизирана дейността по наблюдение над лица, за които са получени данни, че употребяват наркотични вещества или техни аналози и управляват моторни превозни средства.

Дейност на Министерство на вътрешните работи

През 2024 г. сектор „Наркотици“ при Главна дирекция „Национална полиция“ и структурните звена на СДВР и ОДМВР са получени 6297 оперативни сигнала, реализирали общо 6106 специализирани полицейски операции на територията на страната, като са задържани общо 11 178 лица за престъпления, свързани с наркотични вещества. Проверени и профилактирани са 22 391 наркосборища, питейни и увеселителни заведения. 14 385 лица са проверени и профилактирани в райони на учебни заведения и детски градини. Проверени са 4141 училищни райони.

Таблица 8-1

РЕГИСТРИРАНИ И РАЗКРИТИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ ОТ СЛУЖБИТЕ НА МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ ПРЕЗ 2024 Г.

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	по чл. 242, ал. 2-3	по чл. 354а	по чл. 354б	по чл. 354в	общо
Регистрирани престъпления (общо)	14	6361	11	332	6718
от тях:					
с неизвестен извършител	12	3702	11	286	4011
на обществени места	3	3971	5	34	4013
в областен център/град	5	5504	9	112	5630
в село	3	609	1	98	711
извън населено място	0	157	1	85	243
Разкрити престъпления (общо)	7	5482	7	205	5701
от тях:					
на обществени места	3	2777	4	20	2804
в областен център/град	3	3907	6	78	3994
в село	2	434	0	63	499
извън населено място	0	105	0	21	126
извършени от:					
жени	1	594	0	25	620
българи	7	5504	7	205	5723
чужденци	2	69	0	8	79
малолетни (под 14 г.)	0	16	0	0	16
непълнолетни (14-17 г.)	0	557	2	1	560
18-30 години	3	2326	3	37	2369
31-40 години	3	1809	1	88	1901
над 40 години	2	867	1	91	961
безработни	0	1454	1	50	1505
не учат и не работят	0	12	0	1	13
учащи	1	282	1	6	290
неграмотни	3	1841	2	68	1914
с начално образование	0	158	0	8	166
с основно образование	2	353	0	10	365
със средно образование	0	622	0	49	671
с висше образование	0	42	0	8	50
лица с минали осъждания	2	2326	1	78	2407
лица в нетрезво състояние	0	35	0	2	37
лица в наркотична възбуда	0	725	2	6	733
индивидуално	6	5310	7	181	5504
в съучастие	1	172	0	24	197
Разкрити престъпления по регистрираните през 2024 г.	7	4515	6	169	4697
от тях: с неизвестен извършител	6	2415	6	132	2559

Източник: Министерство на вътрешните работи

Според данните от полицейската статистика през 2024 г. общо **регистрираните престъпления**, свързани с наркотични вещества (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК) са 6718. От тях с неизвестен извършител са 4011. 4697 от регистрираните през 2024 г. престъпления са разкрити, т.е. разкриваемостта е 69,9%. От тях 2559 са с неизвестен извършител (или 54,5% спрямо разкритите през 2024 г. престъпления). (виж Таблица 8-1)

На обществени места са регистрирани 4013 престъпления, свързани с наркотици, а са разкрити 2804. В областен център/град са регистрирани 4013 престъпления, а са разкрити 3994. В село регистрираните престъпления са 711, а разкритите – 499.

Общият брой **разкрити престъпления**, свързани с наркотици (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК) през 2024 г. е 5701. От тях извършени от жени са 620 (10,9%), 79 от чужденци (1,4%), 576 от малолетни и непълнолетни (10,1%), 197 в съучастие (3,5%). Установените извършители на престъпления през годината са 5272. От тях 524 са жени (10,7%), а 78 – чужденци (1,5%), 513 – от малолетни и непълнолетни (9,7%).

Дейност на органите на съдебната власт

Данни от Национална следствена служба

През 2024 г. в Национална следствена служба и в окръжните следствени отдели са образувани общо 97 следствени дела за престъпления, свързани с наркотици. За контрабанда на наркотични вещества и прекурсори образуваните следствени дела са 14, а за производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози с цел разпространение – 83.

Таблица 8-2

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ ПО СЛЕДСТВЕНИ ДЕЛА И РАЗСЛЕДВАНИ ЛИЦА В НАЦИОНАЛНА СЛЕДСТВЕНА СЛУЖБА И ОКРЪЖНИ СЛЕДСТВЕНИ ОТДЕЛИ ПРЕЗ 2024 Г.

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Следствени дела	Престъпления по следствени дела	Разследвани лица
чл. 242 (общо)	14	15	9
чл. 242, ал. 2	9	10	8
чл. 242, ал. 3 (прекурсори)	2	2	0
чл. 242, ал. 4 (особено големи размери)	1	1	0
чл. 242, ал. 9 (подготовка за контрабанда)	2	2	1
чл. 354а-354в (общо)	83	98	72
чл. 354а, ал. 1	37	43	25
чл. 354а, ал. 2	12	16	16
чл. 354а, ал. 3	25	29	16
чл. 354а, ал. 5	3	4	2
чл. 354в, ал. 1	6	6	13

Източник: Национална следствена служба

Най-много следствени дела по чл. 242 се отчитат в следствения отдел в Софийска градска прокуратура (4) и следствения отдел в окръжна прокуратура Стара Загора (3). Най-много следствени дела по чл. 354а-354в има в следствения отдел в окръжна прокуратура Русе (23) и Софийска градска прокуратура (14).

Броят на регистрираните от Национална следствена служба престъпления, свързани с наркотици е 113. За контрабанда на наркотични вещества и прекурсори престъпленията са 15, а за производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози – 98. Отчетени са 6 престъпления по дела за контрабанда на високорискови наркотични вещества, с 5 разследвани лица.

Общият брой разследвани лица по приключилите с мнение за съд дела е 81. За контрабанда на наркотични вещества и прекурсори разследваните са 9, а за производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози – 72. (виж Таблица 8-2)

Данни от прокуратурата

Престъпленията, свързани с наркотични вещества са сред най-значимите от общо 8-те престъпления наблюдавани като дела от особен обществен интерес и традиционно се разследват приоритетно от прокуратурата. В голямата си част дейността ѝ е насочена към наблюдаване на случаи на придобиване, преработка, държане и разпространение на наркотични вещества.

Таблица 8-3

ДОСЪДЕБНИ ПРОИЗВОДСТВА И ПРОКУРОРСКИ АКТОВЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ ПРЕЗ 2024 Г.

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Наблюдавани производства от прокурор	Новообразувани досъдебни производства	Решени досъдебни производства	Прокурорски актове, внесени в съда
Общо	14784	10672	10913	4159
чл. 242 (общо)	273	124	116	38
чл. 242, ал. 2	242	118	101	30
чл. 242, ал. 3	6	1	2	0
чл. 242, ал. 4	23	5	10	8
чл. 242, ал. 9	2	0	3	0
чл. 354а (общо)	13928	10257	10452	4031
чл. 354а, ал. 1	1659	796	957	706
чл. 354а, ал. 2	147	27	149	157
чл. 354а, ал. 3	7153	5604	4504	1530
чл. 354а, ал. 4	3	1	1	0
чл. 354а, ал. 5	4966	3829	4841	1638
чл. 354б	19	10	11	2
чл. 354в (общо)	564	281	334	88
чл. 354в, ал. 1	546	272	318	75
чл. 354в, ал. 2	2	2	1	0
чл. 354в, ал. 5	16	7	15	13

Източник: Върховна касационна прокуратура

През 2024 г. наблюдаваните производства от прокурор за престъпления, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-4 и 9 от НК) са 14 784, а новообразуваните са 10 672. (виж Таблица 8-3)

Решени от прокурор са 10 913 досъдебни производства, което представлява 73,8% от наблюдаваните досъдебни производства. В съда са внесени 4159 прокурорски акта (обвинителни актове, предложения за решаване на делото със споразумение, предложение за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание), които съставляват 38,1% от решените дела, като са предадени 4369 лица по внесени в съда прокурорски актове. Делът на върнатите от съда спрямо внесените прокурорски актове остава постоянен през последните три години – 2,1%.⁴⁷

Осъдени и санкционирани са 4073 лица с влязъл в сила съдебен акт. За контрабанда на наркотични вещества и прекурсори осъдените и санкционирани лица са 43, а за производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози – 4030. Осъдените и санкционирани лица за престъпления в особено големи количества или в особено тежки случаи са 194. Оправданите лица с влязъл в сила съдебен акт са 45. (виж Таблица 8-4)

Таблица 8-4

**ОСЪДЕНИ, САНКЦИОНИРАНИ И ОПРАВДАНИ ЛИЦА
С ВЛЯЗЪЛ В СИЛА СЪДЕБЕН АКТ
ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ
ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Лица по внесените в съда прокурорски актове	Осъдени и санкционирани лица с влязъл в сила съдебен акт	Оправдани лица с влязъл в сила съдебен акт
Общо	4369	4073	45
чл. 242 (общо)	39	43	3
чл. 242, ал. 2	30	35	0
чл. 242, ал. 4	9	6	3
чл. 242, ал. 9	0	2	0
чл. 354а (общо)	4224	3936	37
чл. 354а, ал. 1	780	741	12
чл. 354а, ал. 2	231	194	4
чл. 354а, ал. 3	1560	1309	10
чл. 354а, ал. 5	1653	1692	11
чл. 354б	2	2	0
чл. 354в (общо)	104	92	5
чл. 354в, ал. 1	90	79	5
чл. 354в, ал. 3	0	3	0
чл. 354в, ал. 5	14	10	0

Източник: Върховна касационна прокуратура

⁴⁷ Източник: Доклад за прилагането на закона и дейността на прокуратурата и разследващите органи през 2024 г., 81.

Общо наложените наказания по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-4 и 9 от НК са 5375. Повечето наложени наказания са под формата на глоба (2710). Условно лишаване от свобода се наблюдава при 1510 лица. Ефективните присъди са 839, като 30 са за контрабанда на наркотични вещества и прекурсори, а 809 – за производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози. Ефективните присъди лишаване от свобода за престъпления в особено големи количества или в особено тежки случаи са 104. Пробация е наложена в 60 случая свързани с производство, преработка, придобиване или държане без надлежно разрешително на наркотични вещества, прекурсори или техни аналози, включително и с цел разпространение. (виж Таблица 8-5)

Таблица 8-5

**НАЛОЖЕНИ НАКАЗАНИЯ
ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Общо наложени наказания	Лишаване от свобода (ефективно)	Лишаване от свобода (условно)	Пробация	Глоба	Други
Общо	5375	839	1510	60	2710	256
чл. 242 (общо)	71	30	13	0	28	0
чл. 242, ал. 2	60	26	9	0	25	5
чл. 242, ал. 4	9	4	2	0	3	0
чл. 242, ал. 9	2	0	2	0	0	0
чл. 354а (общо)	5177	795	1436	53	2640	253
чл. 354а, ал. 1	1115	260	457	20	352	26
чл. 354а, ал. 2	313	104	88	0	114	7
чл. 354а, ал. 3	1865	411	799	19	526	110
чл. 354а, ал. 5	1884	20	92	14	1648	110
чл. 354б	3	0	2	0	0	1
чл. 354в (общо)	124	14	59	7	42	2
чл. 354в, ал. 1	107	11	59	2	33	2
чл. 354в, ал. 3	6	3	0	0	3	0
чл. 354в, ал. 5	11	0	0	5	6	0

Източник: Върховна касационна прокуратура

За престъпления по чл. 354а-354в от НК са наблюдавани 14 511 дела, от които 10 548 са новообразувани. Най-голям е броят на наблюдаваните дела по чл. 354а от НК, от които: за производство/преработка на наркотични вещества – 86; за придобиване, държане и съхраняване – 257; за разпространение – 1316; за голямо количество – 55; особено голямо количество – 23; с квалифициращ признак „на публично място“ – 58; по поръчка или в изпълнение на организирани престъпни групи – 11; за придобиване/държане (по ал. 3) – 7153; за маловажен случай – 4966.

Решени от прокурорите са общо 10 797 досъдебни производства (или 74,4% от наблюдаваните). В съда са внесени 4121 прокурорски акта срещу 4330 обвиняеми лица. С влязъл в сила съдебен акт са осъдени 4030 лица и са оправдани 42.

За престъпления по чл. 242, ал. 2-4 и 9 НК (митническа контрабанда на наркотици) са наблюдавани 273 дела, от които 124 са новообразувани. Решени от прокурорите са 116 досъдебни производства (или 42,5% от наблюдаваните). Внесените в съда прокурорски актове са 38 срещу 39 обвиняеми лица. С влязъл в сила съдебен акт са осъдени 43, а 3 лица са оправдани.

И през 2024 г. най-голям дял (38,9%) от новообразуваните досъдебни производства с предмет наркотични вещества и прекурсори е в района на **Софийска градска прокуратура (СГП)** – 4151. Наблюдаваните досъдебни производства са 5181, което представлява 35,0% от всички досъдебни производства с този предмет на разследване. Решени са 4033 досъдебни производства, което представлява 77,8% от наблюдаваните досъдебни производства. Предадените на съд лица са 540. Осъдени с влязъл в сила съдебен акт са 442. Оправдателна присъда е влязла в сила по отношение на 17 лица.

Освен за района на СГП, най-голям брой осъдени лица с влязъл в сила съдебен акт се наблюдава в района на окръжна прокуратура Пловдив – 545, ОП Стара Загора – 372, ОП Варна – 363, ОП Бургас – 278 лица.⁴⁸

Данни от Висш съдебен съвет

Информацията за дейността от първоинстанционните съдилища в страната показва, че през 2024 г. в окръжните, районните и военните съдилища са постъпили 3311 дела за престъпления свързани с наркотици (чл. 354а-354в от НК), в т.ч. 3274 новообразувани. Делата за разглеждане са 3834 дела, като над 2/3 (2726) от тях са за придобиване и държане на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 3, 4 и 5 НК), 1003 – за производство, пренасяне, изготвяне, търговия и др. на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 1 и 2 НК), 99 – за отглеждане на растения с цел производство на наркотични вещества (чл. 354в, ал. 1-3 НК), 4 – за склоняване към употреба на наркотични вещества (чл. 354б НК).

Общо свършените дела за престъпления, свързани с наркотици през 2024 г. са 3223, като над 2/3 от тях (2280) са за придобиване и държане на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 3, 4 и 5 НК), 871 – за производство, пренасяне, изготвяне, търговия и др. на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 1 и 2 НК), 67 – за отглеждане на растения с цел производство на наркотични вещества (чл. 354в, ал. 1 НК), 3 – за склоняване към употреба на наркотични вещества (чл. 354б НК).

391 дела са решени по същество с присъда, а 2832 дела са прекратени и свършени по споразумение. Свършените дела до 3 месеца са 2721, а обжалваните дела са 271. В края на годината в съдилищата са останали 611 несвършени дела.

Съдените лица за престъпления, свързани с наркотици през 2024 г. са 3411 (в т.ч. са оправдани 38 лица), като от тях 2314 са съдени за придобиване и държане на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 3, 4 и 5 НК), 1000 – за производство, пренасяне, изготвяне, търговия и др. на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 1 и 2 НК), 91 – за отглеждане на растения с цел производство на наркотични вещества (чл. 354в, ал. 1 НК), 4 – за склоняване към употреба на наркотични вещества (чл. 354б НК).

Общият брой на осъдените лица е 3140 (в т.ч. 49 непълнолетни лица), като от тях 2283 са осъдени за придобиване и държане на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 3, 4 и 5 НК), 883 – за производство, пренасяне, изготвяне, търговия и др. на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 1 и 2 НК), 68 – за отглеждане на растения с цел производство на наркотични вещества (чл. 354в, ал. 1 НК), 4 – за склоняване към употреба на наркотични вещества (чл. 354б НК).

⁴⁸ Източник: Доклад за прилагането на закона и дейността на прокуратурата и разследващите органи през 2024 г., 81-82.

Най-често е било налагано наказание лишаване от свобода до 3 години. Общо лишените от свобода по този вид наказание лица са 2090, като условни присъди са наложени на близо 2/3 от тях (1355). На 19 лица е наложено наказание лишаване от свобода от 3 до 10 години, а на 2 – лишаване от свобода над 10 до 30 години.

Одобрените от съда през 2024 г. споразумения за решаване на дела в досъдебното производство (по чл. 381-384 от Наказателно-процесуалния кодекс) са 2710, а лицата с наложено наказание са 2697. (виж Таблица 8-6)

Таблица 8-6

**СВЕДЕНИЯ ЗА ВОДЕНИТЕ ДЕЛА, СЪДЕНИТЕ И ОСЪДЕНИТЕ ЛИЦА
В ОКРЪЖНИТЕ, РАЙОННИТЕ И ВОЕННИТЕ
КАТО ПЪРВА ИНСТАНЦИЯ СЪДИЛИЩА ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

Престъпления, свързани с нарк. вещества (чл. 354а-354в от НК)	По чл. 354а, ал. 1 и 2	По чл. 354а, ал. 3, 4, 5	По чл. 354б и чл. 354в	Общо
СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА				
Останали несвършени дела в нач. на отчета	133	358	25	516
Постъпили дела - общо	870	2362	79	3311
в т.ч. новообразувани	865	2332	77	3274
Дела за разглеждане	1003	2726	105	3834
Общо свършени дела	871	2280	72	3223
Решени по същество с присъда	59	321	11	391
Прекратени - всичко	812	1959	61	2832
в т.ч. със споразумение по чл. 381-384	744	1908	58	2710
Свършени дела до 3 месеца	769	1896	56	2721
Обжалвани дела	108	152	11	271
Останали несвършени дела в края на отчета	132	446	33	611
СВЕДЕНИЯ ЗА СЪДЕНИ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА				
Съдени лица - общо	1000	2314	97	3411
в т.ч. оправдани	14	18	6	38
Осъдени лица - всичко	883	2283	74	3140
в т.ч. непълнолетни	19	30	0	49
Наложени наказания				
Лишаване от свобода до 3 г.				
Общо	846	1180	64	2090
Условно	515	788	52	1355
Лишаване от свобода над 3-10 г.	15	2	2	19
Лишаване от свобода над 10-30 г.	2	0	0	2
Доживотен затвор	0	0	0	0
Глоба	0	958	3	961
Пробация	0	24	5	29
Други наказания	20	19	0	39
Лица с наложено наказание по чл. 381-384	777	1858	62	2697

Източник: Висш съдебен съвет

Дела за престъпления, свързани с пренасянето на наркотични вещества и прекурсорите към тях (по чл. 242) се разглеждат в окръжните съдилища. Информацията за дейността им в страната показва, че през 2024 г. те са имали за разглеждане общо 46 дела, свързани с контрабанда на наркотични вещества, вкл. едно – за контрабанда на прекурсори или съоръжения и материали за производство на наркотични вещества (чл. 242, ал. 3 НК).

Общо свършените дела са 36, като 7 дела са решени по същество с присъда, а останалите са прекратени и свършени по споразумение. 9 дела са обжалвани и протестирани.

Общият брой осъдени лица е 41. Най-често е било налагано наказание лишаване от свобода от 3 до 10 години (17). Общо лишените от свобода до 3 години са 16 лица, като условни присъди са наложени на 9 от тях. На две лица е наложено наказание над 10 до 30 години лишаване от свобода. (виж Таблица 8-7)

Таблица 8-7

**СВЕДЕНИЯ ЗА ВОДЕНИТЕ ДЕЛА, СЪДЕНИТЕ И ОСЪДЕНИТЕ ЛИЦА
В ОКРЪЖНИТЕ СЪДИЛИЩА
ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА	По чл. 242, ал. 2	По чл. 242, ал. 3	По чл. 242 (общо)
Останали несвършени дела в началото на отчета	13	0	13
Постъпили дела - общо	32	1	33
Дела за разглеждане	45	1	46
Общо свършени дела	35	1	36
Решени по същество с присъда	6	1	7
Прекратени и свършени по споразумение	29	0	29
в т.ч. свършени по споразумение по чл.381-384	27	0	27
Свършени дела до 3 месеца	27	0	27
Останали несвършени дела в края на отчета	10	0	10
Обжалвани и протестирани дела	8	1	9
Влезли в сила присъди	32	0	32
в т. ч. оправдателни присъди	0	0	0
СВЕДЕНИЯ ЗА СЪДЕНИ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА			
Съдени лица - общо	40	1	41
в т.ч. оправдани	0	0	0
Осъдени лица - всичко	34	1	35
Наложени наказания			
Лишаване от свобода до 3 г.			
Общо	15	1	16
Условно	8	1	9
Лишаване от свобода над 3-10 г.	17	0	17
Лишаване от свобода над 10-30 г.	2	0	2
Доживотен затвор	0	0	0
Лица с наложено наказание по чл. 381-384 по НПК	22	0	22

Източник: Висш съдебен съвет

Одобренията от съда през 2024 г. споразумения за решаване на дела (по чл. 381-384 от Наказателно-процесуалния кодекс) са 27, а лицата с наложено наказание са 22.

Данни от Национален статистически институт

По данни от Национален статистически институт (НСИ) общо престъпленията, свързани с наркотици (по чл. 354а-354в от НК) за 2024 г. са 3315 (11,5% от всички регистрирани престъпления – 28935). От тях 1709 са свършени с ефективно осъждане, 1549 с условно осъждане, 52 са оправдателните присъди, 5 – с прекратяване.

През 2024 г. са регистрирани общо 3293 случая, завършили с осъждане, на престъпления, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК), което е 13,8% от общия брой престъпления, завършили с осъждане (23 831). В 272 (или 8,3%) от престъпленията, свързани с наркотици се наблюдава участието на жени. Осъдените лица за тези престъпления са 2846, което е 13,0% от общия брой осъдени лица (21 821). 242 (или 8,5%) от осъдените лица за престъпления, свързани с наркотици са жени.

Таблица 8-8

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ, ЗАВЪРШИЛИ С ОСЪЖДАНЕ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА ПРЕЗ 2024 Г. ПО ЧЛЕНОВЕ ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС И ПО ПОЛ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Престъпления			Осъдени лица		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	3293	3021	272	2846	2604	242
чл. 242 (общо)	35	32	3	34	32	2
чл. 242, ал. 2	35	32	3	34	32	2
чл. 242, ал. 3	0	0	0	0	0	0
чл. 354а (общо)	3091	2838	253	2702	2472	230
чл. 354а, ал. 1	693	632	61	641	573	68
чл. 354а, ал. 2	202	194	8	183	172	11
чл. 354а, ал. 3	1246	1144	102	1073	980	93
чл. 354а, ал. 5	950	868	82	805	747	58
чл. 354б	1	1	0	1	1	0
чл. 354в (общо)	166	150	16	109	99	10
чл. 354в, ал. 1	148	134	14	89	81	8
чл. 354в, ал. 3	8	8	0	12	12	0
чл. 354в, ал. 5	10	8	2	8	6	2

Източник: Национален статистически институт

През 2024 г. престъпленията, свързани с наркотици (по чл. 354а-354в от НК), завършили с осъждане са 3258. Най-разпространените престъпления са за придобиване или държане на високорискови наркотични вещества или техни аналози (по чл.354а, ал. 3, т. 1) – 1236; за производство и преработка на високорискови наркотични вещества или техни аналози с цел разпространение (чл. 354а, ал. 1) – 693; за маловажни случаи при придобиване или държане на наркотични вещества или техни аналози, както и при нарушаване на правилата, установени за производство,

придобиване, пазене, отчитане, отпускане, превозване или пренасяне на наркотични вещества (чл. 354а, ал. 5) – 950; за засяване или отглеждане на растения от опиев мак и кокаинов храст или растения от рода на конопа в нарушение на установените в Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите правила (чл. 354в, ал. 1) – 148; за наркотични вещества или техни аналози в големи размери (чл. 354а, ал. 2) – 202.

Осъдените лица за престъпления, свързани с наркотици (по чл. 354а-354в от НК) през 2024 г. са 2812, от тях осъдените жени са 240. На 1947 лица е наложено наказание лишаване от свобода, като най-често наказанието е от 6 месеца до 1 година (686). До 6 месеца лишаване от свобода са осъдени 609 лица, а от 1 до 3 години – 626 лица. Само на 26 лица е наложено наказание лишаване от свобода от 3 до 10 години. На 808 лица е наложена глоба, а на 48 – пробацяя.

Съотношението на осъдените лица към броя на престъпленията, свързани с наркотици е 86,4%.

През 2024 г. са регистрирани 35 случая на **контрабанда на наркотици и прекурсори (по чл. 242, ал. 2-3)**, като осъдените лица са 34 (от тях 2 са жени). (виж Таблица 8-8)

Най-често извършителите на престъпления, свързани с наркотици, завършили с осъждане са на възраст 30-39 години (1217) и 18-24 години (674). Подобно нещо се наблюдава и по отношение на осъдените лица.

През 2024 г. 78 престъпления, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК) са извършени от непълнолетни лица (на възраст 14-17 години). Осъдените непълнолетни са 74, като 9 са момичета. (виж Таблица 8-9)

Таблица 8-9

**ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ, ЗАВЪРШИЛИ С ОСЪЖДАНЕ
И ОСЪДЕНИ НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА (НА ВЪЗРАСТ 14-17 ГОДИНИ) ПРЕЗ 2024 Г.
ПО ЧЛЕНОВЕ ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС И
ПО ПОЛ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ**

(брой)

Класификация по Наказателния кодекс	Престъпления			Осъдени лица		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	78	71	7	74	65	9
чл.242 (общо)	0	0	0	0	0	0
чл.242, ал.2	0	0	0	0	0	0
чл.242, ал.3	0	0	0	0	0	0
чл.354а (общо)	76	69	7	73	64	9
чл.354а, ал.1	30	30	0	32	30	2
чл.354а, ал.2	0	0	0	0	0	0
чл.354а, ал.3	37	31	6	36	30	6
чл.354а, ал.5	9	8	1	5	4	1
чл.354б (общо)	1	1	0	1	1	0
чл.354в (общо)	1	1	0	1	1	0
чл.354в, ал.1	1	1	0	1	1	0

Източник: Национален статистически институт

Таблица 8-10

**МАЛОЛЕТНИ (8-13 ГОДИНИ) И НЕПЪЛНОЛЕТНИ (14-17 ГОДИНИ) ЛИЦА,
ИЗВЪРШИТЕЛИ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ
ПО СТАТИСТИЧЕСКИ РАЙОНИ И ОБЛАСТИ ПРЕЗ 2024 Г.**

(брой)

Статистически райони и области	Общо	в. т.ч. жени	8-13 години		14-17 години	
			всичко	в. т.ч. жени	всичко	в. т.ч. жени
Общо за страната	451	71	5	1	446	70
Северозападен район	19	1	1	0	18	1
Видин	-	-	-	-	-	-
Враца	7	-	-	-	7	-
Ловеч	7	-	1	-	6	-
Монтана	2	-	-	-	2	-
Плевен	3	1	-	-	3	1
Северен централен район	63	6	0	0	63	6
Велико Търново	52	6	-	-	52	6
Габрово	4	-	-	-	4	-
Разград	2	-	-	-	2	-
Русе	1	-	-	-	1	-
Силистра	4	-	-	-	4	-
Североизточен район	56	4	1	0	55	4
Варна	31	4	-	-	31	4
Добрич	20	-	1	-	19	-
Търговище	3	-	-	-	3	-
Шумен	2	-	-	-	2	-
Югоизточен район	78	5	1	0	77	5
Бургас	55	2	1	-	54	2
Сливен	4	-	-	-	4	-
Стара Загора	17	3	-	-	17	3
Ямбол	2	-	-	-	2	-
Югозападен район	167	44	2	1	165	43
Благоевград	18	3	1	1	17	2
Кюстендил	4	1	-	-	4	1
Перник	8	1	-	-	8	1
София	10	2	-	-	10	2
София-столица	127	37	1	-	126	37
Южен централен район	68	11	0	0	68	11
Кърджали	4	1	-	-	3	-
Пазарджик	10	4	-	-	12	1
Пловдив	26	11	-	-	32	-
Смолян	1	1	-	-	3	-
Хасково	20	3	-	-	18	10

Източник: Национален статистически институт

Броят на малолетните и непълнолетните лица, водени на отчет в детските педагогически стаи, извършители на престъпления през 2024 г. е 4835. По индикатора престъпления, свързани с наркотици, Национален статистически институт отчита проявите на 451 деца (или 9,3% от всички деца водени на отчет в ДПС, извършители на престъпления). Този тип престъпление е на трето място в структурата на

престъпленията, извършени от малолетни и непълнолетни след кражба (2538) и унищожаване и повреждане на имущество (553).

Най-голям брой извършители се отчита в Югозападен район (167), където само в София-столица лицата са 127. Най-малък е броят на малолетните и непълнолетните извършители в Северозападен район (19). (виж *Таблица 8-10*)

През 2024 г. броят на децата, преминали през детските педагогически стаи (ДПС) за извършени противообществени прояви е 5609, като при 547 деца това е станало заради употреба на психоактивни вещества.

Това деяние в структурата на противообществените прояви се нарежда след „бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип“ (1034), „прояви на насилие и агресия“ (913) и „повреждане на обществена и/или частна собственост“ (565), като се отнася за 9,75% от преминалите през ДПС деца.⁴⁹

Във връзка с **употреба на психоактивни вещества** от малолетни и непълнолетни лица са наложени 207 наказателни мерки по чл. 13, ал. 1 от Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗБППМН). От тях най-много са под формата на поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател (81). В 68 случая е наложено предупреждение, 23 са свързани със задължаване за участие в консултации, обучения и програми, а 20 – с поставяне под възпитателен надзор на родителите или лицата, които ги заместват за полагане на засилени грижи. Други наложени възпитателни мерки са предупреждаване за настаняване във възпитателно училище интернат (ВУИ) с изпитателен срок до 6 месеца (5), забрана на срещи и контакти с определени лица (4), задължаване за извършване на определена работа в полза на обществото (3), настаняване във възпитателно училище интернат (ВУИ) (2) и настаняване в социално-педагогически интернат (СПИ) (1).

Във връзка с **престъпления, свързани с наркотици**, извършени от малолетни и непълнолетни лица са наложени 256 наказателни мерки по чл.13, ал.1 от ЗБППМН. От тях 97 са поставяне под формата на предупреждение, а в 64 случая – поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател. Други наложени възпитателни мерки са поставяне под възпитателен надзор на родителите или на лицата, които ги заместват за полагане на засилени грижи (39), задължаване за участие в консултации, обучения и програми (32), задължаване за извършване на определена работа в полза на обществото (11), предупреждаване за настаняване във възпитателно интернат (ВУИ) с изпитателен срок до 6 месеца (7), забрана на срещи и контакти с определени лица (2), забрана за посещаване на определени места и заведения (1), забрана за напускане на настоящия адрес (1), настаняване в социално-педагогически интернат (СПИ) (1) и настаняване във възпитателно училище интернат (ВУИ) (1).

Тенденции по отношение на намаляване на предлагането на наркотици

Данни от Министерство на вътрешните работи

Данните от областните дирекции на МВР показват, че през последните години се наблюдава засилена активност на органите на вътрешните работи по отношение на намаляване на предлагането на наркотици.

През 2024 г. е отчетен най-големият брой регистрирани престъпления, свързани с наркотични вещества (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК) – 6718. Същото се отнася и за разкритите престъпления – общо 5701, само тези през текущата година – 4697. През 2021 г. се отчита най-високият относителен дял на разкритите спрямо

⁴⁹ Противообществени прояви на малолетни и непълнолетни лица през 2024 г., Национален статистически институт, 2025.

регистрираните престъпления, макар и броят на разкритите престъпления да е по-малък спрямо последните две години. (виж Таблица 8-11)

Таблица 8-11

РЕГИСТРИРАНИ И РАЗКРИТИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ ОТ СЛУЖБИТЕ НА МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ (2020 – 2024 г.)

(брой)

	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Регистрирани престъпления (общо)	4904	4904	5349	5683	6718
от тях:					
с неизвестен извършител	2846	2933	3249	3518	4011
на обществени места	2630	2565	2867	3176	4013
в областен център/град	3843	3993	4383	4765	5630
село	652	533	606	596	711
извън населено място	252	246	240	233	243
Разкрити престъпления (общо)	4598	4887	4739	5116	5701
от тях:					
на обществени места	3670	2052	2217	4765	2804
в областен център/град	1316	3252	3417	1640	3994
село	475	387	428	469	499
извън населено място	161	137	153	163	126
извършени от:					
жени	443	512	476	555	620
българи	4625	4485	4760	5137	5723
чужденци	57	52	93	100	79
малолетни (под 14 г.)	5	11	11	15	16
непълнолетни (14-17 г.)	475	453	490	529	560
18-30 години	2434	2474	2195	2251	2369
31-40 години	1269	1480	1523	1633	1901
над 40 години	531	587	640	802	961
безработни	1101	1181	1152	1264	1505
не учат и не работят	11	16	11	15	13
учащи	262	254	277	315	290
неграмотни	1867	1942	1687	1713	1914
с начално образование	122	129	95	129	166
с основно образование	235	241	310	333	365
със средно образование	409	471	547	580	671
с висше образование	41	28	35	60	50
лица с минали осъждания	1860	2009	1909	2096	2407
лица в нетрезво състояние	27	26	32	33	37
лица в наркотична възбуда	566	572	591	628	733
индивидуално	4376	4671	4513	4908	5504
в съучастие	222	216	226	208	197
Разкрити престъпления по регистрираните през текущата година	3660	3837	4050	4533	4697
от тях: с неизвестен извършител	1873	2057	2238	2606	2559

Източник: Министерство на вътрешните работи

През 2024 г. се отчита най-големият брой престъпления, извършени от жени (620). През последните години се наблюдава по-малък брой на извършените от

непълнолетни престъпления спрямо тези през 2018 и 2019 г. (съответно 684 и 670), но в същото време се увеличават извършените престъпления от лица над 30 години.

Характерно за профила на извършителите на престъпления, свързани с наркотици е, че в голямата си част те са безработни, неграмотни и с минали осъждания. Повечето престъпления се извършват индивидуално и само 3-5% в съучастие.

Малка част от разкритите престъпления се извършват от лица в нетрезво състояние (под 1%), докато значително по-голяма част се дължи на лица в наркотична възбуда (11-14%).

Данни от прокуратурата

През 2024 г. се отчита най-високото ниво в абсолютен брой на индикаторите по досъдебните производства от прокуратурата на Република България във връзка с престъпления, свързани с наркотици и прекурсори. (виж Таблица 8-12)

През 2024 г. броят на наблюдаваните, новообразуваните и решените производства е над 2-3 пъти по-голям в сравнение с 2012 г. Близо двойно е увеличението при броя на прокурорските актове внесени в съда и на предадените на съд и осъдените лица с влязъл в сила съдебен акт.

През 2014 и 2016 г. е отчетен най-големият брой на оправданите лица с влязъл в сила съдебен акт (58).

Таблица 8-12

ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРОКУРАТУРАТА И СЪДА ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ И ПРЕКУРСОРИ (2018 – 2024 г.)

(брой)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Наблюдавани ДП	12123	13079	12223	11792	11301	12679	14784
Новообразувани ДП	8728	8715	7587	7239	7861	8776	10672
Решени ДП	8605	9240	8686	9170	8456	9598	10913
Прокурорски актове внесени в съда	3009	3415	3558	4024	3468	4035	4159
Лица по внесените в съда прокурорски актове	3229	3651	3788	4292	3674	4278	4369
Осъдени лица с влязъл в сила съдебен акт	2911	3324	3344	3904	3426	4041	4073
Оправдани лица с влязъл в сила съдебен акт	37	38	31	48	50	32	45

Източник: Върховна касационна прокуратура

Данни от Висш съдебен съвет

Информацията за дейността от първоинстанционните съдилища в страната показва, че през последните години в окръжните, районните и военните съдилища се наблюдава увеличение на броя на постъпилите дела, делата за разглеждане и свършените дела за престъпления, свързани с наркотици (по чл.354а-354в), като през последните две години е отчетено най-високото равнище по голяма част от тези показатели досега – около 2 пъти по-високо, отколкото през 2011 г. (виж Таблица 8-13)

**СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА И СЪДЕНИ ЛИЦА НА ПЪРВА ИНСТАНЦИЯ В СЪДИЛИЩАТА
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2020 – 2024 г.)**

(брой)

Престъпления, свързани с нарк. вещества (чл. 354, 354а, 354б, 354в от НК)	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА					
Останали несвършени дела в нач. на отчета	415	563	623	518	516
Постъпили дела - общо	2799	3251	2749	3256	3311
в т.ч. новообразувани	2740	2295	2731	3203	3274
Дела за разглеждане	3214	3814	3372	3774	3834
Общо свършени дела	2654	3185	2808	3237	3223
Решени по същество с присъда	435	490	415	421	391
Прекратени - всичко	2219	2695	2393	2816	2832
в т.ч. със споразумение по чл.381-384	2127	2406	2280	2699	2710
Свършени дела до 3 месеца	2209	2658	2242	2738	2721
Обжалвани дела	227	240	249	246	271
Останали несвършени дела в края на отчета	560	629	564	537	611
СВЕДЕНИЯ ЗА СЪДЕНИ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА					
Съдени лица - общо	2897	3369	2931	3403	3411
в т.ч. оправдани	41	50	43	28	38
Осъдени лица - всичко	2638	3052	2706	3225	3140
в т.ч. непълнолетни	26	37	86	49	49
Наложени наказания					
Лишаване от свобода до 3 г.					
Общо	1886	2166	1883	2116	2090
Условно	1248	1492	1232	1340	1355
Лишаване от свобода над 3-10 г.	39	50	36	76	19
Лишаване от свобода над 10-30 г.	1	0	0	27	2
Доживотен затвор	1	0	63	1	0
Глоба	623	752	651	927	961
Пробация	40	32	33	34	29
Други наказания	48	52	40	44	39
Лица с наложено наказание по чл. 381-384	2065	2502	2187	2619	2697

Източник: Висш съдебен съвет

През последните 5 години обжалваните дела са между 227 и 271, като прекратените дела са се увеличили с около 28%. През 2023 г. броят на свършените дела до 3 месеца за престъпления, свързани с наркотици е най-големият досега – близо 7 пъти по-голям, отколкото преди 15 години. Броят на съдените и осъдените лица за престъпления, свързани с наркотици през последните две години е също най-големият досега.

Най-често налаганото наказание е лишаване от свобода до 3 години, като за близо 2/3 от случаите се касае за условни присъди. От останалите наказания най-често се налагат глоби за престъпления, свързани с наркотици, като през 2024 г. броят е около 3 пъти по-голям, отколкото пред 10-15 години.

През 2023 г. е отчетен най-големият брой досега на наложено наказание лишаване от свобода над 3 до 30 години (103).

Прави впечатление, че през 2022 г. са наложени 63 наказания доживотен затвор без право на замяна. През последните 10 години само още два пъти (през 2020 и 2023 г.) се е случвало да бъде наложено наказание доживотен затвор за престъпления, свързани с наркотици.

Таблица 8-14

СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА И СЪДЕНИ ЛИЦА В ОКРЪЖНИТЕ СЪДИЛИЩА ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ТРАФИК НА НАРКОТИЦИ (2020 – 2024 г.)

(брой)

Престъпления, свързани с пренасяне на наркотични вещества и прекурсори (чл. 242, ал. 2-3)	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
СВЕДЕНИЯ ЗА ДЕЛА					
Останали несвършени дела в началото на отчета	8	7	6	9	13
Постъпили дела - общо	17	28	42	42	33
Дела за разглеждане	25	35	48	51	46
Общо свършени дела	18	29	40	38	36
Решени по същество с присъда	3	5	1	7	7
Прекратени и свършени по споразумение	15	24	39	31	29
в т.ч. свършени по споразумение по чл.381-384	14	20	35	23	27
Свършени дела до 3 месеца	13	25	33	31	27
Останали несвършени дела в края на отчета	7	6	8	13	10
Обжалвани и протестираны дела	3	6	4	11	9
Влезли в сила присъди	16	23	40	33	32
в т. ч. оправдателни присъди	0	0	0	0	0
СВЕДЕНИЯ ЗА СЪДЕНИ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА					
Съдени лица - общо	36	36	47	48	41
в т.ч. оправдани	0	0	0	0	0
Осъдени лица - всичко	21	34	41	35	35
в т.ч. непълнолетни	0	0	2	0	0
Наложени наказания					
Лишаване от свобода до 3 г.					
Общо	17	22	32	26	16
Условно	9	13	23	14	9
Лишаване от свобода над 3-10 г.	4	12	5	8	17
Лишаване от свобода над 10-30 г.	0	0	0	0	2
Доживотен затвор без право на замяна	0	0	4	1	0
Други наказания	0	0	0	0	0
Лица с наложено наказание по чл. 381-384 по НПК	17	24	34	21	22

Източник: Висш съдебен съвет

През 2014 г. е най-високото равнище по отношение на по-голяма част от показателите за делата за престъпления, свързани с пренасянето на наркотични вещества и прекурсорите към тях (по чл. 242, ал. 2-3) – постъпили дела, дела за разглеждане, общо свършени дела, прекратени и свършени по споразумение дела, свършени дела до 3 месеца. През 2022 г. се отчита най-високото равнище на влезли в сила присъди (40), като през тази година по повечето показатели се наблюдават най-високи равнища за последните 8 години, с изключение на делата за разглеждане, които са 51 през 2023 г..

През 2020 г. се отчита най-ниското равнище по повечето показатели за последните 10 години, като постъпилите дела са едва 17, а общо свършените дела – само 18. (виж Таблица 8-14)

По отношение на съдените и осъдените лица, както и наложените наказания за престъпления, свързани с пренасянето на наркотични вещества и прекурсорите към тях отново най-високо е равнището през 2014 г., като единствено при наложено наказание лишаване от свобода над 3-10 години най-много случаи (17) има през 2024 г. Лишаване от свобода над 10 години се отчита при единични случаи, като по-често се е случвало в периода 2010 – 2015 г. (с 2-3 случая годишно).

Данни от Национален статистически институт

По данни на Национален статистически институт през 2023 г. са регистрирани най-много случаи, завършили с осъждане, на престъпления, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори (по чл. 354а-354в и чл. 242, ал. 2-3 от НК). През 1990 г. са регистрирани само 6 престъпления от този вид, през 2007 г. те са 1038, а през 2023 г. – 3377. (виж Таблица 8-15)

Таблица 8-15

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ, ЗАВЪРШИЛИ С ОСЪЖДАНЕ И ОСЪДЕНИ ЛИЦА ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ (2018 – 2024 г.)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общо престъпления	25165	24962	23640	25988	26088	25169	23831
Престъпления (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК)	2382	2865	2795	3326	2979	3377	3293
% от всички престъпления	9,5	11,5	11,8	12,8	11,4	13,4	13,8
Общо осъдени лица	23973	23389	21889	24121	24047	23037	21821
Осъдени лица (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК)	1989	2376	2347	2788	2459	2908	2846
% от всички осъдени лица	8,3	10,2	10,7	11,6	10,2	12,6	13,0

Източник: Национален статистически институт

През 2024 г. се отчита и най-висок относителен дял на престъпленията, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори спрямо всички регистрирани престъпления – 13,8%, или 2,5 пъти увеличение спрямо 2014 г. и близо 5 пъти увеличение спрямо 2004 г.

Тенденция на увеличение се наблюдава и по отношение на осъдените лица за престъпления, свързани с наркотици. През 1990 г. са осъдени 3 лица, през 2007 г. – 1101 лица, а през 2024 г. – 2846 лица. През 2024 г. се отчита най-висок относителен дял на осъдените лица за престъпления, свързани с наркотици и контрабанда на наркотични вещества и прекурсори спрямо всички осъдени лица – 13,0%, или увеличение с 10,5 процентни пункта спрямо 2004 г. и с 8,7 процентни пункта спрямо 2014 г.

Таблица 8-16

**ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ, ЗАВЪРШИЛИ С ОСЪЖДАНЕ
ПО ПОЛ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ
(2018 – 2024 г.)**

(брой)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Престъпления (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК)	2382	2865	2795	3326	2979	3377	3293
Извършени от							
Мъже	2215	2684	2600	3079	2748	3116	3021
Жени	167	181	195	247	231	261	272

Източник: Национален статистически институт

В периода 2014 – 2024 г. броят на престъпленията, свързани с наркотици, завършили с осъждане (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК), извършени от мъже се е увеличил над 2 пъти, докато престъпленията, извършени от жени са се увеличили над 2,7 пъти. През 2023 г. се отчита най-голям брой престъпления, извършени от мъже (3116), докато през 2024 г. – от жени (272). (виж Таблица 8-16)

Таблица 8-17

**ОСЪДЕНИ ЛИЦА ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ
ПО ПОЛ НА ОСЪДЕНИТЕ
(2018 – 2024 г.)**

(брой)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Осъдени лица (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК)	1989	2376	2347	2788	2459	2908	2846
Мъже	1830	2221	2162	2562	2256	2667	2604
Жени	159	155	185	226	203	241	242

Източник: Национален статистически институт

В периода 2014 – 2024 г. броят на осъдените мъже за престъпления, свързани с наркотици (по чл. 354а-354в, чл. 242, ал. 2-3 от НК) се е увеличил близо 2 пъти, докато осъдените жени за тези престъпления са се увеличили над 2,6 пъти. През 2023 г. се отчита най-голям брой осъдени мъже (2667), докато през 2024 г. – най-голям брой осъдени жени (242). (виж Таблица 8-17)

В периода 2011 – 2016 г. броят на децата преминали през детски педагогически стаи (ДПС) за извършени от тях противообществени прояви намаляваше. В периода 2020 – 2022 г. отново се наблюдава подобна тенденция, вероятно заради пандемията от COVID-19. През 2024 г. намалението на преминалите през детски педагогически стаи деца е с 15,5% спрямо предишната година. (виж Таблица 8-18)

В периода 2009 – 2015 г. се отчита тенденция на увеличаване на децата преминали през ДПС за употреба на психоактивни вещества. През 2016 г. тя беше преустановена, но през следващите години отново беше подновена, като през 2019 г. достигна най-високото си ново за последните 15 години (643). През 2020 г., вероятно и заради пандемията от COVID-19, се наблюдаваше почти двойно намаление по този показател спрямо предишната година – 343 деца, преминали през ДПС, заради употреба на психоактивни вещества, най-ниското ниво за последните 10 години. През последните две години броят на регистрираните деца с употреба на психоактивни вещества е на нивото от 2018 г. От друга страна, през 2024 г. е отчетен най-високият относителен дял на преминалите през детски педагогически стаи деца заради употреба на психоактивни вещества за последните 10 години.

Таблица 8-18

МАЛОЛЕТНИ И НЕПЪЛНОЛЕТНИ ЛИЦА, ИЗВЪРШИТЕЛИ НА ПРОТИВООБЩЕСТВЕНИ ПРОЯВИ И ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ (2016 – 2024 г.)

Година	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Деца, преминали през ДПС за извършените от тях противообществени прояви									
общо за страната	5754	6784	6866	6700	5289	5390	5002	6635	5609
в това число:									
Употреба на психоактивни вещества	480	518	549	643	343	440	404	544	547
% от всички деца, преминали през ДПС	8,3	7,6	8,0	9,6	6,5	8,2	8,1	8,2	9,8
Деца, извършители на престъпления									
общо за страната	4980	4971	4857	4943	4417	4329	4388	4642	4835
в това число:									
Престъпления, свързани с наркотици	407	421	475	451	354	335	402	412	451
% от всички деца, извършители на престъпления	8,2	8,5	9,8	9,1	8,0	7,7	9,2	8,9	9,3

Източник: Национален статистически институт

В същото време децата, регистрирани като извършители на престъпления, свързани с наркотици се увеличаваха постоянно през последните години, като през 2018 г. достигнаха 475, над 2,5 пъти повече в сравнение с 2009 г. Това се дължи и на все по-големия дял на момичетата, извършители на престъпления – от 16,7% през 2009 г. на 20,6% през 2023 г.

Важно е да се отбележи и същественото увеличение на относителния дял на децата, извършители на престъпления, свързани с наркотици спрямо всички деца, извършители на престъпления – от 2,9% през 2009 г. до 9,8% през 2018 г. През 2024 г. делът по този показател е 9,3%.

9. Пазари на наркотици

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Особености на пазара на наркотици в България.
- Модели на трафик в страната и извън нея.
- Изземвания на наркотични вещества и прекурсори.
- Изземвания на нови психоактивни вещества.
- Цена на наркотиците.
- Чистота на наркотиците.

Особености на пазара на наркотици в България⁵⁰

Българският пазар на наркотици се характеризира с относителна стабилност, като в страната се предлагат почти всички традиционни наркотични вещества. Тяхното разпространение и потребление е в пряка връзка с търсенето. Канабисът е с най-висок пазарен дял и с най-голяма динамика при търговията, следван от метамфетамин, амфетамин, кокаина и хероина.

Производството на наркотични вещества и отглеждането на канабис в България са в корелация с нуждите на вътрешния нелегален пазар. Разпространяваните хероин и кокаин са изцяло основани на трафик, докато предлаганите канабис, метамфетамин и амфетамин са предимно местно производство.

Промените на пазара на наркотици са резултат до голяма степен от глобализацията и новите технологии, иновациите при методите за производство и трафик на наркотици, създаването на нови маршрути за трафик, ръста на онлайн пазарите, както и моделите на съчетана употреба на няколко вида наркотици.

На българска територия марихуаната остава с най-висок пазарен дял. През годините се превръща в най-утвърден, търсен и предлаган, лесно достъпен и употребяван наркотик сред всички възрастови групи. Параметрите на разпространението му запазват устойчивост, като то се извършва както под контрола на организираната престъпност, така и чрез отделни лица (приятелска търговия). Отглеждането на канабис традиционно се осъществява по два начина – на открито и в оборудвани закрити помещения.

При първия метод от значение са благоприятните климатични условия в Югозападна България (Петричко-Санданския регион), като на национално равнище там е концентрирано **отглеждането на канабис на открито**. Годишната реколта е само една, канабисът е по-нискокачествен (с по-ниско съдържание на активното вещество – тетрахидроканабинол). Нова тенденция при отглеждането на наркокултурата на открито е чрез използване на хибридни семена, които дават много високи добиви за по-кратък период на отглеждане (3 месеца).

⁵⁰ Източник: Министерство на вътрешните работи.

Нивото на участие на организираната престъпност е различно в зависимост от обема на производство. През 2024 г. на територията на община Сандански са разкрити 7 ниви от общо 11 разкрити за страната.

При втория метод на **отглеждане на канабис в закрити помещения** (indoors), организираната престъпност взема пряко участие. Този модел на отглеждане устойчиво нараства през последните години, като се отглеждат хибридни сортове канабис с високо съдържание на тетрахидроканабинол. Канабисът е по-качествен, по-търсен и по-конкурентен, като се наблюдава тенденция част от готовата продукция да се изнася за Турция (поради по-високата му цена там). Предимствата на този начин са следните: могат да се реализират 3-4 реколти през годината; избягват се аномалиите във външните природни условия (порои, суша и др.) и кражбите, които са все по-често явление; качеството на реколтата е много по-добро и съответно цената, на която се търгува, е по-висока; обособените за отглеждане помещения много по-трудно се разкриват и др. В хода на работа по противодействие на организирани престъпни групи и самостоятелни лица, занимаващи се с отглеждане и разпространение на канабис, са разкрити различни методи за отглеждане: в палатки в домашни условия; във вкопани в земята и гардероби тайници; високотехнологично оборудвани сгради със завършен пълен цикъл на производство (растеж, сушене, обезлистяване и разпределение в пакети и дози).

Отглеждането на закрито често се осъществява в малки помещения на апартаменти и къщи, което не предполага голям капацитет на производство. Все по-голяма популярност намира отглеждането на канабис в стопански и индустриални постройки и помещения, което води до по-големи добиви. Постъпващите данни сочат, че отглеждането на канабис на открито става все по-нерентабилно, поради нарасналата популярност на отглеждане на сортове в закрити условия, които се характеризират с значително по-високо качество.

Утвърждава се тенденцията лица, притежаващи лиценз за отглеждане на индустриален коноп да го култивират за незаконни цели. След като бъдат събрани, съцветията от законно отглежданите канабисови растения се обработват с тетрахидроканабинол и други синтетични вещества, т.нар. напръскан канабис. При този метод ефектът е съпоставим с този при употреба на сортове канабис с висок процент активно вещество. Този вид наркотично вещество се трафикира основно за Турция. Предвид по-ниската му цена на пазара в сравнение с марихуаната може да се предположи, че и занапред ще продължи да се разпространява.

През 2024 г. на територията на страната са разкрити 17 оранжерии и 7 помещения от закрит тип за отглеждане на канабис. В поземлени имоти са установени 13 оранжерии от закрит тип, под една от които е установено подземно укритие тип „бункер“. Намерени и иззети от поземлените имоти и оранжериите са 4382 растения и 14 бидона, съдържащи 251,320 кг суха тревиста маса.

В административна сграда, находяща се в гр. София е открито помещение, приспособено във високотехнологична оранжерия за отглеждане на канабис в работен режим. Установен е и склад с още 5 помещения за сушене на готовата продукция и отделяне на съцветията. Намерени и иззети са 2130 стръка канабис (в различни стадии на растеж и зрялост), 0,192 кг марихуана, оборудване, необходимо за сушенето и отглеждането им (вентилатори, сушилки, въздуховоди, климатични инсталации, лампи, машина за отделяне на листата, термометри, дросели с кабели и др.)

В гр. Тервел, в хале на бивш кравекомплекс, са открити 3 помещения, от които две, оборудвани като високотехнологични оранжерии за отглеждане на канабис и едно, пригодено за сушилня на растенията. Намерени и иззети са 102 растения канабис в различен стадий на развитие и около 2 кг суха марихуана. При допълнителни действия по разследването в къща в с. Владимирова, общ. Добрич, е открито и иззето оборудване, предназначено за отглеждане на марихуана в затворени помещения – въздухопроводи, вентилационни кутии с мотори, филтри, лампи и др.

В гр. Нова Загора, обл. Сливен е открита високотехнологична оранжерия за отглеждане на канабис. Намерени и иззети са 350 стръка канабис.

В гр. Варна е установена високотехнологична лаборатория с инсталация за извличане на канабиноиди и производство на ТНС (делта-8 тетраhydroканабинол), предназначено за създаване на течности за „вейп“.

На национално ниво след канабиса най-разпространена е употребата на **метамфетамини и амфетамини**. В страната се произвеждат ограничени количества синтетични наркотични вещества – амфетамин и метамфетамин (т.нар. пико). Пазарът им е балансиран и се базира основно на местното производство, което ще се запазва относително устойчиво във времето. Дистрибуцията им се извършва паралелно с разпространението на канабис и следва подобен модел. Синтетичните наркотици се произвеждат в нискобюджетни нелегални лаборатории от „кухненски“ тип. В „мини“ лаборатории за производство на метамфетамин се използват самоделно сглобени инсталации. Характерното за тях е, че са мобилни и се местят на различни места, като капацитетът на производство е от няколко грама до няколко килограма и се отчита повишаване на качеството. Лицата, занимаващи се с фактическото производство, в повечето случаи не са членове на престъпните групи, а са привлечени заради експертизата им. Готовата продукция е за лична употреба, за лица от близкото обкръжение, за местно предлагане чрез мрежи на производителите или се предоставя на групи за разпространение. За прекурсори се използват лекарствени вещества, съдържащи псевдоефедрин или чист ефедрин (в готов вид), внасяни от Турция. През последните години се наблюдава повишаване на качеството на предлагания метамфетамин.

Въпреки установения преди няколко години случай на производство на амфетамин и MDMA, по т.нар. „студен метод“ (използване на среда с температура от 20°C), продължава тенденцията за внос на амфетамин-база, синтезирана в Западна Европа. На територията на България се осъществяват основно последните етапи по „кристализация“, при които течната амфетамин-база се превръща в амфетамин сулфат (в прахообразно състояние) и така се предлага на вътрешния пазар. Самата амфетамин-база се внася основно от Нидерландия, където цената и е значително по-ниска.

През 2024 г. в гр. Сливен е установена изградена лаборатория за производство на метамфетамин. В същата са намерени и иззети съдове, съоръжения, материали и прекурсори за производство на метамфетамин.

Пазарът на **кокаин** е с нисък дял в страната, поради високата му цена. Това го прави достъпен основно за по-платежоспособни клиенти. При потреблението му се наблюдава цикличност и сезонност – увеличава се в края на седмицата (за партита от различен характер), по време на празници и през съответния сезон в популярните летни и зимни курорти. С наличието на повече туристи през туристическите сезони се наблюдава съответно и ръст на търговията с кокаин на национално ниво.

При разпространението и потреблението на **хероин**, през последните години се запазва непроменен тренда на устойчив спад. Намалената употреба се дължи от една страна на замяната му с легални лекарствени вещества, със същия въздействащ ефект, а от друга – ориентация на потребителите към други видове наркотични вещества. Всичко това води до пренасочване на много от дилърите на хероин към разпространение на други, по-търсени видове наркотици. От направен анализ за разпространението на този вид наркотик е изведено, че в схемата за разпространение на хероин участват предимно лица от ромския етнос в ромски квартали на по-големи градове в страната. Тези квартали са се обособили и като своеобразни хъбове за съхранение и последващо разпространение.

Новите синтетични опиоиди (фентанил, нитазени и др.) са със значително по-силно действие от хероина и традиционните синтетични аналози, като носят голям риск от фатални последици при употребата им. Европа не е толкова засегната от

разпространението на тези вещества както САЩ и Канада, но се наблюдава нарастване на използването им (основно на фентанил) в Естония, Швеция, Финландия и Германия. В световен мащаб през последните години се отчита повишаване на разпространението им, поради това че са силно пристрастяващи, а производството им е евтино. Особено опасна тенденция е смесването им с други видове наркотици, за което потребителите не са информирани. Това води до увеличаване на смъртните случаи от свръхдоза. В България е създадено специализирано звено за противодействие на тази заплаха, но предизвикателствата остават сериозни.

Новите психоактивни вещества (т.нар. „дизайнерски наркотици“) навлизат бавно на националния нелегален пазар и разпространението им все още не е под контрола на организираната престъпност. Снабдяването с тях се извършва чрез онлайн търговия или пратки с куриерски фирми основно от Китай или Индия. От дизайнерските наркотици с най-голям дял са т.нар. синтетични канабиноиди, които се разпространяват под формата на „чай за пушене“, „синтетичен“ канабис и др. Гъвкавата законодателна политика на Република България позволява новите психоактивни вещества да се включват в забранителните списъци към Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите (ЗКНВП) до няколко месеца след идентифицирането им или предложението за класифицирането им като наркотични вещества.

Силно безпокойство буди друга актуална тенденция, наблюдавана най-вече сред младите хора – употребата на райски газ за забавление, електронни цигари (вейпове) и никотинови торбички (наричани паучове), като алтернатива на алкохола и цигарите. В глобален план **употребата на вейпове** набира активност сред младото население, включително и сред тези, които не са пушили – рекламират се като по-малко вреден заместител на тютюнопушенето (не всички съдържат никотин). Нарастваща е и популярността на вейповете, съдържащи хексахидроканабинол (ННС), който е алтернатива на марихуаната и основното активно вещество в нея – тетрахидроканабинол (ТНС). Въпреки че проучванията върху дългосрочните му ефекти са ограничени, те крият сериозни рискове за организма на подрастващите.

Обезпокоително е появата на пазара на различни продукти, съдържащи хексахидроканабинол (ННС) под формата на хранителни продукти (кекчета, бисквити, желирани бонбони, олио, соли, мед и др.). Използват се редица маркетингови похвати за привличане на клиенти, а вероятно и за разширяване на таргет групата сред подрастващите (специфични опаковки, ярки цветове, вкус и аромат).

За нарастващата популярност при разпространението на вейпове с ННС и неговите аналози сред всички възрастови групи допринасят фактори, които са главно комбинация от маркетингови стратегии, социални влияния и регулаторни пропуски.

Основните начини за доставка на подобни продукти са куриерски пратки и разпространение чрез различни интернет приложения. Лицата, които извършват подобен тип престъпления, закупуват отделни течности за вейпове от сайтове в Западна Европа и след това в домашни условия приготвят продукта.

Разпространение на ядливите продукти, особено желираните бонбони, близалки и др. може да се превърне в сериозно предизвикателство за общественото здраве, тъй като тези продукти са по-лесно достъпни и атрактивни, поради което могат да привлекат нови, вероятно по-млади, потребители, които иначе не биха употребявали незаконен канабис.

В средносрочна и дългосрочна перспектива престъпната дейност, свързана с наркотичните вещества, ще запази устойчивост и стабилност, предвид големия брой потребители в световен мащаб. В структурата на националния наркопазар и моделите на употреба не се очакват съществени промени. Изменения могат да произтекат от глобалните тенденции в търговията с наркотици, от динамичната поява на новите психоактивни субстанции, както и свободния достъп до онлайн пазарите. Очаква се да

продължи нарастването на куриерските пратки и услуги, както и онлайн търговията, основно в Darknet.

Предприетите от талибаните през 2022 г. мерки за ограничаване добива на опиумен мак доведе до повишаване на цената му, но все още не се усеща осезаем недостиг на хероин, вероятно поради значителните количества от наркотика, държани в резерв от престъпните групи. Намаляване на доставките на хероин за европейския пазар в бъдеще вероятно ще насочи наркозависимите към синтетичните варианти – фентанил, нитазени и техните аналози, които са по-смъртоносни и опасни.

Предвид широкото търсене на канабис и амфетамин се прогнозира, че в перспектива тяхното производство ще запази стабилни характеристики и успоредно с това ще бъде балансирано с потребностите на националния нелегален пазар. Ще продължи тенденцията готовата продукция да е насочена основно към престъпни групи за наркоразпространение.

И в бъдеще новите психоактивни вещества, придобити чрез свободния достъп до онлайн пазарите, ще продължат да имат отражение върху незаконния пазар на наркотици в страната. Въпреки гъвкавата законодателна политика на България и включването им в забранителните списъци към Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите, динамиката в появата на тези вещества ще продължи да изпреварва тяхното въвеждане в списъците. От този правен вакуум се възползват лицата, занимаващи се с тяхното производство, трафик и разпространение.

Модели на трафик в страната и извън нея⁵¹

Европа запазва положението си на значим пазар за наркотици, като трафикът започва от основните региони на производство на наркотични вещества – Южна Америка, Западна Азия, Северна Африка и Китай. Поради географското си местоположение територията на България е основна транзитна зона за трафик по „Балканския път“ към и от Европа.

Територията на България се използва и за транзитен трафик на **прекурсори** (основно оцетен анхидрид и медикаменти, съдържащи псевдоефедрин) и прекурсори към и от Европа и Централна Азия.

Производството на синтетични наркотици в Европа нараства, разнообразява се и става по-иновативно. През последните години на територията на няколко европейски страни са разкрити лаборатории със значителен капацитет за извличане на импрегниран в различни материали кокаин. В световен мащаб се отчита нарастване на употребата на канабис, стимуланти (кокаин, амфетамини и др.), както и на новите психоактивни вещества, при които се наблюдава увеличаване на многообразието.

Хероинът е основният наркотик, трафикиран през страната ни по трите разклонения на „Балканския път“ (Централно, Северно и Южно), като в зависимост от различни фактори се наблюдава промяна в интензивността на използване на маршрутите – съотношение между риск и печалба, състояние на транспортната инфраструктура, правоприлагащата дейност, геополитическата стабилност и други.

Основният маршрут по „Балканския път“ е Турция – България – Сърбия, но често се използва и северното разклонение Турция – България – Румъния.

През последните години се наблюдава промяна в традиционните маршрути на трафик. Има данни за пренасочване на трафика от Турция през Средиземно море към Италия, както и от Обединените Арабски Емирства и Пакистан до ЕС, чрез използване като прикритие на контейнери с легална търговска стока, превозвани по вода.

⁵¹ Източник: Министерство на вътрешните работи.

Поради повишения търговски стокообмен с ЕС, през последните години Иран се превръща във все по-важен фактор в производството и трафика на големи количества хероин до Европа по „Балканския път“. Търговският обмен служи за прикритие на трафика на наркотичното вещество, като престъпната дейност се извършва от групи, съставени предимно от ирански граждани.

През 2024 г. в страната ни не са разкрити случаи на трафик на другите видове опиоиди (опиум, морфин, фентанил) и др.

Трафикът на **кокаин** от Южна Америка до Европа традиционно се осъществява по въздух и вода. По-малките количества се пренасят по въздух, предимно от куриери („гълтачи“ или „мулета“), чрез търговски превози, бързи куриерски пратки, пощенски услуги и частни въздухоплавателни средства. Големите доставки се транспортират най-често по вода с плавателни съдове (яхти) или в морски контейнери, укрита сред легални стоки. Еквадор, Бразилия и Колумбия са основни изходни точки на наркотика към Европа, като основни входни точки на европейска територия са пристанищата Антверпен в Белгия и Ротердам в Нидерландия.

Продължава тенденцията за транспортиране на кокаин до западния африкански бряг, след което се доставя в Европа през Иберийския полуостров (предимно Испания). Актуален остава и интересът на престъпните групи за използване на частни летища и пристанища в цяла Европа, където контролът липсва или е значително занижен.

През последните няколко години се наблюдава тенденция към по-активен сухоземен трафик на кокаин от Западна Европа през България за Турция и Близкия изток.

Канабисът (марихуаната) е най-употребяваният наркотик и това е основна причина за мащабното му отглеждане на различни места по света. Албания е източник на значими количества марихуана, като тя се трафикира както за държави от Централна и Западна Европа, така и преминавайки през страната ни за Турция, Сирия и Ливан.

В България отделни лица или организирани престъпни групи отглеждат канабис или купуват готова продукцията от чужбина с цел да бъде задоволен турският пазар. През последните години се наблюдава тенденцията организирани престъпни групи, съставени предимно от български граждани, да се занимават с трафик на марихуана и хашиш от Испания до различни части на континента, Турция и страни от Близкия изток. Групите сами организират отглеждането на наркокултурата или купуват готова продукцията от местни производители. В България испанският канабис се внася в повечето случаи през българо-румънската граница. Марихуаната основно се транспортира в специално изградени тайници на леки и товарни автомобили.

Хашишът се внася на европейските незаконни пазари главно от Мароко (един от основните производители), а Либия се очертава като важен център при неговия трафик. Транспортирането му се извършва основно през Средиземно море от Мароко до европейски държави със значителен брой мюсюлманско население. Установен е канал за трафик на хашиш от Либия към вътрешността на Африканския континент. След това наркотикът се товари в легално карго и се внася в Европа. Продължава и практиката за транспортиране на хашиш до Латинска Америка, където се разменя за кокаин. През последните две години се наблюдава тенденция за българско участие в международния трафик на хашиш.

Синтетичните наркотици традиционно се трафикират по „Балканския път“ за Турция и за страните от Близкия изток, които са най-значимите им потребители. Европа е един от основните производители на тези наркотици в количества, съобразени както с нуждите на вътрешноевропейските наркопазари, така и с тези извън него. През българска територия транзитно се трафикират предимно MDMA (екстази) и амфетамини от Западна Европа към страни от Близкоизточния регион.

В дългосрочна перспектива съществува вероятност незаконният трафик на **фентанил** да се увеличи, тъй като мексиканските картели си сътрудничат с базирани в ЕС престъпни мрежи за трафик на метамфетамин и кокаин, а пристанища на ЕС се използват като хъбове за по-нататъшно разпространение. Връзките на наркокартелите със значими партньори в ЕС са добре установени и предлагането на фентанил е в корелация с търсенето.

Сред основните предизвикателства са затрудненията при проследяване на синтетични вещества, идващи основно от Китай и Индия, както и липсата на ефективни механизми за контрол на онлайн търговията с наркотици. Трудностите при своевременното инкриминиране на нови психоактивни вещества и необходимостта от по-засилен обмен на информация и оперативно сътрудничество също се открояват като критични проблеми.

На този фон съществуват области, които могат да се възползват от допълнителна подкрепа и сътрудничество на равнище ЕС. Сред тях особено значение има засилването на финансовото разузнаване и конфискацията на незаконно придобити активи, което да се превърне в задължителен елемент от всички производства, свързани с трафик на наркотици.

От съществено значение е разширяването на международното сътрудничество с ключови трети страни (като Турция). Стабилното партньорство с държави на произход и транзит е от ключово значение за ефективността на общеевропейските усилия. Необходимо е да се продължи и задълбочи сътрудничеството със страните от Латинска Америка и Карибския басейн, Източна Азия, както и Близкия изток.

В допълнение, е нужно да се отдаде голямо значение на развитието на публично-частни партньорства в борбата с наркотиците. Насърчаването на подобни инициативи в рамките на ЕС ще допринесе за изграждането на ефективна мрежа за превенция и ранно откриване на наркотици, както и противодействие на електронната търговия и трансграничните доставки на наркотични вещества.

Друго предизвикателство за страната ни е, че приемането на България в Шенгенското пространство и премахването на граничния контрол с Румъния и Гърция може да се експлоатира от престъпните групи, занимаващи се с трафик на наркотични вещества. България прилага компенсаторни мерки за засилен вътрешен контрол и подобряване на координацията с чуждестранните ни партньорски служби.

Разрешеното използване и отглеждане на канабис в Германия може да се отрази и върху оперативната обстановка по линията и в страната ни. Наркотикът може да бъде трафикиран с цел печалба от множеството гастарбайтери, които всяка година пътуват до Турция.

Предвид географското си местоположение се очаква страната ни трайно да запази транзитните си характеристики при преноса на наркотици към и от Европа. В този контекст може да се прогнозира, че в бъдеще трафикът на наркотични вещества ще остане важен криминален пазар за българската организирана престъпност.

Изземвания на наркотични вещества и прекурсори

Държавните структури, противодействащи на предлагането на наркотици в България, са Главна дирекция „Национална полиция“ (ГДНП), Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ (ГДБОП) и Главна дирекция „Гранична полиция“ (ГДНП) към Министерство на вътрешните работи (МВР), Агенция „Митници“ (АМ) към Министерство на финансите и Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС). Междуетноститионалната координация между МВР, ДАНС и АМ се осъществява въз основа на утвърдени правила, а вътрешното взаимодействие между отделните структури в МВР – съгласно Закон за Министерство на вътрешните работи.

Таблица 9-1

**ИЗЗЕТИ КОЛИЧЕСТВА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА И ПРЕКУРСОРИ
ОТ МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ И АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“
ПРЕЗ 2024 Г.**

ВИД		МВР			МВР + АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“	АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“	ОБЩО КОЛИЧЕСТВО НВ
		ГДНП	ГДБОП	ГДГП			
ХЕРОИН	кг	4,827	0	0,018	0	863,321	868,166
ОКСИКОДОН	брой таблетки	0	0	0	0	1856	1856
ТРАМАДОЛ	брой таблетки	0	0	0	0	615	615
ФЕНТАНИЛ	кг	0	0	0	0	0,013	0,013
	литри	0	0	0	0	115,990	115,990
КОКАИН	кг	27,812	49,419	27.916	78,181	341,802	525,130
АМФЕТАМИН	кг	25,552	41,312	0,042	0	23,978	90,884
	брой таблетки	178	0	120	0	0	298
МЕТ- АМФЕТАМИН	кг	18,671	2,462	0,121	0	0,005	21,259
	брой таблетки	102	0	0	0	0	102
ЕКСТАЗИ	кг	8,520	2,000	0,052	0	219.715	230,287
	брой таблетки	1246	3383	1	120	0	4750
БАРБИТУ- РАТИ	кг	0.046	0	0	0	0	0,046
	брой таблетки	0	0	0	0	370	370
	литри	0	0	0	0	30.000	30.000
БЕНЗОДИА- ЗЕПИНИ	брой таблетки	0	0	0	0	32580	32580
КЕТАМИН	кг	0	0	0	0	2,500	2,500
КАНАБИС (СУХА МАСА)	кг	1219,918	995,401	94,605	0	8449,290	10759,214
КАНАБИС (СТРЪКОВЕ)	кг	14329,185	36,500	6188,903	0	0	20554,588
	брой стръкове	25932	8606	20	0	0	34558
ХАШИШ	кг	3,860	0,304	0	0	1,263	5,427
СИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ	кг	20,180			0	1,352	21,533
ПОЛУ- СИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ	кг	93,000			0	41,336	134,335
ПОЛУ- СИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ	литри	2,644			0	3,973	6,617
ПРЕКУРСОРИ	кг	6,769	13,025	0	0	0	19,794
	литри	40,388	0	0	0		40,388
	брой таблетки	70	0	0	0	88000	88070

Източник: МВР, Агенция „Митници“, EWS, НФЦ

През 2024 г. българските митнически служители са задържали общо 10 181,845 кг, 123 836 таблетки и 166,654 литра наркотични вещества и прекурсори в общо 168 случая. В сравнение с 2024 г. се констатира увеличение с 25% по отношение на иззетите количества и над 20% при броя на констатираните нарушения.

През последните 6 години **марихуаната** е най-често трафикирания вид наркотик през границите на България. През 2024 г. иззетата марихуана е 8583 кг в 93 случая, което представлява 84% от общото количество задържани наркотици. Статистиката включва и три опита за изнасяне от страната на 7 тона индустриален коноп, отглеждан легално в България, съдържащ цветни и плодни връхчета с тетраhydroканабинол (THC) над 0,3%. Съществен дял от задържаната на българските граници марихуана е предназначен за Турция, където търсенето и цената ѝ на черния пазар нарастват постоянно.

Продължава тенденцията за входящ трафик на марихуана, отгледана в Испания, през вътрешните за ЕС граници на България с Румъния и Гърция, чиято крайна дестинация е турският пазар. За транспортирането ѝ се използват основно товарни автомобили, като наркотикът се укрива в специално изградени тайници в конструкцията или между легалната стока. Част от марихуаната се разтоварва на територията на страната ни и се контрабандира в посока Турция в по-малки количества, укрити в леки автомобили.

И през 2024 г. продължава трафика на марихуана от САЩ чрез куриерски и пощенски пратки, като резултат от либералната политиката по отношение отглеждането и използването на канабис за лична употреба и развлекателни цели. Нов момент, наблюдаван в световен мащаб, а вече и в България е контрабандата на марихуана в пощенски пратки от Тайланд. През 2024 г. българските митнически служители са задържали 10 такива пратки с количества, вариращи между 100 грама и 2 кг.

Нараства популярността на материали за пушене, съдържащи **хексаhydroканабинол (HHC)** и други производни на канабиса (Δ8-THC, Δ9-THC, H4-CBD и др.). През 2024 г. са предотвратени 10 опита за внасяне в страната на такива вещества в експресни или пощенски пратки от Нидерландия, Чехия или САЩ, както и два опита за транзитно преминаване на товарни превозни средства, пътуващи от Гърция през България за Германия.

През 2024 г. Агенция „Митници“ отчита рекорден брой залавяния на **кокаин**: 27 случая с общо иззето количество 420 кг, като в 80% от задържанията за трафика е използван сухопътен транспорт. Кокаинът е пренасян основно в транзитно преминаващи през България товарни автомобили с турска регистрация, пътуващи от Западна Европа към Турция.

Най-голямото количество кокаин, задържано през 2024 г., е на пристанището в Бургас – 169 кг, укрити в хладилния агрегат на морски контейнер, натоварен с банани, пристигащи от Еквадор.

След значителния спад на трафик на **хероин** по класическия Балкански път, наблюдаван през последните няколко години, за изминалата година българските митнически служители предотвратиха 7 опита за контрабанда на този вид наркотик с общо тегло 863 кг. Това е най-голямото количество хероин, открит в сухопътен транспорт от 2018 г. насам, което е резултат от два значими случая.

На 18.04.2024 г. митническите служители на МП Капитан Андреево селектират за проверка, по метода анализ на риска, турска товарна композиция, пътуваща от Иран през Азербайджан, Турция и България за Румъния. С помощта на рентгенова апаратура, в част от легалната стока от матраци, са открити и задържани 618 пакети хероин с общо тегло 403 кг.

На 09.08.2024 г. на пристанище Бургас пристига ферибот „Дружба“, пътуващ по редовна линия Батуми – Бургас. На борда на кораба е натоварено полуремарке с казахстанска регистрация, превозващо 4 броя машини, използвани в дърводобива.

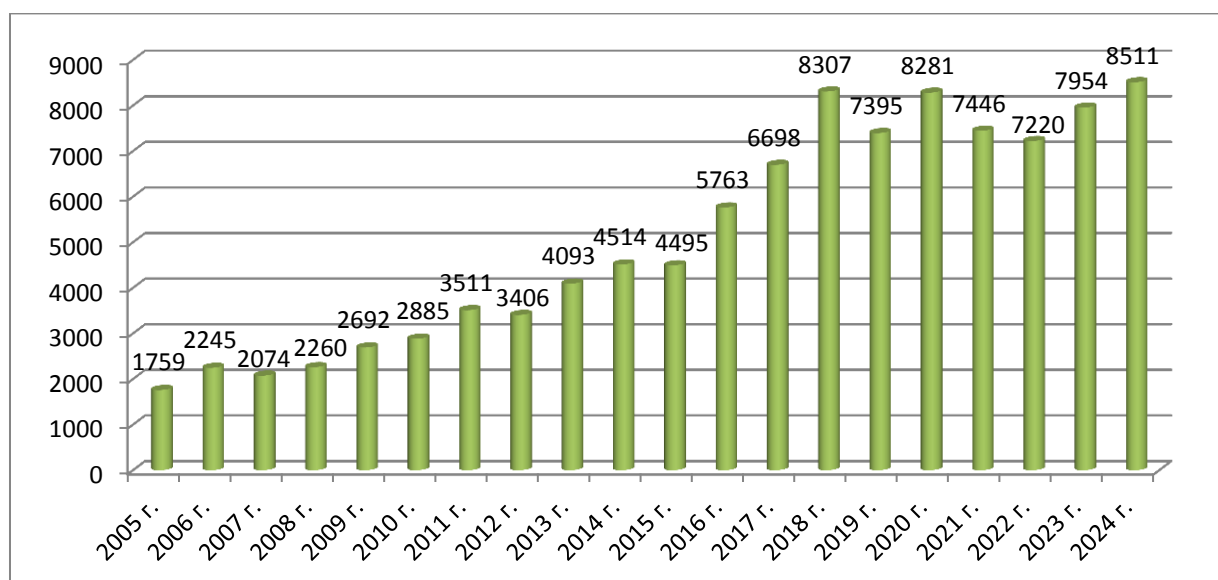
Стоката е с изпращач в Киргистан и е предназначена за получател в Гърция. При последвала щателна митническа проверка, в конструкцията на машините са намерени укрита 436 кг хероин, разпределени в 434 броя пресовани пакети.

Подобно на отчетената по-горе тенденция при трафика на кокаин, през 2024 г. се наблюдава и сериозен ръст в контрабандата и задържанията на **екстази** на българските граници. Иззети са общо 220 кг екстази в 9 случая, като по-значимите количества са открити основно в превозни средства, пътуващи от Западна Европа към Турция.

През 2024 г. служителите от специализирания склад за съхранение на наркотици са организирали изгарянето на 3635 кг наркотични вещества и са участвали в организацията по унищожаване на място на 9500 кг по общо 6754 преписки. Съставени са 8511 протокола за съхраняване на наркотици (веществени доказателства по наказателни производства) – най-големият брой досега.⁵²

Фигура 9-1

БРОЙ СЪСТАВЕНИ ПРОТОКОЛИ ЗА СЪХРАНЯВАНЕ НА НАРКОТИЦИ ОТ СПЕЦИАЛИЗИРАНИЯ СКЛАД ЗА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА НА АГЕНЦИЯ „МИТНИЦИ“ (2005 – 2024 Г.)

Източник: Агенция „Митници“

Освен наркотични вещества и прекурсори през 2024 г. при съвместни действия и самостоятелно МВР и Агенция „Митници“ са иззели още над 94,3 млн. къса цигари, близо 29,4 тона тютюн, 69 600 литра алкохол и над 3 300 литра газьоли.⁵³

Изземвания на нови психоактивни вещества

През 2024 г. в България са идентифицирани **36 нови психоактивни вещества (НПВ), в 1795 отделни случая на изземване.** Докладваните вещества са с разнообразни физически данни – някои от тях са в прахообразна форма, други са течности, хранителни продукти (бонбони, кексчета), вейпове/течности за пушене,

⁵² Източник: Агенция „Митници“, Министерство на финансите.

⁵³ Доклад за дейността на Министерство на вътрешните работи през 2024 г., МВР, 2025.

смоли и т.н. Общото тегло на иззетите вещества (независимо от формата) е **156644,979 грама** и **6991,500 мл**. От всички докладвани вещества **8** са регистрирани за първи път в страната.

Броят на новопостъпилите психоактивни вещества в България през 2024 г. е аналогичен на броя регистрирани в периода 2020-2023 г. Като през 2021 г. е отчетена най-висока стойност на докладвани нови психоактивни вещества в страната (47).

През последните 3 години се забелязва осезаемата разлика в иззетите количества нови психоактивни вещества (2024 г. – 156644,979 грама; 2023 г. – 55476,038 грама; 2022 г. – 35820,685 грама). Това се дължи на заловените големи количества нови вещества предимно от групата на полусинтетичните канабиноиди, в голямата си част в течности.

Броят на докладваните отделни случаи също показва запазваща се тенденция в последните няколко години, с изключение на 2022 г., където броят им е наполовина.

Таблица 9-2

**ИЗЗЕТИ КОЛИЧЕСТВА СИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ,
ИДЕНТИФИЦИРАНИ ПО ЛИНИЯ НА EWS ПРЕЗ 2024 г.**

Нови психоактивни вещества	Брой случаи	Количество (грам)	Количество (мл)
5F-ADB	824	15883,360	
MDMB-4en-PINACA	143	1340,070	
ADB-BUTINACA	104	712,850	
ADB-4en-PINACA	18	1442,190	
MDMB-BUTINACA	17	247,690	
MDMB-INACA	16	437,049	
4F-MDMB-BINACA	6	15,710	
3,5-ADB-4en-PFUPPYCA	1	16,630	
5F-CUMYL-PINACA	1	3,600	
5F-ADBICA	1	2,060	
MDMB-3en-BUTINACA	1	0,330	
AV-CHMINACA	1		320,000
Общо	1133	20101,539	320,000

Източник: МВР, Агенция „Митници“, EWS, НФЦ

За поредна година **синтетичните канабиноиди** остават най-голяма група нови вещества, идентифицирани в България (13), по отношение на броя случаи (1377 от общо 1795). За сравнение през 2023 г. броят им е бил 1886 от общо 2109. По отношение на количеството, обаче, аналогично на предната година, първо място заема групата на **полусинтетичните канабиноиди**, които са около 85% от цялото количество заловени вещества. Количествата на останалите групи вещества е сравнително нисък. Растения и екстракти (кратом) е с тегло около 250 грама в 1 регистриран случай, докато триптамините са около 500 грама в 2 отделни случая. Останалите докладвани вещества са от групите на арилалкиламините (1), арициклохексиламините (2), катиноните (2), опиоидите (2) и други (1), за които общия брой на представените случаи е 28, с общо количество 25,230 грама.

Таблица 9-3

**ИЗЗЕТИ КОЛИЧЕСТВА ПОЛУСИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ,
ИДЕНТИФИЦИРАНИ ПО ЛИНИЯ НА EWS ПРЕЗ 2024 г.**

Нови психоактивни вещества (твърдо вещество)	Брой случаи	Количество (грам)
Hexahydrocannabinol (HHC)	246	107650,070
Delta-9-Tetrahydrocannabiphorol (THCP, Δ9-THCP)	7	744,640
Hexahydrocannabiphorol (HHC-P)	3	693,690
Tetrahydrocannabidiol (H4-CBD)	2	1263,200
Hexahydrocannabiphorol acetate (HHCP-O)	2	227,480
Hexahydrocannabinol acetate (HHC acetate, HHC-O)	1	105,110
HHC, Δ9-THC	32	18052,980
HHC-O, Δ9-THC, HHC-P, H4-CBD	7	18,940
HHC, HHC-O, Δ9-THC	5	4,200
HHC, HHC-P	4	319,530
HHC, HHC-P, Δ9-THC	4	4,000
HHC, H4-CBD	3	1481,700
HHC, HHC-O	2	2192,950
HHC, Δ9-THCP	2	75,060
H4-CBD, HHC-P, Δ9-THC-P	1	1045,000
10-OH-HHC, Δ9-THC-C8, Δ8-THC-C8	1	300,000
HHC-O, Δ9-THCP	1	50,810
HHC-O, HHC-P	1	50,310
Δ9-THC-C8, Δ9-THC	1	19,700
HHCP-O, Δ9-THCP	1	10,680
H4-CBD, HHC-P	1	9,500
Δ9-THC-C8, Δ8-THC-C8, Δ9-THC	1	2,800
H4-CBD, Δ9-THCP, Δ9-THC	1	2,670
HHC-O, Δ9-THC, HHC-P, THC-P, H4-CBD	1	2,460
H4-CBD, Δ9-THC	1	2,370
HHC, Δ9-THC, Δ8-THC	1	1,980
HHC, Δ8-THC	1	1,970
HHC-P, Δ9-THCP	1	1,440
Общо	334	134355,240
Нови психоактивни вещества (течност)	Брой случаи	Количество (мл)
Hexahydrocannabinol (HHC)	34	5262,500
Hexahydrocannabinol acetate (HHC acetate, HHC-O)	5	48,000
Delta-9 tetrahydrocannabiphorol (Δ9-THCP)	2	119,000
Delta-9 Tetrahydrocannabioctyl (Δ9-THC-C8)	1	600,000
Hexahydrocannabiphorol (HHC-P)	1	20,000
Hexahydrocannabiphorol acetate (HHCP-O)	1	11,500
HHC, Δ8-THC	3	3,000
H2-CBD, H4-CBD, Δ9-THCP, Δ8-THCP	1	200,000
Δ9-THCP, HHCP-O	1	198,000
Δ9-THCP, Δ8-THCP	1	99,000
H4-CBD, HHC-P	1	5,000
Δ9-THCP, THC	1	39,000
HHCP-O, THC, CBD	1	11,500
Общо	53	6616,500

Източник: МВР, Агенция „Митници“, EWS, НФЦ

Най-често идентифицирано вещество е от групата на синтетичните канабиноиди. През 2024 г. това е **5F-ADB (5F-MDMB-PINACA)** – 824 случая в 15883,36 грама, което е рекорден брой случаи и количество заловени в страната. 5F-ADB е докладвано за първи път в Европа през 2015 г. от Унгария, а през 2016 г. и от България. След интензивното му навлизане на пазара у нас, през 2017 г. е поставен под контрол, съгласно вътрешното законодателство. Следват години, в които вещество не е често срещано в страната ни, но така и не изчезва напълно. През последната година се забелязва отново навлизането му на нелегалния пазар на наркотици. От данните може да се каже, че многобройните случаи са на регионално ниво и веществото е анализирано предимно в импрегнирана растителна маса.

От полусинтетичните канабиноиди най-често срещано вещество на нелегалния пазар на наркотици е **хексахидроканабинол (ННС)**. Установено е в 280 отделни случая, под формата на вейпове, сладкарски изделия (кексчета), желирани бонбони, смола, пчелен мед, олио. За първи път е докладвано в Европа през 2022 г. от Дания, а в края на същата година и от България. Бързото му навлизане на пазара е причина през октомври 2023 г. да е поставено под контрол в България.

Освен в самостоятелна форма, веществата могат да се срещат във вид на **смеси**, където две или повече вещества се предлагат заедно (импрегнирани в една растителна маса, разтворени в една течност или във вид на таблетка). За синтетичните и полусинтетичните канабиноиди това е все по-често срещано явление. С всяка изминала година случаите, в които са установени повече от едно вещество растат. През 2024 г. смеси са докладвани в общо **325 случая**, с общо количество **25082,05 грама и 599 мл**. От тях 75% от случаите са смеси на вещества от групата на синтетичните канабиноиди и 25% на полусинтетичните канабиноиди. Количествата обаче са в полза на полусинтетичните канабиноиди, където 94 % от цялото заловено количество принадлежи именно на тях, а на синтетичните канабиноиди е едва около 6%. Най-често срещани комбинации са между две или между три различни вещества, където едно от веществата е доминантно, а останалите са в по-малки количества.

Употребата на смеси крие сериозен риск за здравето и живота на употребяващите. В повечето случаи купувачът не знае кои са веществата или дори, че са повече от едно. Също така не се знае тяхната концентрация и не на последно място, какво би било влиянието им в тази конфигурация.

Таблица 9-4

**ИЗЗЕТИ КОЛИЧЕСТВА НОВИ ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА,
РАЗЛИЧНИ ОТ СИНТЕТИЧНИ КАНАБИНОИДИ,
ИДЕНТИФИЦИРАНИ ПО ЛИНИЯ НА EWS ПРЕЗ 2024 г.**

Нови психоактивни вещества	Брой случаи	Количество (грам)	Група НПВ
Clephedrone (4-CMC)	11	0,850	Катинони
Mephedrone (4-MMC)	1	0,470	Катинони
Alpha-methylfentanyl	11	7,820	Опиоиди
3-methylfentanyl	1	5,910	Опиоиди
4-HO-MALT	1	494,850	Триптамини
DMT	1	7,320	Триптамини
Ketamine	1	5,900	Арилциклохексиламини
2-FDCK	1	2,530	Арилциклохексиламини
6-APB	1	1,730	Арилалкиламини
Кратом	1	249,800	Растения и екстракти
1P-LSD	1	0,020	Други
Общо	31	777,200	

Източник: MBP, Агенция „Митници“, EWS, НФЦ

През последните две години прави впечатление по-голямото разнообразие от различни видове нови психоактивни вещества, регистрирани в Системата за ранно предупреждение.

През 2024 г. са отчетени 12 случая на иззети синтетични катинони с общо тегло 1,32 грама, което е много по-малко като количество от 2023 г. (18,151 кг.). Още 12 случая са регистрирани на изземвания на синтетични опиоиди, макар и с общо тегло едва 13,73 грама. (виж *Таблица 9-4*)

Общо 8 нови психоактивни вещества са **постъпили за първи път** в Системата за ранно предупреждение през 2024 г. (12 през 2023 г., 13 през 2022 г.). От тях 7 са докладвани в периода януари-юни 2024 г. – **полусинтетичните канабиноиди** 10-хидроксихексахидроканабинол (10-ОН-ННС), делта-9 тетраhydroканабиоктил (delta-9-THC-C8, THC-JD), делта-8 тетраhydroканабиоктил (delta-8-THC-C8, JWH -138), делта-8 тетраhydroканабифорол (Δ8-THCP, JWH 091) и дихидроканабидиол (H2-CBD), както и **синтетичния канабиноид** 3,5-ADB-4en-PFUPPYCA и **триптамина** 4-НО-MALT.

Едно вещество от групата на синтетичните канабиноиди (CUMYL-5FPINACA) е докладвано за първи път в периода юли-декември 2024 г.

От идентифицираните за първи път нови психоактивни вещества в Системата за ранно предупреждение едно е с **първа регистрация и за Европа** – хидроксихексахидроканабинол (10-ОН-ННС). За първи път е докладвано от България през юли 2024 г., като е обявено официално от EUDA през декември 2024 г. До края на годината още две страни са докладвали случаи с веществото – Германия и Унгария.⁵⁴

Към момента посочените по-горе вещества не са поставени под контрол съгласно Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите (ЗКНВП).

Цена на наркотиците

Цена на едро

По данни на ГДБОП-МВР (на база на оперативна информация, текущи разследвания, разпити на задържани лица и иззети документи), продажната цена **на едро** на наркотици през 2024 г. е следната:

- марихуана (българска) – около 3500 лева за 1 кг;
- марихуана (тип „холандска“) – от 5000 до 7500 лева за 1 кг;
- хероин – от 40 000 до 50 000 лева за 1 кг;
- кокаин – от 65 000 до 80 000 лева за 1 кг;
- амфетамин (прах) – от 3500 до 5000 лева за 1 кг;
- каптагон (таблетки) – около 2000 USD за 1 кг;
- метамфетамин (кристал) – около 25 000 лева за 1 кг.

В някои случаи при формиране цената на едро може да се договаря нейно намаляване. При количества до 1-2 кг е възможно цената да е по-висока, а при големи количества да е по-ниска.

⁵⁴ Повече за веществата регистрирани за първи път в България през 2024 г. може да откриете в брой 14 на изданието NEWS за нови психоактивни вещества, изготвяно от екип на Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА.

Цена на улично ниво⁵⁵

В периода 2015 – 2020 г. най-разпространената цена на дребно за грам **канабис (трева)** беше около 10 лева, през последните две години е 15 лева. Цената на **вносния канабис (трева)** през последните години 20 лева, като през 2024 г. тя нараства до 30 лева. Една цигара канабис е около 10 лева, като максималната цена на вносна цигара достига до 30-40 лева.

Най-разпространената цена за грам **канабис смола (хашиш)** през последните години е 15-35 лева, като през 2024 г. е 30 лева. Цената на доза синтетичен канабиноид обикновено е 5-10 лева, като максимално достига 40-60 лева, а при маса грам преди смесване – до 100 лева.

През последните години цената на **хероина** се задържаше около 50-80 лева на грам. Максималната цена на белия хероин през 2022 г. достигна до 450 лева на грам, но през 2024 г. е 200 лева.

Най-разпространената цена на грам амфетамин и таблетка екстази се задържа около 15-20 лева, докато тази на грам **метамфетамин** е по-висока – през последните няколко години е 60-80 лева, като максималната цена на пазара на дребно достига 100-120 лева. Цената на **кокаина** остава непроменена през последните 10 години – около 120 лева за грам.

Таблица 9-5

ЦЕНИ НА НЯКОИ НАРКОТИЦИ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2022 – 2024 Г.

(в лева)

	Канабис (трева) грам			Канабис (трева) цигара			Канабис (трева) (внос) грам			Канабис (трева) (внос) цигара		
	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
МИН. ЦЕНА	5	5	4	5	5	5	5	10	10	7	5	5
МАКС. ЦЕНА	25	30	35	20	20	30	40	40	55	35	30	30
НАИ-РАЗПР. ЦЕНА	20	15	15	10	10	10	20	20	30	10	10	15
	Канабис (смола) грам			Хероин (неуточен) грам			Хероин (бял) грам			LSD доза		
	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
МИН. ЦЕНА	10	8	10	20	25	30	35	40	45	10	10	10
МАКС. ЦЕНА	80	50	150	100	100	130	450	100	200	80	50	100
НАИ-РАЗПР. ЦЕНА	15	20	30	80	50	50	80	80	70	30	30	30
	Амфетамин грам			Метамфетамин грам			Екстази таблетка			Кокаин грам		
	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.	2022 г.	2023 г.	2023 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
МИН. ЦЕНА	10	10	10	10	12	10	6	6	6	70	80	60
МАКС. ЦЕНА	60	100	100	100	120	100	40	30	50	160	300	230
НАИ-РАЗПР. ЦЕНА	20	20	20	80	80	60	20	15	10	120	120	120

Източник: МВР, ОСНВ, ПИЦ, НПО, НФЦ

⁵⁵ Източник: Проучване относно цени на наркотиците на улично ниво (данни от МВР, ОСНВ, ПИЦ и НПО), Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА.

Най-често срещаната цена на грам **екстази** през 2024 г. е 30 лева, като максималната достига 100 лева.

През последните пет години най-разпространена цена на дребно на доза LSD (30 лева) е по-висока в сравнение с предишни години, докато максималната цена достига до 80-100 лева за доза. (виж *Таблица 9-5*)

Чистота на наркотиците⁵⁶

През 2024 г. изследваните проби растителна маса в лабораторията на сектор „Наркотици“, Национален институт по криминалистика на МВР, представляващи **коноп**, са общо 118 (179 през 2023 г., 149 през 2022 г., 106 през 2021 г.), като най-многобройни са случаите (42), в които коноп се предлага на пазара на дребно. Общият брой на изследваните проби в страната (от СДВР и ОД на МВР) е 11845. Средното процентно съдържание на активнотодействащия компонент тетрахидроканабинол (THC) е най-високото от началото на този век (14,0%) (виж *Таблица 9-6*). Регистрирани са случаи с максимално съдържание от 24,0 до 30,1%, в зависимост от вида на пазара на наркотици (на дребно, междинен, на едро).

Случаите за изследвания **хероин** през 2024 г. са само 3, при 5 записа предходната година. Запазва се тенденцията за сериозен спад в сравнение с предходни години. И през 2024 г., както и през предишните две години отново няма записи на едро, като през 2024 г. липсват и записи за междинен пазар. Броят на изследванията на хероин в лабораториите на ОД на МВР в страната е 1015, като средната аритметична стойност на процента активен компонент е 20%, а за НИК-МВР – 17,9%. Примесите в пробите хероин се запазват типичните кофеин и парацетамол.

За изследвания **кокаин** в лабораторията на сектор „Наркотици“ при НИК-МВР през 2024 година броят на записите на дребно ниво е идентичен с тези през предишните две години. Броят на пробите на междинния пазар показва значително намаление през 2024 г. – само една регистрирана, в сравнение с предходните две години 11 през 2023 г. и 4 през 2022 г. Броят на записите в страната отново е по-висок 2386, като се наблюдават известни различия в минималните и максимални проценти на активния компонент, а именно: 5% и 89% за НИК-МВР и 25% и 71% за ОД на МВР. Вида на примесите запазва разнообразието си – кофеин, прокаин, лидокаин, бензокаин, пирацетам, левамизол, фенацетин и парацетамол.

Записите на **амфетамин** през 2024 г. са общо 158, като се наблюдава лек спад в сравнение с предходната година (177). На ниво пазар на дребно за 2024 г. са 121, а за 2023 г. са 150. Както на ниво на дребно, така и на междинния пазар стойностите за минимални и максимални проценти остават сходни и през двете години. Средноаритметичната и средната претеглена стойност също запазват своите стойности за последните две години – около 9-10%. Изследваните количества над 1 кг прахообразно вещество запазват ниските си стойности – през 2024 г. са 3 записи, а през 2023 г. – 5. В лабораториите от страната са регистрирани общо 1003 записи, като средната стойност и при тях е 10%. Най-често срещаните примеси в прахообразния амфетамин са кофеин, парацетамол и пирацетам.

Броят на пробите, съдържащи **метамфетамин на кристали**, за 2024 г. се запазва същият като предходната година. Тенденцията не се променя и отново най-многобройни са случаите на пазара на дребно. Максималната чистота определена за метамфетамин остава непроменена, достигаща високи проценти от 80,4%. Стойностите за процентното съдържание на средноаритметичната стойност и средната претеглена са почти идентични (66-67%), като те са най-високите досега. Броят изследвани проби от лабораториите на ОД на МВР в страната е 3524, като

⁵⁶ Източник: Национален институт по криминалистика, Министерство на вътрешните работи.

достиганатите максимални стойности са 74%. Веществото метилсулфонилметан (диметилсулфон, MSM) продължава да е най-често срещаният примес в обектите с метамфетамин, както през предходните години.

Таблица 9-6

**СРЕДНО НИВО НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА АКТИВНОТО ВЕЩЕСТВО
В НЯКОИ ВИДОВЕ НАРКОТИЦИ НА УЛИЧНО НИВО
(2018 – 2024 г.)**

(в %)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Канабис (трева)	12,7	9,0	10,4	12,2	13,1	10,9	14,0
Хероин	28,8	30,9	39,2	21,9	38,4	30,6	17,9
Кокаин	51,4	57,0	50,7	56,9	57,8	61,9	66,2
Амфетамин	15,8	15,1	15,4	12,8	9,7	9,8	9,4
Метамфетамин	50,7	55,4	60,8	64,9	62,7	64,4	66,8
Екстази	48,0	35,2	35,9	35,2	35,6	31,0	30,6

Източник: Лаборатория на сектор „Наркотици”, НИК-МВР

През 2024 г. се наблюдава спад в броя на записите съдържащи 3,4-метилендиоксиметамфетамин (**MDMA**) във вид на таблетки (47 броя) в сравнение с 2023 г. (69). Броят на записите от междинния пазар е спаднал от 13 броя през миналата година до 7 броя за текущата. Максималното процентно съдържание е около 66% за 2024 г. Записите на ниво дребно на MDMA под формата на кристали за текущата година са отново само два, както и през през 2023 г. Средноаритметичната стойност на MDMA под формата на кристали отново е над 80%. В таблетките MDMA като примес се среща единствено кофеин.

Броят на записите относно изследвани таблетки през 2024 г. е по-малък (62) в сравнение с предишната година (89). Най-голям е делът на таблетки, съдържащи MDMA – 75,8% от общия брой, следват тези съдържащи амфетамин (8,1%). В категория „Разни“, които са 14,5%, попадат таблетки, съдържащи алпразолам, бромазепам, диазепам и клоназепам.

10. Места за лишаване от свобода

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Организация на затворите и затворническата популация.
- Употреба на наркотици сред лишените от свобода.
- Търсене на лечение сред лишените от свобода във връзка с употреба на наркотици.
- Отговори на здравните последици от употребата на наркотици в местата за лишаване от свобода.
- Оценка на качеството на предоставяните отговори на здравните последици от употребата на наркотици.
- Намаляване на предлагането на наркотици в затворите.

При изготвяне на темата е използвана информация, предоставена от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ към Министерство на правосъдието, както и данни от Националната информационна система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици в България и проучвания на Национален фокусен център за наркотици и наркомании.

Организация на затворите и затворническата популация

Съгласно разпоредбите на чл. 12, ал. 1 Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС) прякото ръководство и контрол върху дейността на местата за лишаване от свобода се осъществява от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН). В Република България са изградени дванадесет затвора. Към тях са създадени 6 затворнически общежития от закрит и 19 от открит тип, както и един поправителен дом за непълнолетни младежи (ПДНМ) към затвора в гр. Враца и един за непълнолетни девойки (ПДНД) към затвора в гр. Сливен. Наказанието лишаване от свобода се изпълнява чрез настаняване на осъдените в определени места за лишаване от свобода и подлагането им на поправително въздействие. Също така дейността на ГДИН е свързана и с изпълнението на мярката за неотклонение задържане под стража, взета по реда на Наказателно-процесуалния кодекс. В изпълнение на разпоредбите на чл. 260, ал. 1 от ЗИНЗС в затворите и поправителните домове се настаняват и задържаните лица по искане за предаване на чужда държава, както и български граждани, осъдени на лишаване от свобода от чуждестранен съд и предадени на Република България за изтърпяване на наложеното наказание. Лишените от свобода се разпределят съобразно възможностите да изтърпяват наказанието в най-близкия до постоянния им адрес затвор (чл. 58 ЗИНЗС).

Към 01.01.2025 г. са настанени общо 5430 лица, от които 4930 са осъдени, 104 обвиняеми, 390 подсъдими, а 6 лица са без обвинителен акт (виж *Таблица 10-1*). Над 1/5 от лишените от свобода са настанени в затвор София. С висока затворническа популация са още затворите в Бургас, Стара Загора, Ловеч, Варна и Пловдив.

В сравнение с предишната година, през 2024 г. в затворите са настанени с 113 по-малко лишени от свобода. В периода 2012 – 2023 г. имаше постоянна тенденция на намаляване на затворническата популация (с 44,3% за този период). Следва да се отбележи, че преобладаващата част от тази популация продължава да бъде съставена от мъже (95,7%), като жени са настанени само в затвор Сливен.

Таблица 10-1

**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА
В ЗАТВОРИТЕ И ПОПРАВИТЕЛНИТЕ ДОМОВЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КЪМ 01.01.2025 г.**

(брой)

Затвор/ поправителен дом	Осъдени	Обвиняеми	Подсъдими	Общо
Белене	312	5	12	329
Бобов дол	265	12	37	314
Бургас	614	23	11	648
Варна	405	19	40	464
Враца	342	0	13	355
Ловеч	468	6	9	483
Пазарджик	325	2	4	331
Плевен	231	1	26	258
Пловдив	319	4	60	383
Сливен	203	4	24	231
София	927	20	114	1061
Стара Загора	509	8	34	551
ПДНМ Враца	10	0	6	16
ПДНД Сливен	0	0	0	0
ОБЩО	4930	104	390	5424
Мъже	4727	100	366	5193
Жени	203	4	24	231

Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, МП

Най-голяма част от затворническата популация е на възраст между 30 и 39 години (31,0%), както и между 40 и 49 години (25,7%). Лишените от свобода под 18 години са 22.

Най-много лица са лишени от свобода за срок над 1 до 3 години (27,2%), 1,8% са лишени от свобода за срок до 20 години, а 3,3% лица са с доживотен затвор (близо 1/3 от тях без право на замяна).

Лишените от свобода през 2024 г. са осъдени за 8798 престъпления⁵⁷, като 22,4% от тях са по Глава V. Престъпления против собствеността от Наказателния кодекс (кражба, грабеж, присвояване, измама, изнудване и други). 43,7% от престъпленията са по Глава II. Престъпления против личността (убийство, опит за убийство, нанасяне на телесна повреда, изнасилване, отвлечане, склоняване към проституция и други), а 20,5% – по Глава XI. Общопасни престъпления от Наказателния кодекс. Сред общопасните престъпления над 2/5 са престъпленията, свързани с наркотици и техни аналози (672, 37,3% от общопасните престъпления и 7,6% от всички престъпления).

През последните години във връзка с намаляване на броя на лишените от свобода в затворите (над 44% спрямо 2012 г.) се наблюдава тенденция на намаляване на броя на извършените престъпления, заради които лицата са лишени от свобода. От друга страна нараства броя на извършените престъпления, свързани с наркотици и техни аналози. Това обяснява нарастването на дела на извършените престъпления, свързани с наркотици спрямо общия брой престъпления, извършени от лишените от свобода – за периода 2015 – 2021 г. увеличението е близо два пъти. През 2024 г. се отчита намаление на този дял с 4,1 процентни пункта спрямо 2021 г.

⁵⁷ Броят на осъдените по видове престъпления не съответства на общия брой, тъй като има лица, които са осъдени по повече от един член от Наказателния кодекс.

Таблица 10-2

**ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В БЪЛГАРИЯ
(2017 – 2024 г.)**

(брой)

	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2024 г.
Общ брой престъпления	7978	7573	7115	6713	5834	6422	8798
от тях: престъпления, свързани с наркотици	612	620	666	620	683	605	672
% към общия брой престъпления	7,7	8,2	9,4	9,2	11,7	9,4	7,6

Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, НФЦ, НЦОЗА

Ако бъдат разгледани престъпленията, свързани с наркотици, извършени от лишените от свобода по членове от Наказателния кодекс, то най-много от тях се отнасят за неразрешено придобиване и съхраняване на високорискови наркотични вещества (чл. 354а, ал. 3, т. 1), неразрешена дейност с високорискови наркотични вещества (чл. 354а, ал. 1), неразрешена дейност с наркотични вещества, опасен рецидив (чл. 354а, ал. 2, т. 4) и неразрешена дейност с наркотични вещества, в голямо количество (чл. 354а, ал. 2) (виж Таблица 10-3)

Таблица 10-3

**ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИ,
ИЗВЪРШЕНИ ОТ ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА В БЪЛГАРИЯ,
ПО ЧЛ. 354А-354В ОТ НК (КЪМ 01.01.2025 Г.)**

Членове от НК	Вид престъпление	Брой
чл. 354а, ал. 1	Неразрешена дейност с наркотични вещества	71
чл. 354а, ал. 1	Неразрешена дейност с високорискови наркотични вещества	128
чл. 354а, ал. 1	Неразрешена дейност с прекурсори и съоръжения	11
чл. 354а, ал. 2	Неразрешена дейност с наркотични вещества, в голямо количество	67
чл. 354а, ал. 2	Неразрешена дейност с наркотични вещества, публично, престъпна група	35
чл. 354а, ал. 2, т. 1	Неразрешена дейност с наркотични вещества по поръчение или решение на организирана престъпна група	5
чл. 354а, ал. 2, т. 4	Неразрешена дейност с наркотични вещества, опасен рецидив	102
чл. 354а, ал. 3, т. 1	Неразрешено придобиване и съхраняване на високорискови наркотични вещества	192
чл. 354а, ал. 3, т. 2	Неразрешено придобиване и съхраняване на рискови наркотични вещества	5
чл. 354а, ал. 4	Нарушаване правила за дейност с наркотични вещества	1
чл. 354а, ал. 5	Неразрешена дейност с наркотични вещества, маловажен случай	17
чл. 354б, ал. 1	Склоняване към употреба на наркотични вещества	1
чл. 354в, ал. 1	Нарушаване на правила за отглеждане на наркодайни растения	27
чл. 354в, ал. 3	Участие в организирана престъпна група за производство на наркотични вещества	6
чл. 354в, ал. 5	Нарушаване на правила за отглеждане на наркодайни растения, маловажен случай	1

Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“

77 от престъпленията, за които лишените от свобода изтърпяват наказание са свързани с контрабанда на наркотици (по чл. 242 НК) – 41 за контрабанда на наркотични вещества, 18 за контрабанда на високорискови наркотични вещества, 17 за контрабанда на наркотици в особено големи размери и 1 за приготвяне за контрабанда.

По отношение на профила на настанените в местата за лишаване от свобода може да бъде отчетено, че преобладават лица от 30 до 39 години, предимно със средно образование, без професионална квалификация, самоопределящи се като българи, религиозно-причисляващи се към християнската общност. Преобладаващата група лица, търпят наказание лишаване от свобода за пореден път. Характерни са устойчиви криминални нагласи, като мотивацията за законосъобразен начин на живот е формална. В повечето случаи проявите на противообществено поведение са започнали преди навършване на пълнолетие, в резултат на слаб или напълно отсъстващ родителски контрол и влияние на лица с противообществени нагласи. Липсва воля и стремеж за постигане на целите по законосъобразен начин. Отчита се устойчив брой употребяващи системно или епизодично психоактивни вещества. Липсват трайно изградени трудови нагласи и навици. Образователното ниво не отговаря на официалния документ, липсват усвоени конкретни професионални умения. Често взаимоотношенията с близките са влошени. Не проявяват особена загриженост към децата си, въпреки че често използват тях като причина, заявявайки желанието си за по-бързото освобождаване от затвора.

По отношение на **жените лишени от свобода**, най-висок е процентът на лица в активна възраст от 30 до 39 г., със средно образование, без професионална квалификация, от български произход, с християнска религиозна принадлежност, извършители на престъпления против собствеността, с наложен срок на наказание до 3 г. лишаване от свобода.

По отношение на **непълнолетните лица в ПДНМ** данните сочат, че преобладават лица с основно образование и без професионална квалификация, неработещи. Самоопределят се предимно като роми, религиозно причисляващи се към християнската общност. Осъдени са основно за кражби, със преобладаващ срок на наказанието до 1 година.

Като общи цели на общността се явяват промяна на наказателното законодателство, промени в правния им статус, назначаването им на работа, участие в програми за въздействие за намаляване на риска от рецидив и вреди, намаляване на режимните ограничения, подобряване на битовите условия, удължено гледане на телевизия, увеличаване на асортимента на хранителни продукти предлагани в затворническата лавки и др. Във връзка с измененията на ЗИНЗС активно се използва възможността да подават молби за смяна на режима, извеждане в обществено открит тип и условно предсрочно освобождаване, което увеличава обема на работа на служителите.

Употребата на наркотици сред лишените от свобода

Употребата на психоактивни вещества, психотропни и нерегламентирани медикаменти, както и алкохол привежда лишените от свобода в състояние, което не съответства на изискванията, реда и регламента в затворите, като една част от тях не могат да бъдат регистрирани с тестове. Наблюдава се и употреба на т.н. дизайнерска дрога, бонзай, кристали и др., чиято употреба не може да бъде установена с наличните тестове. В тези случаи за осигуряване на медицинска грижа се търсят и екипите на спешна медицинска помощ.

През 2018 г. Национален фокусен център за наркотици и наркомании разшири сътрудничеството си с ГДИН, подпомагайки я с осигуряване на комбинирани уринни тестове за установяване на нивото на употреба на наркотици и вида на използваните наркотични вещества сред лишените от свобода в затворите на Република България.

Таблица 10-4

**УРИННО ТЕСТУВАНЕ ЗА НАРКОТИЧНИ ВЕЩЕСТВА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА
В ЗАТВОРИТЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

(брой)

	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Общ брой тестове	250	100	881	669	455	556
Позитивни	22	14	205	233	98	106
Негативни	228	86	676	429	357	450
% позитивни	8,8	14,0	23,3	34,8	21,5	19,1
Разпределение по вещества						
Опиоиди (хероин, морфин)	3	4	35	47	10	10
Метадон	2	1	8	21	8	6
Кокаин	1	1	2	9	-	6
Амфетамини	6	-	48	26	15	31
Метамфетамини	2	4	71	68	32	39
Екстази	-	-	2	3	1	3
Барбитурати	-	-	11	2	3	-
Бензодиазепини	-	-	37	31	12	16
Канабис	11	3	72	62	15	14
Антидепресанти	-	1	35	19	5	-

Източник: Национален фокусен център за наркотици и наркомании, НЦОЗА

В периода 2018 – 2020 г. информация за уринно тестване за наркотични вещества беше получена от затворите в Стара Загора, Варна, Пловдив, Сливен, Белене и Враца. През 2021 и 2022 г. всички 12 затвора предоставиха информация за извършеното от тях тестване за наркотични вещества на лишените от свобода. През 2023 и 2024 г. 10 затвора предоставиха такава информация.

През 2024 г. относителният дял на положителните тестове е 19,1%, по-нисък отколкото през предишните три години. Най-често тестването дава положителен резултат за употреба на амфетаминов тип стимуланти, бензодиазепини и канабис. През последните две години делът на положителните тестове за опиоиди не е толкова съществен, колкото през 2022 г. (виж *Таблица 10-4*)

Търсене на лечение сред лишените от свобода във връзка с употреба на наркотици

От 2011 г. Националната мониторингова информационна система за търсене на лечение във връзка с употреба на наркотици в България (МИС) събира информация в агрегиран вид за потърсилите лечение в медицинските центрове към местата за лишаване от свобода.

През 2024 г. в МИС беше получена информация от 7 затвора в страната за 273 потърсили лечение във връзка с употреба на наркотици в медицинските центрове към местата за лишаване от свобода.

Таблица 10-5

**СТРУКТУРА НА ЛИШЕНИТЕ ОТ СВОБОДА, РЕГИСТРИРАНИ В МИС,
ПОТЪРСИЛИ ЛЕЧЕНИЕ ЗА ПРОБЛЕМИ С НАРКОТИЦИ
В МЕДИЦИНСКИТЕ ЦЕНТРОВЕ НА МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА
(ПО ОСНОВНО ПРОБЛЕМНО ВЕЩЕСТВО)
(2019 – 2024 г.)**

(в %)

Основно проблемно вещество	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Хероин	47,3	23,7	20,5	20,2	18,8	22,7
Метадон (не за лечение)	6,5	9,1	10,5	8,4	5,6	8,8
Кокаин (вкл. крек)	2,4	3,2	4,2	8,1	6,6	1,5
Амфетамини	8,0	21,7	13,5	24,0	20,8	15,4
Метамфетамини	5,6	17,8	22,1	19,0	25,0	19,4
Екстази	4,3	14,2	4,8	3,0	2,8	-
Барбитурати	2,0	-	-	2,2	-	0,7
Бензодиазепини	0,7	-	10,5	3,0	8,2	16,4
Канабис	21,9	9,5	13,9	10,4	11,2	11,4
LSD	-	-	-	0,7	-	-
Общ брой потърсили лечение	461	253	503	405	501	273

Източник: Проучване на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици, Национален фокусен център за наркотици и наркомании и партньори

През 2024 г. веществото, заради което се търси най-често лечение е хероин, като делът му е най-високият за последните 4 години. До 2020 г. винаги веществото, заради което лишените от свобода най-вече са търсели лечение е било именно хероин, но делът му през последните 10 години спадна близо 3 пъти. В същото време делът на потърсилите лечение в медицинските центрове за проблеми с употреба на амфетаминов тип стимуланти се увеличава. (виж Таблица 10-5)

Все по-често се търси лечение и във връзка с употреба на канабис и бензодиазепини. Освен за проблеми, свързани с употреба на хероин, от опиоидите лишените от свобода най-много търсят лечение във връзка с употреба на метадон.

Изменението в търсенето на лечение на лишените от свобода по видове наркотични вещества съвпада с промените на епидемиологичната ситуация в страната по отношение на употребата на наркотици – намаление в употребата опиоиди (най-вече хероин) и увеличение на употребата на стимуланти (амфетамини и метамфетамини).

Отговори на здравните последици от употребата на наркотици в местата за лишаване от свобода

Всеки лишен от свобода след постъпването му в затвора се подлага на първичен медицински преглед за оценка на общото му здравословно състояние и санитарна обработка, като се отчита и наличието на симптоми на наркотична и/или алкохолна зависимост и се набелязват мерките, които трябва да се предприемат по време на

изтърпяване на наказанието. През този период някои от постъпващите лишени от свобода са с абстинентни прояви. Налице е и правната възможност, съгласно чл. 92, ал. 1 от Наказателния кодекс, когато престъплението е извършено от лице, което страда от алкохолизъм или от друга наркомания, съдът наред с наказанието да постанови и принудително лекуване. В тази връзка осъдените на лишаване от свобода, за които е постановено принудително лечение, се превеждат в затвора в гр. Ловеч и се настаняват за лечение в Специализираната болница за активно лечение на лишени от свобода (СБАЛПС). През 2024 г. осъдените лица с принудително лечение поради наркотична зависимост са 6, а с алкохолна зависимост – 4. Осъдените с алкохолна и/или наркотична зависимост, за които не е постановено принудително лечение, могат да бъдат преведени за лечение в СБАЛПС към затвора в гр. Ловеч при изявено от тяхна страна желание.

Спрямо осъдените с наркотична зависимост първоначално се извършва детоксификация. Поради комбинацията с други препарати, през последните години се наблюдава удължен абстинентен синдром. На следващия етап, с наркозависимите лица се провежда когнитивно-поведенческа терапия съвместно с инспектор от сектор „Социална дейност и възпитателна работа“ и психиатър.

При постъпване на лишен от свобода в затворите/арестите най-често се прилага т.н. „административно изписване“ след 21-дневна (или по продължителна по медицински показания) детоксификация, което е разписано в програмите за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди.

През 2024 г. е проведено **опиоидно субституиращо лечение** на общо 34 лишени от свобода/задържани под стража, като от тях 12 са лишени от свобода от затвора гр. София, лекувани в ЕТ „АИПСМП – д-р Александър Канчелов“, а останалите 22 са новостъпили задържани под стража в ОСИН Благоевград (1), ОСИН Бургас (1), ОСИН Варна (5) и ОСИН София (15), които са преминали детоксификация или са продължили лечението си при д-р Канчелов.

Практиката показва, че ръководителите на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди отказват да продължат лечението на клиентите си в местата за лишаване от свобода.

Полагат се усилия за създаване на държавна програма за субституираща терапия в затвора гр. София. За целта към медицинския център при затвора гр. София е разкрит ½ щат за лекар с призната специалност психиатър и щат за медицинска сестра, които да са обучени да работят по тази програма в съответствие с Наредба № 2/20.06.2012 г. за условията и реда за осъществяване на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди.

Поради липса на кандидати щатове остават незаети и към настоящия момент няма разкрита държавна програма за субституиращо лечение в затворите. При изявено желание от страна на ръководителите на външните програми за субституиращо и поддържащо лечение, те предоставят услуги на лишените от свобода, като изпълняват задължителния пакет дейности, в съответствие с правилата за добра медицинска практика.

Индивидуалната работа в местата за лишаване от свобода е методът, чрез който се спомага за целенасочено, просоциално формиране на личността. Тя започва от постъпването на лишения от свобода и завършва с неговото освобождаване, и е от съществено значение за преодоляване на зависимостта от психоактивни вещества. Индивидуалната работа започва с проучване на личността чрез Специализираната методика за оценка на риска от рецидив и вреди. Определените чрез нея ресурси за конкретния лишен от свобода способстват да се работи по преодоляване на зависимост, повишаване на вътрешната мотивираност на осъдения и планиране на участието му в терапевтичния и подпомагащ процес. В тази връзка инспекторът от сектор „Социална дейност и възпитателна работа“, съвместно с осъденото лице договаря план, относно предстоящите дейности за постигане на просоциални промени

и за определяне на средствата, които ще се използват в съвместната работа. Тук се включват и всички дейности по преодоляването на зависимостта от наркотични вещества.

В процеса на поправяне и превъзпитание в пенитенциарната система се реализира и групова работа. Прилагат се две програми за работа с наркозависими лишени от свобода на основата на когнитивно-поведенческият подход – „Краткосрочна програма за минимизиране на вредите от употребата на наркотични вещества“ и „Средносрочна програма за третиране на зависимости в системата на българските затвори“.

Съобразно времевата продължителност на програмите за наркотично зависими лица, през последните години се реализират такива с по-кратковременен характер. Това е обяснимо от гледна точка на ежедневната натовареност на социалните работници и психолозите, както и краткосрочните присъди, което създава затруднения за включване на лицата в по-дългосрочни програми.

Краткосрочната програма е интензивна и съдържа 20 сесии, които се реализират всеки ден. Продължителността на всяка сесия е три часа. През 2024 г. този тип програма е реализирана само в една група, с включени петима лишени от свобода. (виж Таблица 10-6)

Таблица 10-6

РЕАЛИЗИРАНИ КРАТКОСРОЧНИ ПРОГРАМИ ЗА РАБОТА С НАРКОЗАВИСИМИ ЛИШЕНИ ОТ СВОБОДА В ЗАТВОРИТЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2018 – 2024 г.)

	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
Програми (групи)	12	6	1	6	4	5	1
Лишени от свобода	87	38	12	40	29	37	5

(брой)

Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“

През 2024 г. средносрочната програма за работа с наркозависими лишени от свобода е реализирана в една група, с включени 9 лишени от свобода.

В изпълнение на Програма „Правосъдие“, Програмна област 19 „Корекционни услуги и предварително задържане“ на Норвежки Финансов Механизъм 2014 – 2021 г. е разработена нова „Програма за зависими лишени от свобода“, която към момента се прилага във всички затвори, като през 2024 г. е проведена 17 пъти със 130 лица.

Включването на осъдените в програми за преодоляване на зависимост има за цел те да повишат мотивацията си за промяна, да могат да определят проблемите свързани с наркотиците и/или алкохола и да разбират последствията от тях, да могат да поддържат постигнатата степен на промяна и не на последно място да се намали вероятността за употреба на наркотици и извършване на нови престъпления. За лишените от свобода, които са преминали през съответните програми, интерес представляват ролевите игри, мисловните задачи, предоставената информация и възникващите взаимоотношения в групата. При организирането и прилагането на програмите обаче не рядко се случва осъдените лица да отказват участие или да го прекратят на по-късен етап. Това се дължи на факта, че групата е изкуствено сформирана, участниците в нея се познават в по-голяма или в по-малка степен и не на последно място, че те се намират в затворена среда. Това от своя страна затруднява поддържането на вътрешната мотивация за промяна у конкретната личност, изграждането на доверителна среда, ефективното участие в груповата работа, както и реализирането на вече усвоеното. В тази връзка затворната администрация, в

съответствие с нормативно дадените й възможности, се стреми реализирайки програмите да направи групата привлекателна за нейните членове, за да може да окаже по-силно просоциално влияние върху тях. За това способстват издаването на сертификати на успешно завършилите програмата лишени от свобода, както и зачитането на периода на провеждането й за работни дни по реда на чл. 178, ал. 4 ЗИНЗС. Завършването на програмата е от съществено значение за всеки лишен от свобода с наркотична зависимост, тъй като то представлява не само част от неговото поправяне и превъзпитание, но е и предпоставка за промяна на правния му статус. От друга страна обаче тези обстоятелства въздействат корекционно и повлияват на превъзпитанието не само на конкретния лишен от свобода, но и на останалите осъдени, като се повишава и здравната им култура.

Относно равнището на инфектираност с ХИВ, хепатит В и С в затворите се провеждат скринингови изследвания, които се предоставят съгласно Споразумение между Министерство на здравеопазването и Министерство на правосъдието за изпълнение на съвместни дейности по превенция на ХИВ, СПИ и туберкулоза и „Механизъм за скрининг на ХИВ и СПИ“, „Механизъм за скрининг на туберкулоза“ и „Механизъм за скрининг на вирусни хепатити“.

През 2024 г. в местата за лишаване от свобода са извършени **593 серологични изследвания за ХИВ** в медицинските центрове при затворите. **Новорегистрирани са 7 серопозитивни лица**. На всеки от тях е осигурено лечение с антиретровирусни медикаменти. Съгласно чл. 34, ал. 2 и ал. 3, т. 4 от Наредба № 2/22.03.2010 г. за условията и реда за медицинското обслужване в местата за лишаване от свобода, при постъпването в затвора и по време на изтърпяване на наказанието, на всеки лишен от свобода се предлага изследване за ХИВ. Изследванията се провеждат при спазване на принципите за доброволност, анонимност, конфиденциалност и информирано съгласие. При съобщаване на положителен резултат за ХИВ се провежда следтестово консултиране. За ХИВ позитивните се осигурява текущо медицинско наблюдение, специализирани лабораторни изследвания и антиретровирусно лечение съвместно със специализираните лечебни заведения за лечение на ХИВ инфекции в градовете София, Стара Загора, Пловдив, Варна и Плевен.

Таблица 10-7

**ИЗВЪРШЕНИ СЕРОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА ХИВ
В ЗАТВОРИТЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
(2018 – 2024 г.)**

(брой)

Серологични изследвания за:	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	2023 г.	2024 г.
ХИВ	875	731	261	365	499	497	593
Позитивни	3	3	0	3	3	1	7
Брой лишени от свобода	6651	6448	6251	5873	5513	5543	5430
% тествани	13,2	11,3	4,2	6,2	9,1	9,0	10,9

Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“

През годината в затворите са проведени скринингови изследвания с бързи тестове за хепатит С на 965 лишени от свобода. Положителните резултати са 117, като 43 лишени от свобода с потвърдена инфекция подлежащи на лечение са проявили желание да се лекуват.

За хепатит В са проведени бързи тестове на общо 781 лишени от свобода. Положителните резултати са 41, като се провежда лечение на 24 лишени от свобода.

Осъществени са и 382 изследвания за сифилис, като новорегистрираните положителни резултати са 17.

По отношение на предоставянето на медицински игли и спринцовки, съгласно утвърдения със заповед на министъра на правосъдието „Списък на разрешените лични вещи, предмети и хранителни продукти, които лишените от свобода могат да получават, ползват и държат при себе си или на определени за целта места“, те не са сред разрешените.

Предвид хроничните заболявания, липсата на хигиенни навици и употребата на наркотици от лишените от свобода, в местата за лишаване от свобода се реализират **здравно-образователни дейности**. Лишените от свобода проявяват особен интерес към темите свързани с превенцията на ХИВ/СПИН и най-вече наркозависимите, които са рискова група. За повишаване на здравната култура на осъдените, на базата на партньорски взаимоотношения, в местата за лишаване от свобода се провеждат здравно-образователни програми с профилактична насоченост.

През 2024 г. продължи сътрудничеството със Сдружение „Анонимни алкохолици“, чиито екипи посещават всички териториални служби и провеждат срещи с лица със зависимост. Благодарение на тях, такива срещи се осъществяват и от представители на „Анонимни наркозависими“, които да подпомагат лицата зависими към психоактивни вещества.

Относно ваксинацията и лечение във връзка с инфекциозни заболявания, през отделението по белодробни болести на СБАЛЛС Ловеч през 2024 г. са преминали 39 болни, със средна продължителност на престой в отделението от 92 дни. Регистрирани са 3 случая на болни с туберкулоза, които са провели лечение.

Съгласно актуалния Имунизационен календар на Република България задължителни профилактични имунизации и реимунизации срещу хепатит В се провеждат на всички новородени. Препоръчителни реимунизации срещу хепатит В се извършват по желание на пациента срещу заплащане.

В местата за лишаване от свобода се провеждат задължителните профилактични имунизации и реимунизации на лица над 18-годишна възраст, съгласно актуалния Имунизационен календар на България.

Въпреки всички положени от ГДИН усилия за работа с лица с наркотична зависимост е необходимо постоянното участие на държавни и неправителствени организации, които работят пряко в областта чрез различни програми за въздействие, обучения, беседи, лечение и други. Същото е заложено в разпоредбите на ЗИНЗС и ППЗИНС и представлява практика във всички страни.⁵⁸

Оценка на качеството на предоставяните отговори на здравните последици от употребата на наркотици

Конкретни стандарти и насоки за оценка на качеството на предоставяните отговори на здравните последици не са създадени, тъй като работата и постигнатите резултати с всяко лице е индивидуална и зависи от неговите личностни ресурси и дефицити. Предвид това предприеманите дейности за превенция и поддържане на постигнатото са през целия етап на изтърпяване на наказанието.

Съгласно разпоредбите на чл. 157а от ЗИНЗС, преди освобождаване на лишените от свобода поради изтърпяване на наказанието, те се включват в специализирана програма за подготовка за живот на свобода, която е с продължителност от един до

⁵⁸ Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Министерство на правосъдието.

три месеца. В този случай с всеки осъден се изработва план за действие, включващ реалистични и практически стъпки за справяне в условията на свобода.

С оглед осигуряването на социално включване на освободеното лице, един месец преди освобождаването му се уведомява регионалното поделение на Министерство на вътрешните работи, общинския съвет, съответното кметство по постоянния адрес на лицето и съответната наблюдателна комисия. В уведомлението се посочват специалността и квалификацията на подлежащия на освобождаване и необходимата помощ за трудовото и битовото му устройване. Ако лишеният от свобода, на когото предстои освобождаване, страда от алкохолизъм или наркомания, от психическо или хронично заболяване, в уведомителното писмо се отбелязват постигнатите резултати по време на изтърпяването на наказанието и препоръките за тяхното запазване в периода след освобождаването.

От друга страна условното предсрочно освобождаване с пробационен надзор, което се изпълнява от Областните служби „Изпълнение на наказанията“, дава възможност за преодоляване на зависимостта и/или за поддържане на постигнатото, като се работи както индивидуално, така и групово. През 2024 г. условно-предсрочно с наложен пробационен надзор са освободени 265 лица (256 през 2023 г., 278 през 2022 г., 345 лица през 2021 г., 296 лица през 2020 г., 320 през 2019 г., 349 през 2018 г.).⁵⁹

Намаляване на предлагането на наркотици в затворите

През 2024 г. в местата за лишаване от свобода са регистрирани 199 случая на открити наркотични вещества, като 17 са открити във вещи, хранителни продукти и техника, носени при свиждане, 91 при претърсване, 79 при обиск на лицата, 3 в кореспонденция, 9 случая на прехвърлени през загражденията. Основни парични средства за снабдяване с наркотични вещества в местата за лишаване от свобода са цигарите и извършването на услуги в условията на местата за лишаване от свобода (напр. хигиенизиране на помещение, пране на дрехи, пазаруване от затворническият магазин).

Предвид специфичните личностови особености на зависимите лица, те оказват силно влияние върху психоклимата в затворническите общности. Характерната при тях манипулативност, емоционална нестабилност и нисък самоконтрол, са причина за провокирането на конфликтни ситуации, прояви на вербална и невербална агресия и делинквентно поведение. Задоволяването на потребността от наркотични вещества или техни аналози е причина за изграждането на канали за внасянето им в пенитенциарните заведения и създаването на мрежи за разпространение. Не са редки случаите на опити за внасяне на наркотици от семействата и близките на настанените в местата за лишаване от свобода. Липсата на подкрепа от тяхна страна за справяне със зависимостта, сериозно възпрепятства прилаганите индивидуални и групови интервенции.

Всички открити в местата за лишаване от свобода наркотични вещества се изземват и анализират от органите на МВР. Употребата на различните видове психоактивни вещества водят до ескалиране на нарушенията по отношение на установения ред и правила в затвора, застрашават сигурността, както и водят до повишаване на негативните здравни последици.

В затворите и прилежащите общежития редовно се извършват планирани и извънредни проверки на спалните помещения. Регулярно се извършват тестове за наркотици на лишените от свобода прибиращи се от външни работни обекти и такива настанени в закрит тип. Въпреки че има случаи на неадекватно поведение от страна на лишените от свобода или е постъпила информация, че определено лице е употребило

⁵⁹ Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Министерство на правосъдието.

наркотици повечето от направените тестове са отрицателни. Това се дължи на факта, че тестовете за установяване на употреба на наркотици, въпреки че се водят многовалентни, са за ограничен брой наркотични вещества и не реагират на т.н. дизайнерски наркотици. По този начин употребилите тези субстанции остават без последствия, които биха довели до възпиращ ефект. Лишените от свобода се насочват към т.н. дизайнерски наркотици употребата, на които не се отчита от наличните тестове и затруднява тяхното установяване. Голяма част от забранените субстанции влизат на територията на затворите зашити в дрехи донесени на свиждане. В тази връзка в повечето затвори е разпоредено всички дрехи, бельо и постелъчни принадлежности предадени на свиждане да бъдат изпирани преди да бъдат предадени на лишените от свобода. Новите методи за вкарване на наркотични вещества са няколко, като основно става, чрез входяща поща при която плика или писмото се напръсква с т.н. дизайнески наркотик. Друг метод, който лишените от свобода споделят е напоена макара с конец, поради факта, че тази вещ е разрешена за внасяне при свиждане, а нейното тестване е почти невъзможно. Сред методите за внасяне на наркотици е и чрез тефтер за писане, част от листата, на който са напоени. Също така при внасяне на медикаменти, се напоява листа с указания към медикамента или в случаите на насипни хапчета в шише, каквито са повечето витамини, се добавят допълнителни хапчета, наподобяващи форма, размер и цвят на оригиналните.⁶⁰

⁶⁰ Източник: Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, Министерство на правосъдието.

11. Хазарт

В рамките на този раздел са разгледани следните основни теми:

- Нормативна уредба на хазартната дейност.
- Признаци и причини за хазартната зависимост.
- Дейност на Националната информационна линия за наркотиците, алкохола и хазарта.
- Политика за ограничаване на хазартната зависимост в България.
- Бъдещи предизвикателства на проблема с хазарта в България.

При изготвяне на раздела е използвана информация, предоставена от Министерство на здравеопазването, Министерство на младежта и спорта, Национална агенция за приходите, АРЗ „Солидарност“, проучвания на Национален фокусен център за наркотици и наркомании.

Освен употребата на наркотици сред значимите проблеми в българското общество е и голямото развитие на хазартна дейност в България през последните години и риска от формирането на хазартна зависимост. Това се дължи както на широката достъпност до хазартни игри, така и на все още значимата реклама на хазартните оператори, въпреки предприети мерки за нейното ограничаване.

Ето защо този раздел е от съществено значение в настоящия доклад.

Нормативна уредба на хазартната дейност

Хазартната дейност е нормативно уредена в Закон за хазарта. Той урежда условията и реда за организиране на хазартни игри; организиране на дейностите по производство, разпространение и сервиз и по внос, разпространение и сервиз на игрално оборудване; издаване, продължаване, отнемане, прекратяване на лицензи за хазартните дейности и техния контрол.

Хазарт е всяка игра на случайността, в която има залог и може да се получи печалба или да се загуби залогът.

Хазартните игри, разрешени от закона са: лотарийни игри, игри със залагания върху резултати от спортни състезания и надбягвания с коне и кучета, игри със залагания върху случайни събития и със залагания, свързани с познаване на факти, игри с игрални автомати и игри в игрално казино.

Участник в хазартна игра е лице, което е направило залог, за да вземе участие в играта. В хазартните игри могат да участват само пълнолетни дееспособни физически лица, за които няма ограничения в Закона за хазарта или в други закони.

Рекламата на хазартни игри е забранена: в радио- и телевизионни програми, с изключение на излъчването на тиражите на Държавно предприятие „Български спортен тотализатор“ и тяхното анонсиране; на обществени места, включително фасади на сгради; в печатни произведения и електронни медии, включително и интернет страници; върху имущество – държавна собственост и общинска собственост, с изключение на обекти, които имат издаден лиценз по реда на този закон; върху външни рекламни съоръжения в повече от 5 на сто от общата рекламна площ на всеки доставчик на рекламни услуги чрез външни рекламни съоръжения.

От друга страна, рекламата на хазартни игри се допуска: върху външни изградени съоръжения тип билборд, находящи се на разстояние не по-малко от 300 метра от

образователни институции по смисъла на Закона за предучилищното и училищното образование, висши училища по смисъла на Закона за висшето образование, читалища по смисъла на Закона за народните читалища, детски площадки, ученически и студентски общежития, както и от обекти, в които се предоставят социални услуги на деца и младежи; върху фасада на обект за организиране на хазартни игри по Закона за хазарта, за дейността на организатора на хазартни игри в този обект, като общата площ на рекламните и обозначенията не може да надвишава двадесет на сто от фасадата и е не повече от 50 квадратни метра; върху спортна екипировка, спортни съоръжения, спортни зали, стадиони и басейни, материали или продукти на спортни федерации, клубове, сдружения и организации, освен върху спортна екипировка, материали или продукти, които са предназначени за ползване от малолетни и непълнолетни лица.

Държавният надзор в областта на хазарта и свързаните с хазарт дейности се осъществява от изпълнителния директор на Националната агенция за приходите.

От 12.12.2022 г. е възобновено воденето и предоставянето на достъп до регистър на уязвими лица съгласно чл. 10 г., ал. 1 от Закона за хазарта.

Признаци и причини за хазартната зависимост⁶¹

Хазартната зависимост е пример за процес или поведенческа зависимост, която се различава от зависимостите, свързани с вещества като тютюн, алкохол, храна, наркотици. При поведенческата зависимост „вълната“, „надрусването“ идва от серия от действия, постъпки, които са свързани с поведението. При хазартната зависимост еуфорията идва от социалната атмосфера или групата, която се събира в казиното, бинго-залата или трасето за състезания, а също така вълнението идва от поемането на рискове. Някои хазартно зависими имат „щастливи“ аксесоари, облекло, талисмани, които носят със себе си, когато залагат. Дори само докосването до талисмана, аксесоарите или любимото облекло е достатъчно за предизвикването на „еуфория“.

Зависимостта към хазарт се развива бавно във времето. Хората могат да започнат с приемливо социално и за забавление залагане и постепенно да се пристрастят докато развият патологично разстройство. В повечето случаи зависимостта се развива за няколко години, макар че има случаи когато хора, залагали в продължение на 10 г. контролирано и под въздействието на голям стрес като развод или загуба на работа да развият натрапливо разстройство, свързано с хазарт.

Хазартната зависимост се диагностицира, когато засегнатите близки или семейство на зависимия или самия той декларират този проблем. За да се диагностицира един човек като зависим към хазарт той трябва да има следните симптоми, за да покрива критериите за разстройство (за последните 12 месеца):

- Да мисли за залагане през цялото време.
- Да залага все по-големи суми пари, когато залага.
- Да се опитва да спре да залага, но да се е провалил.
- Да става раздразнителен или да има честа смяна на настроенията, когато спира да залага.
- Да използва хазарта като начин за бягане от други проблеми.
- Да продължава да залага за да се опита да си върне загубените пари („преследване“).
- Да лъже за сериозността и честотата, свързана с хазартните игри.
- Да се опита да си набави пари за залагания чрез въвличане в незаконни или неморални дейности.
- Да има проблеми в работата и семейството, причинени от хазарта.

⁶¹ Източник: Министерство на здравеопазването.

- Да разчита на други хора или близките да покриват финансовите проблеми, причинени от хазарта.

Необходимо е да се разграничи хазартната зависимост от социалния хазарт, който е характерен за прекарване на свободното време с приятели, залагания за ограничен период от време, когато има граница на парите които човек си поставя, че може да загуби. Също така е добре да се разграничи хазартната зависимост от професионалния хазарт, където участниците ограничават своите рискове и спазват дисциплина в поведението си.

Няма известни досега биологични причини за хазартната зависимост. Има обаче сериозни психологични причини за хазартната зависимост. Много хора залагат поради желанието си да избягат емоционално от депресията. Този модел е доста разпространен при жените, отколкото при мъжете. Някои от играчите търсят алтернативна промяна на настроението, асоциирана със залагането, а именно специфичното вълнение и прилив на енергия, която свързват с хазарта, повече, отколкото печалбата на пари. Личността на хазартно зависимият е емоционално свързана повече с усещанията от еуфорията, отколкото с парите сами по себе си. Някои изследователи са намерили при мъже, диагностицирани за хазартна зависимост, че са имали като деца разстройство на вниманието и хиперактивност. А други изследователи са открили, че хазартно-зависимите като цяло са крайно състезателни типове, които са неуморни и лесно се отегчават.

Причини за патологичния хазарт са по-скоро когнитивни нарушения, а не толкова проблеми в настроението. Хазартната зависимост се свързва с дисфункционални мисловни модели. Някои хора с това разстройство са крайно суеверни и вярват, че могат да контролират резултата на събитията свързани с хазарта. Много хора, диагностицирани за хазартна зависимост имат изкривени вярвания за парите, които са източник и едновременно с това решение на техните проблеми. Много от хората с хазартна зависимост имат и развиват хистрионно и нарцистично личностово разстройство, както и гранично личностово разстройство.

Сред основните причини за развитие на хазартна зависимост е и лесният достъп до игри, свързани със залагания – казина, пунктове за спортни залагания, интернет приложения на хазартните оператори, бинго-зали.

Дейност на Националната информационна линия за наркотиците, алкохола и хазарта

Националната информационна линия за наркотиците, алкохола и хазарта (НИЛНАХ) е създадена от Сдружение „АРЗ Солидарност“ през 2008 г. по проект, финансиран до 2010 г. от Програма МАТРА на Министерство на външните работи на Холандия. Основен партньор в проекта е Фондация „Тримбос Институт“ – Холандия, към който функционират няколко информационни линии с дългогодишен опит. Холандската информационна линия за наркотиците служи за образец при изграждането на българската.

Информационната линия предоставя анонимно и безплатно информиране, консултиране, подкрепа и насочване на територията на България по най-различни въпроси, свързани с видовете психоактивни вещества, ефектите и рисковете от употребата на наркотици и алкохол, проблемната игра на хазарт, зависимостите и методите за тяхното лечение, местата за помощ в страната, както и насоки за родители, близки и учители. Това се случва през следните канали:

- телефон 0888 991 866;
- чат (чрез <https://www.drugsinfo-bg.org/>);
- имейл (чрез <https://www.drugsinfo-bg.org/>).

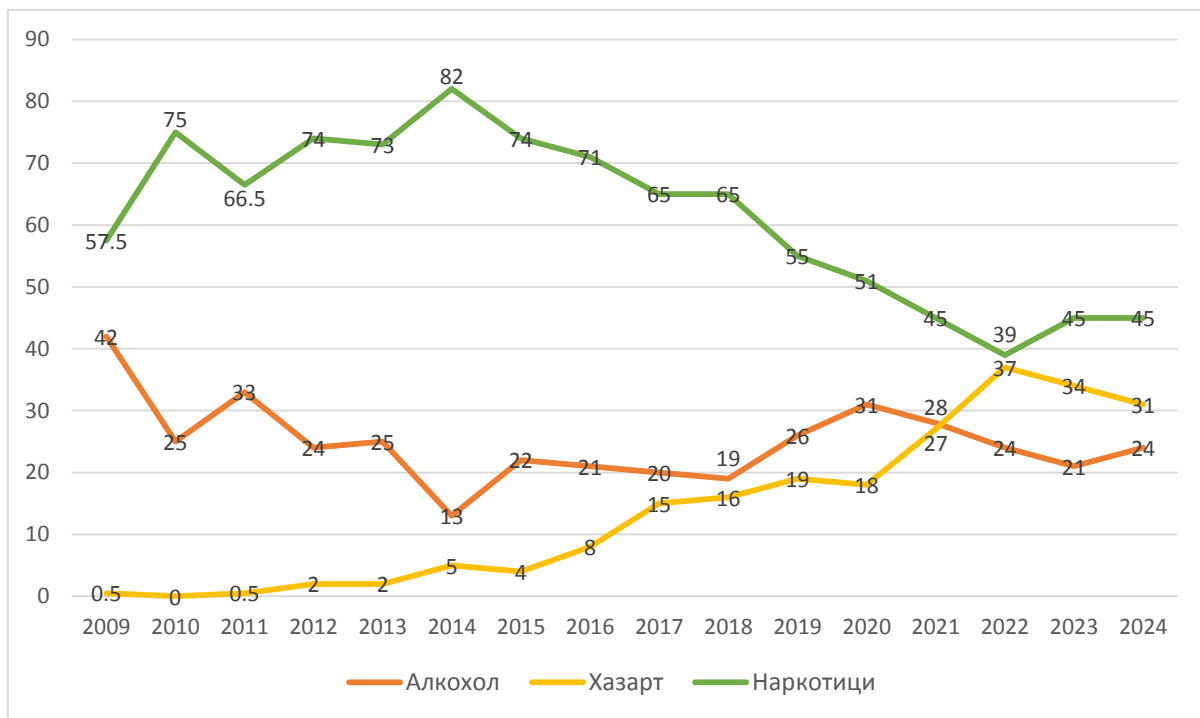
През периода 2009 – 2024 г. екипът на НИЛНАХ е направил общо 9390 консултации: 5441 по телефон, 2659 чрез чат, 632 чрез имейл и 658 във форума, който съществува до 2016 г.

Първоначално Информационната линия се нарича Национална информационна линия за наркотиците, но още през 2009 г. се налага да добави към наименованието си и думата „алкохол“. През 2016 г. добавя и думата „хазарт“ заради бързо нарастващия брой контакти, свързани с този проблем.

Ако през периода 2009 – 2011 г. контактите заради проблем с хазарта са били между 0,0% и 0,5%, то през 2012 г. те са били 2% и нарастването им продължава до 2022 г., когато достигат 36,8% от всички контакти.

Фигура 11-1

**ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА КОНТАКТИТЕ НА НИЛНАХ
ВЪВ ВРЪЗКА С АЛКОХОЛ, НАРКОТИЦИ И ХАЗАРТ (2009 – 2024 Г.)**

Източник: Сдружение „АРЗ Солидарност“, НИЛНАХ

Важно е да се отбележи, че има разлика в причините, поради които хората се свързват с НИЛНАХ, по отношение на групите въпроси: алкохол, наркотици и хазарт. Като правило, онези, които търсят контакт с Линията заради алкохол или хазарт, вече имат развит проблем – те самите или техен близък.

Въпросите, свързани с наркотици, обаче невинаги касаят проблемна употреба. Те могат да бъдат предварителни въпроси за рискове и ефекти; за легален статут; за обща информация, свързана с училищни задания; от родители, които искат да предпазят децата си; за експериментална употреба и други.

Общият брой контакти на НИЛНАХ през 2024 г. е 643 (увеличение с 8,6% в сравнение с 2023 г., когато контактите са били 592). Отчетени са 399 телефонни обаждания, 190 чата и 54 имейла.

Най-голям брой контакти е имало в месеците юни, април и януари със съответно 69, 68 и 67 контакта. Най-малко са били в месеците ноември (31 контакта) и декември (35).

Водещата причина за контакт през последните две години е „употреба на психоактивни вещества/игра на хазарт от някой друг“ (в тези случаи човекът, който се свързва с НИЛНАХ, го прави заради някой друг, а не заради себе си) – 363 контакта (56,5%). Следващата по честота причина за контакта е „лична употреба на психоактивни вещества/игра на хазарт“ – 239 контакта (37,2%).

Контактите, които са били във връзка с употреба на психоактивни вещества/игра на хазарт от някой друг, са били за дете на обаждания се в 47,7% от случаите (173). В тези случаи детето може да е на най-различна възраст, включително отдавна навършило пълнолетие. Средната възраст на децата е 26 години, минималната е 13, а максималната – 47. Следващите по честота случаи са на употребяващ/играещ съпруг/а и употреба/игра на роднина (по 19%).

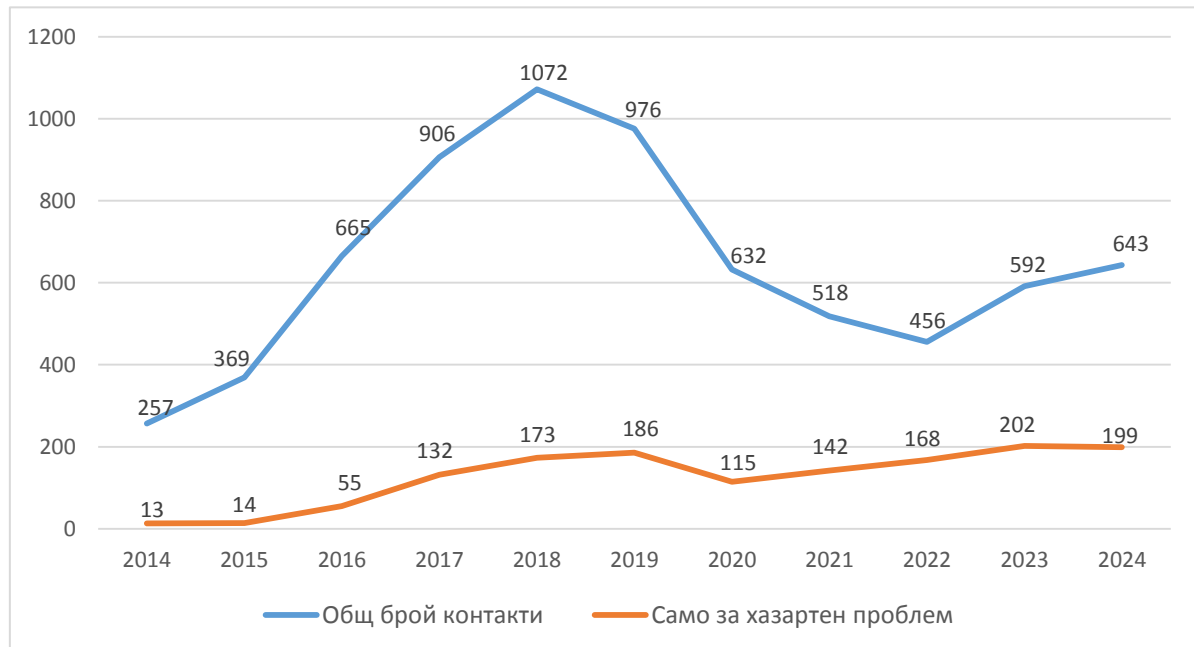
Най-голям брой от контактите през 2024 г. са били свързани с хазартен проблем (199 контакта, 30,9%). На следващо място са контактите, свързани с проблем с алкохола – 153 контакта (23,8%), 59 са били контактите, свързани с канабис (9,2%). В 32 от случаите хората са се обадили заради кокаин (5,0%), а в по 27 от случаите – заради амфетамини и метамфетамини (4,2%).

Сред причините за контакти се открояват още употреба на кетамин, GHB, различни лекарствени препарати, интернет зависимост, различни нови психоактивни вещества, анаболни стероиди.

Макар общият годишен брой на контактите на НИЛНАХ във времето да варира много, отчетливо се наблюдава **нарастване както на процентния дял на обажданията за хазартен проблем, така и на броя им.**

Фигура 11-2

ОБЩ БРОЙ НА КОНТАКТИТЕ НА НИЛНАХ И БРОЙ НА КОНТАКТИТЕ ЗА ХАЗАРТЕН ПРОБЛЕМ (2014 – 2024 Г.)

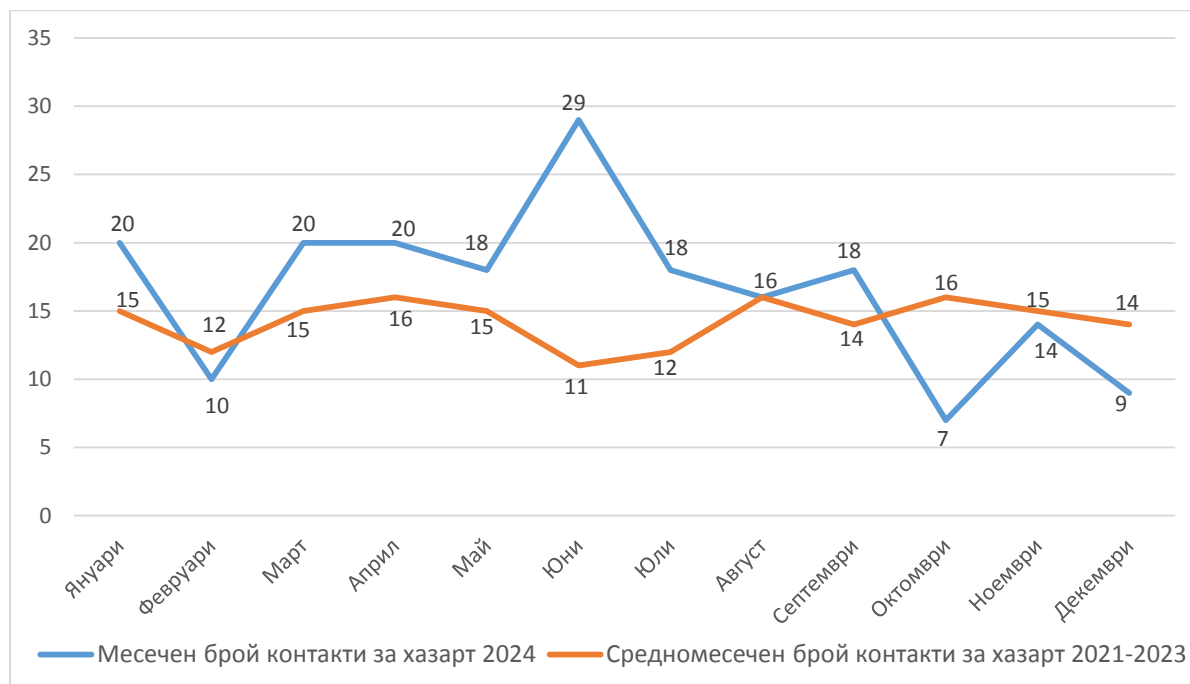
Източник: Сдружение „АРЗ Солидарност“, НИЛНАХ

До средата на 2016 г. нито в наименованието на НИЛНАХ, нито някъде в уебсайта ѝ се споменава нещо за хазарт и за помощ при хазартен проблем, но въпреки това броят на хората, които търсят консултация и насочване, расте. През 2022 г. делът на тези хора достига 36,8% от всички контакти. Ръстът остава сравнително устойчив въпреки динамиката в общия брой контакти на Линията, като се наблюдава лек спад

през 2020 г. Една вероятна причина за този спад може да е фактът, че заради Ковид пандемията казината спряха работа през тази година. Няма данни, чрез които да се обясни спадът на процентния дял, наблюдаван през 2023 и 2024 г.

Фигура 11-3

МЕСЕЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА КОНТАКТИТЕ НА НИЛНАХ ЗА ХАЗАРТЕН ПРОБЛЕМ

Източник: Сдружение „АРЗ Солидарност“, НИЛНАХ

През 2024 г. по-голямата част от контактите за проблеми с хазарт са осъществени през първата половина на годината, като пикът е през юни (29). В сравнение с предишните 3 години не се наблюдава значително различие.

Контактите във връзка с хазартен проблем идват от цялата страна, а също и от чужбина. Голям брой българи живеят и работят в други страни, което води до обаждания, идващи извън България. Същевременно, с НИЛНАХ се свързват и чужденци, живеещи у нас.

Най-големият брой контакти за хазартен проблем през 2024 г. са дошли от София и Пловдив – респективно 51 и 25 контакта, а 26 контакта са дошли от неизвестни населени места. В хода на един разговор не винаги има уместен повод да се попита къде се намира обажданият се, затова част от разговорите остават като дошли от неизвестно населено място. 11 контакта са дошли от 7 други държави: Германия, Дания, Великобритания, Швейцария, Белгия, Австрия и Косово.

Една от основните дейности на НИЛНАХ е да предостави насочване към различни места за помощ според индивидуалните нужди, възможности и желание на обаждания се. Тази задача в България може да бъде много трудна, независимо дали става въпрос за проблем с хазарт, алкохол или наркотици.

От 199 души, които са се свързали с НИЛНАХ заради хазартен проблем, 185 са получили насочване, като най-голям брой са били насочени към консултиране с психолог – 67 души (36,2%). Към групите на Анонимни хазартно зависими (АХ) са били насочени 43 души (23,2%), а към програми за психосоциална рехабилитация – 34 души (18,4%). Насочвания има още към НАП (Регистъра за уязвими лица), психиатър, полиция, други телефонни линии.

Част от контактите са били насочени към повече от един вид услуга – през 2024 г. това се отнася за 55 лица. От тях 38 (69,1%) са били насочени и към психолог, и към групи на АХ. Има хора, които са били насочени към три или четири различни места за помощ в зависимост от нуждите им. Насочванията към програма за психосоциална рехабилитация са само 18,4%.

Макар и броят им да не е голям, с НИЛНАХ се свързват и чужденци, живеещи в България. При тях насочването към място за помощ става още по-трудно заради езиковата бариера. Мнозинството от тях не говорят български достатъчно добре, а НИЛНАХ не разполага с информация за психолози, които консултират на други езици и също така имат опит в работата със зависими.

Само част от хората, които се свързват с НИЛНАХ, го правят, защото те самите имат проблем с хазарта. В повечето случаи с Линията се свързват първо техни близки и роднини, които или се обаждат, за да получат насочване вместо самият играещ, или имат нужда от насоки за това как да го мотивират да потърси помощ.

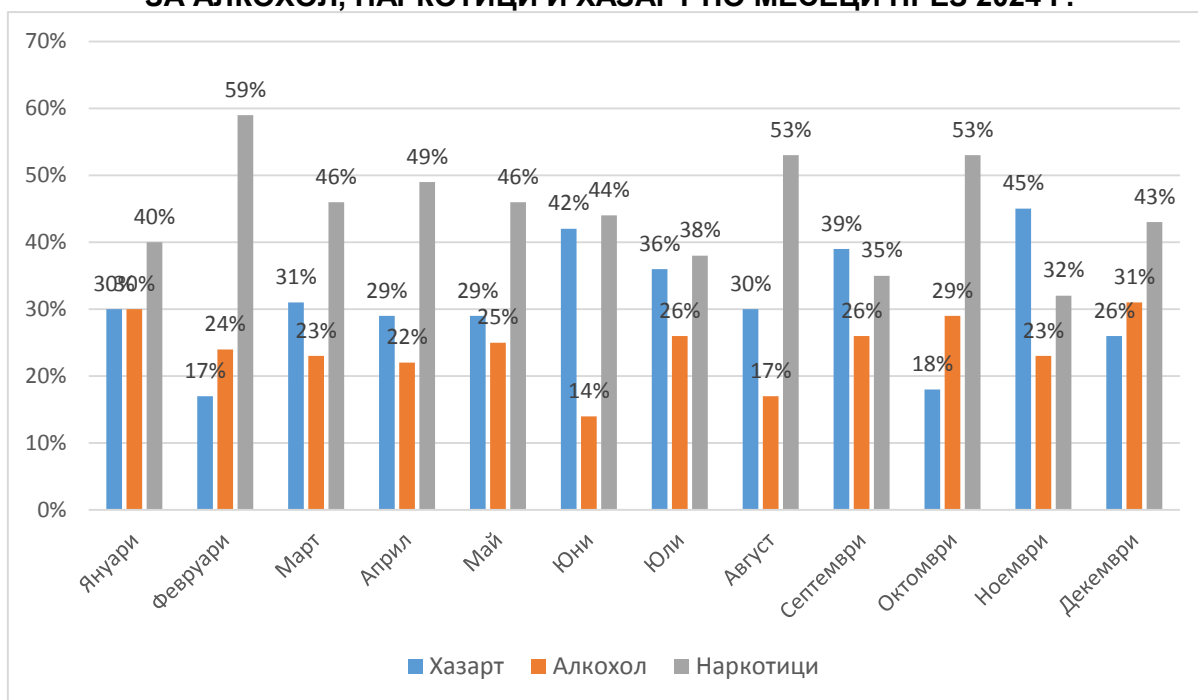
През 2024 г. заради личен хазартен проблем с НИЛНАХ са се свързали 90 лица (45,2% от лицата с хазартен проблем). Тяхната средна възраст е била 31 г. От тези лица 62 (68,9%) са били мъже, 17 (18,9%) са били жени, а на 11 лица (12,2%) полът е останал неизвестен.

От останалите 109 лица, които са се свързали с Линията, най-голямата част са били родители, които са търсили помощ заради свои деца, играещи проблемно – 48 лица (44,0%). В този случай най-често първи търсят помощ майките – 40 от родителите са били жени. Бащи са се обадили в 7 случая, а в един случай полът на родителя е останал неизвестен. Средната възраст на децата с хазартен проблем, чиито родители са се свързали с НИЛНАХ, е била 27 години (минимална – 17 години, максимална – 44 години).

В месечното разпределение на контактите на НИЛНАХ се вижда ясно колко голям е процентът на търсещите помощ при хазартен и алкохолен проблем. Само в 3 от месеците през 2024 г. контактите за наркотици надхвърлят 50%.

Фигура 11-4

ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ (%) НА КОНТАКТИТЕ НА НИЛНАХ ЗА АЛКОХОЛ, НАРКОТИЦИ И ХАЗАРТ ПО МЕСЕЦИ ПРЕЗ 2024 Г.

Източник: Сдружение „АРЗ Солидарност“, НИЛНАХ

Политика за ограничаване на хазартната зависимост в България

В Закон за държавния бюджет на Република България за 2025 г. са предвидени 2 500 000 лв. за финансиране на превенцията, лечението и терапията на хазартна зависимост на лица по чл. 10а, ал. 5 от Закона за хазарта.

След приетите на 4 август 2020 г. изменения и допълнения в Закона за хазарта Националната агенция по приходите (НАП) създаде **Регистър на уязвимите лица**. Всяко лице, което смята, че има проблем с хазарта, както и лицата, чието социално положение и/или равнище на доходи може да ги направи по-податливи към участие в хазартни игри и развиване на хазартна зависимост, могат да се впишат в този регистър (създаден на основание чл. 10г. от Закона за хазарта) с цел забрана или недопускането им до участие в хазартни игри.

Достъп до данните в него имат единствено длъжностни лица, определени от изпълнителния директор на Националната агенция за приходите, както и служители, определени от организаторите на хазартните игри (чл. 10д, ал. 2 от ЗХ).

Вписването в Регистъра става след попълване и подаване на искане до изпълнителния директор на НАП за вписване/заличаване в регистъра от лицето или от негов законен представител.

Подаването става по следните начини:

- на хартиен носител в офисите на НАП;
- по електронен път на адрес: nap@nra.bg, подписано с квалифициран електронен подпис (КЕП), относно вписване в регистър/заличаване от регистър на уязвими лица, с цел забрана или недопускането им до участие в хазартни игри.⁶²

Още през декември 2020 г. регистърът е спрян. След 2 години работата му е възобновена, като в него се вписват голям брой играещи хазарт. През май 2024 г. с промяна в Закона за хазарта срокът за отписване от регистъра се намалява от 2 години на 30 дни, което до голяма степен обезмисля съществуването му. С нова промяна в Закона за хазарта от 27.03.2025 г. срокът за отписване от регистъра е увеличен на 12 месеца. Този регистър е един от малкото механизми за защита, предлаган от държавата.

През 2022 г. записаните лица в регистъра са едва 125. В края на 2024 г. те са повече от 40 000 с тенденция към увеличаване.

На интернет страницата си Националната агенция за приходите предлага съвети за разумно залагане, информация за родителски контрол и тест за самооценка на хазартните навици.

От Министерство на младежта и спорта е разработена средносрочна **Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта** (НПИМД) за периода 2023 – 2025 г.

Дейностите на програмата са насочени в полза на младите хора на възраст от 15 до 29 г. без ограничение на пол, етническа принадлежност, социално-икономическо положение и други характеристики.

Програмата има за цел да насърчи активното включване, инициативност, информираност, неформално образование и обучение, учене през целия живот, иновативност, творчество, солидарност и съпричастност на младите хора. Очаква се участието им в проекти по програмата да разшири техния опит и умения за приобщаване към ценностите на гражданското общество, науката, културата, изкуството, предприемачеството, здравословния начин на живот и спорта, както и да създаде благоприятна среда, в която младите хора да разгърнат потенциала си и да

⁶² За повече информация: Национална агенция за приходите, <https://nra.bg/wps/portal/nra/gambling/responsible.gambling>.

имат своите допълнителни лични постижения. Това ще спомогне за предотвратяване на противообществени прояви и рисково поведение сред младежта в страната.

Нормативното основание и източникът на финансовите средства за осъществяване на дейностите по програмата са предвидени в чл. 10а от Закона за хазарта. Средствата от вноски за социално отговорно поведение на организаторите на хазартни игри се предвиждат по бюджета на Министерство на младежта и спорта, като се разходват за финансиране на проекти за младежки дейности.

Национален координатор на националната програма е министърът на младежта и спорта. Той определя условията за разработване на проектни предложения с подробни указания относно изискванията за кандидатстване.

Условията и редът за финансиране на проекти по национални програми за младежта се определят с наредбата, издадена на основание чл. 8, ал. 3 от Закона за младежта. Програмата е в съответствие и с чл.18 от Закона за младежта.

Основни цели на Национална програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта (2023 – 2025 г.) са:

- Стимулиране на инициативността на младите хора, насърчаване на гражданската ангажираност, участието и овластяването, формиране на социално отговорно поведение, развитието на младежките дейности и младежката работа, вкл. чрез мобилност, доброволчество, творчество и култура на местно, общинско и областно ниво.
- Стимулиране на креативността на младите хора по проблемни теми от изключителна важност за съвременното общество във всички области, като превенция на рисковото поведение и различните форми на зависимости, опазване на околната среда, стимулиране на здравословен и природосъобразен начин на живот, опазване на културно-историческото наследство.
- Предоставяне на равен достъп до младежки дейности и услуги, решаване на демографски проблеми, развитие на капацитета на младите хора в различните региони с оглед на намаляване на различията, преодоляване на социалното изключване, намаляване на бедността, повишаване на информираността и дигиталните компетенции на младежи от малките населени места и райони.

През 2024 г по националната програма от Министерство на младежта и спорта са реализирани следните проекти, насочени към намаляване на рисковете, свързани с хазартната зависимост: проект „Младите хора – Бъдещето на България – срещу зависимостите“, проект „Икигай за личностно и професионално развитие на младежите“, проект „Младежка академия „Чудесата на България“ и проект „Дисекция на еуфорията“. *(за повече информация виж в глава „Превенция“)*

Темата за хазарта е засегната бегло в няколко стратегически документа. Националната стратегия за детско и юношеско здраве и педиатрична грижа 2030 подчертава необходимостта от ефективни програми за превенция на зависимостите (злоупотребата с тютюн и алкохол, наркотици, хазартни и електронни игри и др.) сред подрастващите и младите хора.

В проекта на Националната стратегия за детето 2025 – 2030 г. се отчита, че здравословният начин на живот изисква и целенасочени усилия за превенция и справяне с рисково за здравето поведение и зависимости като употребата и злоупотребата с алкохол, никотинови изделия, наркотични вещества, хазартни игри, електронни устройства и др. Сред специфичните цели на тази стратегия е провеждане на кампании за повишаване на информираността сред децата и семействата относно здравословния начин на живот и за ограничаване на вредните въздействия на наркотичните вещества, алкохола, тютюневите и никотиновите изделия, хазарта, и прекомерната употреба на електронни устройства.

По отношение на превенция и грижи за психичното здраве на децата се предвижда подобряване на условията за лечение и подкрепа на деца със зависимости от наркотици, алкохол или хазартни дейности.

Специализирани услуги за лечение на хазартна зависимост в България все още са ограничени, но съществуват възможности за психологично консултиране и лечение в програмите за психосоциална рехабилитация на лица, които са били зависими или са злоупотребявали с наркотични вещества.

През есента на 2019 г. е разкрита вечерна програма за хора с хазартна зависимост от Сдружение „АРЗ Солидарност“, за да отговори на нуждите на увеличаващия се брой хора, търсещи помощ заради проблемна игра на хазарт. Тъй като по-голямата част от тях са работещи, дневната или резидентна форма на рехабилитация не е особено подходяща за тях.

Участниците в програмата за психосоциална рехабилитация остават в нея средно 9,5 месеца, като минималният период на участие е половин година. Всеки месец те провеждат по четири индивидуални консултации с клиничен психолог, който е техен водещ на случая. Освен това, посещават и четири групови сесии, фокусирани върху превенцията на рецидив. Семействата на участниците също получават подкрепа, като поне веднъж месечно се провежда фамилна консултация с фамилен консултант, в която участват и самите зависими клиенти.

Основната цел на програмата е да помогне на участниците да се справят с импулса за хазартна игра. Същевременно, тя задълбочено изследва основните причини за възникването на това желание, развитието на патологичното пристрастяване и проявата на деструктивното поведение. Програмата също така анализира връзката на тези аспекти с други психични процеси, индивидуални личностни характеристики и житейски трудности, с които се сблъскват участниците.

Участниците в програмата работят върху проблема си с хазарта и причините за него, като се проследяват няколко основни фактора. Проверява се дали са преустановили хазартното поведение, дали това води до осъзнаване на положителната промяна в живота им, дали тази промяна се интегрира като устойчив модел на поведение, промяна в нагласите и адаптацията в житейската фаза, в която се намира лицето. Също така се наблюдава как тези промени се приемат и как семейната среда се адаптира към тях.

Успешно завършилите програмата са тези, които са спазили тази процедура и са преустановили участието си, изпълнявайки посочените условия. Немалък процент от участниците прекратяват програмата още във фазата на намаляване на интензивността, тъй като считат, че това им е достатъчно. Такова решение крие рискове, колкото и положително да са повлияни от рехабилитацията, поради което тези лица не се определят като успешно завършили.

Минимален е процентът на хората, показали нестабилност по време на участие в програмата (под 15%), а още по-малък (под 5%) са хората, рецидивирали по време на участие. Няма участници, които не са повлияни положително от участието си в нея.

За периода 2020 – 2024 г. през програмата, в процес на рехабилитация, са преминали общо 61 лица (56 мъже и 5 жени). Успешно завършили програмата са 28 лица. 15 лица са прекратили участието си, като 9 са го направили без ясна причина. Пренасочени към други програми/специалисти са 5 лица, а 4 лица са продължили рехабилитация през 2025 г.

Заедно с осъществената по-горе дейност, екипът на Вечерната програма за хора с хазартна зависимост, благодарение на натрупания си опит и с помощта на сътрудници е разработила функционален модел на хазартната зависимост. Този модел е изграден чрез обобщаване на информация от участниците, преминали през специализираната рехабилитационна програма в първите две до три години от създаването ѝ.

Разработеният модел е публикуван в авторитетното списание „Психологични изследвания“ („Функционален модел за развитие на патологично влечение към хазарт“, брой 28, номер 1, 2025, автори Светослав Кирилов, Сезгин Бекир и Дияна Бондокова, (<https://journalofpsychology.org/index.php/1/article/view/180/152>), което представлява значим принос към разбирането на проблема. Статията представя кратък функционален модел за развитие на патологичното влечение към хазарт, който интегрира най-значимите фактори за неговото възникване, фазите на протичане на симптомите, както и логически затворените цикли на хазартното поведение.

Предложеният модел е резултат от задълбочени наблюдения и обобщен клиничен опит, базиран на извадка от пациенти – 41 мъже и една жена на възраст от 19 до 51 години, всички диагностицирани с патологично влечение към хазарт и участвали в програмата.

Моделът е представен в три основни фази:

1. Фаза на формиране на личността, която залага основите за уязвимост.
2. Фаза на изграждане на нагласа и очаквания от хазартното поведение, където се формират когнитивни изкривявания и мотивация.
3. Фаза на проява и поддържане на симптомите, обхващаща активното хазартно поведение и неговите последици.

В рамките на изследването е направен детайлен анализ и обобщение на конкретни фактори, включително защитни механизми и значими житейски събития, които представляват предпоставка за проява на проблемно хазартно поведение.

Представеният модел допринася съществено за задълбочаване на разбирането относно сложните механизми, стоящи в основата на формирането и развитието на патологичното влечение към хазарт. Систематизираните в модела ключови фактори и взаимодействия очертават насоки за работа на специалистите в областта на хазартната зависимост. Очаква се този текст да бъде изключително полезен за надграждане на съществуващи и изготвяне на нови, по-ефективни програми за социална рехабилитация и превенция.

През 2023 г. екипът на НИЛНАХ изработи интерактивен двуфакторен скрининг въпросник за хора, които са в риск от възникване на хазартен проблем или са проблемно играещи. Въпросникът бе публикуван през юни 2023 г. в сайта на Линията: <https://www.drugsinfo-bg.org/vaprosnitsi/skrining-vaprosnik-za-risk-ot-vaznikvane-na-hazarten-problem/>, както и в сайта на Фондация „Отговорна игра“. Фондацията се обявява, като единствената по рода си в България за превенция и подкрепа при хазартна зависимост.

Бъдещи предизвикателства на проблема с хазарта в България

През последните години един от все по-актуалните проблеми в българското общество е развитие на хазартна дейност в България и риска от формирането на хазартна зависимост. Това се предопределя от широката достъпност до хазартни игри и от все още значимата реклама на хазартните оператори, въпреки предприети мерки за нейното ограничаване.

Зависимостта към хазарт може да засегне много сфери от живота на човека, неговото психосоциално функциониране, физическо и психично здраве. Хората, страдащи от хазартна зависимост, могат да застрашат взаимоотношенията с членове на семейството или да ги разрушат. Това може да е последица от повтарящите се лъжи за прикриване на степента на проблема или искането на пари, които по-късно биват използвани за залагане или за изплащане на заеми.

Професионалното развитие или образованието също могат да бъдат засегнати. Зависимите често отсъстват от работа и се справят сравнително зле с работните

задачи. Възможно е да залагат, докато са на работа или да са заети с мисли за залагане и справяне с проблеми около него, когато би трябвало да работят или учат.

Финансовите проблеми са често срещани. В опит да намерят пари, които да залагат, зависимите могат да вземат заеми в голям размер и/или да разпродадат част от имуществото си.

Зависимите към хазарт са в повишен риск и от други психични разстройства, свързани с употреба на психоактивни вещества, депресивни разстройства, тревожни разстройства и разстройства на личността. При някои хора други заболявания предшестват зависимостта, а при други хора зависимостта към хазарт може да се появи преди началото на други заболявания като тревожни разстройства и разстройства, свързани с употребата на психоактивни вещества.⁶³

Въпреки значимостта на проблема в България все още не е разработена стратегия за ограничаване на проблема с хазартната зависимост. Мерките, които са набелязани са свързани преди всичко със създадения от Национална агенция по приходите Регистър на уязвимите лица, в който постоянно се записват нови хора, като техния брой в края на 2025 г. е над 50 000.

Лечението на хазартна зависимост в България все още е силно ограничено, като то се изчерпва с възможности за психологично консултиране и интервенции в програмите за психосоциална рехабилитация.

Въпреки предприетите мерки за ограничаване на рекламата на хазартните оператори, тя все още е широко застъпена. Голяма част от билбордовете из пътната мрежа в страната са означени с логата на хазартните оператори. В много от подстъпите на по-големите градове се веят флагове, представяйки местните футболни отбори с призив за посещение на техните футболни мачове на фона на основните им спонсори – хазартните оператори. В голяма част от населените места съществуват и малки букмейкъри, които оперират на местно ниво. Моделът „игрална зала – заложна къща – фирма за бързи кредити – банков терминал за теглене на пари, позиционирани на близко разстояние“ продължава да е актуален и предразполага за формиране на спирала от задлъжняване и хазартна зависимост.

Трите най-масови отборни спортове (футбол, баскетбол, волейбол) в много голяма степен разчитат на спонсорство от организаторите на хазартни игри. С оглед на липсата на приоритет за държавата по отношение на спорта от изключителна важност за неговото съществуване и развитие е подкрепата на хазартните оператори. България е една от малкото европейски държави без изграден модерен стадион. Строящото се в момента съоръжение на един от водещите футболни клубове отново дължи финансирането си на хазартен оператор.

Отговорът на законодателя по отношение на проблема с хазарта е да увеличи лицензионните такси за организиране на хазартни игри. Понастоящем, двукомпонентната такса за поддържане на лиценз се състои от еднократна такса в размер на 300 000 лева и променлива част в размер на 20% върху разликата между стойността на получените залози и изплатените печалби. При игри, за които се събират такси и комисиони за участие, тези 20% се налагат съответно върху тяхната стойност. При онлайн залаганията еднократната такса е 400 000 лева, а променливата част е отново 20% върху разликата между получените залози и изплатените печалби.

Предложението на законодателя е вместо 20%, хазартните оператори да плащат 22% върху разликата. Дори и увеличението на дължимите от организаторите на хазартни игри такси да бъде прието и законодателната промяна да бъде налична през 2026 г., това не е акт на ясна стратегия за ограничаване на проблема с хазарта, макар и да се смята, че е най-ефективната мярка по отношение на намаляване на зависимо поведение, вкл. и за намаляване на употребата на тютюневи и алкохолни продукти. Защото промяната е по-скоро насочена към генериране на допълнителни приходи в

⁶³ Източник: Хазартна зависимост, АРЗ „Солидарност“, <http://www.drugsinfo-bg.org/hazartna-zavisimost/>.

държавния бюджет и осигуряване по този начин на допълнителни средства за социални и икономически разходи, а не към здравни политики, свързани с ограничаване на проблема с хазарта.

От съществено значение е в бъдеще да се обърне по-голямо внимание на проблема с хазартната зависимост в България. Да се създаде основа за по-широко разпространение на превенцията, лечението и рехабилитацията по отношение на хазартното поведение. Да се ограничи в още по-голяма степен рекламата на хазартните оператори и да се намали зависимостта на българския спорт от организаторите на хазартни игри. Това може да бъде осъществено чрез приоритизиране от държавата на подкрепата за масовия спорт и отборните спортове и чрез подпомагане на изграждането на програми за ограничване на хазартната зависимост.

Използвани проучвания

Национално проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Национално проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред лишените от свобода в България, НФЦ-НЦН, „Сова 5“ АД, 2023.

Национално проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред студентите в България, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2022.

Национално проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в гимназиален курс на обучение (8-12 клас) в България, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2021.

Национално проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред младото население (20-34 г.) в България, НФЦ-НЦН, „ЕСТАТ“ ООД, 2017.

Европейско онлайн проучване за наркотиците, EUDA, НФЦ-НЦОЗА, 2024.

Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD), EUDA, НЦОЗА, 2024.

Проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на обучение (5-7 клас) в град Враца, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на обучение (5-7 клас) в град Добрич, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на обучение (5-7 клас) в област Кюстендил, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на обучение (5-7 клас) в град Перник, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред учениците в прогимназиален етап на обучение (5-7 клас) в град Шумен, НФЦ-НЦОЗА, „Сова 5“ АД, 2024.

Проучване на поведенческите характеристики на инжекционно употребяващи наркотици, НФЦ-НЦОЗА, 2022.

Проучване на смъртните случаи сред употребяващите наркотици на база на специални регистри за период 2012 – 2024 г., НФЦ-НЦОЗА.

Проучвания на противообществени прояви на малолетни и непълнолетни лица (2013 – 2024 г.), Национален статистически институт.

Проучвания на търсенето на лечение във връзка с употреба на наркотици (2018 – 2024 г.), НФЦ-НЦОЗА.

Проучвания относно реализирани превантивни дейности от ОСНВ и ПИЦ (2010 – 2024 г.), НФЦ-НЦОЗА.

Проучвания относно цени на наркотиците на улично ниво (2022 – 2024 г.), ОСНВ, ПИЦ, НПО, МВР, НФЦ-НЦОЗА.

Мониторинг на публикациите в областта на наркотиците и наркоманиите 2020 – 2024 г., Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, НФЦ-НЦОЗА.

Подготовката на Доклада за отпечатване е извършена от
Национален фокусен център за наркотици и наркомании:

към

Национален център по общественото здраве и анализи

София 1431, бул. „Акад. Иван Е. Гешов“ №15
тел.: 02 831 30 79, 02 832 61 37

е-mail: office@nfp-drugs.bg

ncpha@ncpha.government.bg

ЗА АКТУАЛНА И РАЗНООБРАЗНА ИНФОРМАЦИЯ ПОСЕТЕТЕ
ИНТЕРНЕТ-СТРАНИЦАТА НА НАЦИОНАЛЕН ФОКУСЕН ЦЕНТЪР ЗА
НАРКОТИЦИ И НАРКОМАНИИ НА АДРЕС:

<https://www.nfp-drugs.bg/>

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ПО ПРОБЛЕМИТЕ, СВЪРЗАНИ С НАРКОТИЦИТЕ И
НАРКОМАНИИТЕ В БЪЛГАРИЯ – 2024**

Автор на корица:
Боряна Мекушина

Предпечатна подготовка: „Сеп-Инфома“ ООД
тираж 100 бр.

Печат: „Сеп-Инфома“ ООД, София
бул. „Цариградско шосе“ № 125
блок 5, офис 106

ISSN 1313-4280